

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Nevzat ÇAĞLAR

BEŐIKTEN MEZARA

ANAMUR VE BOZYAZI'DA
DOĞUM, EVLENME VE ÖLÜM GELENEKLERİ

gölnar
Yayınları

BEŐIKTEN MEZARA

ANAMUR VE BOZYAZI'DA
DOĞUM, EVLENME VE ÖLÜM GELENEKLERİ

Nevzat ÇAĞLAR

BEŞİKTEN MEZARA

ANAMUR VE BOZYAZI'DA

DOĞUM, EVLENME VE ÖLÜM GELENEKLERİ

gölnar
Yayınları

BEŐİKTAN MEZARA

Nevzat ÇAĞLAR

Sayfa & Kapak Tasarımı

Muhammet SARITAŐ

ISBN-978-625-7536-45-5

Ekim 2021

Gülnar Yayınları Sertifika No-46546

Bizim Matbaa Sertifika No-41356

Telif hakları Gülnar Yayıncılık'a aittir.  

Gülnar Yayınları Kızılay/Ankara

Tel: 0532 375 60 88

gulnaryayinlari@gmail.com

www.gulnaryayinlari.com

Nevzat ÇAĞLAR

1972 yılında Anamur'da doğdu. İlk ve orta öğrenimini Anamur'da, Cengiz Topel İlkokulu ve Anamur Lisesi'nde tamamladı. 1994 yılında Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği bölümünden mezun oldu. Aynı yılın Aralık ayında Siirt Merkez Kazım Karabekir Ortaokulu'na coğrafya öğretmeni olarak atandı.

1998 yılında Mersin Bozyazı Tekmen Lisesi'ne ataması yapıldı. Bozyazı 15 Temmuz Milli İrade Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde coğrafya öğretmeni olarak çalışmaktadır. Doğa ve Güliz adında iki çocuk babasıdır.

Anamur'un doğası, tarihi ve kültürüne olan ilgisi öğrencilik yıllarından başlamıştır. Doğup büyüdüğü ve yaşamını sürdürdüğü Anamur ile görev yaptığı Bozyazı'nın sözlü kültür ürünlerini derleme çalışmaları yıllardır devam etmektedir. Yöredeki çalışmalarını geleneksel çocuk oyunları, köy seyirlik oyunları, gelenek görenek ve inançlar, halk hekimliği ve veterinerliği, masallar, ziyaret mekânları, yabani besin bitkileri, çoban ve mutfak kültürü gibi alanlarda yoğunlaştırdı. Çalıştığı konular üzerinde *Gerçemek*, *İçel Sanat*, *Erciyes*, *Çağdaş Türk Dili*, *Yemek ve Kültür* dergileri ile Ali F. Bilir ve F. Saadet Bilir tarafından hazırlanan *Abdülkadir Bulut'a Sevgi Sözleri*, editörlüğünü Emine Gürsoy Naskali'nin yaptığı *Renk*, *Çerez*, *Kuş Dili*, *Kap Kacak*, *Kültürümüzde Taş*, *Zehir*, *Kürk*, *Böcek*, *Hırsızlık* ve *Su* adlı kitaplarda yazıları yayımlandı. *Anamur ve Bozyazı Çocuk Oyunları ve Oyuncakları* adlı kitabı 2018 yılında Kömen Yayınları (Konya) tarafından yayımlandı. *Beşikten Mezara Anamur ve Bozyazı'da Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri* araştırmacının ikinci kitabıdır.

Bu kitabımı
Merhum babam Mustafa Çağlar ve
Annem Fatma Çağlar'a armağan ediyorum.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	13
ÖNSÖZ.....	15
GİRİŞ.....	17
BİRİNCİ BÖLÜM.....	27
SOSYAL NORMLAR.....	27
1.1.Gelenek	28
1.2.Görenek	29
1.3.Örf.....	29
1.4.Adet.....	30
1.5. Töre	31
1.6. Teamül.....	31
1.7. Anane	32
1.8. Moda	32
İKİNCİ BÖLÜM.....	35
ANAMUR VE BOZYAZI HALK KÜLTÜRÜNDE GEÇİŞ DÖNEMLERİ	35
2.1. DOĞUM.....	36
2.1.1.Doğum Öncesi	36
2.1.1.1.Kısırlığı Gidermek ve Gebe Kalmak İçin Kullanılan Yöntemler.....	37
2.1.1.1.1.Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar	38
2.1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma İçin Kullanılan Yöntemler	46
2.1.1.3.Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler	47

2.1.1.4. Gebelik	50
2.1.1.5. Aşerme	50
2.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları	51
2.1.1.7. Çocuğun Cinsiyeti	53
2.1.2. Doğum Sırası	55
2.1.2.1. Doğum Hazırlığı ve Doğum	55
2.1.2.2. Eş (Plasenta)	57
2.1.2.3. Göbek Bağı	60
2.1.2.4. Göbeğin Kesilmesi İle İlgili İnanışlar	61
2.1.2.5. Göbek Yerinin Tedavisi	61
2.1.2.6. Göbek Parçası İle İlgili İnanışlar	62
2.1.2.7. Çocuğun Yıkanması ve Tuzlanması	63
2.1.2.8. Tuzlama İle İlgili Diğer Uygulamalar ve İnanışlar	64
2.1.2.9. Sürme	66
2.1.2.10. Kundaklama	67
2.1.3. Doğum Sonrası	69
2.1.3.1. Lohusalık	69
2.1.3.2. Lohusa Görmesi	70
2.1.3.3. Lohusalıkla İlgili İnanış ve Uygulamalar	71
2.1.3.4. Beşik	73
2.1.3.5. Beşik Düğünü	76
2.1.3.6. Lohusanın Sütü	77
2.1.3.7. Umma	80
2.1.3.8. Al Basması	83
2.1.3.9. Kırk Basması	84
2.1.3.10. Kırklama	89

2.1.3.11. Ad Koyma.....	92
2.1.3.12. Kütük Atma.....	96
2.1.3.13. Kırk Çıkarma/Kırk Gezisi.....	97
2.1.3.14. Dış Çıkarma	98
2.1.3.15. Dış Bulguru/Dış Hediği	99
2.1.3.16. Süt Dişiyle İlgili İnanışlar.....	101
2.1.3.17. Saç Kesmesi	102
2.1.3.18. İlk Tırnak	103
2.1.3.19. Altı Aylık Kınası	104
2.1.3.20. İlk Kaka	104
2.1.3.21. Erkek Çocuğun Sünnet Artığı	106
2.1.3.22. Kız Çocuklarında Kulak Delme	106
2.1.3.23. Memeden Kesme.....	107
2.1.3.24. Geleneksel Sağaltma Pratikleri ve İşlemleri	107
2.1.3.24.1. Aydaş Çocuk	108
2.1.3.24.2. Yürümeyen Çocuk.....	115
2.1.3.24.3. Sürekli Düşen Çocuk ve “Tu-tu-tu” lama Uygulaması	118
2.1.3.24.4. Konuşmayan-Geç Konuşan Çocuk.....	120
2.1.3.24.5. Huy Kesme.....	121
2.1.3.24.6. Oğlanlık Hastalığı.....	122
2.1.3.24.7. Diğer Hastalıklar	124
2.1.3.24.8. Nazar, Nazarlıklar ve Nazardan Korumak İçin Yapılan Uygulamalar	131
2.1.3.25. Çocuğun Yıkandırılması Sırasında Yapılan Uygulamalar	138
2.1.3.26. Ninniler	141

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	159
3.1.EVLENME.....	159
3.1.1.Evlenme Öncesi	160
3.1.1.1.Evlenme Biçimleri	160
3.1.1.1.1.Baş Örtüsü Kaçırma Yoluyla Evlilik.....	160
3.1.1.1.2.Berder Evlilik.....	161
3.1.1.1.3.Beşik Kertmesi	161
3.1.1.1.4.Kız Kaçırma	162
3.1.1.2.Evlenme Çağı.....	163
3.1.1.3.Evlenemeyenler ve Evlenemeyenlerin Evlenmesi İçin Yaptıkları Uygulamalar.....	164
3.1.1.4.Eş seçimi.....	166
3.1.1.5.Görücü Gitme-Kız İsteme	170
3.1.1.6.Söz Kesimi.....	176
3.1.1.7.Nişan Töreni ve Nişanlılık Dönemi	177
3.1.2.Evlenme Sırası.....	179
3.1.2.1.Düğüne Hazırlık.....	179
3.1.2.2.Düğün Odunu.....	180
3.1.2.3.Çuval Açma	181
3.1.2.4.Darı Dövme	182
3.1.2.5.Çeyiz ve Çeyiz Sandığı	183
3.1.2.6.Kesene/Sandık Götürme/Pırtı Biçme/Asbap Kesme	183
3.1.2.7.Düğüne Çağırma-Okuntu	188
3.1.2.8.Düğün Bayrağı ve Bayraktar	191
3.1.2.9.Çalgı, Çalgıcılar ve Düğünlerde Söylenen Türküler	194

3.1.2.10. Kına Gecesi	196
3.1.2.11.Evlilik Töreni Eğlenceleri.....	200
3.1.2.12.Düğün Yemekleri ve Aşçılar.....	208
3.1.2.13.Gelinlerde Baş Süslemeleri ve Giyim-Kuşam ...	210
3.1.2.14.Gelin Alma	212
3.1.2.15.Gelin İndirme	218
3.1.2.16.Nikâh	224
3.1.2.17.İlk Gece (Gerdek).....	225
3.1.3.Evlenme Sonrası	226
3.1.3.1. Duvak	226
3.1.3.2. El Öpme.....	231
3.1.3.3. Gelinlik Etme	232
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	235
4.1.ÖLÜM.....	235
4.1.1.Ölüm Öncesi	236
4.1.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler	236
4.1.1.1.1.Rüya ile ilgili ön belirtiler.....	236
4.1.1.1.2.Hayvanlarla ilgili ön belirtiler	238
4.1.1.1.3.Araç-gereç, ev eşyası ve yiyeceklerle ilgili ön belirtiler	239
4.1.1.1.4. Gök ve gök cisimleriyle ilgili ön belirtiler	240
4.1.1.2.Ölümü Engellemeye Yönelik Uygulama ve İnanışlar	240
4.1.2. Ölüm Sırası	243
4.1.2.1. Ölüm Sırasındaki Uygulama ve İnanışlar	243
4.1.2.2. Ölüm Olayının Sonrasında Yapılan Uygulama ve İnanışlar.....	245

4.1.2.3.Devir.....	246
4.1.2.4. Defin Hazırlığı-Defin İşlemi.....	247
4.1.2.4.1. Yıkama	247
4.1.2.4.2. Ölünün Kefenlenmesi, Giydirilmesi.....	249
4.1.2.4.3. Ölünün Tabuta Yerleştirilmesi ve Taşınması...	251
4.1.2.4.4. Cenaze Namazı	253
4.1.2.4.5. Ölünün Gömülmesi	254
4.1.3. Ölüm Sonrası	259
4.1.3.1. Cenaze Evi.....	260
4.1.3.2.Belirli Günler	261
4.1.3.2.1.Üçüncü Gün	262
4.1.3.2.2.Yedinci Gün	262
4.1.3.2.3.Kırkıncı Gün	262
4.1.3.2.4.Elli İkinci Gün.....	263
4.1.3.2.5.Yıl Dönümü	263
4.1.3.3. Ağıt Söyleme-Yas Tutma	264
4.1.3.4.Mezarlıklar-Mezar Ziyaretleri	271
4.1.3.5. Mezarların ve Mezar Taşlarının Yapılması	274
BEŞİNCİ BÖLÜM.....	285
5.1. Sonuç.....	285
KAYNAKÇA	289
YAZILI KAYNAKLAR	289
SÖZLÜ KAYNAKLAR	295
SÖZLÜK.....	309
FOTOĞRAFLAR	337

KISALTMALAR

AÜFEF: Ankara Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi

cm: Santimetre

Haz.: Hazırlayan

HÜ: Hacettepe Üniversitesi

K: Kaynak Kişi

KKTC: Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti

km: Kilometre

m: Metre

M.Ö.: Milattan Önce

M.S.: Milattan Sonra

MFAD: Milli Folklor Araştırma Dairesi

No. : Numara

s: Sayfa

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

T.C.: Türkiye Cumhuriyeti

TÜBAR: Türklük Bilimi Araştırmaları

vb: Ve benzeri

YDT: Yayınlanmamış Doktora Tezi

YLT: Yayınlanmamış Lisans Tezi

yy: Yüzyıl

YYLT: Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

ÖNSÖZ

Halk kültürü, içinde yaşadığı toplumun aynasıdır. Halkın ortak duygu ve düşüncelerinin dile geldiği halk kültürü ürünleri, toplumda birlik ve beraberliğin sağlanmasında, sevgi ve saygının korunmasında, dayanışmanın artmasında önemli bir işlev üstlenirler.

Halk kültürünün önemli bir bölümünü oluşturan geçiş dönemleri insanın hayatında eşik olarak kabul edilen doğum, evlenme ve ölümdür. Sevincin, mutluluğun, üzüntünün yaşanıp paylaşıldığı bu dönemlerde, kökenleri çok eskilere dayanan, çeşitli inanış ve uygulamalara başvurulur.

Türk halk kültürü ürünleri, başta kitle iletişim araçları olmak üzere, teknolojinin getirdiği olumsuz etkilerle unutulma ve yok olma sürecine girmiştir. Süreçten en çok etkilenen de somut olmayan kültürel miras ürünlerimiz olmuş, nesilden nesle aktarım zinciri bozulmuş, adeta hafızalara hapsolmuştur. Bunların hafızalardan silinmeden ve yaşayanlarla birlikte mezara gitmeden, gelecek kuşaklara aktarılması için derlenip yazılı ortama aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda Anamur ve Bozyazı'da unutulmaya yüz tutmuş olan doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerine ait inanış ve uygulamalar ile sözlü kültür ürünleri derlenmiş, Türk halk kültürünün hizmetini sunulmuştur.

Doğum, evlenme ve ölümlle ilgili gelenek görenek, inanış ve uygulamaları tespit etmek amacıyla derleme yöntem ve teknikleri kullanılmış, çalışma alanı sınırları içinde bulunan mahalle, köy ve beldelerde alan araştırması yapılmıştır. Sözlü kültür ürünlerini derleme çalışmalarında, görüşme ve gözlem tekniğinden yararlanılmış olup görüşme sırasında sorulacak sorular önceden hazırlanmış; kaynak kişilerle sohbet havasında görüşmeler gerçekleştirilmiş, fotoğraf makinesi ve video kamerayla ses ve görüntü kaydı yapılmıştır. Derleme sırasında 153 kadın, 100 erkek olmak üzere 253 kaynak kişi ile görüşme yapılmıştır. Bilgisinden yararlanılan kaynak kişilerin künyeleri, çalışma sonunda sözlü kaynaklar başlığı altında belirtilmiştir.

Çalışmanın giriş bölümünde, Anamur ve Bozyazı'nın tarihi ile coğrafi özellikleri kısa bir bakış açısıyla ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, gelenek, görenek, örf, adet, töre, teamül, anane ve moda başlıkları altında başlıca sosyal normlar hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde doğum, üçüncü bölümünde evlenme, dördüncü bölümünde ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalara yer verilmiştir. Her bölüm öncesi, sırası ve sonrası olmak üzere kendi içinde üç aşamada, her aşamada alt başlıklar halinde incelenmiştir.

Çalışmanın beşinci bölümünde, sonuç yer almaktadır. Ekler kısmında ise çalışmayla ilgili fotoğraflara yer verilmiştir.

Bugüne kadar yetişmemde pek çok kişinin emeği olmuştur. Bu vesileyle ilkokul çağlarımdan bugüne kadar eğitim hayatımda bulunan ve kalıcı izler bırakan tüm öğretmenlerime ayrı ayrı teşekkür ederim. Her konuda bana destek veren aileme teşekkür ederim. Çalışmanın saha araştırması kısmında yardımlarını esirgemeyen Mehmet Sait Keser, İbrahim Çelik ve Adil Ünal'a teşekkür ederim. Bu çalışmanın ortaya çıkmasında önemli rol oynayan kaynak kişilere de sonsuz teşekkür eder, aramızdan ayrılanlara rahmet, yasayanlara sağlıklı bir ömür dilerim.

Kitabın basımını gerçekleştiren Gülnar yayınlarının değerli personeline teşekkürü bir borç bilirim.

Nevzat ÇAĞLAR

Ekim 2021, ANAMUR

GİRİŞ

Anamur ve Bozyazı'nın Tarihine Kısa Bir Bakış

Dağlık Kilikia'nın batısında yer alan eski Anamur, Küçük Asya'nın en güney ucunda ve bugünkü Anamur Burnu'nun kuzey doğusunda yer almaktadır. Antik çağda önemli yerleşim yerlerinden biri olan bu liman kenti, bugünkü Anamur ilçesinin 7 km. batısında yer almaktadır. Kentin adı Yunanca kaynaklarda ve yazıtlarda büyük harflerle ANEMOURION; Roma döneminde ise ANEMVRIVM olarak karşımıza çıkmaktadır. Modern literatürde ise yaygın bir biçimde ANEMURION olarak geçmektedir (Subaşı, 2018:164-165).

Latince olan ANEMVRIVM kelimesi Anem: rüzgâr, Ourium: boynuz, çıkıntı kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur. Dolayısıyla yaz sıcağında bile rüzgârın hiç kesilmediği kentin adı “Rüzgârlı Burun” anlamına gelmektedir (Subaşı, 2018:165).

Tarihi antik çağlara dayanan Anamur; sırasıyla Luviler, Arzavalar, Kizzuwatnalılar ve Hititler (M.Ö. 1500-1200) tarafından yönetilmiştir (Erim, 2014: 48).

Hitit Kralı 4. Tuthaliya (M.Ö.1250-1215) zamanında kendisinin himayesine sığınan Mattuvatta'ya Anamur'u vermiş, Mattuvatta da Hititlerin zayıflamasından faydalanaarak Anamur'dan Afyon'a kadar uzanan bir prenslik kurmuştur (Çıplak, 1968:375). Anemurium bu prensliğin başkenti olmuştur. Bir müddet sonra kent, Finikelilerin eline geçmiştir. Kentin en eski sahiplerinin Finikeliler olduğu bugün için bilinmektedir (Erim, 2014: 49).

Fenikelilerden sonra bölgenin, Kueler'in hâkimiyetine girdiği, Kueler'in ardından M.Ö. 8.'yy da Asurluların eline geçtiğine dair bilgiler mevcuttur. Asurlulardan sonra sırasıyla Klikialılar ve Perslerin (M.Ö. 543-333) hâkimiyeti altına giren Anamur, M.Ö. 333'te Büyük İskender'in doğu seferi sırasında Makedonya Krallığı'na bağlanmıştır. Bu dönemden itibaren kentin adı “Anemurium” olarak anılmaya başlanmıştır. Büyük İskender'in ölümünün ardından

(M.Ö.322) bu bölge Büyük İskender'in komutanlarından olan Selefkos'un hâkimiyeti altına girmiştir (Erim, 2014: 49).

Anemurium bir müddet sonra, İsarıa (İzorya) ya katılmış, daha sonra Roma hâkimiyetine girmiş ve Cicero, Kilikia Valisi (M.Ö. 50) olarak atanmıştır. Kent, Romalılar devrinde ticaret alanında gelişmiştir. Kıbrıs'a yakın olması nedeniyle, özellikle Romalılar döneminde bir ara istasyon görevini görmüştür. Anemurium, aynı zamanda kara yoluyla Toroslar'daki en önemli Roma kentlerinden biri olan Germanikopolis ile bağlantılıydı. Böylece, bölgedeki doğal kaynakların ihraç edildiği önemli bir ticaret kenti olmuştur (Erim, 2014: 49).

Roma imparatorluğu döneminde tüm Kilikia kıyıları İmparator Caligula tarafından, Kommagene Kralı 4. Antiochas'a (38-72) verilmiştir. Kral Antiochas, kent adına para bastırmış ve kenti idaresinde tutmuştur. Bu prensliğin sınırları Ayaş'tan başlayarak batıda Anamur, kuzeyde Konya'ya kadar uzanır (Çıplak, 1968:375).

Kommagene kentleri gibi Anemurium da sürekli korsan saldırılarına uğruyordu. Ayrıca Toroslar'da yaşayan kavimlerde kenti karadan tehdit ediyorlardı. Kenti yeniden kendi denetimleri altına alan Roma lejyonları M.S.382 yılında bu kabilelerin baskınlarına karşı koyabilmek için yeni kent surları yapmak zorunda kalmışlardı (Erim, 2014: 48-49).

Roma döneminden sonra Anadolu'ya hâkim olan Bizanslıların (M.S.395) Arap akınlarına karşı hem yeni kaleler inşa ettiği, hem de Anadolu'daki mevcut kaleleri kullanmaya devam ettikleri esnada Mamure Kalesi'ni kullandıkları bilinmektedir. Bu dönemde Anamur'u yeniden inşa çalışmasına başlanmıştır. Anemurium Antik Kenti uzun bir süre Bizans ve Müslüman Arapların çatışmasına sahne olmuştur. M.S.650 yılında Müslüman Arapların Kıbrıs'ı fethetmeleri üzerine deniz ticaretindeki avantajını kaybetmeye başlamış ve gerileme dönemine girmiştir. Yine M.S. 650 yıllarında Müslüman Arap akınlarına uğrayan kent, bu tarihten sonra terk edilmiştir (Erim, 2014: 50-51).

Anamur'un çok kısa bir dönem Ermeni hâkimiyetine girmesi esnasında (12. yy sonu ve 13. yy başı) 1198 yıllarında Mamure Kalesi Halgam adlı bir Ermeni komutanın kontrolüne geçmişti (Erim,2014: 52).

II. İonnes, Haçlı Seferleriyle (1129) bölgeye egemen olan Ermenileri saf dışı ettiyse de, Eyyubi ve Selçuklu saldırılarına karşı kullanabilmek için Küçük Ermenistan krallığı, Eyyubi ve Selçuklu saldırılarına karşı Bizans yanında yer almış ve yardım için Kıbrıs'taki Saint-Joseph şövalyelerine de başvurmuştu (Erdal, 1998:4).

13.yy'da Anadolu, Ortadoğu ve Avrupa arasında gelişen ticari faaliyetlerin odak noktasını teşkil ediyordu. Ancak güney kervan yolları Ermeniler'den, Akdeniz'deki Müslüman tacirler de Haçlılardan şikâyetçiydi. Alaeddin Keykubat yapılan şikâyetler üzerine yolların emniyetini sağlamak için sefere karar verdi. Mübarizeddin Ertokuş komutasındaki Selçuklu ordusu Antalya'dan hareket etti. Kıyıda Ermenilere saldırmayı ve Kıbrıs Haçlılarının Akdeniz'e çıkmasını engellemeyi amaçlıyordu. Bu sefer esnasında Manavgat ve Anamur fethedilerek Silifke'ye kadar gelindi. Emir Çavlı'nın komutasında Larende ve Göksun üzerinden bölgeye hareket eden bir diğer Selçuklu Ordusu da bütün İsavra (İç-İl) ve Silifke'yi fethetti. Türkmenler fethedilen İçil'de iskân edildiler, bölgenin idaresi Kamerüddin Lala'ya verildi. Anamur kazasının bulunduğu bölge Kıbrıs Krallığı ile Selçuklular arasında ticaretin yoğun olduğu bir bölgedir ki, iki devlet arasında ticaret anlaşmaları mevcuttur (Erim, 2014: 53).

III. Gıyaseddin Keyhüsrev döneminde, Moğol ağırlığı iyice hissedilen bölgede Moğollarla mücadeleyi Karamanoğulları üstlenmiştir. Mehmet Bey ve Türkmenler Ermenek, Mut, Silifke ve Anamur'daki Moğolları tamamen imha etmişlerdir. Bölge, Selçuklunun sonlarına doğru beylik mücadelesi döneminde Karamanlılar tarafında kalmıştır (Erdal, 1998:7).

Karamanoğlu tarihçisi Şikari'de Anamur (Mamuriye) hakkında kalenin Karamanoğlu Mahmut Şah tarafından onarıldığını ve adının konduğunu söyler (Erim, 2014:53).

Böylece Anamur sırasıyla, 1228'de Selçukluların, 1243'te yeniden Kilikia Ermeni Krallığı'nın, daha sonra 1275'te Karamanoğlu Beyliği'nin denetimine girdi. Karamanoğulları Kocaçay (Dragon) üzerinde, yaylaları ve Ermenek'i Anamur'a bağlayan yol üzerindeki Alaköprü'yü yaptırdı (Erim, 2014:54).

Halk arasında Mamure Kalesi'nin fethedilmesi ile ilgili olarak yaygın bir zaptname efsanesi şöyle anlatılmaktadır: Ertokuş Bey İçel İli'nin Gülnar'ın Şeyh Ömer Köyü'nde konaklar. Köyün ileri gelenlerinden ve köye adını veren Şih Ömer, Selçuklu kumandanını misafir eder. Şih Ömer, atlara bir avuç arpa ile bir torba saman, askerlere de bir tencere yemek vermiş. Ertokuş Bey, Şih Ömer'e gülmüş. Bunlar ne atlara ne de askerlere yeter demiş. Fakat atların ve askerlerin hepsi Şih Ömer'in verdikleriyle doymuşlar. Bunda bir hikmet-i ilahi olduğunu sezen kumandan Ertokuş Bey, Şeyh Ömer'in kendisi ile beraber gelmesini ister. O da bu daveti kabul eder. "Siz önden gidin, ben sizden sonra geleceğim, şimdilik yolunuza devam edin." der. Ertokuş Bey askerleri ile birlikte yola koyulur. Fakat Şeyh Ömer kendisine yetişemeyince buna biraz içerler. "Demek bana yalan söyledi" diye düşünmekten kendini alamaz. Şeyh Ömer ise daha kısa bir yoldan ve süratle Anamur'a gelir. Akşam olunca korsanların kalede eğlenmekte olmalarını fırsat bilen Şih Ömer, keçi ve manda sürülerinin boynuzlarına çıra (mum) bağlayıp ateşlemiş. Keçileri karadan, mandaları denizden salarak kale kuşatılıyormuş intibahını verir. Korsanlar, "çıra tutup etrafı aydınlatan binlerce asker bu kadarsa çıra tutmayanlar ne kadardır" demişler ve teslim olmaktan başka çare bulamamışlar. Korsanların başı canlarının bağışlanmasını isteyerek kalenin anahtarlarını Şih Ömer'e teslim etmiş. Kale anahtarını teslim alan Şeyh Ömer Gülnar'a geri dönmek üzere yola koyulmuş. Bozyazı'yı geçince bugün üzerinde Softa Kalesi'nin bulunduğu tepede Ertokuş Bey ve askerleriyle karşılaşmış, kalenin anahtarlarını ona vermiş. Bu du-

rum karşısında Şih Ömer'e biraz daha saygılı davranan Ertokuş Bey, orada konaklamış. Konakladığı yerin tepesine Softa Kalesi'ni yaptırmış. Daha sonra kıyıda alınması gerekli diğer yerleşim yerlerini de Selçuklu ülkesine katarak, geri dönmüş (Arıkan, 2006:19-27).

Anamur'a yerleşen Türk boyları Oğuzlar'ın Yiva (Yuva) boyuna mensuptur. Prof. Dr. Faruk Sümer, Oğuzlar isimli eserinde bunu şöyle açıklar: "II. Beyazid devrinde "İç-İl'deki büyük teşekküllerden biri de Yiva oymağı idi. İç-İl Yıvalarının Büyük Yiva ve Küçük Yiva olmak üzere iki kola ayrıldığı görülüyor. Büyük Yiva kolu eski Gülnar ile Anamur arasındaki Aksaz adlı yörede toplu bir halde yerleşmişlerdir. Küçük Yiva kolu da yine toplu bir halde Anamur'un kuzey ve batısındaki topraklarda yurt tutmuştur. Bu ikinci kola mensup bazı oymaklar Anamur kasabasında da yerleşmişlerdir. II. Bayezid devrinde Büyük Yiva koluna ait kırk kadar köy gösteriliyor ki, bunların bir kısmının isimleri günümüze kadar gelmiştir (Anamur'91:23).

Bu bölge, 1471 yılında da Fatih Sultan Mehmet'in komutanlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu yönetimine geçmiştir. Anamur 1804 yılına kadar beyliklerle idare edilmiştir. 1804'te Osmanlı idare Teşkilatı'nda vilayetlerin kurulmasıyla Gilindire ve Ermenek'ten teşkil edilen sancağa dâhil edilerek Konya'ya bağlanmıştır. Anamur, 1859 yılında Osmanlı idare teşkilatında müdürlük, 1869 yılında kaymakamlık olmuştur. 1518 yılında Karaman'a bağlı olan İçel Sancağı, Kıbrıs'ın Osmanlılar tarafından fethedilmesi üzerine 1571 yılında Kıbrıs'a bağlanmıştır. 1867'de Konya vilayetine bağlı İçel Sancağı'nın bir kazası olan Anamur, 1877'de İçel Sancağı'nın Adana Vilayeti'ne bağlanması üzerine, Adana vilayetine bağlı olan İçel Sancağı'nın bir kazası durumuna gelmiştir. Kaymakamlık merkezi, bugünkü Ören Beldesi'nin Nasrettin ve Ortaköy mahalleriydi. Ancak yerel kaynaklarda zamanın beylerinin, idarenin kendiışlerine karışmaması için Kaymakamlık merkezini şimdiki Çorak denilen yere taşıttırdıkları ifade edilmektedir. Şimdiki ilçe merkezi olan Çorak, Rumların yaşadığı bir yerleşim merkeziydi. Rumların buraları

terk etmeleri üzerine Anamur buraya kurulmuştur. Ermeni bir mimar tarafından yapılmış olan Rum Kilisesi de zaman içinde Hristiyan Cemaati'nin mensubu kalmadığından yıkılarak (1930), hükümet merkezi inşa edilmiştir. Bu arada idare merkezinin Mamure Kalesi'ne taşınması için girişimler yapıldığı ama bu girişimin sonuçsuz kaldığı belirtilmektedir (Erim, 2014:56). Bu bina, uzun süre hükümet binası olarak hizmet vermiştir. Günümüzde Anamur İlçe Sağlık Müdürlüğü'ne tahsis edilmiş durumdadır. Hükümet binası Yeşilyurt mahallesindeki modern binasında hizmet vermeye devam etmektedir.

Antik Çağ'da "Nagidos" olarak bilinen Bozyazı'nın tarihi çok eski dönemlere kadar uzanmaktadır. Nagidos, Orta Dağlık Kilikia'daki bir antik yerleşimdir. Anemurium'un 10 km doğusunda, İçel ilinin, antik ismi Nagidos olan Bozyazı ilçesinin, bugün Paşabeleni diye adlandırılan tepesinin üzerinde akropolü, eteklerinde de nekropolü bulunmaktadır. Akropol'ün batısında, Toroslar'dan gelen nehir (Bugünkü adı Sini Çayı) denize kavuşmaktadır. Nagidos'un konumu bilinçli olarak seçilmiş ve akropolü, denizden ırmak içerisine girecek olan gemilerin görülebileceği nokta üzerine kurulmuştu. Nagidos'un 150 m karşısındaki ada (Nagidussa) da Nagidos'un konumunu güçlendirmekteydi. Nagidussa Adası'nda yapılan kazılarda Bizans ve daha geç dönemlere ait eserler bulunmuştur. Hekataios'a göre Nagis Kubernetes adında semitik kökenli (belki de mitolojik) birisi tarafından kurulmuş olduğu savunulan Nagidos hakkında daha kesin olan şudur ki yerleşim, M.Ö. 2000 de Luvi halkının oluşturduğu Tarhundaşşa krallığının sınırları içinde bulunuyordu. Asur döneminde belirsizlik vardır: Asurlar'ın M.Ö.8. yy sonlarında Göksu nehrine kadar gelmiş oldukları bilinmekle beraber Nagidos ve civarındaki varlıkları kesinleştirilememektedir. Nagidos'un M.Ö. 7. yy da bir Samos kolonisi, belki emporio'su olduğu ve böylelikle ticarete açılmış bir liman kenti kimliği kazandığı bilinmektedir. Asur metinlerinde geçen İamaniler'in (yani İonialıların) ve Greklerin, Kilikia'nın dağlık kısmında kendileri için üsler kurdukları ve Fenikeliler ile doğu ticaretini sürdürdükleri yönündeki

bilgiler de ticaretin yoğunluğunu belgeler niteliktedir. Bölge hakkında kesin bilgiler, M.Ö. 6.yy'da Yeni Babil metinlerinde geçen Pirindu ve kralı Appuaşu ile ortaya çıkar (Durgönül, 2001:8).

Büyük İskender'in ölümünden sonra bölge Seleucos'lar ve Ptolemais'ler arasında geçen savaşlara sahne oldu. Sonunda bölge Ptolemais'larda kaldı (<https://www.bozyazi.bel.tr>).

Pers İmparatorluğu'nun ve satraplarının Kilikia'ya ve Nagidos'a tanımış oldukları özerklikleri ve Ptolemaioslar'ın Nagidos'a vermiş oldukları önem nedeniyle Nagidos'un, Kıbrıs, Mısır ve Ege ile ticari ilişkileri olmuş ve bu durum Nagidos'u ilgi odağı olarak tarihin çeşitli zamanlarında ön plana çıkartmıştır. Ayrıca çağlar boyu Nagidos'a olan ilginin sürmesinin diğer nedenleri uygun liman koşulları, verimli toprakları ve Hellenistik Dönem'de korsanların kontrol altında tutulabilmesi açısından önemli olan konumu olarak özetlenebilir (<http://mersin.edu.tr>).

Roma imparatorluğu döneminde tüm Kilikia kıyıları İmparator Caligula tarafından, Kommagene Kralı 4. Antiochus'a (38-72) verilmiştir (Çıplak, 1968:375).

Bölge Romalılardan sonra, Bizans egemenliğine geçer. Bu zamanda Emeviler (661-750) ve Abbasiler (750-1258) tarafından bilhassa yaz aylarında sık sık hücumu uğramış ve zaman zaman istila edilmiştir (<https://www.bozyazi.bel.tr>).

1228'de Selçukluların eline geçtikten sonra ilk Türk yerleşimleri Yiva boyuna mensup Türkler tarafından Tekeli, Derebaşı, Gürlevik ve Akcamî yörelerinde kurulmuştur (<https://www.bozyazi.bel.tr>). Daha sonra Karamanoğulları'nın, 1471 yılında da Fatih Sultan Mehmet'in komutanlarından Gedik Ahmet Paşa tarafından fethedilerek Osmanlı İmparatorluğu yönetimine geçmiştir (Erim, 2014:56).

Bugünkü Bozyazı ilçesi, Beyreli ve Gürlevik köylerinin birleşmesiyle 1966 tarihinde Belediyelik, 28 Eylül 1988 tarihinde ilçe olmuştur (<https://www.bozyazi.bel.tr>).

Bozyazı adını; Gürlevik yöresinin güneyindeki ovanın, “çorak düzlük” anlamında kullanılan “Bozalan”, “Bozova”, “Bozyazı” isimleriyle çağrılmasından almıştır. Sulu tarım yapılmadan önce, halk bölgenin çoraklığını vurgulamak için bu sözcükleri kullanmıştır.

Anamur ve Bozyazı’nın Coğrafi Özelliklerine Kısa Bir Bakış

Akdeniz Bölgesinin, Adana Bölümü içerisinde yer alan Anamur ve Bozyazı, birbirine komşu ilçeler olup Mersin ilinin en batısında yer alırlar. Anamur Mersin’e yaklaşık olarak 232 km, Bozyazı ise 217 km’dir.

Anamur ve Bozyazı Orta Toroslar Kuşağında, Türkiye’nin önemli karstik platolarından olan Taşeli Platosunun güneyinde, Akdeniz’in kıyısında, Dragon (Anamur) Çayı ve Sultan Çayı’nın taşıdığı malzemelerin kıyıdaki körfezleri doldurmasıyla meydana gelen kıyı ovasında kurulmuştur. Bozyazı ilçe merkezi de, Anamur gibi, benzer oluşuma sahip olan bir kıyı ovasında yer almaktadır. Bu düzlükler dışında tüm bölgede, genellikle kuzey-güney yönlü akarsuların açtığı derin vadiler, keskin sırtlar, aşırı parçalanmış ve arızalı topoğrafyaya sahip dağlık alanlar ile ortalama 2000 m yüksekliğe sahip Taşeli Platosu genel morfolojiyi oluşturmaktadır. Anamur’un kuzey kesimlerinde 2300 m seviyelerine ulaşan plato, tümüyle karstlaşma süreçlerinin etkin olduğu bir yayladır. Karstlaşma koşulları ve oluşan şekiller açısından laboratuvar niteliğinde bir sahadır (Siler, 2016:1-2).

Taşeli’nin ve özellikle de 1500 m seviyelerinden daha yüksekte kalan kısımları, Akdeniz iklimi ve bitki örtüsünün artık kaybolduğu, çevresine göre oldukça farklı bir coğrafyaya sahiptir. Eğimli ve arızalı bir plato olan Taşeli, ülkemizin önemli karstik platolarındandır. Yükseltisi nedeniyle

Akdeniz'in nemli etkisinin iç kesimlere sokulmasını önleyen bir engel konumundadır. Anamur ve Bozyazı'da tipik Akdeniz iklimi görülmektedir. Ancak özellikle kuzeye doğru gidildikçe yükselti ve bakı koşullarının ani şekilde değişiklikler göstermesi, iklim elemanlarının değişmesine neden olmaktadır (Siler, 2016:1-2).

Anamur Ovası, biri doğuda, diğeri ise batıda olmak üzere iki akarsuyun biriktirme faaliyetleri ile şekillenmiştir. Doğuda, Dragon Çayı ve kollarının oluşturduğu hidrografik havza bulunur. Araştırma alanının en önemli akarsuyu olan Dragon Çayı kuzeydeki Taşeli Platosu'nun güney yamacından çıkan kaynaklardan beslenmektedir. Sugözü isimli karstik bir kaynaktan doğan su, çeşitli kaynaklarla da beslenerek güneydoğu yönünde ilerler ve Anamur Ovası'nı kat ederek Akdeniz'e dökülür. Anamur Ovası'nın batı kesimindeki havza ise Sultan çayı ve yan kollarından oluşmaktadır (Siler, 2016:4).

Bölgenin doğal bitki örtüsünü Akdeniz'e özgü kızılçam ormanları ve maki toplulukları oluşturmaktadır. Bunlarla birlikte alçak kesimde meşe türleri; yüksek kesimlerde ise karaçam, sedir, köknar, ardıç gibi soğuğa daha dayanıklı ağaç türleri görülmektedir. Araştırma alanındaki topraklara baktığımızda ise, Anamur Ovası'nda alüvyon topraklar, ova çevresinden Taşeli Platosu yamaçlarına kadar kahverengi orman toprakları ve kırmızımsı kahverengi orman toprakları görülmektedir. Plato yüzeyinde bulunan karstik erime şekillerinin tabanlarında terra rosa topraklar başta olmak üzere, hemen hemen tüm plato yüzeyindeki eğimli yamaçlarda görülen litosoller başlıca toprak tipleridir. Akdeniz sahil kesiminde bulunan diğer yerleşmelerin aksine Anamur, turizmden çok tarım ve hayvancılığa dayalı bir ekonomiye sahiptir. En önemli geçim kaynağı olan seracılık faaliyetleri ile özellikle de muz ve çilek yetiştiriciliği ön plana çıkmaktadır (Siler, 2016:4).

Anamur İlçesi sınırlarında, 1 şehir, 2 kasaba, 37 köy, 146 mahalle ve 35 yayla yerleşmesi bulunmaktadır (Bayar, 2003:99).

İdari sınırları baz alındığında 1282 km² yüzölçümüne sahip olan Anamur ilçesinin % 59'u orman alanlarına, % 22'si otlak alanlarına, %11'i tarım alanlarına ve %8'i ise diğer alanlara ayrılmıştır. İlçenin, ortalama yükseltisi 1100 metre olup, yükselti ve eğim kıyıda n itibaren hemen artmaktadır ki bu durum, Anamur ilçesinde araziden yararlanmayı etkileyen ana faktördür (Bayar, 2003:97).

BİRİNCİ BÖLÜM

SOSYAL NORMLAR

Belirli bir toplum içinde yaşayan bireylerin, karşılaştığı bir durum karşısında neler yapabileceklerinin ya da yapamayacaklarının sınırlarını belirleyen, davranışın türüne göre ceza, ödül, yasaklama, özendirme, karşı çıkma veya onay verme gibi olgularla desteklenen toplumun genel kabulünden geçmiş soyut kaidelere “norm” denir (Balcı, 2019:41).

Normları değişmez birer toplumsal varlık olarak düşünmek yanlıştır; çünkü her toplum kendisine bir önceki kuşaktan miras kalan normları, kendi ihtiyaç ve isteklerine göre değiştirebilir veya bütünüyle ortadan kaldırabilir. Toplum, norm uygulamalarını belirli bir sınır içerisinde tutmak ister, bu nedenle de birtakım yaptırımlarla destekler. Çok farklı düzeylerde olmakla birlikte, her norm kendine özgü bir veya birkaç yaptırım ögesi içerir (Altun, 2004:77).

Sosyal normların ortak ve belirgin özelliği yaptırımlardır. Yaptırımlar, sosyal denetimi sağlamak ve sosyal normların etkinliğini ayakta tutabilmek için bireylerin, grupların, cemaatlerin ve topluluğun üzerinde zorlayıcı, kınayıcı ya da özendirici, ödüllendirici tepkilerini ve baskılarını işletirler. Böylece, toplumda var olması gereken genel bir uygunlaşımı düzenler ve korurlar (Örnek, 2016:171).

Yaptırımların amaçları aynı olmakla beraber, kendi içlerinde öz ve biçimlerine göre çeşitlilik göstermektedir. Bu çeşitlilikler yaptırımların sonuçlarında yani ceza, ödül, onaylama, karşı çıkma, yasaklama ve özendirme durumlarında karşımıza çıkmaktadır. Yaptırımlar kimi bilim adamlarınca “din kökenli yaptırımlar”, “yergisel yaptırımlar”, “yasal yaptırımlar” olarak çeşitlendirilmektedir. Dini yönü ağır basan toplumlarda dinin öngördüğü kurallara uymama,

görevlerden kaçınma durumlarında birey günah işleme duygusuna kapılmakta ve tedirgin olmaktadır. Günah işleme duygusundan arınmak, olumlu doğrultuda hareket etmesini sağlamak için “din kökenli yaptırımlar” uygulanmaktadır. Örnek olarak; dinin yasakladığı yiyecekleri yemek, içecekleri içmek gibi durumlarda belirli yaptırımlar karşımıza çıkmaktadır (Balcı, 2019: 42, Örnek, 2016:172).

Alışılmış davranışlarla aykırı düşen tutumlar, hareketler, aşırılığa kaçan giyim, kuşam, süslenme, yürüme ve konuşma gibi durumlar, sahibini başkalarının gözünde gülünç duruma sokar, kişi alaya ve hafife alınır. S. Veyis Örnek buna “yergisel yaptırım” diyor ki; bunun kişinin yasal, dinsel, ahlaksal eksikleri değildir (Altun, 2004:78).

Toplum içinde, fertlerin hareketlerini düzenleyen normlar çoğunlukla birbiriyle karıştırılmaktadır. Birbiriyle karıştırılan ve birbirinin yerine kullanılabilen başlıca normlar; “gelenek”, “görenek”, “örf”, “adet”, “teamül”, “moda” gibi başlıklar altında incelenebilir (Balcı, 2019:42).

1.1.Gelenek

Sosyal normların önemli ve güçlü bir bölümünü oluşturan gelenekler, bir toplumda kuşaktan kuşağa geçen kültür kalıplarıdır. Alışkanlıklar, bilgiler, beceriler, davranışlar vb. gelenek içinde yer alır. Gelenekler geniş anlamıyla bir kuşaktan ötekine geçirilebilen bilgi, tasarım, boş inanç, yaşantı biçimi; daha geniş anlamıyla maddi olmayan kültürdür (Örnek, 2016:178).

Gelenekler mensup oldukları kültürlerin üyeleri arasında ortak bir ruh ve dolayısıyla sağlam bir örgü meydana getirerek kültür devamlılığı sağlarlar. Yaygınlık ve müeyyidelerin kuvveti açısından göreneklerden kuvvetli, adetlerden zayıftır. En yavaş değişen çeşitten normlardır gelenekler (Altun, 2004:81).

Bir milletin bütününe ilgilendiren geleneklerin amacı mensup oldukları topluluğun bireyleri arasında ortak görüş

birliğı ve akabinde toplum içindeki kaynaşmayı sağlamaktır. Bireylerin, bağılı bulunduğı grubun ya da toplumun geleneklerine karşı çıkması, bu karşı çıkış derecesine göre bireyin toplulukça saldırıya uğramasına; hor görölmesinden, alaya alınmasına kadar genişleyen tepki türlerinde biçimlenir. Bu kültür unsurlarının zamana ve şartlara bağılı olarak değışerek kısmen de yok olabilir. Gelenekler bu özellikleri ile geçmiş i geleceğe bağılayan bir köprü vazifesi görmektedir (Balcı, 2019:43-44).

1.2.Görenek

Adetlere göre kuvvetli müeyyidelere sahip olmayan, görüp tekrarlanarak alışıl agelen normlar “görenek” olarak gruplandırılmaktadır. Adet ve geleneklere göre daha kuvvetsiz, daha kolay terkedilebilen çeşitten davranışlardır. Müeyyidelere en yumuşak normlardır. Belli bir topluluğun günlük hayatında her türlü ihtiyaç halinde uygulaya geldiğı yol veya usullerdir (Altun, 2004:83).

Bir şeyi görüldüğü biçimde yapma, uygulama alışkanlığı olan görenek, toplumun gelişmesine uygun olarak değışir, gelişir. Süreklilik kazandığı gibi, bir süre sonra da ortadan kalkabilir. Ancak, bir görenek bir kez yerleşip de geniş kitlelerce de olağan ve doğal kabul edildikten sonra, o göreneğe uymayanlar uyarılır, ya da uymaya zorlanır (Başçetinçelik, 2009:33).

Görenekler günlük yaşantımızdaki ilişkilerin düzenlenmesinde, toplumsal ilişkilerin kolaylaştırılmasında etkin rol oynar (Başçetinçelik, 2009:33).

1.3.Örf

Toplumun kalıplaşmış beklentilerini karşılayan ve aynı zamanda toplumun bünyesinde bulunan değer sistemlerinde de kabul görmüş, yazılı olmayan yasalardır. Örflerin, gelenek ve göreneklere göre yaptırımları daha katıdır (Balcı, 2019:44-45).

Örflerin bireyle halk ve ulus arasındaki ilişkileri, davranışları, tutum ve tavırları düzenleyen ve belirleyen işlevleri vardır. Toplumun her üyesini sürekli olarak baskı altında tutan örfler zorlayıcı, yaptırıcı ya da yasaklayıcı yaptırımlarıyla bireyin grupla, cemaatle ya da toplumla uyumunu sağlar. Örflere karşı çıkma kimi toplumlarda yasaya karşı çıkmakla bir tutulur; hatta zaman zaman yasalarında üzerinde tutularak katı ve bağışlamasız bir tutumla birey cezalandırılmaktadır (Örnek, 2016:174).

Örfler kanunlarla belirlenmemekle birlikte, toplumdaki bireylerin, toplumdaki diğer insanlarla arasındaki ilişkileri, davranışları ve tutumları belirleme ve düzenleme gibi işlevleri vardır. Yine örfler toplumsal yaşamın tüm birim ve kesimlerinde yer almakta; yaş, sınıf, meslekler, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel düzeye göre belirlenmektedir. Örflerin toplumdaki bireyler arasındaki bağı koruma, pekiştirme ve denetleme gibi rolleri vardır (Artun, 2005:129).

1.4.Adet

Yaptırım gücü örfe göre daha gevşek ve esnek olan âdetin tanımı belirli ve alışlagelmiş ölçüler içinde uygulanan; bir topluluğun kültüründen beklenen ya da ondan güç alan, ona dayandırılan tutum ve davranış tarzı olarak yapılabilir (Artun, 2004: 82).

Adetlerin de örfler gibi bireyin toplumdaki diğer bireylerle olan ilişkilerini düzenleme ve denetleme işlevi bulunmaktadır. Toplumsal yaşamın akışı içinde, bireyler arasındaki iletişim ve etkileşimin düzenli olmasında adetlerin önemi büyüktür. Günlük yaşamla ilgili çeşitli etkinlikler ve kutlamalarda toplumun tüm birim ve kesimlerinde, ilişki ve davranış biçimleri adetlerle biçimlenir. Adetler; aile, sokak, mahalle, semt, il, bölge ve ülke genelinde toplum yaşamında etkisi olan ve farklılık gösterebilen davranış ve tutumlardır (Artun, 2005:129).

Âdetin karakteristiğini alışılmış birtakım davranışların kalıplaşması oluşturmaktadır. Bu kalıp davranışlar ve alış-

kanlıklar, örf ve töredeki yapıma ya da kaçınma zorunluluğu yerine adette yapılmak ya da yapılmamak niteliğine bürünmektedir (Altun, 2004:83).

1.5. Töre

Töre sözcüğü Türkçe olup, “türe” kelimesinden gelmektedir. Örf, adet, görenek, yasa, yol, kural, kuttören (ayin) anlamlarını karşılamaktadır (Örnek, 2016:181, Balcı, 2019:46). Türkçe Sözlük’te töre, bir toplulukta benimsenmiş davranış ve yaşama biçimlerinin kurallarına, görenek ve geleneklerin ortaklaşa alışkanlıklarının, tutulan yolların bütünüdür (Altun, 2004:79).

Bir toplulukta, bir grupta, bir yöre hakkında bireylerin uymayla yükümlü oldukları ya da uymaya zorlandıkları davranış kalıplarının ve tutumlarının tümünü içine alan töreler, özellikle geleneksel kesimde ve kırsal kesimde etkinliğini sürdürür. Töreleri zedeleyen ya da törelere aykırı davranışlarda bulunan birey çoğu kez bağışlanmaz bir tutumla, yasaların yargılanmasına zaman bırakmadan toplumca belirlenmiş olan cezalara çarptırılır. Bu cezalar ölüm cezasından toplum dışına atılmaya kadar uzanan bir tepkiyi doğurur (Örnek, 2016:181).

1.6. Teamül

Arapça “amel”den gelen teamül kelimesinin sözlük karşılıkları; “yapılageliş, iş, muamele, bir işin oluşu, bir yerde insanlar arasında olagelen muamele”dir (Örnek, 2016:177).

Yapılageliş, tepkime anlamına gelen teamül, toplumda bireyler arasında süregelen iletişim ve etkileşim biçimleri olarak tanımlanır. Sürekli yapılageldiği için oldukça sağlamlaşan adet ve usuller olarak teamüllerin neredeyse kalıplaşmış bir yeri olduğu söylenebilir (Artun, 2005:130).

1.7. Anane

Anane de Arapça kökenlidir. Rivayet, gelenek anlamında kullanılır. Gerek teamül gerekse anane özellikleri ve işlevleri yönünden örf, adet ve gelenekle eş anlamlı sayılır (Örnek, 2016:178).

1.8. Moda

Moda, göreneğe bakarak daha kısa süreli olan, çabuk değişebilen, öykünme yoluyla yayılan, temelinde değişiklik ve özgünlük dürtüsü yatan geçici davranış biçimidir (Örnek, 2016:182).

Moda kitle iletişim araçlarında yapılan her türlü reklam kanalı ile yayılırken, hevesli olan kişilerce benimsenen ve bu kişiler üstünde kısa süreli etkinlik gösteren normdur (Balcı, 2019:48).

Moda kendini en çok giyim kuşam ve süslenmede gösterirken, dilde, düşüncede, müzikte vb. gibi çeşitli alanlarda da zaman zaman etkili olmaktadır. Bir toplumun sınırlı ve belirli kesimlerinde uyulan kimi modalar da vardır ki, bunları daha çok “heves” diye nitelendirmektedir (Örnek, 2016:182).

Altun, sosyal normların önemi konusunda şu bilgilere yer vermektedir: “Görülüyor ki, sosyal normlar toplum ve birey için bir yaptırım gücü taşıyor. Bireyler ve topluluklar arası ilişkilerin düzenli, dengeli, uyumlu sürdürülebilmesi için ‘sosyal normlar’ toplumsal yaşamda önemli ve zorunlu olan yerini alıyor. Toplumun her üyesinin davranışlarını cezalandıran ve ödüllendiren; yasaklayan ve özendiren; karşı çıkan ve onaylayan bu sosyal normlar, anlıyoruz ki, yazılı olmayan fakat yaptırım gücüne sahip ‘kanun’lar. Yeni doğan çocuğa ‘moda’ isimler verilmekte; ekonomik ve sosyal değişmeden dolayı ‘gelenek’ olan başlık alınmamakta; ölenin ardından ‘adet’ olan mevlüd okutulmakta; ‘töre’ler evlilik dışı ilişkileri reddetmekte; hasta olan komşumuz ‘görenek’lerimize uyararak ziyaret edilmekte; ‘teamül’ gereği

düğüne gelen misafirleri karşılayan çalgıcılara bahşiş verilmektedir. Sosyal normlar, zaman içinde değişen ve yeni şekiller alan halk kültürünün oluşmasında, kuşaktan kuşağa aktarılmasında oldukça önemlidir. Özellikle aile, akrabalık, tarikat, mezhep, cemaat ve neticede topluma varacak şekilde bütün kurumları etkileyen ve şekillendiren ‘sosyal normlar’ halk biliminin konuları arasında önemli yer tutarlar” (Altun, 2004:85-86).

İKİNCİ BÖLÜM

ANAMUR VE BOZYAZI HALK KÜLTÜRÜN- DE GEÇİŞ DÖNEMLERİ

Geçiş dönemleri, bir toplumun mensubu olarak gözlerini dünyaya açan insanoğlunun hayatı boyunca yaşadığı değişimlerin topluma ve çevreye tanıtılması, kabul ettirilmesi ve bireyin bu değişikliğin farkında olması amacıyla ihdas edilmiş sosyal ritüeller örgüsüdür. 20. yy.ın başlarından itibaren bilimsel olarak bu alanda yapılan çalışmalar, bu ritüellerin hayatın önemli basamakları olan doğum, evlenme ve ölüm etrafında toplandığını göstermektedir (Yılmaz, 2014:11).

Bu dönemlerin her biri kendi bünyesi içerisinde birtakım alt bölümlere ve basamaklara ayrılır. Bu üç önemli aşamanın çevresinde birçok inanç, adet, töre, tören, ayin, dinsel ve büyüsel özlü işlem kümelenerek söz konusu geçişleri bağlı bulundukları kültürlerin beklentilerine ve kalıplarına uygun bir biçimde yönetmektedir. Bunların hepsinin amacı da kişinin bu geçiş dönemindeki yeni durumunu belirlemek, kutsamak, aynı zamanda da kişiyi bu sırada yoğunlaştığına inanılan tehlikelerden ve zararlı etkilere korumaktır (Örnek, 2016: 183).

Hayatın geçiş dönemleri olan doğum-evlenme-ölüm her toplum için geçerli, sürekli ve canlı; hem yerel hem evrensel olgulardır. Her “geçiş” adet ve pratikleriyle baş döndürücü bir zenginliği sunduğu için zevkli; fakat her “geçiş” sayısız ritüeli güncele uygulayarak bünyesinde barındırdığı için, derlenmesi, tasnif edilmesi, senteze varılması açısından da bir o kadar zordur (Altun, 2004: 8).

2.1. DOĞUM

Doğum, hemen her zaman mutlu bir olay olarak kabul edilmiştir. Dünyaya gelen her çocuk, sadece anne ve babasına değil, aynı zamanda akrabaları, komşuları, soyu ve sopu da sevindirir. Çünkü her doğum ailenin, akrabaların, soyun sopun sayısını artırmaktadır; sayı artışıysa gücün, dayanışmanın artması demektir. Özellikle küçük topluluklarda ve etnik gruplarda aileler, nüfuslarının çokluğu oranında kendilerini güçlü ve dayanıklı hissetmektedirler. Yaygın olan, “çocuk ailede ocağı tüttürür” sözü de toplumun bu konudaki değer yargısını açığa çıkarmaktadır (Örnek, 2016:184).

Doğum, dünyaya gelen bebek için düşünüldüğünde insanlığın yaşadığı ilk geçiş dönemi, anne için ise, öncesi ve sonrasıyla hayatını yeniden dizayn eden bir değişim sürecidir. Doğum, kadına biyolojik ve psikolojik olarak yoğun bir yenilenme sağlamanın yanında; sosyokültürel açıdan da sembolik ve işlevsel uygulamalarla dolu bir süreç yükler (Özkan, 2015:133).

Doğumla ilgili adet, inanma ve bunlara bağlı pratikler günümüzde de sürmektedir. Yeni kuşak bir yönden adetlere uyarken diğer yönden de tıbbın sağladığı her türlü imkândan yararlanmaktadır (Artun, 2005: 134).

Anne ve babaya, aile, akraba ve topluluk içerisinde saygınlık ve güven kazandıran doğum olayıyla ilgili olarak, çocuk daha doğmadan bir dizi hazırlık ve uygulamalarda bulunulur. Çocuğun sağlıklı doğması, doğumdan sonra bebeğin ve annenin her türlü tehlikeden korunması için gerekli olan uygulamalarda sadece aile değil, bütün akrabalar ve komşular da görev alır (Çıblak, 2005:165).

2.1.1.Doğum Öncesi

Doğum öncesi dönem, çocuk sahibi olmak için uygulanan adet ve pratikler ile hamile kaldıktan sonra çocuğun sağlıklı bir şekilde doğması için uygulanan adet ve pratik-

lerden doğuma kadarki olan dönemi kapsamaktadır (Kırmızı, 2016: 29).

Yörede doğum öncesi başlığı altında “kısırlığı giderme/gebe kalma”, “gebelikten korunma ve gebeliği sonlandırma”, “çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılmaları”, “aşırma”, “bebeğin cinsiyetinin tayini” alt başlıkları altında sınıflandırılmıştır.

2.1.1.1.Kısırlığı Gidermek ve Gebe Kalmak İçin Kullanılan Yöntemler

Kadının çocuk sahibi olması için daha evliliği sırasında uygulanan pratikler vardır. Gelin, oğlan evine geldiği zaman, kucağına bir erkek çocuk oturtulur. Gelin sabahında kadınlar arasında yapılan eğlencede, geline arpa ve buğday verilir. Gelin, “Bir kız, bir oğlan.” diyerek bir elinden arpa, diğerinden buğday serperek oynar (K53).

Evli çiftler, evliliklerinden bir süre geçmesine rağmen çocuk sahibi olamadıkları zaman modern tıbbın sunduğu olanaklardan yararlanırlar. Bundan bir sonuç alamayan çiftler; ziyaret yerlerinde, ocaklı kişilerde ve halk ilaçlarında çareler ararlar.

Yörede kısır kadına “yozna” (K30, K77) “yoz avrat”, “gübeş”, “gödeş”, “gunlamaz gtır” (K15, K35, K47, K50, K121), “homsa” (K121), “honsa” (K119), “hozna” (K15), “gtır” (K93, K100), “ayı gtır” (K63), “meyvesiz ağaç” (K147) denir. Çocuğu olmayan erkeğe ise “dölsüz” ya da “tohumsuz” (K63, K77, K192), “hozna” (K78), “iğdiş” (K63), “hadım” (K150) denir.

Çocuğu olmayan ya da çocuklarından biri erkek olmayan ev için “körocak” denir. Evin erkeğine, “Ocağını tttürmedin!” gibi serzenişlerde bulunanlar olur (K201).

Yiyeceklere gelen karıncalar temizlenmelidir. İçinde karınca olan besini yiyenin çocuğu olmayacağına inanılır (K77).

Çocuğu olmayan kadının çocuk sahibi olma arzusu, toplum içindeki yerini güçlendirmek istemesi ve kocasının tekrar evlenme riski nedeniyle bildiğı ya da çevresinden duyduğu her türlü çareye başvurabilmektedir. Genelde kadınının çocuk sahibi olamadığı düşüncesi ağır bastığı için tedaviye kadından başlanır. Kendisinin, yakınlarının ya da ocaklı kişilerin hazırladığı bitkisel, hayvansal, madensel kökenli ilaçları kullanır. Şifalı olduğuna inanılan kutsal sulardan içer.

Kısırlığı gidermek ve gebe kalmak için başvurulanan yöntemler Sedat Veyis Örnek tarafından; dinsel-büyüsel nitelikli olanlar, halk hekimliği kapsamına girenler ve tıbbi sağaltma alanına girenler olmak üzere üç başlık altında toplanmıştır (Örnek, 2016:185).

2.1.1.1.1.Dinsel-Büyüsel Nitelikte Olanlar

Anamur ve Bozyazı'nın köylerinde ve yaylalarında çocuk isteğı başta olmak üzere, çeşitli dileklerin gerçekleşmesi için yatırlar ve türbeler ile pınar, ağaç, kaya, mağara gibi ziyaret mekânları bulunmaktadır. Ziyaret yerinin suyundan içme, toprağını yalama, yıkanma, mezarların hece taşlarına, çalı ve ağaçlara bez bağlama, kurban kesme, adak adama gibi çeşitli pratikler yapılır. Yörede çocuğu olmayan kadınların çocuk isteğı için gittikleri mekânların başında bazı mağaralar bulunmaktadır.

Kutsal mağara inancının menşei Hun Türkleri dönemine dayanmaktadır. Bu dönemde Ata Mağarası'nın bulunduğu, buraya şamanlarla birlikte devlet erkânının da saygılı davrandıkları, yılın muayyen dönemlerinde merasimle ziyaret edilen bu mağarada kurban kesildiğı bilinmektedir (Kalafat, 2015:139).

Bir efsaneye göre, Türklerin ilk atası olan "Ay-Ata"nın bir mağarada meydana geldiğı düşünülmekte ve mağaraya "ana rahmi" fonksiyonu yüklenmektedir (Günay, Güngör, 2003: 84).

Çocuğu olmayan kadınların pınar başlarına, mağaralara gitmesi, oralara arılık bırakması eski Türklerden bu yana stire gelen pratiklerdir. Çünkü Kırgız ve Kazak Türkleri 'de, kısır olan kadınları, sahrada bulunan tek ağacın, pınarın veya kuyunun yanında geceleyip, kurban kesiyorlardı (İnan, 2000:168).

Yatırlardan, türbelerden, bu yatır ve türbelerin bulunduğu yerden alınan toprak veya sudan medet beklemek, kutsal kabul edilen kişilerin kutsiyetinden faydalanmak istemek, Türk-İslam medeniyeti dairesindeki “veli kültü” ile ilgilidir. İnsanların, Allah’tan kimi istek ve dileklerinde, Allah’ın veliye birtakım güçler ihsan ettiği inancından hareketle, velinin aracılığına müracaat etmeleridir (Sever, 2016: 57).

-Anamur’un Sarıdana köyü Avdan mahallesinde “Avdan Beleni” olarak bilinen yerdeki mezarlıkta Gara Deli Hoca’ya ait olduğu söylenen mezar ziyaret edilir. Mezarın başında dua okunur, mezarın yanından toprak alınıp yalanır. Kara bir tavuk kesilir. Tavuğun etinden yemek yapılarak ziyarete gelenlerle birlikte yenir ya da mahalledeki evlerinden birine verilir (K59, K224, K250).

-Anamur Türke yaylasındaki Sarı Saltık’a ait olduğuna inanılan mezar, ziyaret edilir. Ziyaret yerinde horoz kesilir. Etinden yemek yapılarak orada yenir. Ardıç ağacına bez bağlanır. Çocuğu olmayan kadın, içinde mezarın olduğu duvarla çevrili alanda uyur. Rüyasında çocuk görmesi durumunda çocuğunun olacağına inanılır (K93, K106, K194).

-Anamur Gercebahşiş köyündeki “Hasan Galfe” türbesi ziyaret edilen mekânların başında gelir. Çocuk sahibi olmak isteyen kadın, türbenin çevresini İhlâs okuyarak üç defa dolanır. İki rekât namaz kılar. Tavuk kesilir. Mezarın üzerine armut çalısı bırakılır. Çalılara bez bağlanır (K,45, K192, K217, K222).

-Anamur Kaş yaylası Kuruağaç mevkiindeki “Dedebele-ni” adı verilen tepede, kime ait olduğu bilinmeyen mezarı çocuğu olmayan kadınlar ve sürekli başı ağrıyanlar ziyaret ederler. Çocuk isteyen kadın belindeki kuşağı çıkarır, “Al

kuşağı, ver uşağı.” diyerek mezarın hece taşının çevresinde kuşağı üç defa dolandırır, üçüncüsünde kuşağı hece taşına bağlar. Ziyaret yerinde evden getirilen suyla abdest alınıp namaz kılınır. Mezarın üzerine arılık bırakılır. Mezarın başında uyunur. Çocuğu olmayan kadın rüya görürse çocuğu olacağına inanılır. Kaynak kişi Ayşe Karadağ, rüyasında al bir at görmüş, atın üzerinde alık varmış, binek taşından ata binmiş, bindim indim dediği anda uyanmış. Çocuğu olmuş. Adak kurbanı olarak teke ya da tavuk kesilir. Ziyarete gelenlerle birlikte yemek yapılarak yenir (K27, K29).

-Anamur Karaçukur köyünün Ağaca mahallesindeki Çalduvar mevkiinde “Dede” adı verilen mezar, çocuğu olmayan ya da sürekli düşük yapan kadınlar tarafından ziyaret edilir. Dedenin çevresinde, “Ben geldim ocağına, çocuk ver kucağıma.” diyerek üç defa dönülür. İki rekât namaz kılınır. Tavuk kesilir (K42, K59, K100).

-Anamur Kaladran köyü Küpürışık mevkiindeki mezarlıkta halkın “Dede” adını verdiği toprak bir taş ile küçük bir in vardır. Çocuk sahibi olma, evlenme isteği, hastalıktan kurtulma vb. dilekler için ziyaret edilir. Taşın dibinde kurban kesilir. Namaz kılınır, dua edilir. Meşe ağacına renkli bezler bağlanır. Kurban eti birlikte yendikten sonra farklı bir yoldan, arkaya bakmadan eve dönülür (K9, K30, K200).

-Anamur Evcialanı yaylası Yüksekuyurt mevkiindeki mağara ziyaret edilir. Mağaranın sarkıtlarına çocuk kıyafetleri bağlanır. Kadın, belindeki kuşağı çıkarır, “Al kuşağını, ver uşağımı.” diyerek mağaranın sütununa kuşağı dolandırır. Mağaranın önünde uyunur (K73, K103, K194).

-Anamur Aşağı Kükür köyü Akbaş Mahallesi girişindeki küçük bir inden “Dede Suyu” adında bir su çıkar. İn, çeşitli dilekler için ziyaret edilir. Çocuğu olmayan, sürekli düşük yapan kadın, çocuk sahibi olmak için inin içindeki sudan içer, suyun çıktığı yerde yıkanır. İnün kenarında mum ya da yağ yakar, iki rekât namaz kılar, dua eder. Tavuk ya da daavar kesilerek ziyaret yerinde hep birlikte yenir. Suyun yakınındaki karaağaç ağacına bez bağlanır. Bir gün inin içinde yıkanan kadın, inin kökünde dilini oynatan bir karayılan

görmüş. Kadın yılandan korkmuş. Ziyarete gelenlerden biri de “Sus konuşma, bir oğlun olacak.” demiş. Kadının oğlu olmuş (K76, K114, K144).

-Anamur Aşağıkükür köyü Akbaş mahallesinde bulunan su değirmeninin “yonuzluk” adı verilen bölümünde çocuğu olmayan kadın yıkanır. Suyu arılık bırakır, yanındaki “pılandan” ağacına bez bağlar (K79).

-Anamur Teniste köyünde çocuğu olmayan ya da sürekli düşük yapan kadın, “Sugözü” denilen kaynağa gider, kaynağın suyuyla, ziyaret yerinde bulunan say taşın üzerinde yıkanır. Sayın çevresinde üç defa dolanır. Kaynağa arılık bırakır. Çalıya bez bağlar (K245).

-Anamur’un Karalarbahşiş ve Gercebahşiş köylerinde yerleşik hayata geçen Bahşiş Yörüklerinin yazın çıktıkları Barcın yaylasında “Dede” adı verilen mağara, çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir. Mağaranın sarkıt ve diktlerinde çocuğa ve beşiğe benzeyen oluşumlar vardır. Kadınlar mağaranın içindeki sudan içerler, çamurdan yaptıkları oyuncak bebekleri suya bırakırlar ya da mağaranın duvarlarına yapıştırırlar. Dikitle yazma, atlet vb. bağlarlar. Şapka takarlar. Çocuk olduğu zaman mağaraya gidilerek kurban kesilir (K192).

-Bozyazı’nın Çaltı yaylasındaki mağarayı çocuğu olmayanlar ziyaret ederler. Mağaranın sarkıtlardan damlayan sudan içerler. Çocuğun olması durumunda, mağara tekrar ziyaret edilerek “şükür kurbanı” kesilir (K134).

-Anamur’un Olucak yaylasında bulunan “İresi Dedesi” adındaki mağara ziyaret edilir. Çocuğu olmayan kadınların, mağaranın içindeki iki sütunun arasından geçmeleri durumunda gebe kalacağına inanılır. Mağarada kurban kesilir (K114, K167).

-Bozyazı’nın Gürlevik mahallesinde bulunan “Gelin, Baba, Oğul” türbesi yöre halkının, çocuk isteği başta olmak üzere çeşitli dilekler için ziyaret ettiği bir türbedir. Türbenin içinde mum yakılır, kara bir tavuk kesilerek türbeye yakın bir eve verilir (K33, K35, K45, K50, K116, K149).

-Bozyazı Tekeli Haramili mevkiinde bulunan evliya mezarı; çocuk isteği, konuşmayan ve “aydaş” olan çocukların iyileşmesi için ziyaret edilir. Ziyaret yerinde kara bir tavuk kesilir, iki rekât namaz kılınır. Hasta olan çocuk, mezarın olduğu yerde bir süre yatırılır (K31, K165).

-Anamur Boğuntu köyünde bulunan ikiz tepelerin küçüğündeki Ekizin Beleni denilen yerdeki mezar ziyaret edilir. Mezarın başında kurban kesilir, iki rekât namaz kılınır. Çocuğu olmayan kadın burada uykuya yatar. Kadın ve kocasına mezarın toprağından yalatılır (K17, K227).

-Anamur’un Karakise köyünde Gelinsini adlı mezarlıkta bulunan “tesbi” çalısına, çocuğu olmayan kadınlar tarafından bez bağlanır. Yol yapımı sırasında ağacın yok olduğu, mezarlığın da zarar gördüğü belirtilmiştir (K210).

-Anamur Bozdoğan köyünün doğusundaki Azı Tepesi Gızıltaş mevkiinde bulunan mezar ziyaret edilir. Çocuğu olmayan kadının boynuna deve ya da eşek yuları bağlanarak mezarın çevresinde dolandırılır. Ziyaret yerinde kurban kesilir. Mezarın yanında uyunur, rüyasında çocuk görenlerin gebe kalacağına inanılır (K15, K33, K149).

-Anamur’da Teniste köyünün kuzeyindeki Goyak Ağzı mevkiinde bulunan ardıç ağacı “Mıhlı Dede” olarak bilinir. Çocuğu olmayan kadın, elbisesinden bir parça yırtarak dedeye bağlar. Kadınla birlikte gelen ziyaretçiler, dedenin önünde “Ey dede senin ziyaretine geldik, beni sana, seni Allah’a, buna bir sinek (çocuk anlamında) ver.” diyerek dilekte bulunurlar. Davar kesilir, ağacın yanındaki sayın üzerine arılık bırakılır (K42, K102, K209).

-Bozyazı Tekmen’de “Çatal” adı verilen mevkideki mezar; çocuk ve evlenme isteği, diz ağrısı ile konuşmayan, altını sık ıslatan çocukların iyileşmesi için ziyaret edilir. Çocuğu olmayan ya da evlenmek için kısmetinin açılmasını isteyen kadının boynuna, bir ucu halka şeklinde bağlanan deve yuları takılır, yuların diğer ucu mezarın hece taşına bağlanarak mezarın etrafında üç defa dolandırılır. İki rekât namaz kılınır. Üç İhlas, bir Fatıha okunur. Mezarın üzerine,

kurdun kuşun yemesi için buğday kavurgası bırakılır. Ziyaret yerinden alınan toprağı; dizi ağrıyan kişi yalar, bardaktaki suya karıştırıp içer, çocuğun banyo suyuna bu topraktan karıştırılarak çocuk yıkanır. Mezarın yanındaki çalılara “çapak” bağlanır. Dua edilir. Kurban kesilip yenir (K124, K201, K235, K236).

-Anamur Melleç köyü Bademiçi Mahallesi Çukurcak mevkiindeki bir tepenin başında yer alan “Durgut Dede” adıyla bilinen mezar ziyaret edilir. Mezarda yağ ve mum yakılır. Mezarın üzerine arılık bırakılır. Kara bir tavuk kesilir. Tavuğun kanı, mezarın hece taşına akıtılır (K241, K249).

-Anamur Çukurabanoz köyünün güneyindeki “Yüglük” mevkiinde, köy halkı tarafından “Dede” adı verilen mezar, çocuğu olmayan kadınlar tarafından ziyaret edilir (K16, K242).

-Anamur Yellice yaylasındaki “İn Dede” adıyla bilinen küçük bir mağara, çocuk isteğı için ziyaret edilir. Çocuğu olmayan kadınlar, inin önünde tavuk ya da davar keserler, iki rekât namaz kılarlar. “Allah’ım bana zürriyet ver.” diyerek dua ederler. İnin içinde uyumak üzere yatılır. Rüya görülmesi durumunda çocuğun olacağına inanılır (K140).

-Anamur Karaçukur köyü Merkez Mahallesi Ermen Başı mevkiinde, “Dede” adı verilen bir mezar yer alır. Çocuğu olmayan kadınlar, ziyaret yerinde tavuk keserler. Dua ederler (K163).

-Kısırlığı gidermek ve gebe kalmak için başvurulmuş dinsel-büyüsel uygulamalar başlığı altında, içinden bir insanın geçebileceğı genişlikte deliğı olan kayalar ile yaşlı ağaçlar da yer almaktadır. Bozyazı Tekmen Doğancılar Mahallesi Sariağaç mevkiinde ve Ağzıkara Mahallesinde bulunan Deliktaş, Dereköy’de Baş Değirmeni yanındaki çınar ağacı bunlardan bazılarıdır. Kovuğı olan ağaçlara taş atılır, paçavra bağlanır (K137, K158, K160).

-Çocuğu olmayan kadın, ayın ilk çarşambası kimseye görünmeden değirmenden getirdiğı suyla yıkanır (K205).

-Çocuğu olmayan kadının “allım yeşillim” altından geçmesi halinde çocuk sahibi olacağına inanılır (K106).

-Çocuğu olmayan kadının yedi evden “erbişim” parçası toplaması durumunda çocuğunun olacağına inanılır (K27).

-Yörede gelin sabahı yapılan törende gelinin bir eline arpa, diğerine buğday verilerek oynatılır. Gelin oynarken koltuk altından geriye doğru “bir kız bir oğlan” diyerek sola dönerken arpayı, sağa dönerken buğdayı serper. Arpa kızı, buğday ise oğlanı simgeler. Çocuğu olmayan kadın, gelinin attığı arpa ve buğday tanelerinden birkaç tanesini yerden alıp dişinin arasında bir süre bekletir (K29).

2.1.1.1.2.Halk Hekimliği Kapsamına Girenler (Ev İlaçları)

Halk hekimliği ve geleneksel tedavi etme şekilleriyle ilgili olan uygulamalar olarak da anne adayı kadının çeşitli bitkilerin kaynatıldığı suyun buğusuna oturtulması, bu sudan kadının içmesi, kadının belinin çektirilmesi, kasıklarının çeşitli ilaç terkipleriyle sarılması, kadının rahmine çeşitli ilaçların konulması anılabılır (Sever, 2016:59).

-Böğürtlen kökü kaynatılır, suyu içilir (K45, K47, K77, K200).

-Ardıç dalı kaynatılır, buğusuna oturulur (K47, K77, K192).

-“Eşek kekiği” kaynatılır, buğusuna oturulur (K250).

-Maydanoz tohumu kaynatılır, suyu içilir (K53).

-“Buynuz” meyvesi yakılarak dumanına oturulur (K121).

-Ocaklı, bakırdan bir kabın içine köz koyar. Közün üzerine pise damlatır, kargıdan örülen yerfıstığı sepetini, kabın üzerine ters çevirip koyar. Çocuğu olmayan kadın, sepetin üzerine oturur, püse buğusunda durur. Üzerine yorgan örtü-

lür. Kendisini üşütmezse çocuğu olacağına inanılır (K66, K77, K250).

-Kesme, “karaçalı” ve böğürtlen kökü ile püren, ısırgan ve eşek kekiği yaprağı kaynatılır, buğusuna oturulur (K205).

-Ardıç yaprağı ve “gerdeme” kazanda kaynatılır. Kadın, leğenin içine oturarak hazırlanan bu suyla banyo yapar. Banyo yapılan su, denize dökülürse çocuğunun olacağına inanılır (K205).

-“Mezleki sakızı”, tuzsuz tereyağı, kütük kovani balı ve balmumundan yapılan merhem pamuk yardımıyla kadının haznesine üç gün konur (K53).

-“Havaza”, “çirtlık”, ardıç, kızılçam, “eşek kekiği” yaprağı kazana konur, üstünü basacak şekilde su eklenir, kazanın altı yakılır, su kaynadıktan sonra helkeye dökülür. Yerfıstığı sepeti, helkenin üzerine ters çevrilip konur, kadın sepetin üzerine oturur, üzerine bir örtü örtülerek buğusuna durur (K53).

-Kuru üzüm, aktardan alınan yedi çeşit baharat, kuyruk yağı ve “piynar” külü karıştırılıp pişirilir, macun kıvamına gelince ılık olarak karına sarılır (K133).

-“Mayasıl otu” kaynatılır, suyu içilir (K50).

-“Çağşır” kökü kaynatılır, suyu içilir (K57).

-“Boncuk şalba” olarak bilinen bitki kaynatılır, suyu içilir (K150).

-Bir kapta sabun ezilir, on tane yumurtanın sarısıyla karıştırılıp yoğrulur. Hamur kıvamına gelince bezin üzerine yayılır, karına sarılır (K83).

-“Kaliptos”, ağı, murt, “havaza” ve eşek kekiği ince kıyılıp kazanda kaynatılır, buğusuna oturulur. Kadının üzerine yorgan örtülür (K173).

-Keçiboynuzu, kızılçam, “develik”, “eşek kekiği”, yedi türlü baharla birlikte kaynatılır, çocuğu olmayan kadının

üzerine çarşaf örtülerek buğusuna oturtulur. Bu uygulama, idrar yolları iltihabına da iyi gelir (K162).

-Ocaklı kişi “karaoğlan böcüğü” adı verilen bir böcek türünü yedi türlü bahar ve sarımsakla birlikte döver, dövdüğü karışımın bir kısmını temiz bir tülbenttin içine koyarak çıkı yapar. Kadının rahmi eğri ise düzeltir, tülbentti hazneye yerleştirir, üç gün kalır (K162).

-Sahilde, sıcak kumun içine yatırılır (K121).

-Kadının karnına elek sarılarak göbeği yukarı doğru çekilir (K66).

-Taş ısıtılır, rakı dolu kaba konur, kısır kadın buğusuna oturur (K216).

2.1.1.2. Gebelikten Korunma ve Gebeliği Sonlandırma İçin Kullanılan Yöntemler

Her toplumda gebe kalmak, çocuk doğurmak için çaba harcayan kadın olduğu gibi, gebelikten korunmak, istediği zaman çocuk sahibi olmak isteyen kadınlar da vardır. Bunlar kimi zaman ekonomik, kimi zaman da sosyal ve psikolojik nedenlerle gebe kalmak istemezler. Gebe kalmış ise, istemediği bu çocuğu doğurmak istemez ve bunun için çeşitli yollara başvurur (Baştançelik, 2009:49).

Doğum kontrolü sağlamak ve istenmeyen gebeliği sonlandırmak için Anadolu'nun pek çok yerinde olduğu gibi Anamur'da da bir takım pratikler uygulanmaktadır. Eskiden, evlendikten kısa bir süre sonra çocuk sahibi olmak istenirken, günümüzde, en az bir yıla kadar uzayabilmektedir. Günümüzde istenmeyen gebeliği sonlandırmak için modern tıbbın doğum kontrol usulleri kullanılırken, yakın zamanlara kadar bazı bitkilerin kaynatılarak suyunun içildiği, ağır yük kaldırıldığı ya da yüksek yerden atlandığına dair tespitler yapılmıştır. Yörede istenmeyen gebeliği sonlandırmak için yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

-Soğan kabuğu kaynatılır, suyu içilir (K45, K77, K124, K150, K236, K243).

-Bulgur kaynatılır, suyu içilir (K124).

-İçinde kurum bulunan su kaynatılıp içilir (K243).

-Kına kaynatılır, suyu içilir (K243).

-“İşam” kozalağı kaynatılır, suyu içilir (K124).

-“İşam” sorgucu pişirildikten sonra bir bezin üzerine yayılır, kadının beline, bu bez sarılırsa çocuğu çekeceğine inanılır (K124).

-“Garamık” kökü kaynatılır, suyu içilir (Çıblak, 2005:166).

-“Piyar” kökü kaynatılır, suyu içilir (K157).

-Beyaz dut kökü kaynatılır, suyu içilir (K157, K205).

-Kadın ağır yük kaldırır ya da başkaları tarafından korkutularak çocuğu düşürülür (K206).

-Kadının karnının üzerine taş konur (K66).

-Akkurt, dut kökü ve yumurta kabuğu birlikte kaynatılarak suyu içilir (K15).

-Kadın yüksek bir yerden atlar (K236).

-Gebe olan kadın, içi çavdarla dolu olan çuvalı sırtına alıp evin çevresinde yedi defa dolanırsa çocuğun düşeceğine inanılır (K57).

2.1.1.3.Çocuğun Sağlıklı Doğması ve Yaşaması İçin Uygulanan Pratikler

Çocuğun düşmesini önlemek için alınan tedbirlerin de tıpkı kısırlığı gidermek için alınanlar gibi, bir bölümü akılcı gerçekçi niteliktedir: Ağır şey kaldırmamak, yüksek yerden atlamamak gibi. Bir bölümü ise büyüklük bir anlamı olan sakıncalar ve işlemlerdir. Bu sonuncuların çoğunda, çocuğun düşmesine sebep olabileceğine inanılan olağanüstü kötü

varlıkların etkilerini başka yöne çevirme amacı görülür (Artun, 2005:139).

Kadının daha önce doğan çocuğu veya çocukları yaşamamışsa bu kez, hamileliğin başlangıcı ile birlikte bir takım dinsel-büyüsel uygulamalara başvurur. Doğacak çocuğu sağlıklı olsun, yaşasın diye türbelere, yatırlara ve hocalara gider, dileklerde bulunur, muskalar yazdırır, adaklar adar (Baştançelik, 2009:50-51).

Anamur ve Bozyazı çevresinde çocuğun sağlıklı doğması ve yaşaması için yapılan pratiklerden bazıları şunlardır:

-Sürekli düşük yapan kadına, farklı renklerde yedi tane iplik ya da “erbişim kuşağı” bağlanır. Yedi evden, yedi ayrı renkte toplanan bez parçalarından elbise dikilerek evdeki çocuklardan birine giydirilir (K17, K35, K205).

-Sürekli düşük yapan kadının iç kıyafetine “erbişim kuşağı” bağlanır, gebe kalırsa, düşük yapmayacağına inanılır (K200, K229).

-Düşük yapan kadından düşen parçalar, kapının eşiğine gömülür. Kadın, eşiğin üzerinden atlayıp geçtiği zaman bundan sonraki çocuğun karnında duracağına inanılır (K29).

-Sürekli düşük yapan kadın, Mehmet adı bulunan yedi evden para toplar, bu parayla bilezik yaptırıp koluna takar (K66).

-Düşük yapan kadın, Bozyazı’nın Lenger köyü mezarlığında bulunan bir meşe ağacının kökünden yedi defa geçer, elbisesinden “sıyırtmak” koparıp köke bağlar (K47).

-Çocuğu yaşamayan kadın, yeni doğan çocuğun yaşaması için, kırk evden topladığı kırk parça bezden, yol ayırında bir zıbın dikip çocuğuna giydirir (K142).

-Önceki çocukları ölen kadın, yeni doğan çocuğunun yaşaması için yedi evden topladığı bez parçalarından “tellik” yaparak çocuğun başına giydirir (K17).

-Çocuğu yaşamayan kadın, en son doğan çocuğun yaşaması dileğiyle, yedi evden topladığı “yedi biriğinti” adı

verilen bezden elbise dikerek çocuğuna giydirir (K63, K116).

-Çocuğu yaşamayan ve sürekli düşük yapan kadın, bazı türbe ve yatırlar ile kutsal suları ziyaret eder. Aşağı Kükür köyü Akbaş mahallesindeki “Dede Suyu”, Bozdoğan’ın doğusunda Azı Tepesi Gızıldaş mevkiinde bulunan “Dede Mezarı”, Bozyazı Gürlevik’de “Gelin, Baba, Oğul Türbesi”, “Güven Seydi” örnek olarak verilebilir. Kadın, çocuğunun yaşaması için dua eder, ziyaret yerinin etrafında üç defa dolanır, adak adar (K31, K33, K48, K63, K147, K149, K162, K207, K236).

-Düşük yapan kadın Anamur’un Lale köyündeki “Dede” denilen ziyaret yerine götürülür. Kadının başına eşek yuları takılarak mezarın çevresinde dolandırılır (K43).

-Ziyaret yerlerinden biri de Bozyazı’nın Çopurlu Mahallesi Kurtlar mevkiinde bulunan Çam Sekisi türbesidir. Türbe, günümüzde düşük yapan kadınların ziyaret ettikleri yerlerin başında gelir. Çocuğu durmayan kadının beline ya da boynuna, deve yününden yapılan ip bağlanır. İpin diğer ucu, türbenin hece taşına bağlanır. Kadın, “Dolandım geldim ocağına, dileğimi ver kucağıma.” diyerek türbenin baş tarafındaki hece taşından başlayıp sağdan sola doğru üç defa dolanır. Kullanılmamış ve kenarı işlenmemiş bir yazma, kadının beline üç defa bağlanıp çözülerek hece taşına bağlanır. Yazma orada kalır. Bu uygulamalardan sonra iki rekât namaz kılınır. Çocuğu durmayan kadın, ziyaret yerinde uyur. Rüyasında çocuk görürse çocuğunun olacağına inanılır. Tersî durumunda çocuğunun olmayacağına inanılır. Tavuk kesilir, tavuk çorbası yapılarak ziyaret yerine yakın evlere dağıtılır. Kadının çocuğu olursa, türbede davar keser (K162, K233).

-Çocuğu yaşamayan kadın, yeni doğan çocuğunun yaşaması için Anamur Yukarı Kükür Köyü Maşat mahallesinde bulunan değirmende çocuğu yıkandırır. Değirmenin yanındaki “piladan” ağacına bez bağlar (K84).

2.1.1.4. Gebelik

Anadolu’da gebelikle ilgili adlandırma, niteleme, benzetme ve yakıştırmalar yaygındır. Bunlardan bazıları şunlardır: Ağır, ayağı ağır, aylı günlü, boyu yüklü, çatlayasica, çocuklu, doğurucu, doğurgaç, orta katı kiraya vermiş, gümannı, iki canlı, kel, yüklü, zimet kadın gibi (Örnek, 2016: 188-189). Anamur ve Bozyazı’da gebe kadına; “göde”, “doğurgaç”, “yüklü”, “üzerli”, “iki canlı”, “gunlacı”, “kel” denilmektedir. Bir kadının hamile olduğu belli olunca “böcülenmiş” denir (K91).

Köylerde, eskiye göre azalmasına rağmen, gebe bir kadın doğum oluncaya kadar ekin biçmek, davar gütmek, hayvanların sütünü sağmak gibi işleri yapmaya devam ettiği görülür.

2.1.1.5. Aşerme

Hamile olan kadının canı vakitli vakitsiz yiyecek şeyler ister, buna aşerme dönemi denmektedir (Artun, 2005:141).

Halk arasında, aşerme hamileliğin önemli bir belirtisi sayılır. Deyimin aslı “aş yeme” olup, yiyecek şeylerden tikslenme demektir. Deyim giderek anlam değiştirmiş ve “yüklü kadının kimi yiyecekleri canının çekmesi, onları tatmaktan kendini alamaması” demeye gelmiştir. Gebeliğin bu döneminde gebe kadına canının istediğini vermeye çalışılır. Bu kural gözetilmezse kadında ya da doğacak çocukta zararlı etkilerin meydana geleceğine inanılır (Boratav, 2016: 178).

Aşerme safhasında kadını en çok baskı altında tutan, onun adeta kendine bir oto sansür uygulamasına sebep olan inanış, yiyeceklerle ilgili olan inanıştır. Özellikle yenilen yiyeceğin

tadının çocuğun cinsiyetini belirleyeceğine inanılması, hamile kadın üzerinde etkilidir; ancak bu inanışın dışında yaygın bir inanış da hamile kadının canının istediğini yemesidir (Sever, 2016:63).

Genelde gebeliğin ilk dört ayında görülen aşermeye yörede “başikel”, “aşyeren”, “aşyeriği”, “aşeren”, “yerginlik” denilmektedir (K35, K47, K63, K77).

-Aşeren kadın istediğini yemezse umar. Bu durumun doğacak çocuğa zarar vereceğine inanılır. Ummanın geçmesi için kadının beline ayakla vuruluyormuş gibi yapılarak korkutulur, “Umduğun umacağın bu olsun.” denir, eline bir “çomaç” verilir, ağzına soğan sürülür (K205).

-Aşeren kadın yeşilliği çok yer. Canının istediğini evde bulundurmaya çalışırlar. İsteddiği verilir (K45, K149, K150).

-Aşeren kadın tatlı ve ekşiyi çok yer (K35).

-Aşeren kadına, “Aya bakarsan, çocuğun ay gibi güzel olur.” derler (K77).

-Aşeren kadın, gebeliği dört aylık oluncaya kadar kendisi pişirip yiyemez, kaynanası ya da annesinin pişirdiklerini yer, her şeyden tiksindir (K63).

2.1.1.6. Gebe Kadının Kaçınmaları/Uygulamaları

Çocuk ana karnında iken, gebe kadının kimi davranışlarının doğacak çocuğu olumlu ya da olumsuz etkileyeceğine inanılır. Çocuğun çirkin, hayırsız, huysuz ya da sakat benzeri olumsuz özelliklere sahip olmaması için gebe kadının kimi davranışlardan kaçınması istenirken, çocuğun güzel huylara ve güzel fiziğe sahip olması için de gebenin bazı yiyecekleri yemesi veya yememesi, bazı uygulamaları yapması veya yapmaması istenir (Baştançelik, 2009:61).

Anamur ve Bozyazı yöresinde doğacak çocuğun sağlıklı ve güzel olması için gebe kadının uyguladığı kaçınmalardan bazıları şunlardır:

-Gebe kadının karaciğeri yemesi durumunda çocuğun yüzünde, kulağında ve kabasında ciğere benzer bir ben olacağına inanılır (K45, K77, K80, K200).

-Hamileyken gül koklayan, ciğere dokunan kadının çocuğunun yüzünde leke olacağına inanılır (K33, K18, K53, K192).

-Gebe kadın; kedi, kaplumbağa, ayı, tavşan ve köpeğe bakmaz (K50, K78, K150, K181, K236).

-Ayıya bakarsa çocuğun tüylü doğacağına inanılır (K45, K77, K80, K142, K200).

-Tavşana bakması ya da tavşan etini yemesi durumunda doğacak çocuğun ağzının yirik olacağına inanılır (K17, K66, K73, K78, K80, K93, K116, K147).

-Hamile kadın, çocuğunun benzemesini istemediği kişiye bakmaz (K205).

-Çocuğunun güzel olmasını isteyen gebe kadın, bakır tassa konulan suya bakar ya da tastaki suyu içer (K121).

-Hamile olan kadın aynaya bakarsa çocuğunun güzel olacağına inanılır (K121).

-Hamileliği döneminde ala şeker, helva, ayva, pekmez, yoğurt, peynir, bal yiyen ve süt içen kadının, çocuğunun güzel olacağına inanılır (K147, K150, K226, K236).

-Ayva, nar, elma yerse çocuğunun yanaklarını gamzeli olacağına inanılır (K33, K78, K187).

-Gebe olan kadın ahraz, gözü yıllık ve yaramaz olan çocuklara bakmaz (K84, K236).

-Hamile kadın cenazeye bakmaz (K84).

-Hamile kadına dışardan bir şey yememesi gerektiği, verilirse helal olsun demesi, bir şey çalmaması öğütlenir, yoksa doğacak olan çocuğun hırsız olacağına inanılır (K47).

2.1.1.7. Çocuğun Cinsiyeti

Gebe olduğunu anladıktan sonra kadının ilk düşüncesi çocuğunun oğlan mı, kız mı olacağını öğrenmeye çalışmasıdır (Boratav, 2016:167).

Teknik imkanlarla çocuğun cinsiyetinin tespit edilemediği dönemlerde çocuğun cinsiyetinin anlaşılması ancak bazı uygulamalar sonunda gerçekleştiriliyordu (Yeşil, 2014:76).

Çocuğun cinsiyeti; hamile kadının vücudunun şekli, canının çektiği yiyecekler, tavır ve davranışlara bakılarak belirlenmeye çalışılırdı (Altun, 2004:120).

Geleneksel kültürümüzde erkeğin ağırlığı ve üstünlüğü düşünülürse, hiç değilse ilk doğan çocuğun erkek olmasının istenme yaygınlığı kendiliğinden anlaşılır (Örnek, 2016:189).

Yörede, gelin oğlan evine geldiği zaman kucağına bir oğlan çocuğu verilir. O da çocuğun başına “tellik” giydirir, daha sonra ağzına üç defa tokat vurup ağlatır.

Anamur ve Bozyazı çevresinde cinsiyetin belirlenmesine yönelik inanışlar şunlardır:

-Kadının karnı yukarda olursa kız, aşağıda ise erkek, karnı yassı ise kız, topaksa erkek olacağına inanılır (K77, K121, K223).

-Kadının karnı sivri ise oğlu olacağına inanılır. Hamileliği döneminde fazla konuşan kadın için, “Köpekliği çok yapıyor bu, kız doğuracak.” derler (K63).

-Kadının yüzü güzelleşmişse oğlu, yüzünde leke, çil ya da çapar olmuşsa kızı olacağına inanılır. Ayrıca, “Oğlan karında, kız kasıkta olur.” derler (K66, K121, K205, K243, K250).

-Erkek çocuğunun sancısı belden, kız çocuğunun sancısı kasıktan gelir (K77).

-Hamile kadının arkasına biri geçer. Haberi yokken başına tuz atar. Kadın, üst dudağının üzerini silerse (bıyık çıkan yer) çocuğun erkek, burnunu silerse kız olacağına inanılır (K53).

-Murt dalı ateşe atılır, pıt sesi az çıkarsa oğlan, çok pıtlarsa kız olacağına inanılır (K204).

-Ekşiyi çok yiyen kadının kızı, tatlıyı yiyenin oğlu olacağına inanılır (K33, K166).

-Hamile kadının közde üttüğü davar kellesinin çene kemiğini ayırdığı zaman kemikte saçak şeklinde et olursa kızı, “gavlak” çıkmış ise oğlu olacağına inanılır (K18, K50, K77, K78, K150).

-Çocuk karnın sol tarafında ise kız, sağda ise oğlan olur (K66).

-Hamile kadının haberi olmadan oturacağı yere iki tane minder atılır, minderin birinin altına makas, diğerine bıçak konur. Bıçağın olduğu mindere oturursa oğlu, makasın üzerine oturursa kızı olacağına inanılır (K192).

-Hamile kadın, rüyasında armut görürse oğlu olacağına inanılır (K192).

-Hamile kadın ayaklarını üst üste atarsa oğlu olacağına inanılır (K31).

-Hamile kadının kalça kısmı genişleyerek şişerse kızı, çekik ise oğlu olacağına inanılır (K149, K223).

-Hamile kadının karnı sivrilemişse oğlu, yassılaşmışsa kızı olacağına inanılır (K236).

-Nevşehir'in Hacıbektaş ilçesinden buğday getirilir, üç gün oruç tutulup namaz kılınır, bir oğlan çocuğu olması için Allah'a yalvarılır, buğday tanesi yutulur, bundan sonra kız yerine oğlan olacağına inanılır. Mercimek yutulursa oğlandan kıza döneceğine inanılır (K147).

2.1.2.Doğum Sırası

Doğum yaklaşınca, hele doğum sancıları başlayınca, ilk hatıra gelen şey doğumun kolay ve başarılı olmasını sağlamaktır (Boratav, 2016:170).

Gebe kadının doğum sırasındaki güçlüklerini gidermek, onların kolay doğum yapmasını sağlamak için birçok inanma ve pratik vardır. Bunlar doğumun kolay geçmesi amacıyla yöneliktir (Artun, 2005: 145, Örnek, 2016:194).

Doğumun kolay olmasını sağlamak için gebe kadını yürütme, vücudunun belli yerlerini ovma gibi hareketler dışında büyüklük birçok tedbirlere de başvurulur (Boratav, 2016:170).

2.1.2.1.Doğum Hazırlığı ve Doğum

Eskiden, mahalle ve köylerde, herkes tarafından bilinen yaşlı kadınlardan biri ebelik yapardı. Bunlara “ebe kadın”, “ebe ana”, “ara ebe”, “köy ebesi”, “göbek ebesi” gibi isimler verilirdi. Doğum yapacak olan kadının sancıları başlayınca ebeye haber gönderilirdi. Doğum odasında ebenin yanında iki kişi yardımcı olarak bulunurdu. Ebe, içinde sıcak su ve sabun bulunan bir leğende elini sabunlardı. Bazen de eline zeytinyağı sürerdi. Doğum, çömelme durumunda yaptırılırdı. Doğumdan sonra ebeye arılık verilir, entari ya da elbiselik kumaş hediye edilirdi (K63, K77, K80, K116).

Anamur Kaşdışlen’de doğumun yaklaştığı günlerde doğumda kullanmak için bir bohça hazırlanır. Bohçada çocuğun göbeğini kesmek için makas, göbeği bağlamak için ip, kına, kahve, çocuğun bezi ve kıyafetleri olur. Bohça, doğum odasında hazır bulundurulur. Köy ebesi, doğum sırasında bohçanın içindekileri kullanır. Doğumdan sonra, elindeki kokunun geçmesi için eline kına yakar. Kahve yapıp içer. Ebeye elbiselik ve bir kalıp sabun, hediye edilir (K63).

Doğum geç ve güç olursa, doğumu kolaylaştırmak için yapılan işlemlerden bazıları şunlardır:

-Kendisinin ve orada bulunan diğer kadınların belikleri çözülür (K45, K66, K121, K243).

-Kucağında çocuğu olan bir kadın doğumun olacağı eve gelirse, çocuğun yakası yırtılır (K47).

-Doğum yapacak olan kadın; tavuk, köpek ya da kediye eteğinden yiyecek verir (K30, K77, K250, K181).

-Ebenin okuduğu su, doğum yapacak olan kadının üzerine serpilir (K229).

-Doğumun olacağı evin önünde tüfek atılır (K50, K229, K243).

-Doğumu kolay olan bir kadınla ceket değiştirilir (K53).

-Doğumu kolay olan kadınlardan biri kıyafetini suya atarak suyunu bir kaba sıkarak. Bu suyu, doğum yapacak olan kadına içirir (K50).

-Doğumu kolay olan kadınlardan birinin lastik ayakkabısından su içirilir (K42, K80).

-Doğumu kolay olan kadınlardan biri hicazdan getirilen tasla doğum yapacak olan kadına su içirir (K33).

-Doğum odasına, kadının sancısı sıçrar diye hamile bir kadının girmesine izin verilmez (K84).

-Doğum yapacak olan kadının eteğinden ceviz dökülür, koynundan oklava geçirilir (K90).

-Doğum gecikirse kaplanın doğum yaptığına inanılır. Kadın, bir eşeğin altından geçirilirse doğumun gerçekleşeceğine inanılır (K77).

-Çocuk ters taraftaysa kadın battaniyenin ya da kilimin arasında sallanarak aniden ayakta durdurulur (K47, K59, K205, K223, K229).

-Hocaya ya da ocaklı kişilere okutulan su, kadına içirilir (K83, K93, K124).

-Doğum zamanı yaklaşan kadın, doğumunun kolay geçmesi için komşusuna bir kalıp sabun verir (K236).

-Kadın arabaya, traktöre bindirilerek taşlı, çakıllı yollar-da sürülür. Arabada sallanınca doğumun kolay olacağına inanılır (K121, K200).

-Hayvana (at) bindirilip dolaştırılır (K59).

-Elleri ve ayakları sallanır (K124).

-Kadına ip bağlanıp gezdirilir (K31).

-Kadın, merteğe bağlanan ipi yukarı doğru asılır. Doğumu yaptıracak olan kadınlar, kadının arkasını sıvazlarlar (K53, K66, K121).

-Koltuk altından tutularak gezdirilir (K31, K84, K241).

-Koltuk altına girilir, silkelenir (K63).

-Tavuk kesilir. Sıcaklığını kaybetmeden doğum yapacak olan kadının altına konur (K35).

-Kıl yumağı kaynatılır, buğusuna oturtulur (K35).

-Sıcak suyla pansuman yapılır (K66).

-Yatırlara adak adanır (K83, K93).

-Ebe, “El benim elim değil, Fatma Ana’nın eli.” diyerek kadının karnını ovalar (K77).

-İçinde “Meryem Eli” bitkisi olan sudan içirilir (K200).

-Su gibi aksın, kolay doğum yapsın diye, suyun üzerinden atlatılır (K31, K42, K73, K100, K200, K243).

-Doğumun yaklaştığı günlerde, üç defa dereden geçirilir (K16, K149, K223, K241).

-Doğumu zor olan kadın için; “Eli dardı, kimseye bir şey vermezdi, çocuk da gövdesinden zor ayrıldı.” derler (K150).

2.1.2.2.Eş (Plasenta)

Gebelik safhasında ana rahminde çocuğun içinde bulunduğu ve çocuğun anadan gerekli besinleri alarak yaşaması

ve gelişmesini sağlayan keseye (plasenta) halk arasında çocuğun eşi veya sonu adı verilmektedir. Divanü Lügati't-Türk'te bu eşin, sonun adı "Umay" dır. Umay, A. İnan'ın verdiği bilgilere göre eski Türk kültüründe çocukların ve hayvan yavrularının hamisi olan koruyucu varlıktır (Sever, 2016:79).

Gebe kadının yediği içtiği şeylerin, baktığı kimse ve hayvanların karnındaki çocuğu etkileyeceği tasarımı ve inancı varsa, çocukla göbeği ve eşi (plasentası) ya da sonu arasında da aynı inanç söz konusudur. Onun içindir ki, doğan çocuğun göbeği ve eşi birtakım işlemlerden geçirilir. Çocuğun geleceğini, ilerdeki uğraşısını ve işini etkileyeceği inancıyla göbek gelişigüzel atılmaz (Örnek, 2016:197).

Yörede çocuğun eşine genelde son ve ebe adı verilir. Eş düşünce, "Çocuğun ebesi düştü." derler (K78).

Doğumdan sonra eş düşmezse, geciken eşin gelmesi için loğusaya yapılan işlemler şunlardır:

-Loğusanın kasıklarından tutularak yukarı doğru çekilir (K63).

-Köy ebesi, eşe elini vurup alır (K63).

-Kolay doğum yapan kadınlardan biri, derin bir nefes alır, loğusanın eline üfler (K205).

-Tavaya yeteri kadar pekmez konur, bir kaşık tereyağı eklenerek ısıtılır, loğusaya içirilir, loğusanın içi ısınınca, son düşer (K77).

-Loğusa koltuk altından tutularak hafifçe silkelenir. Daha sonra içinde sıcak su olan leğene oturtulur (K66, K78).

-İçinde sabunlu sıcak su olan leğene oturtulur (K33).

-Loğusa, oklavanın bir tarafını ağzına alıp üfleyip şişiriyormuş gibi yapar (K80).

-Ebe, son kolay düşsün diye üfleyerek şişirir (K31).

-Tereyağı ile pise ısıtılır, loğusa buğusuna oturur. Üstüne çarşaf atılır. Daha sonra un çorbası içirilir, son düşer (K149).

-Saman, ardıç ve kekik kaynatılır, buğusuna oturtulur (K121).

-Sarı kabak pişirilerek karnına sarılır (K100).

-“Gızılğabık” ve “hörtlek” birlikte kaynatılır, suyu içirilir (K236).

-Zeytinyağı ve acılı çorba içirilir (K47).

-Zayıf kadınların eşinin geç düşeceğine inanılır (K150).

-Çocuk doğduğu zaman nefesini zor alıyorsa soğan ezilerek burnuna koklatılır (K33, K78, K80, K149, K181, K223, K250).

-Yeni doğan çocuğu ilk olarak iyi huylu biri kaldırırsa huyunun ona benzeyeceğine inanılır (K150).

Çocuğun eşine ebe denilmesi ve çocuğun bir hastalığının eşle tedavi edilmesi anlamlıdır. Çünkü eş, yukarda da belirtildiği gibi çocukların koruyucusu olan Umay’dır. Doğumla ilgili gelenekler içinde, hele kısırlığı gidermeyi ve çocuğun yaşamasını sağlamak için girişilen bütün işlemlerde sonun önemli bir yer tutması Türklerin eski dinlerinden günümüze kadar süregelmış bir inanın izi olmalıdır (Boratav, 2016:174).

Anamur ve Bozyazı’da plasenta zarı ve düşen eşle ilgili inanışlar ise şöyledir:

-Bazı çocuklar, plasenta zarlarının meydana getirdiği kese içinde doğarlar. Bu keseye “göynek” (K242), “gömlük” (K47, K150) adı verilir.

-Keseyle doğan çocuğun büyüyünce şansının açık zengin biri olacağına inanılır (K47, K83, K242).

-Kese içinde doğan çocuk, büyüdüğünde varlıklı biri olmuşsa, “Zaten anasından göynekli doğmuştu. Zengin olacağı belliydi.” derler (K242).

-Eş ve zar birlikte gömülür (K83).

-Göbek kesildikten sonra çocuktan ayrılan eş bir beze sarılarak çukura gömülür. Çukurun derinliği köpeğin çıkarmayacağı kadar olmalıdır (K16, K18, K43, K50, K63, K77, K80, K114, K121, K124, K142, K150, K204, K209, K223, K241, K246).

-Aybaşı olan kadın kırklı çocuğa baktığı zaman çocuğun yüzünde leke olur. Eş gömüldüğü yerden çıkarılır. Toprağıyla birlikte suya atılır. Bu suyla çocuk çimdirilirse lekenin geçeceğine inanılır (K29).

2.1.2.3.Göbek Bağı

Evde yapılan doğumlarda eş düştükten sonra, anne ile çocuk arasındaki fizyolojik bağ olan göbek bağının kesilmesine sıra gelir. Ebe, göbeği kesmeden önce, çocuğu annesinin hizasında tutarak göbek kordonunun içindeki kanın çıkarılması için göbek kordonunu iki parmak arasında sıkıştırıp kanı boşaltır. Buna “göbek sağma” denir. Göbek, kökünden iple bağlanır, başparmak ile işaret parmağı arasındaki açıklık olan bir sele olacak şekilde makas, bıçak veya kullanılmamış jiletle kesilir. Ekin biçerken, davar güderken ya da yaylaya göçerken tek başına doğum yapan kadınların kendi göbeğini keskin bir taşla kestikleri bilinmektedir. Bu işlem, bazen loğusanın yanında bulunan bir kadın tarafından yapılır. Kadın, göbek kordonunun anne ve çocuktan tarafını ayrı ayrı bağlar, bir tarafı düzgün bir taşı kordonun altına geçirir, taşın üstüne gelen tarafına, ucu keskin bir taşla vurarak göbek bağını keser. Göbek kesildikten sonra çocuğa sancı inmesin, kanama olmasın diye göbek geri bükülür, iple bağlanır. Çocuğun göbeğini kesen ve düğümleyen kişiye “göbek ebesi” denir. Göbek, on beş yirmi gün sonra düşer (K18, K24, K31, K33, K35, K47, K57, K63, K78, K83, K84, K149, K150, K166, K223, K236, K241, K246).

“Göbeğini kendi kesmek” sözü ile bir işi yapmaya karar veren insanın tek başına hareket ettiği, başkalarının işine karışmadığı anlatılır. “Öğsüz oğlan göbeğini kendi keser-

miş.” sözüyle de; ailesi, koruyanı, yardım edeni olmayan birinin kendi işini kendi yapmak zorunda olması anlatılır. “Göbeği bir kesilmek.” ya da “Göbeği bitili olmak.” deyimleri ise birbirlerini çok seven, yanından ayrılmayan kişiler için söylenir (K77, K246).

2.1.2.4.Göbeğin Kesilmesi İle İlgili İnanışlar

-Göbeğin kesilmesinde kullanılan makas ya da bıçak, çocuğun kırkı çıkıncaya kadar kullanılmaz. Kırkı çıktıktan sonra yıkanıp kullanılır (K57, K100).

-Göbek, çocuk ağlamadan kesilmez. Kesilen yerden akan kan, çocuğun alnına sürülür (K35).

-Göbeğin kesildiği yerden akan kan, çocuk kız ise güzel olsun diye, yanağına sürülür (K204).

-Göbek kesildikten sonra iple yedi düğüm atılarak bağlanır (K33).

-Göbek gevşek bağlanırsa kan akar, çocuğun rengi boz olur (K63).

-Göbeğin çabuk düşmesi için pise ile sadeyağ karıştırılır, göbeğin üzerine bezle sarılır (K236).

2.1.2.5.Göbek Yerinin Tedavisi

-Göbeğin bağının bağlandığı yere zeytinyağı (K65), “har” denilen defne yağı (K205) ya da sütün kaymağı (K77, K209) tavuk teleğiyle sürülerek yumuşatılır. Bununla çocuğun göbeğinin iltihaplanması önlenmiş olur.

-Çuldan çekilen kıl yakılır, göbeğin kesildiği yere, külü basılır. Kılın külü kurutur, iltihap almaz (K63).

-Göbek düştükten sonra da göbek yerinin kırmızılığı geçinceye kadar üzerine sütün kaymağı sürülür, yara olmasını engeller (K77).

-Püse ile yağ karıştırılıp “yağlıpüse” yapılır, çocuğun göbeğinin üzerine sürülür (K43).

2.1.2.6.Göbek Parçası İle İlgili İnanışlar

Yeni doğan çocuğun kesilen göbeği etrafındaki inanış ve uygulamalar, genellikle çocuğun gelecekteki durumunu tespit etme veya geleceğe dönük bazı temennilerde bulunmak paralelinde gerçekleştirilmektedir. Kader tayini şeklinde de adlandırılabilir bu durumda, insanların çocuklarından beklentilerinin yine çocuklarına ait bir parça ile özdeşleştirilmesi büyüklük bir eylem olarak göze çarpmaktadır (Aça, 2005:43).

-Erkek çocuğun göbeği düşünce iyi çift sürsün diye boyunduruğa ya da saban okuna bağlanır (K16, K26, K35, K59, K243, K245).

-Düşen göbek parçası, erkekse avı iyi yapsın diye tüfeğe bağlanır (K79).

-Düşen göbek parçası, okuyup memur olsun diye hükümet konağı önüne ya da okul bahçesine gömülür (K29, K47, K78, K121, K142).

-Erkek çocuğun göbeği ağaç işiyle uğraşıp kesim yapsın diye ağaca ya da “golastar” denilen testereye bağlanır (K35).

-Düşen göbek parçası kız-erkek farkı gözetilmeksizin, okuyup memur olsun diye kitap içine konur, kaleme bağlanır (K15, K33, K53, K63, K73, K77, K205, K223, K241).

-Erkek çocuğun göbeği imam olsun diye Kuran-ı Kerim’in arasına, cami duvarının deliğine konur, cami avlusuna atılır ya da cami kapısının önüne gömülür (K33, K47, K77, K78, K82, K124, K142, K187, K192, K222, K223, K243).

-Göbek parçası, varlıklı biri olsun, hayatı su gibi akıp gitsin diye çaya atılır (K200).

-Erkek çocuğun göbeği, usta olsun diye duvar deliğine konur (K16).

-Göbek parçası, terzi olsun diye iğneye bağlanır (K63).

-Kız çocuğunun göbeği, çarkı iyi eğirip çul dokusun diye çarkın böğrüne konur (K26).

-Kız çocuğunun göbeği, gözü sandıkta olsun, çeyizi fazla yapsın diye bir bezin içine sarılıp sandığa, “asbab çuvalı” ya da bohçaya konur (K39, K53, K100, K241).

-Kız çocuğunun göbeği, nakışlı çul, kilim, çuval dokusun diye ala çuvala ya da ıstara bağlanır (K82, K245).

-Kız-erkek farkı gözetilmeksizin çobanlığı iyi yapsın diye davara bağlanır (K228).

-Düşen göbek parçası, hayvancılıkla uğraşsın diye kıl çuvala ya da yünün içine konur (K80).

-Düşen göbek parçası, eve ve ailesine bağlı olsun, taş gibi yerinde otursun diye ala çuvala tutturulur (K15, K66).

-Göbek düşünce mezarlığa gömülür (K17).

-Düşen göbek parçası köpek yemesin diye ayak basmadık bir yere gömülür (K31, K50, K76, K116, K140, K150).

-Göbek parçası, taşın deliğine konur (K42).

-Yüksekçe bir yere asılıp iyice kurutulur. Daha sonra çocuğun beşiğine konur (K24, K204).

-Göbek düşünce beşiğin başucuna konur, bir süre sonra gömülür (K246).

2.1.2.7.Çocuğun Yıkanması ve Tuzlanması

Çocuğun bedeninde taşıyor olabileceği hastalıklardan arındırılması, büyüdüğünde terinin kokmaması, derisinin sağlam olması, ilerde meydana gelebilecek yaraların, bere-lerin çabuk iyileşmesi, vb. amaçlarla çocuk tuzlanıp bala veya pekmeze belenmektedir (Sever, 2016:81).

Tuzlama, en kısa tanımıyla, yeni doğan çocuğun tuzlu suyla yıkanması ya da vücudunun doğrudan tuzla ovulması anlamına gelmektedir (Aça, 2001:94).

Çocuk yıkandıktan sonra tuzlanır. Yaklaşık bir kiloya yakın tuz kullanılır. Tuz, ılık suyla ıslatılır. Çocuğun kulaklarının içi, ağzı, gözlerinin çevresi, boynunun altı, göbeği, elleri, ayaklarının altı başta olmak üzere, tuzun değmediği yer kalmayacak şekilde vücudunun tamamı tuzlanır. Tuzlanan çocuk, “gucur” arasına sarılarak en az yirmi dakika bekletilir. Daha sonra sabunlu suyla yıkanıp giyindirilir. Çocuğu tuzlayan kadına “duz ebesi” denir. Bazen çocuğun adını, tuz ebesi koyar (K16, K18, K30, K57, K66, K76, K77, K78, K84, K100, K140, K142, K149, K200, K236, K241).

Anamur Kaşdışlen köyünde çocuk, doğduktan on gün sonra köy ebesi tarafında tuzlanır. Tuz, dövülüp tülbentte elenir, içine az şeker konur, karıştırılır. Çocuk yıkandıktan sonra beyaz bir bezin üzerine yatırılır, ağzı pişsin diye damağı, kulaklarının ve saçının içi, boynunun altı, elleri, ayaklarının altı ve kısıkları (koltuk altı) kokmasın diye iyice tuzlanır, adeta tuza belenmiş olur. İnce ve temiz bezlere sarılır, iki saat tuzun içinde kalır, uyur. Vücudu pişer, sonra çimdirilir (K63).

2.1.2.8.Tuzlama İle İlgili Diğer Uygulamalar ve İnanışlar

-Çocuk tuzlandıktan sonra, tatlı ve kısmeti bol olsun diye, vücuduna bal sürülür. Beze sarılarak bekletilir. Daha sonra sabunlu suyla yıkanıp kundaklanır. Tuzlanan çocuğun teninin pişkin ve kokmayacağına inanılır (K65, K121, K142, K150).

-Yeteri kadar tuz ılık suyla ıslatılır. Üzerine bal ya da şeker eklenir, çocuğun vücuduna sürülür (K33, K80).

-Çocuk, doğumun yirminci günü tuzlanır. Beyaz bir yağlık ya da ince yazmayla tuz elenir. Elenmiş tuza, hafif ısı-

tılmış bal, karanfil, tarçın ve kimyon eklenip karıştırılır. Çocuk, sarı bir yazmanın üzerine yatırılır, ağzının içi, kulak ve koltuk altı, boyun kökü ve göz kenarı başta olmak üzere, tüm vücuduna karışımdan sürülür. Gözlerinin ibiğine tuz değmeyen çocuğun büyüyünce kısık gözlü olacağına inanılır (K35, K166).

-Çocuğun diline çok az tuz sürülür (K204).

-Çocuğun tüm vücuduna önce bal sürülür. Buna “bala katma” denir. Üzerine biraz su dökülür. Daha sonra tuzlu suyla yıkanıp kurulanır. Kıyafetleri giydirildikten sonra sırtüstü yatırılır. Gözer ters çevrilerek çocuğun üzerine kapatılır. Gözerin içinde bekletilen çocuğun güzel olacağına inanılır (K18, K31, K47, K114).

-Çocuğun vücuduna tuz sürüldükten sonra beze sarılır, kıldan dokunan çulun altında biraz bekletilip yıkanır. Bu uygulamayla çocuğun uslu ve huyunun güzel olacağına inanılır (K18, K114).

-Tuzlanan çocuğun derisi kalınlaşır. Çocuk, tuzlandıktan sonra bal gibi tatlı olsun diye, bal şerbetiyle çimdirilir (K209).

-Çocuk tuzlandıktan sonra çulun altına yatırılır. Çocuk, inek gibi sürekli yatıp uyusun diye çulun üzerine tezek konur (K236).

-Kızılçam kabuğu dibekte dövülerek toz haline getirilir, tuz ve su eklenip çamur kıvamına getirilir. Çocuğun vücuduna sürülür. Kızılçam kabuğuyla tuzlanan çocuğun güzel ve elma yanaklı olacağına inanılır (K223, K236).

-Çocuğun vücudunda tuzun değmediği yerin kalmamasına önem verilir. Tuzu görmeyen yerin sonradan çatlayıp çürüyeceğine inanılır (K77).

-Çocuk tuzlanıp yıkandıktan sonra, yeteri kadar süt ocakta biraz ısıtılır, “ımık” olunca çocuğun üzerine dökülür. Sütün çocuğun vücudundaki zehri alacağına, ayrıca güzel ve beyaz tenli olacağına inanılır (K63).

-Çocuk, bal gibi olsun diye, önce inek sütüyle karıştırılan balla ballanır, yani vücudunun her tarafına bal sürülür. Daha sonra, ılık suyla ıslatılan tuz ile bal karıştırılarak çocuğa sürülür (K47).

-Birkaç kadın toplanır, çocuğun altına bir bez yazılır, üzerine yazma örtülür, tuz ezilip elenir, az da şeker katılır, çocuğun her yerine sürülür. Daha sonra çimdirilir. İki gün sonra bal sürülür (K83).

-Çocuk, tuzlanmadan önce beyaz bir bezin üzerinde yarım saat kadar bekletilir (K68).

2.1.2.9. Sürme

Çocuk tuzlandıktan sonra kaşları belirgin değilse; kaşlarının çıkması ve çıkan kaşının kara, ince ve düzgün olması, ayrıca güneşe bakabilmesi için gözlerinin üzerine sürme çekilir. Sürme şöyle hazırlanır: Bir bardağa tencere ya da ocaktan is sıyrılır. Bu is, tereyağı ya da zeytinyağıyla karıştırılarak “yağlıgara” hazırlanır. Çocuk tuzlanıp yıkandıktan sonra tavuk teleği ya da kibrit çöpüyle kaşlarına bundan sürülür. Bu pratiğe “çeki çekme”, “garalık çalma”, “gara çalma” adı verilir. İs yerine, ezilmiş kömür de kullanılabilir. Kömür tozu, yağla karıştırılıp hazırlanır. Çocuk dışarıya ilk defa çıkarılacağı zaman nazardan korumak için kuyrukluğuna ve kulaklarının arkasına da “yağlıgara” sürülür (K16, K18, K29, K30, K45, K47, K57, K66, K73, K76, K77, K78, K80, K84, K100, K116, K140, K142, K149, K200, K223, K236, K241, K243, K246).

Bozyazı'nın Beyreli mahallesinde sürmenin yapımı şöyledir: Çıra dağıtılır. Ekmek yapılan sac yıkanır. Yere bir çukur kazılır, çukurun içine çiralar yerleştirilir. Çukurun üzerini örtecek şekilde sac kapatılır. Çıra alttan ateşlenir. Çıranın isi saca vurur, küçük bir su kabağına sacın altındaki is sıyrılır, içine biraz yağ konur, çöple iyice karıştırılarak sürme yapılır. Küçük bir şişede saklanır. Gerektiğinde kibrit çöpüyle çocuğun kaşlarına ve gözünün altına sürme sürülür (K48).

2.1.2.10.Kundaklama

Çocuk tuzlanıp yıkandıktan sonra kundaklanır. Kundaklamada kullanılacak olan malzemeler önceden hazırlanır. Eskiden elbiseler, “çulfalık” denilen dokuma tezgâhında dokunan bezlerden yapılırdı. Eski bir elbiseden kare şeklinde kesilen bez, sacda eritilen balmumuna daldırılarak “mumlu muşamba” ya da “mumlu eski” hazırlanır. Çocuğun altına bağlanan mumlu eski sayesinde yattığı yere idrarı geçmez. Ekmek eskisine benzer, ibikli (köşeli) bir bez daha hazırlanır. Bu beze ise “kundak bezi” denir, mumlu eskinin üzerine serilir. Çocuk yatırılır, elleri ve ayakları düz olarak uzatılır, kundak beziyle sarılır. Ayakları düzgün olsun diye, sırtından aşağıya doğru “belek ipi” denilen kolanla dolandırılıp bağlanır. Belek ipi, topak örüm tekniğiyle örülür. Eski bir bez parçası, iki parmak eninde kesilerek kenarları dikilir. Bu ipe “kundak ipi/bağı” denir. Belek ipi yerine kullanılır. Tülbentten iki parmak eninde kesilen parçanın kenarlarının dikilmesiyle “çeki bezi” yapılır. Bu bez, çocuğun kafasının yumurta, kulaklarının kalbur şeklinde olmaması, çenesinin sarkmaması için çenesinin altından geçirilerek kulaklarını da kaplayacak şekilde başının üzerinde bağlanır. Çeki beziyle bağlanmayan çocuğun kafasının “söbü” olacağına inanılır. Çeki bezine, Anamur’un Malaklar ve Melleç köyünde “çilme”, Bozyazı’nın Lenger köyünde “çelme” adı verilir. Anamur’un Kaşdişlen köyünde çekinin bağlanmasına “çeki çekme” denir. Bu bez, kırkı çıkıncaya kadar, çocuğa bağlanır. Çocuğun alnının yumru değil, düz olması için alnından dolandırılarak başının arkasına bağlanan beze ise Anamur’un Kızılaliler köyü ile Bozyazı Çopurlu ve Tekmen’de “sakındırık”, Anamur Karaçukur köyü Yivil mahallesinde “sakandarak”, Yukarı Kükür köyü Bakara mahallesinde “alın çekisi”, Bozyazı’nın Çopurlu mahallesinde “çimle” denir. Ayrıca, bir bez parçası çember şeklinde kesilir. Bu bezin çevresine bir eski daha dolandırılıp dikilerek başlık yapılır. Çocuğun başına giydirilen bu başlığa “tellik”, “kundak telliği”, “kırk telliği”, “takka” gibi isimler verilir. Anamur Kaşdişlen köyünde çocuğun başlığına, güzel görünmesi için ördeğin “eğrilce” adı verilen beyaz ve

siyah renkli kuyruk tüylerinden dikilir. Çeki bezinin üzerine, çocuğun kaşlarının arasına gelecek şekilde, sarılık olmasın diye, kulak altınlarından, nazara karşı korumak için de gök boncuk, “setik” adı verilen, ortası yarık, küçük deniz kabukları ve muska şeklinde kırmızı bezler takılır. Alına çekilen çeki sayesinde başlık yere düşmez. Çocuk, kırkı çıkıncaya kadar kundaklanır. Kusması az olan çocuk, ensesi düzgün olsun diye, kafasının üstüne yatırılır. Kadın iş yapacağı zaman kundaktaki çocuğu “bağcak” kullanarak sırtına bağlar, “hobuç” eder. Eskiden Yörüklerde yayla göçü sırasında çocuğu keçenin arasına koyarlar, mumlu muşambayla sararlardı. Çocuğun kundağına “kuru belek” denirdi. Kundaklama yakın zamanlara kadar devam etmiş olup, çocukların büyütülmesinde önemli bir yer tutmuştur. Günümüzde, kafası çeki ile sarılmayan bir çocuğun alnı yumru, kafası ise sivri olabilmektedir. Kırkı çıktıktan sonra “kırk telliği” atılır (K30, K31, K42, K43, K47, K53, K63, K65, K77, K80, K83, K100, K140, K142, K149, K150, K212, K223, K233, K236).

Çocuk kundaklandığı zaman güzel olsun diye ters çevrilen kalbur ya da gözerin üzerine serilen döşekte üç gün uyutulur (K16, K73, K80).

Çocuk doğduğu zaman güzel olsun diye, çulun altında bir süre bekletilir (K246).

Çocuk güzel olsun diye, ters çevrilen gözerin altına konur, gözerin üzerinden su ve kum serpilir. Daha sonra çocuk gözerin altından alınır, serpilen kum toplanır, içinde ılık su olan bir kaba konur. Çocuk, bu suyla yıkandırılır (K57).

Çocuk kundaklandıktan sonra kundağın dışına kıl sicim dolandırılıp bağlanır. Kadın ekin biçerken, çift sürerken, bahçede çalışırken çocuğunu kundağıyla birlikte bir yere yatırır. Kıl sicim sayesinde çocuğun şeytandan, börtü böcekten korunacağına inanılır (K43).

2.1.3.Doğum Sonrası

Doğum öncesi ve doğum sırasındaki bir dizi geleneksel uygulama doğum sonrasında da geçerlidir. Bu devrede annenin ve çocuğun sağlığına çok önem verilmektedir. Anne ve çocuk, bulaşıcı hastalıklardan, ruh sağlığını bozacak olumsuzluklardan, nazardan, kötü ruhlardan uzak tutulmaktadır. Doğum sonrasında alınan pek çok tedbir, uygulanan pratik anne ve çocuğun sağlıklı olması, doğumun son evresini kazasız belasız atlattırması adınadır. Bu yüzden hastalığın rahat geçmesi, albasması, kırk basması için pek çok dinsel-büyüsel işlemler yapılmaktadır (Altun, 2004:138).

2.1.3.1.Lohusalık

Yeni doğum yapmış, iyileşip yataktan kalkmamış olan kadınlara lohusa; doğumda iyi olmaya kadar geçen süreye de “lohusalık dönemi” denilmektedir (Yeşil, 2014:97).

Loğusaya Türkiye’de “lohusa”, “loğsa”, “doğazkesen”, “emzikli”, “nevse” gibi çeşitli isimler verilir (Örnek, 2016:199).

Anamur ve Bozyazı yöresinde yeni doğum yapmış kadına “kırklı”, “ilosa” ve “emzikli” denir (K63, K80, K150, K250).

Doğumdan sonra kadının yatakta kalma süresi fizyolojik durumuna, doğumun güç ya da kolay olmasına, iklime, çevre koşullarına, ailenin ekonomik durumuna, geçim koşullarına göre değişebilmektedir. Eskiden ekin biçerken, davar güderken ya da yaylaya göçerken doğum yapan kadınların çocuğun göbeğini kendileri kestikleri, çocuğu kıl çulun arasına sararak çalışmaya ya da göçe devam ettikleri bilinmektedir. Konuyla ilgili bir anlatı şöyledir:

Bahşiş Yörükleri Barcın yaylasına develeriyle göçtükleri bir gün Zeyve yakınlardaki “Böcü Suyu” denilen pınarın başında, kadının biri doğum yapmış. Çocuğu buz gibi suda yıkadıktan sonra “peşli” entarisine sarıp yola çıkmaya hazırlanırken kendisini gören Tekeli’den başka bir kadın, “Sen

yeni doğum yaptın. Daha hastasın, nasıl yürüyeceksin?” demiş. Yörük kadını kalçasına yumruğunu vurarak; “Doğum yarasını kaldıramayacak olan g.tü taşımam.” deyip göçün arkasından yola devam etmiş (K203).

Anamur’un Kaşdişlen köyünde yeni doğan çocuk oğlan ise lohusanın başına yeşil çeki, kız ise, kırmızı çeki çekilir. Lohusa ayağa kalkıp işlerini yapıncaya kadar çekisini çıkarmaz (K63).

Lohusalık ülkemizin her yerinde olduğu gibi Anamur ve Bozyazı’da da kırk gündür. Kırklı kadın dışarı çıkıp ayakaltında dolaşmaz. Bu dönemde kadının çeşitli dış güçlerinin etkisinde olduğu Anadolu’da yaygın bir inanış olarak karşımıza çıkmaktadır (Balcı, 2019:77).

Lohusanın kırk gün boyunca kendisine dikkat etmesine dair çeşitli sözler söylenir: “Kırklı kadının mezarı kırk gün kazık/açık olur”, “Kırk gün eşiği atlama, mezarın açık olur.”, “Cin, şeytan değer.” bunlardan bazılarıdır (K63, K80).

2.1.3.2.Lohusa Görmesi

Yeni doğum yapmış kadına akrabaları ve komşuları tarafından gözaydın ziyareti yapılır. Lohusa görmeye gelenlere eskiden üzüm ve incir kurusu, badem ikram edilirken, günümüzde iki bisküvi arasına sıkıştırılan lokum ile çikolata, baklava, şeker ikram edilir olmuştur. Lohusa ziyaretinde ikram edilen yiyeceklere “göbedek” denir (K63, K77). Lohusa görmeye gelenlere ceviz ikram edilirse çocuğun geveze olacağına inanılır (K246).

Yeni doğum yapmış kadına ve ziyaretine gelenlere “ilosa gaynarcası” verilir. Bunun için aktardan çeşitli baharlar alınarak el dibeginde dövülüp toz haline getirilir, kaynatılır. İlkinde sarı, ikincisinde kırmızı olur. Üzerine dövülmüş ceviz konur (K78, K116, K181, K212). Ziyaretçiler “Gözünüz aydın.”, “Allah analı babalı büyütsün.” diyerek çocuğun

yanına ya da beşiğin baş tarafına hediyelerine koyarlar. Altın takanlar da olur (K77).

Eskiden, bir çocuk olduğu zaman buğday ve nohuttan “gavurga” yapılarak mahalledeki çocuklara dağıtılırdı. Günüümüzde şeker verilir (K223).

2.1.3.3. Lohusalıkla İlgili İnanış ve Uygulamalar

-Lohusa olan kadın eşikten atlamaz, “örgülüğe” gitmez, dışarı çıkmaz (K187).

-Lohusa çocuğuyla birlikte zorunlu değilse kırk gün evden dışarı çıkmaz (K63, K166).

-Kırkklı kadın, yattığı ve oturduğu yere, yediğine ve içtiğine dikkat eder. Yataktan kalkıp kendi işini yapmaya kadar ailesi ve komşuları yardım ederler (K77).

-Lohusaya içindeki bereleri alsın diye “yağlı pekmez” yedirilir. Pekmez ısıtılarak üzerine tereyağı dökülür, az da su damlatılır (K24, K50, K59, K66, K73, K76, K77, K83, K84, K150, K187, K204).

-Yeni doğum yapmış kadına içini sıcak tutması, beresini alması ve sütü iyi indirmesi için “gaynarca” içirilir. Bunun için yağ ısıtılır, üzerine hafif acı biber atılır. Daha sonra pekmez dökülüp karıştırılır. Bazen pekmez yerine, bal kullanılır (K30, K31, K35, K42, K63, K142, K187).

-Pirinç çorbası yapılarak içirilir (K63).

-Pekmezden yapılan bulamaç yedirilir (K42).

-Tavada ısıtılan tereyağıyla darı unundan “yağlı bulamaç” yapılır. Lohusanın içindeki bereleri alması için yedirilir (K187).

-Komşulardan biri “su palizesi” yaparak lohusayı ziyaret eder. Lohusaya içinin beresini alması ve sütün inmesi için bundan yedirir (K204, K218).

-Lohusanın içindeki berelerin geçmesi için “yağ öğmeci” yedirilir. Yufka ekmek avuç içiyle ezilir, yağda kavrularak sarartılır, yeteri kadar pekmez ya da bal eklenip pişirilir (K16, K181).

-Lohusaya içinin beresini alsın diye şeker ya da bal şerbeti, un çorbası ve kekik kaynatılıp içirilir (K73, K116, K223).

-Yeni doğum yapmış kadına içi göverir diye yeşillik yedirilmez, su içirilmez (K33, K66, K73, K121).

-Lohusaya su içirilirse gözlerinin şişeceğine inanılır (K57).

-Lohusanın içini sıcak tutması için rakı içirilir (K33, K35).

-Lohusa, doğumdan sonra karnının sarkmaması için, beline, “alagolan” dolar (K57, K192).

Lohusaya sancı olduğu zaman;

-Karnı zeytinyağıyla ovulur (K77, K78).

-Suda bekletilen arpanın suyu içirilir (K50).

-“Gızılğabık” kaynatılır, suyu içirilir (K124).

-Kökboyası ve böğürtlen kökü kaynatılır, suyu içirilir (K47).

-Ardıç giliği ya da kekik kaynatılır, suyu içirilir (K80).

-Pancar kabuğu kaynatılır, suyu içirilir (K31).

-Nane kaynatılıp içirilir (K30).

-Lohusanın karnına elle bastırılır (K33).

-Lohusanın koltuk altına girilerek evin içinde yürütülür (K80, K149).

-Lohusanın birinci ve ikinci doğumunda sancısı olmaz, üçüncüsünde sancı olur. Köpek son sancısı çekmez diye, yalağındaki sudan lohusaya içirilir (K15).

-Lohusa tavana bağlanan ipi asılır (K149).

-“Gızılğabık” dibekte dövülür, boz yarmayla (buğday yarması) pişirilir, lohusanın karın ve alın bölgesine sarılır (K124).

2.1.3.4. Beşik

Bebek ve süt çocuklarının içine yatırıldığı, uyutulduğu tahta veya demirden yapılmış, ayaklı bir çeşit sallanır karyola olan beşik, Türkçede yaygın olan çok eski bir sözcüktür. Beşik sözcüğünün beşi-mek “sallamak” fiilinden türediği ileri sürülmüştür (Üçer, 2020:118-119).

Beşiğin yere paralel duran orta kısmı tahtadan yapılır. Bunun çocuğun poposuna denk gelen yerinde yuvarlak bir açıklık yer alır. Orta kısmın yanları ile beşiğin ön ve arka tarafı da tahtayla çevrilir.

Beşiğin baş ve ayak tarafında yay şeklinde bükülmüş, ayaküstünde duran parçalar bulunur. Bu parçalar, yumuşak, kolay bükülebilir ve hafif olduğu için ağıdan yapılır. Beşiğin tahtaları ise “garadal” ağacından yapılır.

Beşiğin koluna “üğümbec” denir. Yay şeklinde bükülmüş parçalar, beşiğin koluyla birbirine bağlanmış olur. Avuç içine sığabilecek kalınlıkta olmalıdır. Beşik sallanırken koldan tutulur.

Beşiğin koluna nazarlık, aynı zamanda oyuncak işlevi de gören kolye şeklinde bir dizi asılır. Şu şekildedir: Bir ipe gök boncuk, arı boncuğu, “yirik boncuk”, deniz kabuğu, çaltı giliği, boyanmış aşık kemiği, taş badem, küçük tahta kaşık vb. geçirilerek beşiğin koluna bağlanır. Beşikte yatan çocuk, bunlara dokunur, salları ya da beşiğin kolu üzerinde ileri geri hareket ettirerek sesler çıkartır. Beşiğin aksesuarlardan olan diziye Yukarı Kükür köyünde “çıldırğaç”, Bahçekoyağı ve Kaşdışlen köylerinde “dongurdak”, Lenger köyünde “çıldırdağ”, Ustalar ve Kalınören’de “çıldırdağık”, Ormancık köyünün Pınarlar mahallesinde ise “çıldırak” denir.

Beşiğin ayakları, ortasında hafif bir kavis olan tahta parçasıyla tabanda birleştirilir. Beşik, bu parça sayesinde kolay sallanır. İyi yapılan beşikler, dededen toruna kadar kullanılabilir.

Beşikte biri tabanda, diğeri onun üzerinde olmak üzere iki tane döşek olur. Bunların tahta kısımdaki deliğe denk gelen yeri aynı şekilde kesilerek kenarları dikilir. Beşiğin tabanına konulan döşeğe “sazaklık” denir. Bunun içine pamuk yerine, gölgede kurutulan “tehnel” yaprağı doldurulur. Defneyaprağı, beşiğin güzel kokmasını sağlar. Beşiği bazı böceklerden uzak tutar. Anamur Aşağı Kükür Köyü Akbaş mahallesinde döşegin içine defneyaprağı, sazak (murt), sandal, “elgurtaran” ve “acı yavşan” yaprağı doldurulur. Söz konusu bitkilerin çocuğu bazı hastalıklardan koruduğuna inanılır. Sazaklığın üzerine konulan döşeğe ise “pambıklık” denir. Bunun içine pamuk doldurulur. Kalınlığı fazla değildir, ince bir minder gibidir.

Beşikte, üç tane eski kullanılır. Biri çocuğun ön kısmını örter, ikisi de karşılıklı sıkıştırarak şekilde olur. Bir de belek eskisi olur. Çocuğun ayaklarının sarıldığı beze “diz bezi” denir.

Beşikte, biri dizlerinin üzerinde, diğeri başının altına olmak üzere iki tane yastık kullanılır. Çocuğun ayakları oklava gibi düzgün ve güzel olsun diye, dizlerinin üzerine konulan küçük yastığa “diz yastığı” denir. Yastık, diz beziyle sarılır.

Beşiğin yan tarafına “bağırtlak” denilen iki parça eklenir. Bunlardan biri kollarıyla birlikte göğüs kısmını, diğeri dizlerini sarar. Bağırtlak, 15-20 cm eninde, 1-1,5 m uzunluğunda, kenarları dikilmiş bir bezin içine pamuk doldurularak yapılır. Bağırtlağın ucuna, 1m uzunluğunda “bağcak” eklenir. Bağcak, koyunyününden eğrilen ipten “topak örüm” tekniğiyle örülür. Bu ipe, Kaşdişlen’de “yöremeç” denir. Bunun üzerine çocuğu nazara karşı koruduğuna inanılan deniz kabukları iliştilir. Yörede yaygın olarak “deniz boncuğu” ya da “setik” adı verilen bu kabuklara, Kaşdişlen köyünde “deve boncuğu” ya da “yirik boncuk” denir. Beşi-

ğin yan taraflarında birkaç tane halka olur. Halkaların içinden oklava geçirilerek beşiğe sabitlenir. Bağirtlaklar, oklavalarından geçirilir, çocuğun ayakları ve göğüs kısmı sarılarak ucundaki iplerle beşiğin koluna bağlanır. Çocuk, beşikte sallanırken ya da uyandığı zaman bağirtlaklar sayesinde beşikten düşmez. Bağirtlağın üzerine, çocuk battaniyesi örtülür. Çocuk uyurken, beşiğin kolunun üzerine atılan çarşaf ya da yorganla beşik örtülür. Yorgan, Yörüklerde deve yününden yapılır. Çocuk “hobuç” edildiği zaman ve yattığı yerde üstüne örtülür.

Su kabağından ya da alüminyumdan yapılan çömlek, beşiğin önemli parçalarından biridir. Su kabağından yapılan çömleğe “kevkî”, “çocuk kevkisi”, “güdül” gibi isimler de verilir. Çömleğin ağzına konulan halka şeklindeki “ketez”, eskimiş bezlerden yapılır. İnce bir çay bardağı kalınlığında yapılır. Yatağın kirlenmemesi için çömleğin olduğu yere bir bez konur. Bezin ortası, çömleğin ağzına göre çember şeklinde kesilerek delik açılır. Bu beze “delik eskisi” denir.

Çocuğun idrarını çömleğe akıtmak için kargıdan yapılan oluğa “sübek” adı verilir. Sübek, beşikteki çocuğun cinsiye-tine göre iki şekilde yapılır. Kız ise, kargının bir tarafı düz açılır. Erkek çocuk için kargının ucuna dik yönde küçük bir kargı eklenir. Sübeğin diğer ucu çömleğin içine uzanır. Sübeğin çocukla temas eden tarafı cildini tahriş etmemesi için balmumuyla sıvanır. Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, çömleğin içine kül, külün üzerine de köz ve pise konduktan sonra çocuk beşiğe belenir. Pise, közün etkisiyle ısınıp buğulanarak çocuğun sancısını alır. Buna “pise buğusu” adı verilir. Pise kokusu, çocuğun burnundan çıkar. Pise, kışın soğuk havalarda çocuğu sıcak tutar, ayrıca dışkı kokusunu önler. Su kabağı, kül sayesinde yanmaz. Çömleğin güzel kokması için kekikle sürtülerek yıkanır (K15, K16, K30, K33, K35, K42, K43, K47, K48, K50, K57, K63, K73, K76, K77, K78, K80, K83, K84, K100, K121, K139, K140, K142, K149, K162, K187, K209, K223, K241, K246).

Annesiz büyüyen çocuklar için beşiğin koluna süt şişesi bağlanır, çocuk şişedeki sütü içer (K57).

Köyde ya da yazın yaylada beşikteki çocuğu akrep ve yılanlardan korumak için beşiğin koluna sarımsak asılır (K109).

Çocuğun iyi uyuması için yastığının altına yufka ekmek konur (K204).

Çocuğun iyi uyuması için “acıyavşan” kaynatılıp suyu içirilir (K204).

Beşik için çocuğun yaylasıdır denilir (K242).

Boş beşiğin sallanmasını iyi saymazlar, çocuğun öleceğine inanılır (K77).

2.1.3.5.Beşik Düğünü

Çocuğun beşiğe belenmesi, Anamur’un bazı köylerinde bir törenle kutlanır. Çocuğun ilk kırklanmasından, yani doğumundan bir hafta sonra, genelde Perşembe günü öğleden sonra yapılan bu törene, “beşik düğünü” denir. Törene, yakın akraba ve komşular çağrılır. Ailenin ekonomik durumuna göre “beşik kurbanı” adında bir davar kesilir. Beşik düğününe katılanlar, çocuk için getirdikleri hediyeleri beşiğin başucuna bırakırlar.

Çocuğun üzerine bir yazma örtülür. Analıkızlı yaşlı kadınlardan ikisi, biri sağ, diğeri sol tarafta olacak şekilde, beşiğin önüne karşılıklı oturur. Kadınlardan biri, çocuğu eline alıp beşiğin içine doğru uzatır, “Böyle mi koyacağız?” der. Diğeri, “Ben bilmem. Sen bilirsin.” der. Kadın, çocuğu kucağına doğru çeker, “Böyle mi beleyeceğiz?” der. Bu konuşma üç defa tekrarlanır, çocuk beşiğin kolunun üzerinden üç defa geçirilerek beşiğe yatırılır. Diğer kadın, “Olmadı.” diyerek çocuğu beşiğin kolunun üzerinden geçirip kafasını ters tarafa yatırır. Önceki kadın, “Öyle belenmez, böyle belenir.” diyerek çocuğu, ters tarafa yatırır. Karşılıklı konuşma ve uygulama üç defa tekrarlanır. Bu sırada çocuğun adı söylenir. En sonunda çocuk, beşiğe doğru yönde yatırılarak belenir. Bağırtağın biri çocuğa bağlanır. Çocuğun annesi beşiği ortadan kaldırır. Ev sahibi, çocuğu beleyen kadınlara yağlık verir. Kurbanın etinden kavurma yapılarak

misafirlere ikram edilir (K42, K53, K76, K77, K84, K100, K119, K140, K185, K241, K243, K246).

2.1.3.6. Lohusanın Sütü

Lohusalığın başlangıcında, lohusaya yedirilen yiyecekler, çocuktan boşalan yeri doldurmak maksadıyla verilmektedir. Halk arasındaki inanişaya göre, loğusanın yediği yararsa süt olur, yaramazsa ne yerse yesin sütü olmaz” diye bilinir (Üçer, 2020:44).

Anne sütünün çocuğun beslenmesinde ve büyümesinde ne kadar önemli olduğu herkes tarafından bilinmektedir. Lohusa döneminde sütü olmayan, sütü az olan ya da zamanından önce sütün azalması durumunda anne sütünü artırmak için başvurulan pratikler şunlardır:

-Darı ve buğday kavurgası yedirilir. Darı kavurgası, dibekte dövülerek de yedirilebilir (K17, K33, K43, K45, K47, K59, K77, K100, K116, K139, K140, K142, K149, K181, K192, K200, K206, K223, K243).

-Buğday ve nohut haşlanır, lohusaya yedirilir (K50, K124).

-Lohusanın arkasına buğday ve nohut kavurgası dökülür. Lohusa arkasına dönerek yerdeki kavurgayı yer (K24).

-Soğan ve bulgur pilavı yedirilir (K78, K149, K187).

-Taşta yarılan darı kavurgasına pekmez dökülerek “gavurga halvası” yapılır, lohusaya yedirilir (K43).

-Darı çorbası içirilir (K80).

-Darı unu kavrulup yedirilir (K204).

-Lohusa, kavurduğu kavurgayı eteğine katarak incir ağacının çevresini üç defa dolandır. Bazen kavurga olmadan incir ağacının çevresini dolandır (K15, K200).

-Darı ve keçiboyunuzu yedirilir (K30).

-Lohusa, yol ayırdına ya da incir ağacının dibine darı tohumu bırakarak “Al darını, ver sütümü.” der (K142).

-Bir kepçe bala, bir çorba kaşığı tereyağı konarak pişirilir, “gaynarca” yapılır. Sütü az olan kadına yedirilir (K223).

-Lohusa, tereyağı ve balı çok yer (K150).

-Sütü az olan kadına arpa ya da buğday kavurgası yedirilir. Arpa sacda kavrulur, kıl çulun üzerine dökülür, çulun diğer tarafıyla sürtülür, kılçığı gidince yenir (K57).

-Sütü kuruyan lohusa Gülnar’ın Avurga köyündeki ocaklı bir kadına gider. Ocaklı, lohusanın eteğine kavurga katar. Lohusa, incir ağacının çevresinde, “Al kavurganı, ver sütümü.” diyerek üç defa dolanır, eteğindeki kavurgayı ağacın dibine serper. Daha sonra ağaca ayağıyla vurur, arkasına bakmadan oradan ayrılır (K35, K64).

-Lohusanın sütü az olursa darı kavurgası kavurarak yemiş ağacının dibine döker. Yemiş ağacı sütlü olduğu için lohusanın sütünün geleceğine inanılır (K29, K33, K243).

-Sebze çorbası, un çorbası ya da sütlü çorba içilir (K65, K67).

-Lohusanın sütünün inmesi için şerbet içirilir, ayrıca pekmez vb. tatlı yiyeceklerden yedirilir (K63, K93).

-Hocaya okutulur ya da muska yazdırılır. Lohusa, muskayı üzerinde taşır, sütü bol şekerli içer. Yemiş ağacının çevresinde dolanır (K68, K241).

-Lohusa, şekerli su içer (K181).

-Sütlaç, helva, soğan yedirilir. Pekmez içirilir (K121).

-Lokum yedirilir (K33).

-Anamur’un Evciler köyünden olan Âşık Mustafa’nın eşine Alanya’dan el ayası gibi bir mühür “teberik” olarak gelmiş. Sütü az olan lohusa, Âşık Mustafa’nın evine gidermiş. Âşık Mustafa’nın eşi, iki tane kâğıda çıra isiyile mühür basar, lohusa olan kadına verirmiş. Lohusa, kâğıtları üfler, biriyle üç defa yıkanır, birini de suya atarmış (K182).

-Sütü az olan lohusa, Bozyazı'nın Çirkin mevkiindeki "Süt Dedesi" olarak bilinen mezarı ziyaret eder. Mezara bozuk para, bakla ve buğday tanesi ile lokum bırakır. Kucağındaki çocukla birlikte mezarın etrafında üç defa dolanır. Şükür namazı kılar, yoğurt yiyerek uyur. Süt Dedesi, sütü az olan ineklerin sütünü artırmak için de ziyaret edilir. İneğin yuları, mezarın hece taşının çevresinde dolandırılır. Mezardan alınan toprak, suyla karıştırılıp ineğe içirilir (K28, K33).

-Bozyazı Gözce Mahallesi Köyarası mevkiindeki "Süt Dedesi" denilen mezarın yanında bulunan ağacın çevresini sütü az olan kadın üç defa dolanır, ağacın köküne, "Al gavurganı, ver sütümü." diyerek buğday kavurgası bırakır. Çocuk, belediyeyle birlikte mezarın üzerine yatırılır. Çocuğun ağlaması durumunda, süt dilediğine inanılır. Mezarın üzerine, kuşlar için buğday ve bir kapta su bırakılır. İki rekât namaz kılınır. Mezarın yanında yatıldığı zaman lohusanın sütünün ineceğine inanılır. Çocuğun bezi, hece taşına bağlanır (K31, K158, K202, K236).

-Eskiden annesinin sütü ininceye kadar çocuğa şerbet verilirdi. Günümüzde hastanede çocuğa mama verilir. Annesinin sütünün geç inmesi durumunda, mahallede yakın komşu ya da akrabalarından emzikli olan varsa bu çocuğu emzirir (K63).

-Anne sütüyle yeteri kadar beslenemeyen çocuk için arpa ya da pirinç ununa şeker atılıp karıştırılır, tavada kavrulularak bulamaç yapılır, çocuğa yedirilir (K16).

2.1.3.7. Umma

Lohusa veya emzikli kadınların gördükleri veya kokusunu aldıkları yiyecekleri yiyememe hallerinde göğüslerinin şişeceğine, sütün düğümleneceğine, çok ağrı vereceğine inanılarak bu duruma “umma” denir (Üçer, 2020:47).

Lohusanın canının çektiğini yiyememesi, komşusunun pişirdiği yemeğin kokusunu alması ve bu yemekten yememesi, ziyarete gelenin yiyecek dışında hediye getirmesi, lohusanın bunu yenilen bir şey zannetmesi halinde sütü çekilir, göğüsleri şişer. “Emzikliyi umdurma, sökelliyi üzdürme.” sözıyla emziren annelerin umdurulmaması, hasta olanların morallerinin yüksek tutulması gerektiği vurgulanır.

Lohusanın ummayı geçirmesi için yapılan uygulamalar şunlardır:

-İri bir kuru soğan yumrukla parçalanır. Yufka ekmeğin arasına sarılarak “çomaç” yapılır. Lohusanın sırtına haberi olmadan üç defa tekme atılır, hazırlanan ekmek lohusanın ağzına tutulur: “Umduğun umacağın bu olsun.” denir. Korkutulan lohusanın sütünün geri geleceğine inanılır. Yapılan uygulamaya “depme” denir (K15, K16, K28, K31, K35, K45, K65, K66, K68, K73, K78, K86, K92, K119, K121, K142, K149, K181, K189, K204, K209, K223, K241).

-Uman kadının eline soğan kesilip verilir, arkasına bir senit konur, “Umduğun bu olsun.” denir. Ayakla senide vurulur (K124, K150).

-Lohusanın umduğu evden “çapak” çalınarak yakılır, lohusaya dumanı koklatılır (K200).

-Lohusa, umduğu evden yiyecek çalıp yerse iyileşeceğine inanılır (K84).

-Lohusanın umduğu evin ekmeğinden biri yağlatılır. Lohusa, bu ekmeği göğsünde taşır (K200).

-Lohusaya isabet olduğu zaman sütü çekilir, lohusa ocak yerine götürülerek okutulur (K124).

- Lohusanın umduğu evin ekmeğinden biri yağlatılır. Yaşlı bir kadın, lohusanın göğsüne bu ekmeği çarparak lohusanın göğsünü siler. Lohusaya ekmeği yedirir, “Gördüğün, umduğun, umacağın bu olsun.” der (K60).

-Lohusa için yufka ekmek yağlanır. Lohusa, umduğu eve bakarak bu ekmeği yer. Daha sonra sırtına üç defa tekme vurulur (K17, K42, K243).

-Lohusa, umduğu evden çaldığı bulaşık bezini göğsüne sürer (K42).

-Lohusanın sırtına ikiz çocuğu olan kadınlardan biri tekme atar ya da yumruk vurur. Eline, içinde soğan olan “çomaç” verir, “Umduğun, umacağın bu olsun.” der (K251).

-Lohusayı umduran kişiye yufka ekmek yağlatılır, ekmeğin arasına acı soğan konarak “çomaç” yapılır. Lohusanın arkasına kadının biri geçer, sırtına üç defa tekme vurur, eline hazırlanan ekmeği verir (K246).

-Lohusa umduğu zaman “süt durgunu” olur, saçı göğsünün üstüne doğru taranır (K243).

-Lohusanın sırtına yumruk vurulur, eline bir ekmek verilir (K80).

-Lohusaya içinde kuru soğan olan “çomaç” verilir, haberi olmadan kalçasına tekme atılır (K33).

-Lohusanın göğsüne yağ sürülür. Daha sonra, ezilmiş soğan ya da deve yünü, bir bez parçasıyla göğsüne sarılır (K30).

-Lohusa için bir ekmek yağlanır, haberi olmadan sırtına tekme vurulur (K100, K139, K236).

Çocuğun anne sütünü emmemesi durumunda lohusanın göğsü şişer, fazla bir zaman geçmeden göğsünde çatlama olur, buna Yukarı Kükür Köyü Görpe Mahallesinde “nuzla” denir. Tedavisi için göğüsteki süt bardakla çekilir ya da bir kaşığa sağılarak çocuğa içirilir (K246).

Eskiden lohusanın şişen göğsünü ve göğsündeki çatlakları tedavi etmek için yapılan pratikler ise şunlardır:

-Lohusa, çocuğunu emzirmeye başlamadan önce göğüs çatlamasın diye göğüsün ucuna tuz sürüp ovalar, çatlaması durumunda yarayı tedavi etmek için kuru soğan ezilir, soğanın sütü, çatlayan yerlere sürülür (K16, K77, K246).

-Soğan rendelenir, bir bezle göğse sarılır (K204).

-Sobanın üzerinde kızdırılan bez, lohusanın şişen göğsüne bastırılır (K16).

-Taş ısıtılır, lohusanın şişen göğsüne bastırılır, damarlar gevşer, süt iner (K63).

-Lohusanın göğsündeki çatlakları geçirmek için “gatıran pıtlağı” ezilir, suyu sürülür (K16).

-Sıcak suya batırılan bezle lohusanın şişen göğsüne pansuman yapılır (K77).

-Lohusanın göğsünün şişmesi durumunda, sızı olur. Sızının geçmesi için, göğsüne nane sürülür (K204).

-Lohusanın göğsü şişerse, maraz olur. Sığırın yaşı dışkısına yeteri kadar pekmez dökülerek pişirilir. Bir bezin üzerine yayılır, ılık olarak göğse sarılır. Lohusanın göğsündeki marazı çeker, şişlik iner (K246).

-Lohusanın göğsü ağrıdığı zaman tavuk dışkısı ve pekmez karıştırılarak pişirilir, bezle göğüs bölgesine sarılır (K246).

-Lohusanın göğsünün şişerek maraz olması durumunda ibriğe sıcak su konur. Lohusa, göğsünü ibriğin ağzına dayar. İbriğin emziğinden başka biri havayı içine çeker, lohusanın göğsü yumuşar, maraz akar. Marazın geçmemesi durumunda ısıtılan iğle göğüs delinerek marazın dışarı akması sağlanır (K209).

-Lohusa umduğu zaman şişen göğsünü tedavi etmek için parmağını bala batırıp yalar, daha sonra bala tuz atıp göğsüne sürer, “Umduğun bu olsun” der (K124, K243).

2.1.3.8. Al Basması

İnaniş'a göre; lohusa kadınlara ve çocuğuna düşman “Al karısı” adı verilen bir “cin”in kırk gün içinde yalnız kalan lohusanın ve çocuğunun hastalanması veya ölümlerine yol açması “Al basması” diye bilinir (Üçer, 2020:49).

Al karısı, dev kadar büyük, uzun boylu, uzun parmaklı ve uzun tırnaklıdır. Çok çirkin ve iğrenç bir suratı vardır. Bedeni yağlı, uzun ve siyah saçlıdır. Saçları, aynı zamanda darmadağınaktır ve kocaman bir başa sahiptir. Dişleri at diş gibi iri ve seyrek, ayakları ise terstir. Bunlar, loğusaların ve yeni doğan çocukların ciğerlerini yiyerek beslenirler (Şimşek, 2017:101).

Anamur ve Bozyazı yöresinde al karısının kuş görünümünde olduğuna inanılır. Çocuğun kuş tarafından boğulacağına ya da çarpılacağına inanılır. Bu kuş, bazı yerlerde “garaguş” ve “uğuguşu” olarak bilinir. Alkarısının çocuğa verdiği zarar “kuş boğması”, “kuş çarpması”, garaguş çarpması” sözleriyle ifade edilir.

-“Garaguş çarpması”, lohusa yalnızken ve bebek gece emzirildikten sonra olmaktadır. Kuşun çarptığı çocuğun, tırnaklarının dibi, boynunun altı siyah olur. Bunu önlemek için loğusa yalnız bırakılmaz, çocuğun beşiğinin başucuna ekmek koyulur, çocuğa “anem” takılır, çocuğun üzerine al yazma örtülür. Loğusanın ve çocuğun yattığı yatağın bir köşesine iğne batırılır (Kayabaşı, 2008:259).

-Çocuğun kuş tarafından nefesinin sıkılarak boğulacağına inanılır. Nefesi tükenince burnundan kan geldiği söylenir. Bununla ilgili yörede şöyle bir efsane söylenir: “Eşimin sülalesinden kadının biri gece uyanmış, bir bakmış çocuk ölü. Kuş, ibriğin içinde şavkla oturup durmuş. O günlerde, ibriğin ağzının açık bırakılmaması gerekirmiş. Kadın, zaman kaybetmeden ibriğin kapağını kapatmış. Kuş, çok geçmeden “sal beni, sal beni.” diyerek kadına yalvarmaya başlamış. Kadın, “Çocuğu canlandır.” demiş. Biraz sonra çocuk ağlamaya başlamış. Kuş, kadının yedi sülalesine do-

kunmayacağına dair yemin ettikten sonra ibriğin ağzı açılarak serbest bırakılmış.” (K149).

-Kırklı çocuğun bir yere yatırılıp yalnız bırakılması durumunda, kuş ya da şeytan tarafından çarpılacağına ve boğularak öldürüleceğine inanılır. Kuş, çocuğun gözünü ve dilini çıkarıp yermiş. Birkaç kişinin gözünü çıkarmış (K47, K50, K236).

-Çocuğun “uğu” adında bir kuş tarafından boğulup öldürüleceğine inanıldığı için helkede su bırakılmaz, kırk gün dışarı çıkılmaz, kimseye ateş verilmez (K147).

-Sabah, çocuğun boynu kapkara çürümüş halde ölü olarak bulunursa; “Kuş boğmuş.” derler (K93).

-Al basmasına karşı çocuğun yastığının altına ayna ve ekmek konur (K83).

-Kırklı çocuk yalnız bırakılmaz. Yalnız kalırsa çocuğu “şeytan değişir” derler. Bunun için bir eskiye buğday çıkılır, çocuğun beşiğinin kenarına konur (K140).

-Kırklı çocuğun bezi dışarı serilirse, çocuğu kuş çarpar derler (K30, K33, K149, K223, K236).

-Çocuğun kırkı çıkıncaya kadar başının altına ekmek ve “anem” konur. Büyüklerimiz, “Kırklı çocuğa kuş gibi şeyler çok yanaşır.” derlerdi (K94).

2.1.3.9. Kırk Basması

Doğum olayından sonraki kırk gün içerisinde lohusanın ve çocuğun hastalanmasına halk arasında genel bir ifadeyle “kırk basması” denilmektedir. Yeni doğum yapan anne ve yeni doğan çocuk her türlü dış etkiye açıktır. Kırk günlük süre içinde annenin ve çocuğun hastalıklardan, zararlı güçlerden, nazardan korunmak üzere birtakım tedbirler alınır, pek çok pratik uygulanır (Altun, 2004:154).

Çocuğun kırk bastığının belirtileri, çocuğun iştahtan kesilip cılız kalması, zayıflaması, huysuzlanıp ağlaması, yürü-

yememesi, çocuğun yüzünde yaralar çıkmasıdır (Yeşil, 2014: 103). Kırk basmasına, “kırk düşmesi”, “kırk karışması” gibi adlar da verilir (Örnek, 2000:146).

Anamur’da kırk basmasına genelde “kırk karışığı”, Ortaköy’de “kırk sıçraması”, Sariağaç ve Çukurabanoz köylerinde “yaşitlık” adı verilir. Anamur ve Bozyazı yöresinde kırk basmasına karşı alınan önlemler şunlardır:

-Lohusalar birbirleriyle konuşmazlar. Gerekirse ekmek ya da tülbent değiştirirler (K30, K77, K225).

-Kırkklı kadınlar görüştükleri zaman iğne değiştirirler. Yağlı ekmeği ikiye bölerek karşılıklı yerler (K29, K79, K116).

-Lohusalar birbirlerini ziyaret etmezler, konuşmazlar, evlerinden bir şey alıp vermezler (K30, K42, K57, K59, K77, K100, K121).

-İki kırklı kadın karşılaştıkları zaman kırk basmasına karşı iğne (K35, K42, K65, K73, K80, K84, K100, K149), iplik ve “cember” (K53), ekmek (K35, K65, K84, K119), bez (K140), elbise (K80), kaşık (K187) değişirler.

-Kırkklı çocuğun bezi, asıldığı yerden yıldızı görmeden önce alınmalıdır (K16, K63, K77, K80, K100, K116, K243).

-Kırkklı çocuğun bezi, kırkı çıkıncaya kadar, elde sabunlu suyla yıkanır, çocuk kartalınca (kırkı çıktıktan sonraki hali) makinede yıkanır (K63).

-Çocuğun başucuna ekmek ve Kur’an-ı Kerim konur (K121).

-Kırkklı çocuğun üstünden kedi atlatılmaz (K243).

-Çocuğun beşiğine, başucuna ve yastığının altına sicim, ayna, makas ve kırı ş konur (K241).

-Çocuğun kıyafetleri, ay doğmadan asıldığı ipten içeriye alınır, “Ay görmez.” derler (K31, K53, K150).

-Çocuğun kırkı çıkıncaya kadar o evden dışarıya ateş verilmez, verilirse çocuğun soysuz olacağına inanılır (K50).

-Lohusanın bulunduğu evde ölen olursa, lohusa ve çocuğu ölü kırkı basmasın diye, salın önünden geçirirler (K35, K39).

-Kırlı kadın cenazeye gitmez (K35, K39).

-İki kırklı kadın karşılaştığı zaman kırk basmasın diye, kadınlardan biri, diğer çocuğun bezini çalar (K236).

-Kırk karışığı olmaması için kırklı çocukların eşyaları, kırk gün dikkatli saklanmalı, ayakaltına düşmemelidir. Kırlı kadından biri, kırklı çocuğun eşyasını çalarsa, kırk karışımı olur, eşyası çalınan çocuk hastalanır (K47, K241).

-Kırlı kadın, kırk karışığı olmaması için “üzerli” bir kadının evine gitmez (K35).

-Aynı köyde doğum yapan iki kadın, kırkları çıkıncaya kadar, birbirlerinden bir şey alıp vermezler (K205).

-Kırlı kadınlar karşılaşmamaya çalışırlar, karşılaşmaları halinde, çocuklardan birinin

“ılgın” olacağına inanılır (K57).

Yörede kırk basması sonucu hastalanan çocukların tedavisi için yapılan uygulamalar ise şöyledir:

-Aynı gün ya da aynı ay içinde doğan çocukların anneleri birbirlerinin evine gittikleri zaman, çocuklardan birisi ya da ikisi hastalanırsa kırk karışığına inanılır. Bunun tedavisi için babalarının idrarı karşılıklı değiştirilerek çocuğun yıkanacağı suyla karıştırılır. Babaların yıkandığı yerden çamur alınır, çocuğun yıkanma suyuyla karıştırılır (Şahin, 1981:87).

-“Yaşitlik” olan çocuğun kakası ve idrarı, çocuğun yıkanacağı suya karıştırılır, çocuk bu suyla yıkandırılır (K225).

-Lohusa, kırkının karıştığı evden kazanın altına konulan taşı alarak çocuğunu bu taşın üzerinde çimdirir (K94).

-Lohusa, davarın ciğerini içinde su olan helkeye koyar. Helkeyi, damda bir gece bekleterek ayazladır. Ertesi gün, helkeyi ve çocuğu alır, yol ayırdına gider. Çocuk, kanı karışmadık (akrabalık bağı olmayan) bir kadın tarafından bu suyla çimdirilir (K94).

-Kırkı karışan çocuk, geceleri sık sık ağlar. Lohusa, kırkının karıştığı evin ocağından kül alır ya da o evden çaldığı bezi yakar. Bezin ya da ocağın külünü suya atıp karıştırır, çocuğu küllü suyla çimdirir. Ayrıca bu sudan çocuğa içirir (K65).

-Kırkı karışan kadınlar, yol ayırdına giderek çocuklarını karşılıklı emzirirler (K65, K67, K93, K181).

-Kırkı karışan çocuğun bezinden çapak çıkarılıp suya atılır, hasta olan çocuk bu suyla çimdirilir (K31, K33, K124, K205).

-Lohusa, kırk tane akdaş (beyaz çakıl) toplar, içinde su olan bir ibriğe taşları atar. Çocuğu ve ibriği alıp yol ayırdına gider. Çocuğunun eski bir kıyafetini, yere serer. Analıkızlı ya da kanı karışmadık bir kadın, çocuğu kıyafetinin üzerinde tutarak ibrikteki suyla çimdirir. Daha sonra ibrikteki kırk taşı, çocuğun başına birer birer atar (K33, K116, K119, K134).

-Kırk karışığı olan çocuğun hastalanması durumunda ocaklı birine yıkandırılır. Ocaklıya arılık verilir (K45, K200, K241).

-İki kırklı kadının görüşmeleri sonunda çocuklardan biri hastalanırsa, "yaşıtlık" olur. Bu çocuk, üç yol ağzında, kanı karışmadık bir kadına çimdirilir, çocuğun elbiseleri, yıkanıldığı yerde bırakılır, arkaya bakmadan eve dönülür (K14).

-Bozyazı'da kırk karışığı olan çocuklar, Ustalar mahallesindeki ocaklı kadınlara çimdirilir. Eskiden ayı vurulur, vurulan ayının ödü alınırdı. İçinde ayı ödü ve pamuk bulunan ılık suda çocuk çimdirilir (K31, K223).

-Kırk sıçraması olduğu zaman, lohusanın biri yufka ekmeği, diğeri ise ucunda iplik olan iğne getirir. Ekmeğin

ortası, iğneyle delinir. İğne ile ekmek, karşılıklı değişilir. İğneyi alan lohusa, çocuğuna elbise diker, diğeri ise ekmeği yer (K121).

-“Yaşıtlık” olan çocukların elbisesinden karşılıklı “çapak” alınarak suya atılır. Çocuklar, anneleri tarafından bu suyla çimdirilir (K16).

-Lohusa, kırkının karıştığı evden bir “çapak” çalıp suya atar, çocuğunu bu suyla yıkandırır (K149).

-Kırk karışığı olduğu zaman kırkın karıştığı çocuğun babasının idrarı alınır, hasta olan çocuğun banyo suyuna bu idrar karıştırılarak çocuk çimdirilir (K28, K149).

-Lohusa, kırkının karıştığı kadının “gesilik taşı” ve ocak taşından kopardığı taş parçasını ya da ocaklığından aldığı külü, suya atıp karıştırır. Çocuk bu suyla yıkandırılır (K149).

-Kırk basması durumunda lohusa üç gün arayla banyo yapar (K100).

-Kırk karışığı olan çocuk, yol ayırdına götürülür. Burada soğan kabuğu, “çıpık” denilen elbise parçası ve yedi parçaya bölünen kırı (yay ipi) yakılır. Çocuk, ateşin üzerinde, yedi defa çevrilir, elbiselerinden biri, ateşin yakıldığı yere bırakılır. Arkaya bakmadan, hızlı adımlarla eve dönülür (K47).

-Kırk karışımı olan çocuk, yol ayırdında yıkandırılır. Yıkandığı yere bir tane bıçak ve elbisesi bırakılır (K252).

-Kırk karışığı olduğu zaman “aydaş otu”, ılgınlığı geçsin diye ılgın, pancar gibi olsun diye pancar, turp gibi olsun diye turp otu yaprağı doğranıp ibriğe konur, ibriğe su doldurulup ısıtılır, yol ayırdına gidilir, çocuğun elbiseleri çıkarılıp taşın üzerine konur. Çocuk, bu taşın üzerinde yıkandırılır, elbiseler taşa olduğu gibi bırakılır. Arkaya bakmadan dönülür (K47).

-Bezi alınan çocuğun hastalanacağına inanılır. Ocaklı birine gidilir. Ocaklı, çocuğun annesinden bezi alanın ocak

taşından kırk taş, kırk dalgadan, kırk pınardan su ve kırk tane meyve ağacı kabuğundan parça getirmesini ister. Ocaklı, bunları kendi hazırladığı suyun içinde karıştırıp anneye verir. Kırk basması olan çocuk, analıkızlı bir kadın tarafından bu suyla yıkandırılır (K15).

2.1.3.10. Kırklama

Doğum olayından kırk gün sonra çocuğu ve anneyi arıtmak, topluma katılmalarını sağlamak ve hastalıklardan, uğursuzluklardan korumak için uygulanan pratiğe “kırklama” denmektedir (Erk, 1976:101). Anadolu’nun hemen her yerinde lohusa ve çocuk doğumun 40. gününde mutlaka kırklanmaktadır. Fakat kırk gün içinde farklı günlerde kırklama yapıldığı da olur (Artun, 2004:161).

Loğusa, kırk günlük süre sonunda, maddi olarak temizlenmiş; dünyaya yeni bir can getirmesi sebebiyle, kutsal bir görev yapmış olmakla manevi olarak da güçlenmiş olarak topluma katılmaktadır. Kırklamada maddi olarak yıkanmada, temizlenmek, arınmak için tek başına suyun gücü yeterli olmamaktadır (Sever, 2016:104). Su güçlendirilmelidir. Bu nedenledir ki, güçlülük ve sıhhat vereceğine inanılan taş, demir vb. objeler suya konmaktadır (Erk, 1976:106).

Anamur ve Bozyazı’da kırklama 7.,20., ve 40. gün yapılmaktadır. Kırklamayla ilgili uygulamalardan bazıları şunlardır:

-Çocuk doğduktan bir hafta sonra kırklanır. Sabah gün doğmadan, el görmeden, ayak basmadan, başka bir ifade ile “Köpek çalıya sıçmadan!”, yol ayırdından ya da çay kenarından, kırk çakıl toplanarak bir bezin arasına sarılır, çıkı yapılır. Leğene ılık su konur, çıkı suya bırakılır. Kırklama sırasında su kabağından yapılan tas ya da tutulmadık (kullanılmamış) bir kap kullanılır. Çocuk, annesi ya da evin bir büyüğü tarafından yıkandırılır. Çıkı, yıkama bitince leğenin içinde bir hafta kalır. Çocuk her gün yıkandırılır. Haftasında, aynı zamanda ve yerden, kırk taş toplanarak çıkılanır. Eski taşlar ayak basılmayan bir yere dökülür. Uygulamaya

kırk gün devam edilir. Kırkinci gün ev temizliği yapılır. Anne yıkanır, daha sonra çocuğunu yıkandırır. Kırklamadan artan suyu, çocuğun elbiselerine, beşiğine, evdeki diğer eşyalara ve evin çevresine serper, böylece ev de kırklanmış olur. Suyun boşaltıldığı “ırbık” ayak basılmayan bir yere ters çevrilerek bırakılır (K15, K17, K30, K32, K45, K59, K77, K78, K84, K121, K140, K200, K233, K243).

-Çocuk kırkında kırklanır. “Muar” kenarından kırk tane taş toplanarak ibriğe konur, üzerine su doldurulup ısıtılır. Anne, abdest alıyormuş gibi çocuğun burnuna ve ağzına su verir, ellerini, ayaklarını yıkar. Artan su evin içine serpilir, kullanılan taşlar çıkılır, gizli bir yere konur (K47).

-İbrikte su ısıtılarak içine kırk taş konur. Çocuk, her gün yıkandırılır. Her yıkamada, taşlardan biri dışarı atılır. Kırkinci gün kırklama biter. O gün anne yıkandıktan sonra kırklama suyunu evin içine serper (K57, K80, K76, K124, K150, K225, K229).

-Kırk taş toplanarak bir beze sarılır, çıkı yapılır. Çocuğu yıkamak için hazırlanan suyun içine her gün bir taş atılır, yıkama bittikten sonra ayak basmadık bir yere bu su dökülür. Son taşta (kırkinci taş) anne ve çocuk kırklanır (K80).

-Tahtacıların yaşadığı köylerde kırklama, “musahipli” kadınlar ya da köy ebeleri tarafından yapılır. Kırklama öncesinde, ucunda taze pürleri olan üç tane küçük çam (kızılçam) dalı ile ayak basılmayan yerden kırk tane küçük taş toplanır. Daha önce kullanılmamış olan bir kaba, kullanılmamış bir tahta kaşıkla, kırk kaşık su konur. Çocuk, sabunlu suyla yıkanır. Daha sonra çocuğun üzerine yeni bir yağlık, yağlığın üzerine de çam pürü tutulur. Çam pürünün üzerinden içinde taşların olduğu su, “Ömrün uzun olsun.” denilerek üç defa da dökülür. Çocuğun üzerine yeni kıyafetler giydirilir. Ortaya temiz bir örtü serilir, kırklamada görevi olan kadınlar tarafından çocuk, örtünün üzerinde yuvarlandırılır. Bu işlem, “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” adına üç defa tekrarlanır. Bu sırada üç defa “Peygamber’e salavat, salı ala Muhammed, kutlu olsun diyenin akıbeti hayır olsun.” denilerek salavat getirilir. Çocuğu olmayan kadınlar-

dan biri, çocuk sahibi olması dileğiyle, yerde yuvarlanan çocuğu kaparak kucağına alır, anne de çocuğu kucaklayan kadına bir yazma bağlar, çocuğunu geri alır. Çocuk, odadaki diğer kadınlar arasında, elden ele verilir. Kırklama törenine katılanlar, çocuğa hediye getirirler. Odanın ortasına bir ip bağlanarak üzerine hediyeler asılır. Törende çocuğu yıkayan ve battaniyenin üzerinde yuvarlayanlara, anne tarafından, havlu ya da yazma verilir. Başlarındaki çatmaya hediye olarak tahta kaşık takılır. Ev sahibinin durumu iyiye koyun keser, buğday, darı keşkeği, tavuk çorbası, etli kuru fasulye, tatlı çorba (aşure) ve kömbe yapılarak kırklamaya katılanlarla birlikte yenir (K63, K83, K205, K216).

-Çocuk doğduktan yirmi gün sonra kırklanır, buna “orta kırkı” denir. Kırk tane çakıl taşı toplanarak ibriğe atılır. Kırkinci gün kadın, evin her tarafını yıkadıktan sonra çocuğu yıkar, son olarak kendisi yıkanır, kırk çıkar (K66, K231).

-Kırk tane çakıl taşı toplanarak üç defa yıkanır, kırk taş eleğe konur, üzerine su dökülerek süzülür, daha sonra ibriğin içine konur. Çocuk sabah akşam olmak üzere günde iki defa, ibrikteki suyla yıkanır. Taşlar haftasında yenilenir. Kırkında anne ve çocuk kırklanır (K31).

-İbriğe kırk taş konur. Kırk suyu hazırlanır. Çocuk bu suyla yıkanır. Her gün kırk taşla yıkandırılmaz, haftasında kırk taşla yıkandırılır. Kırkında çocuk yıkanır. Ortalık kırk suyuyla tavlınır (K149).

-Yol ayırdından kırk taş toplanır, üç günde bir tekrar kırk taş toplanarak eski taşlarla değiştirilir, kullanılan taşlar ayak basılmadık bir yere dökülür. Çocuk doğduktan sonra üç gün boyunca yıkanır, sonraki günlerde, gün aşırı yıkandırılır (K100).

-Kırk taş toplanır. Çocuk akşam sabah olmak üzere, günde iki defa çimdirilir. Kırklama kabı, çocuğun kırkı çıkıncaya kadar, başka yerde tutulmaz (kullanılmaz). Taşlar üç günde bir değiştirilir, eski taşlar ayak basılmayan bir yere dökülür. Yeni taşların çamuru, tozu iyice yıkandıktan sonra kullanılır (K42).

-Yol ayırdından kırk taş toplanır, bir çanağa konur. Leğene su doldurulur. Lohusa, ayağının biriyle leğene basar, çocuğu kucığına oturtur. Çocuğa abdest aldırır. Yaz günüyse günde üç kere yıkandırılır. Çocuk, kırk gün çimdirilmezse kırk basması olacağına inanılır (K241).

-Kırk taş toplanır, her gün anne ve çocuk yıkanır. Her yıkamada taşın biri suyun içinde kalır, içindeki taşla birlikte ayak basmadık bir yere bu su dökülür, kalan taşlar çıkılır. Her gün bir taş eksilir (K223).

-Bir ağacın dibinden kırk taş toplanarak ibriğe atılır. İbriğe su konur, ısıtılır. Bu suyla anne ve çocuk kırklanır. Her gün, taşlardan biri dışarı atılır (K139).

-20. gününde “küçük kırkı” çıkarılır. Bir ipe kırk tane düğüm atılır, her gün bir düğüm çözülür, bazen tersi olur, yani her gün bir düğüm atılarak gidilir. İp yerine kırk tane taşla da kırklanır, kırkında çimdirilir, buna “büyük kırkı” denir. Çocuğun elbiseleri, yatak, yorgan vb. o gün yıkanır (K147, K162).

-Kırk taş üç yol ağzından toplanır. Kırkın yarısına “küçük kırk” denir. Çocuk ve ailedeki herkes yıkanır. Kırkinci gün, kırk uçurulur, Kur’an Kerim okumasını bilen bir kadın ve komşular çağrılır, evde yiyecek hazırlanır, birlikte yenir, Kur’an okunur (K187).

-Çocuğun kırklanmasında kullanılan suyla birlikte kırk taş, kırkinci gün “köklü ağaç” dibine dökülür (K142).

-Kırklamadan artan su, günbatısına dökülür (K33, K121).

-Kırklama suyundan üç kaşık su alınır, annesi tarafından çocuğa içirilir (K92).

2.1.3.11. Ad Koyma

Ad, “insanın toplumsal ve bireysel kişiliğinin yanı sıra büyüsel ve gizemsel gücünü de belirten bir simgedir.” Onun için, yeni doğan bir çocuğa gelişigüzel bir ad konulmaz; adın taşıdığı, karşıladığı ya da içerdiği anlamın çocuğun

karakterini, kişiliğini, geleceğini, toplum içindeki yerini ve başarısını damgalayacak, biçimlendirecek simgesel bir öz taşımasına özen gösterilir (Örnek, 2016:205-206).

Yeni doğan çocuğa ad verme, doğumdan sonra çocuğun anne babayla, ailedeki diğer bireylerle, onu bekleyen toplumsal çevreyle iletişimini kuran, ilişkileri düzenleyen adetlerden, törenlerden, pratiklerden bir tanesidir. Ad verme evrensel bir olgudur (Altun, 2004:170).

Çocuğun adının topraktan, başka bir ifadeyle yerden kalkmadan konulması gerektiğine inanılır. “Toprağın değeri, balla kesilmez.” derler. Çocuğun ebesi, kelime-i şahadet getirir, kendi anasının, babasının ya da büyüklerinden birinin adını çocuğa koyar. Çocuk yıkanıp belenir. Hoca çağrılarak çocuğun kulağına ezan okutulur (K30, K31).

Hoca ya da ezan okumasını bilen bir aile büyüğü, çocuk beşikte yatırırken beşiği kible yönüne çevirir. Kendisi beşiğin arkasına geçerek ezan okur. Çocuğun sağ kulağına adını üç defa söyler. Hayırlı, uğurlu olmasını diler (K15, K17, K33, K42, K47, K50, K66, K77, K78, K80, K116, K149, K150, K200, K223, K236, K241).

Eski adamlardan (yaşlı ve sözü geçen) biri çocuğun kulağına üç defa ihlas süresi okur, adını koyar (K100).

Anamur Sugözü köyünde çocuğun adı, beşik düğününde sözü geçen yaşlı kadınlardan biri tarafından konur (K140).

Geleneklerin etkisiyle ve vefa duygusuyla büyüklerin adları çocuklara koymak oldukça yaygın bir davranıştır. Ölenleri yaşatma, hatırlama, saygı ve sevgi amacıyla büyüklerin isimleri konulmaktadır (Altun, 2004:175).

Yörede çocuğa ailenin ölen büyüklerin isimlerini vermek yaygındır. Böyle bir durumda ölen kişinin acısını tekrar yaşamamak için çocuğun ismi söylenmez. Bunun yerine baba ya da ana denilerek iletişim kurulur (K77).

Çocuğun adını günümüzde anne ve babası kendi aralarında kararlaştırıp koymaktadırlar. Çocuğun cinsiyeti

doğmadan önce bilindiği için konulacak olan ad da önceden cinsiyetine göre belirlenebilmektedir.

Dönemin önemli devlet adamlarının, tarihe geçmiş kişilerin, sinema dünyasından ünlülerin, doğumu yaptıran ebe- nin ya da doktorun, askerlik döneminde sevilen komutanın isimleri çocuğa verilebilir.

Ailenin çocuğu yaşayamıyorsa, yaşaması için erkek ise Durmuş, Duran, Durali, Yaşar, Yetiş, kız ise Dursun, Durdu adları konulur (K46, K47, K63, K77, K185).

Son kız çocuktan sonra doğacak çocuğun erkek olmasını isteyen aileler, bu kız çocuğa Dursun, Durdu, Döne, Döndü, Yeter, Songül adları konur (K63, K121, K185).

Son erkek çocuktan sonra doğacak çocuğun kız olmasını isteyen aileler, bu erkek çocuğa Durmuş, Durali adları konur (K77).

Doğan çocuğun ailede son çocuk olarak istenmesi durumunda çocuk oğlansa; Durmuş, Soner, Nihayet gibi isimler, kız ise; Dursun, Durdu, Songül, Yeter gibi adlardan biri konur (K46, K77).

Doğumun zamanı ad koymada dikkate alınır. Recep, Ramazan, Muharrem veya Kasım aylarında doğan çocuklara bu ayların isimleri, arife günü doğan kız çocuklarına Arife, bayram günü doğanlara Bayram, kadir gecesinde doğanlara oğlansa Kadir, kız ise Kadriye adı verilir. Salı günü doğan çocuklara Saliha veya Salih ismi konur. 30 Ağustos Zafer Bayramı'nda doğan çocuğa Zafer adı verilir.

Ayrıca kutsal mekânları ziyaret sonucunda sahip olunan çocuklara, o ziyaret yeriyle ilgili isimler de verilir. Ziyaret yerleriyle ilgili olarak verilen en yaygın isimler; Zeynel, Zeynep, Musa, Sultan, Ali, Eşe Fatma'dır (Selçuk, 2005:148).

Çocuğu yaşamayanlar ya da cılız ve hastalıklı olanlar “adı yaramadı, bu ad ağır geldi, kaldırmadı çocuk” gibi düşüncelerle, eski adı bırakıp yeni bir ad koyarlar. Bu tür ad

değiştirmelerde, adla sahibi arasındaki yazgı bağı inancı kendini göstermektedir (Örnek, 2016:218).

Yörede çocuğun adının aileye uğursuzluk getirmesi durumunda bir kurban kesilerek adı değiştirilir. Kesilen kurbanın eti komşulara dağıtılır (K77).

Bir daha çocuk istemeyen kadın, yeni doğan çocuğunu yanına alıp Gülnar'ın Ayıalanı yaylasındaki türbeyi ziyaret eder. Türbenin olduğu alanda, beş tane mezar bulunur. Burada bir gök keçi kesilir. Çocuk, mezarlardan birinin hece taşına iple bağlanır. Kız ise, Dursun, oğlan ise Duran adı konur. Çocuğun üzerindeki elbiseler türbede bırakılır (K47).

Günümüzde büyük aile tipinin giderek küçük aile tipine dönüşmesi, kitle haberleşme araçlarının yaygınlığı ve etkinliği ister istemez halkın beğenisini etkilemekte ve halka ad konusunda yeni seçmeler kazandırmaktadır. Modanın geçici yaptırım gücü birçok alanda olduğu gibi adda da kendini gösterir. Halkımızın “moda adlar” diye nitelediği bu adlar, geleneksel olandan ayrı olanlardır (Örnek, 2016:216-217).

Bu konuda yörede anlatılan bir anlatı şöyledir: Çelik Mehmet, bir gün Anamur'dan Adana'ya gitmiş, yeğenine misafir olmuş. Yemek zamanı olduğu için sofra kurulmuş. Birkaç gün önce de yeğeninin bir kızı olmuş. Çelik Mehmet, çocuğun adını sormuş. Yeğeni, modern adlardan birini söylemiş. Çelik Mehmet birden sinirlenmiş ve “Kaldırın sofrayı, kalmadı dadı, Zeynep değil mi gelinin adı. Şeriata bulamadılar bir kadı, taş, toprak oldu, çorun çocuğun adı.” demiş (K56).

2.1.3.12. Kütük Atma

Türk geleneğinde çocuğun, özellikle de soyun devamlılığı sağladığı düşünülen erkek çocuğun doğumu etrafında pek çok inanış ve uygulama meydana getirilmiştir (Aça, 2015:167).

Geçmişten bu yana sürdürülen geleneklerden biri olan “kütük atma” uygulaması, genelde ailenin ilk erkek çocuğu için yapılır. Aile bireylerinin yaşadığı evin kut ve bereketinin artmasına vesile olacağına inanılan ilk erkek çocuk etrafında gerçekleştirilen “kütük dökme/atma” geleneği, yakın dönemlere kadar Mersin, Konya (Hadım-Korualan), Antalya (Akseki), Burdur (Karamanlı, Tefenni) gibi illerimizde canlı bir şekilde sürdürülmüştür (Aça, 2015:167).

Kütük atma ya da dökme geleneği; kutsal ağaç, han ya da beylerin kutsal ağaç vasıtasıyla dünyaya gelmeleri ve Tanrı kutu inancıyla bağlantılı bir gelenektir. Bereketin, Tanrı kutunun, soyun devamlılığının sembolü olmuştur (Ergün, 2012:356).

-Köyde birinin oğlu olduğu zaman köyün gençleri bir araya gelirler, çocuğun doğduğu evin kapısına, büyükçe bir odun atarlar. Ev sahibi gençlere, ceviz, yemiş dizisi vb. çerezlerden verir. Gençler, verilen çerezi birlikte yerler (K114).

-Bir evin ilk çocuğunun oğlan olması ya da evliliğinden uzun bir zaman geçmesine rağmen çocuğu olmayan birinin çocuğunun olması durumunda, komşuları bir kütük getirip evin önüne atıverirler. Ev sahibi bir kurban keser. Kütüğü getirenler, kesilen kurbandan sonra havaya silah atarlar (K116, K192, K228).

-Bir ailenin evlendikten yedi yıl sonra çocuk sahibi olmaları durumunda komşuları evin kapısına bir kütük bırakırlar. Ev sahibi, kurban keser. Yapılan uygulamaya “kütük germe”, “kütük düşme”, “çalı germe” adı verilir (K78, K107, K241).

-Sürekli kız çocuğu olan bir evde, son doğan çocuk erkek ise, akrabaları omuzlarına birer odun alarak, oğlanın doğduğu evin önünde toplanırlar. Odunları ateş yakılabilecek bir yere yüksek sesler çıkarak üst üste yığarlar. Ev sahibine, “Seni kütükle boğduk, Allah ömür versin, davarı kesecek misin?” derler. Ev sahibi, bir davar keser. Getirilen odunlardan ateş yakılır. Davarın eti közde pişirilir, gelenlerle birlikte yenir (K68).

2.1.3.13. Kırk Çıkarma/Kırk Gezisi

Lohusa ve çocuk doğumdan sonraki kırk gün içerisinde tehlikelere, kötü ruhlara maruz kalacağı inancıyla, sağlığına zarar gelir düşüncesiyle Anadolu’nun hemen her yerinde dışarı çıkması uygun bulunmaz. Doğumdan sonra kırkıncı gün dışarı çıkarmaya “kırk uçurma” denilmektedir (Altun, 2004:194). Çocuğun ilk kez toplum içine çıktığı bu gezmede birtakım adet ve inanmalar uygulanır (Başçetinçelik, 2009:122).

Günümüzde doğumlar genelde hastanelerde yapıldığından eve gelirken dışarı çıkmış olduğu kabul edilen çocuk isteğe göre kırkı çıkmadan da dışarıya çıkarılabilmekte, bir yakının ya da komşunun evine gidilebilmektedir. Anamur’da annenin çocuğuyla birlikte ilk gezmeye çıkışına “kırk çıkarma” ya da “kırk gezisi” adı verilir. Çocuğu dışarıda nazardan korumak ve ziyaret edilen evden çocuğa bir hediye verilmesi geleneği eskiye göre azalmasına rağmen devam etmektedir.

-İlk gezmede çocuğu nazardan korumak için tencerenin dışından ya da ocaklığın içinden sıyrılan isin tereyağıyla karıştırılmasıyla “yağlıgara” yapılır. Çocuğun kuyrukluğuna ve kulaklarının arkasına bu yağdan sürülür. Uygulamaya “kara çalmak” adı verilir (K26, K29, K33, K43, K45, K47, K73, K77, K116, K142, K206, K236, K243, K246). Çocuğa nazar değerse “yeynilik” dökülür (K45).

-Çocuğa ilk gittiği evde çay kaşığı verilir (K26).

-Çocuk oğlan ise ilk gittiği evde alnına, burnuna, yüzüne ve çenesine, aksakallı bir koca olması dileğiyle un sürülür. Kız ise, varlıklı olsun diye koynuna arılık konur (K15, K73, K78, K84, K116, K142, K147).

-Kırkı çıkan çocuğa ilk gittiği evde bir yumurta verilir. Annenin yumurtayı yemesi halinde sütünün, çocuğun ise kısmetinin bol olacağına inanılır (K33, K121, K142, K187, K204, K243).

-Çocuk, ilk defa dışarı çıkarılacağı zaman alnına un ve is sürülür (K17, K142).

-Kırkı çıkan çocuk dışarı çıkarılacağı zaman kaşlarına kömürden sürme çekerler, nazardan korumak için alnına is, sakalı ağarıp uzun yaşaması için çenesine un sürerler (K15, K50, K66).

-İlk kez evden çıkarılan çocuk, varlıklı olsun diye, zengin ve itibar sahibi olan bir eve götürülür (K47, K66, K236).

-İlk gidilen evde, çocuğun omuzuna arılık ya da boncuk takılır. Buna “görümlük” denir (K149).

-İlk gidilen evde, ev sahiplerinin çocuğun yüzünü görebilmeleri için çocuğa arılık vermeleri gerekir (K57).

-İlk gidilen evde, çocuğun koluna ya da alnına bir boncuk takılır. Alnına çeki bağlanır (K150).

-Çocuğun ilk gittiği evde, yere sofra bezi serilerek üzerine buğday atılır, annenin buğdaydan yemesi durumunda, çocuğun zengin olacağına inanılır (K47).

-Kırkı çıkan çocuğun eli un çuvalına sokulup çıkarılır, eline bir yiyecek verilir (K200).

2.1.3.14. Diş Çıkarma

İlkler insan hayatında hep önemlidir. İlklerde genellikle bir tören yapılır. Her şeyin ilkinde bir merak, bir beklenti, bir kutlama yatar. İlk diş çıkarma, ilk yürüme, ilk konuşma,

ilk tırnağın, saçın kesilmesi, birtakım adet ve inanmaları beraberinde getirir ve bir kutlamayı gerektirir (Altun, 2004:203).

Çocuğun önce alt damakta öndeki dişi çıkar. Diş etleri kabardığı için anne çocuğun diş çıkaracağını anlar. Çocukların hasta olduğu dönemde ayrıca diş çıkarması da hastalığı artırabilir (Üçer, 2020:100).

Eskiden çocukların dişlerinin daha geç çıktığı, günümüzde ise beslenme koşullarının iyileşmesi nedeniyle daha erken çıktığı söylenmektedir.

-Çocuğun dişleri çıkarken ağrısı varsa, dişini kolay çıkarması için damağına soğan sürülür (K121).

-Dişi çıkmayan çocuğa köpek yalağından su içirilir, “Dişin ak bitsin, pek bitsin, sık bitsin, köpek dişi gibi sivri bitsin.” denir (K66).

-Kemiği gevşek olan çocukların dişinin dört aylıkken çıktığına, kemiği sert olan çocukların ise dişinin geç çıktığına inanılır (K63).

-Çocuğun ilk dişini gören, çocuğa iç çamaşırı alır (K200, K243).

-Çocuğun ilk dişi üstten çıkarsa genelde dayısı tarafından kurban kesilir (K166, K236, K243).

-Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman eli babasının cebine sokulur, o da çocuğa para verir (K142).

2.1.3.15. Diş Bulguru/Diş Hediği

Çocuğun ilk dişinin çıkması aile ve çevresi tarafından sevinçle karşılanır. Çıkan bu dişle birlikte çıkacak diğer dişlerin de sağlam olması için törenler uygulanır (Başçetinçelik, 2009:134). Anadolu’da bu törenlere “hedik”, “diş hediği”, “diş buğdayı”, “buğday dirilmesi”, “diş aşısı”, “diş börtmesi”, “diş bulguru”, “diş göllesi”, “diş tohumu”, “duzlama”, “kolyo”, “dirgit dökme”, “diş diriti”, “gölcürme”

gibi isimler verilir (Aça, 2015:173). Bu törende yiyeceği kutsama, çocuğun rızkını arttırma, bereketi çoğaltma ve çocuğun dişinin sağlam olması istenir (Örnek, 2000:162).

Anamur ve Bozyazı'da çocuğun ilk dişini çıkarmasıyla düzenlenen törene “bulgurca” (K16, K33, K45, K57, K63, K77, K84, K116, K121, K139, K149), “diş buğdayı” ve “diş bulguru” (K15, K35, K47, K65, K78, K80, K83, K140, K150) “diş börtmesi” (K124, K236) “diş göllesi” (K43, K226, K241), “tuzlama” (K30, K42, K73, K76, K100, K200, K243, K246), “börtleme” (K99) gibi isimler verilir.

Çocuğun ilk dişi görüldükten sonra, birkaç gün içinde “diş bulguru” pişirilmelidir. Bunu geciktiren ya da elinde yeterli malzemesi olmadığı için pişiremeyen anneye çocuğun, “Annem üğrümbecimi satsa da diş göllemi pişirse, annem göğüslüğümü satsın, diş bulgurumu vursun, annem üğrümbecimdeki boncuğu satsa bulgurcamı vursa.” gibi sözler söylediğine inanılır. Diş bulguru yapılmayan çocuğun annesinden hakkını arayacağı inanılır (K47, K77, K246).

Bakla, buğday, nohut, yerfıstığı, darı, “çirtlik” ayrı ayrı pişirilerek kazanda karıştırılır. Üzerine küncü ve döğme (ceviz ezmesi) konarak süslenir. Diş bulgurunda yedi çeşit ürün olmalıdır. Diş bulgurunda bakla çok olursa, çocuğun dişlerinin büyük olacağına inanılır. Bundan dolayı bakla pişirmeyenler olur. Eskiden diş bulguru helkeye konur, komşulara, yakın akrabalara birer tabak olacak şekilde dağıtılırdı. Ev sahibi çocuğa elbise dikilmesi için basma, başına “telik” yapılınsın diye yamalık, eline ya da boynuna takılması için boncuk, arılık vb. hediyelerden verirdi. Günümüzde yakın akraba ve komşular davet edilerek evde diş bulguru töreni yapılmaya başlanmıştır. Diş bulguru önceden pişirilir, misafirlere ikram edilir. Bu arada bir tepsinin üzerine tarak, kalem, makas, Kur'an, tespih, bilezik konur. Çocuk tarağı alırsa berber, makası alırsa terzi, Kur'an ya da tespihi alırsa imam, bileziği alırsa kuyumcu olacağına inanılır. Törene katılanlar çocuğa çeşitli hediyeler getirirler (K15, K17, K30, K31, K33, K35, K42, K45, K47, K57, K63, K76, K77, K78,

K80, K116, K124, K140, K142, K187, K223, K226, K236, K241, K243, K246).

Diş bulguru piştikten sonra ipe dizilen buğday taneleri, çocuğun “tellik” adı verilen başlığına, nazarlık olarak takılır (K150).

2.1.3.16. Süt Dişiyle İlgili İnanışlar

Süt dişleri, beş yaşından sonra düşer. Süt dişleri bazen salınır, düşmesi zaman alabilir. Yutulma riskine karşı, diş çekilir. Eskiden köylerde çocukların süt dişleri ipe çekilirdi. Bunun için ince naylon iplik dişin dibine bağlanır, ipin diğer ucundan asılınca diş çekilmiş olurdu. Günümüzde diş hekimine çektirilmektedir.

-Çekilen dişler yemiş (incir) ağacına çakılır, yeni çıkan dişlerin sık ve inci gibi olacağına inanılır (K77).

-Çekilen diş; “Köpek dişi gibi pek bit, kuzu dişi gibi ak bit, eğri yoldan git, doğru yoldan gel.” denilerek gömülür. Gömülmeyen dişi böceklerin yiyeceğine, diş yatağının sızlayacağına inanılır (K188).

-Çekilen diş; “Kuzu dişi gibi ak bit, köpek dişi gibi pek bit.” denilerek köpek çanağının altına konur (K153, K246).

-Çekilen diş bir kâğıda sarılır, duvar deliğine sokulur (K19, K189).

-Çekilen ilk diş dama (evin çatısı) atılır, “Köpek dişi eğri bitsin, çocuğun dişi doğru bitsin.” denir (K63, K136).

-Çekilen diş, taşın altına konur (K189).

-Çekilen ilk diş, evin dibine gömülür (K66).

-Çocuğun süt dişi çekildiği zaman beşikteki yastığın altına konur (K204).

-İlk diş cami havlusuna ya da okul bahçesine gömülür (K121).

-İlk diş, hatıra olarak saklanır (K33).

-İlk diş, yeni dişlerin sağlam olması için “köklütaş” dibi-ne gömülür, “Kuzu dişi gibi ak bit, köpek dişi keskin ol.” denir (K31, K47).

-Çocuğun ilk dişediği diş çekilince ulu ağaca çakılır (K189).

-Süt dişleri dökülen çocuğu kızdırmak için arkadaşları tarafından söylenir:

“Gedik keme

Gel bok yeme

Çuvalları sök sök

Gene yama” (K3).

2.1.3.17. Saç Kesmesi

Kesilip de yeniden uzayan saç, tıpkı kesilip uzayan tırnak gibi, hayatın devamlılığını simgelemektedir. Çocuğun kesilen ilk saçının yeniden uzaması, canlılık ve uzun ömür anlamına gelir. İlk saç kesimi, Anadolu Türkleriyle diğer Türk topluluklarında, inanış ve uygulamaların eşlik ettiği bir törene dönüştürülmüştür (Aça, 2015:171-172).

Anamur ve Bozyazı’da çocuğun kesilen ilk saçıyla ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

-Çocuğun saçı, yaşına yetince kesilir. Önce kesilirse, hırsız olacağına inanılır (K29, K50, K243).

-İlk saç kesilirken “başibütün” birinin mendili, çocuğa hediye edilir. Saçın bir kısmı “cepcebe” gözlerinden birinde saklanır. Kalanı gömülür (K206).

-Çocuğun ilk saçı kesildiği zaman babası çocuğuna bir miktar para, stil, tencere, sahan vb. bakırdan bir kap, incir, üzüm, “handıp”, zeytin gibi meyve veren bir ağaç, koyun ya da keçi hediye eder (K16, K50, K57, K66, K84, K93, K121, K140, K149, K150, K200, K209, K221, K223, K236, K241, K243, K246).

-Çocuğun ilk saçı kesildiğinde dedesi, torununa bir davar verir (K38).

-Çocuğun ilk saçı kesildiği zaman, altın takılır (K63).

-İlk saç tartılır, ağırlığı kadar çocuğa altın alınır (K15, K48).

-Çocuğun saçını ilk kesen kişiye, bir koyun verilir (K80).

-İlk saç, Kur'an-ı Kerim içinde saklanır (K33).

-İlk saç, bir çıkıya çıkılanıp saklanır (K35, K47).

-Çocuğun ilk saçı, öğretmen olsun diye, okulun; hemşire olsun diye, hastanenin bahçesine atılır (K187).

-Çocuğun saçı kesildikten sonra, saçı iyi çıksın diye sığı-
rın yaş gübresi başına sıvanır (K226).

2.1.3.18. İlk Tırnak

Yeni doğanın tırnaklarının ilk kez kesilmesi, tıpkı ilk tıraşta olduğu gibi, belirli dönemlerde çeşitli törelik uygulamalar eşliğinde gerçekleştirilmektedir. Kesilen ilk tırnak, yeniden uzayacak olan tırnaklar eşliğinde hayatın devamlılığı anlamına gelmektedir (Aça, 2015:170).

Anamur ve Bozyazı'da çocuğun tırnaklarının ilk kez kesilmesiyle ilgili inanış ve uygulamalar şunlardır:

-Çocuğun tırnağı kesilirken hırsız olmasın diye amcasının ya da babasının cebinden para aldırılır (K75, K212).

-Çocuğun ilk tırnağı kesildikten sonra, eline para konur (K78).

-Çocuğun tırnağı kırkı çıktıktan sonra ya da yaşına yetince kesilir. Daha önce kesilirse, hırsız olacağına inanılır (K15, K30, K31, K33, K35, K107, K150).

-Çocuk altı aylıkken, tırnağı kesilir. Kesilen tırnak yakılır (K68, K80).

-Çocuğun ilk tırnakları kendiliğinden yolunur gider. Hırsız olacağına inanıldığı için tırnakları kesilmez (K16, K42, K236).

-Çocuğun ilk tırnağı kesildikten sonra bir eski parçasına sarılır, “köklütaş” dibine gömülür (K223).

-Çocuk, altı aylık oluncaya kadar tırnağı kesilmez. Bundan sonra kesilen ilk tırnak, sayın altına gömülür (K47).

-Çocuk kartaldığı (kırkından sonraki görünüşü) zaman tırnağı kesilir (K63).

2.1.3.19. Altı Aylık Kınası

Yörede kız çocuğu altı aylık olunca, aynı ay içinde, önceden belirlenen bir günde, Kur'an okutulur eline kına yakılır. Bu geleneğin peygamberimizden, Fatma anamızdan kaldığına ve çocuk altı aylık olunca; eline baktığına inanılır. Bazı yerlerde çocuğa yakılan kınadan annesine de yakılır. Bir kadının elinden kınanın eksik olmaması gerektiği söylenir. Kına merasimine, Kur'an okumasını bilen bir kadın, komşular, akrabalar, tanıdıklar davet edilir. Merasime katılanlar, çocuğa hediye getirirler. Çocuğun eline, “başbütün” bir kadın tarafından kına yakıldıktan sonra ev sahibinin hazırladığı yiyeceklerden yenir. Kur'an Kerim okunur (K33, K42, K59, K63, K77, K80, K150, K187, K223).

Altı aylık kınası, Anamur'un Evciler köyünde çocuğun tırnaklarına yakılır (K57).

Bozyazı'nın Lenger köyünde çocuk altı aylık olunca tırnağı kesilir, iyi gelin ve memur olsun diye, eline kına yakılır (K47).

2.1.3.20. İlk Kaka

Tıp dilinde “meconium” denilen kaka, çocuğun doğumundan az sonra çıkardığı sarımsı yahut yeşilimsi yapış-

kan maddeye verilen addır. Buna ilk dışkı da denilebilir (Başar, 1972:109).

Çocuğun ilk kakasına “çara”, “çaraboku”, “karaçara”, “kağnak” gibi isimler verilir. Çocuğun, ilk kakasını yaptığı bez ve kakasıyla ilgili olarak çeşitli inanış ve uygulamalar tespit edilmiştir.

-Çocuğun ilk kakalı bezi, kırkı çıkıncaya kadar saklanır. Bezin atılması durumunda çocuğun hastalanacağına inanılır. Kırkı çıktıktan sonra yıkanıp atılır (K150, K241).

-Çocuğun ilk kakalı bezi, dış kapı girişindeki çulun altında saklanır. Loğusa ve çocuğu ziyaret eden bazı kadınların, çocuğu görmeleri halinde, çocuğun yüzünde yara çıkacağına inanılır. Çulun altında saklanan bezin, çocuğu bunlara karşı koruyacağına inanılır (K204, K250).

-Çocuğun ilk kakası saklanır. Çocuğa nazar olduğu zaman sırtında “pürt” denilen yara çıkar. Kakası suya ıslatılır. Çocuk, bu suyla yıkandırıldığı zaman sırtındaki yaralar temizlenir (K43).

-Çara, şişede saklanır. Çocuğun sırtından yara olduğu zaman kuruyup sertleşmiş olan kaka suda eritilerek yaranın olduğu bölgeye sürülür. “Atalarımız yok satılmamışta, bok satılmış, hıvıs et.” diye boşuna dememişler (K187, K226).

-Çocuğun ilk kakası beze sarılarak beşiğinin ya da yastığının altında saklanır. Çocuğu nazardan koruyacağına inanılır (K142).

-İlk kaka saklanır. Çocuğun “aydaş” olması durumunda, kakası suda eritilerek banyo suyuna karıştırılır, bu suyla çocuk çimdirilir (K140).

-Aybaşı olan kadının kırklı çocuğa bakması ya da kırklı kadının kocasıyla birlikte olurken çocuğun sesini duyması durumunda, çocuğun sırtında “sürk” adı verilen kırmızı yaraların çıkacağına inanılır. Tedavisi için bir kovaya ılık su konur. Çocuğun “çara” denilen sarı renkli ilk kakası suda ezilip karıştırılır. Hazırlanan suyla çocuk yıkandırılır. Bun-

dan dolayı ilk kakası kırkı çıkıncaya kadar bezin içinde saklanır (K15, K16, K35, K80, K201).

-Çocuğun ilk kakalı bezi saklanır. Doğumdan sonra annesinin yüzünde çıkan çilleri geçirmek için bu bez yıkanır, suyu sıkıldıktan sonra çillerin üzerine sürülür (K63).

2.1.3.21. Erkek Çocuğun Sünnet Artığı

-Sünnet artığı beze sarılır, bir şey yemesin diye gömülür (K78).

-Sünnet artığı beze sarılır, “köklütaş” dibine gömülür (K223).

-Sünnet artığı saklanır (K47).

-Çocuğun sünnetinde kesilen deri, tavana asılıp kurutulur. Bir yeri kesildiği zaman kuruyan deri dövülerek yaranın üzerine konur (K170).

2.1.3.22. Kız Çocuklarında Kulak Delme

Kız çocuklarının kulağı doğar doğmaz delindiği gibi beş-altı yaşında da delinebilir. Kulak delmesini bilen bir kadın, parmağını suda ıslattıktan sonra tuza batırır, çocuğun kulak memesini iyice ovalar. Kulak memesi tuzun etkisiyle uyur, incelir. Daha sonra iplikli dikiş iğnesinin ucunu ispirtoya batırır, iğneyi kulak memesinden geçirir. İğneyi alır, ipliği kulakta bırakıp düğümler (K16, K43, K68, K77).

Delinen yerin iltihaplanmaması için sütün kaymağı (K77), zeytinyağı (K63), yağlı pise (K68) sürülür.

Delinen yerin iltihaplanmaması için iplik arada bir sallanır. İstenildiği zaman bu iplik çıkarılır, yerine ipe dizilmiş küçük gök boncuklardan oluşan bir halka ya da küpe takılır (K77).

2.1.3.23. Memeden Kesme

Genellikle kız çocukları bir buçuk, erkekler ise iki yaşına kadar emzirilir. Yörede çocuğa emzirmeyi bıraktırmaya “yarma” denir (K60, K140, K150). Yarma zamanı geldiği zaman, çocuk birkaç gün emzirilmez. Anne, çocuğu geçici olarak anneannesine ya da amca, dayı gibi bir yakınına bırakarak kendisinden ve evden uzaklaştırmış olur (K60, K209).

Çocuğu bırakacak yeri olmayan annelerin, memeden kesmek için başvurduğu çareler de vardır. Yörede tespit edilen uygulamalardan bazıları şunlardır:

-Anne, çocuğunu aldatmak ve tiksindirmek için pise içine batırılan davar kılını göğsünün ucuna dolar, çocuk kılı çıkarırsa, annesi bir bez parçasının iki tarafına pise sürer, bezi göğsüne sararak yalancı meme görüntüsü verir, pise ise tiksindirme işlevi görür (K16, K47, K65, K140).

-Anne göğsünün ucuna toz sürer (K16).

-Anne göğsünün ucuna acı biber ve pise (K63, K65, K77, K93, K150, K189, K204, K223), is (K60, K63) sürer.

-Anne, parmağını yağa batırır, ocaklığın içinden sıyırdığı isle “yağlıgara” yaparak göğsünün ucuna sürer (K77).

-Anne, çocuğu kucağına aldığı zaman memesini bulamasın diye gömleğinin ön tarafını sırtına gelecek şekilde giyer (K209).

2.1.3.24. Geleneksel Sağaltma Pratikleri ve İşlemleri

Çocuğun sağlıklı büyümesi, doğuştan ya da sonradan olan özürlerinin giderilmesi için birtakım geleneksel sağaltma pratikleri ve işlemlerinin uygulanması halkımız arasında oldukça yaygındır. Çocuğun doğal gelişmesini engelleyen bedensel, zihinsel ve ruhsal özürleri gidermenin; çocuğu nazardan ve büyüsel içerikli zararlı dış etkilere ko-

rumanın halk arasında eskiden beri uygulanan geleneksel sağaltma pratikleri vardır. Bunlar en çok çocuğun yaşaması, yürümemesi, konuşmaması, çok ağlaması ya da bu yeteneklerini kullanmada gecikmesi ile nazara uğraması gibi durumlarda uygulanmaktadır (Örnek, 2016:227).

Bugün tıbbın geliştiğini, eski halk ilaçlarının kullanılışının azaldığını düşünssek bile, gelenek ve göreneklere bağlı kimseler, tecrübeli yaşlılardan ve aktarlardan yararlanmaya devam etmektedirler. Ayrıca bilimsel hekimlik tıbbi folklorun en ileri aşamasında ortaya çıkmış, bu gelişirken tıp folkloru da gelişmiştir. Bu nedenle halk bilgileri her geçen gün unutulmayıp aksine bu bilgilere daha yenileri ilave edilmiştir (Artun, 2005:202).

Yörede söylenen, “İlacın yeri ayrı, inancın yeri ayrı.” sözünden de anlaşılacağı gibi insanların hastalıklara çare bulabilmek için sağlık kuruluşları yanında halk hekimliği sahasına giren uygulamalara da başvurdıkları bilinmektedir. Çocuklarda en çok görülen yüksek ateş, karın ağrısı, öksürük gibi hastalıklar başta olmak üzere birçok hastalığın tedavisinde bitkisel, hayvansal ve madensel kökenli emler kullanılmaktadır. Bunların dışında türbe, yatır ve kutsal suların ziyaret edilmesi, “ocaklı”, “hoca” gibi kişilerce yapılan dinsel-büyüsel uygulamalar ile nazarlık ve muska taşıma gibi yöntemler, insanların hastalıklardan korunma ve hastalıkları tedavi etmek için aradığı çarelerdir.

2.1.3.24.1.Aydaş Çocuk

Doğumdan sonraki aylarda bedensel yönden gelişmemiş, cılız, çelimsiz, hastalıklı, yürümesi geciken çocuğa “aydaş”, “ırgın”, “ılgın”, “çarşamba çocuğu”, hastalık için de “aydaşlık”, “ırgınlık”, “ılgınlık” gibi isimler verilir. Hastalığın kırk karışması, nazar değmesi, annenin cenaze evinde yemek yemesi, kocasıyla birlikte olan kadının boy abdesti almaması gibi nedenlerle olduğuna inanılır (K15, K32, K199, K209).

Aydaş çocuğu iyileştirmek için yapılan uygulamalar şunlardır:

-Çocuk, ocaklının evine çarşamba günü götürülür. Ocaklı; çocuğun saçından, kaşından, kirpiğinden, tırnağından, çekisinden, beleğinden, başlığından, kıyafetinden aldığı parçaları donyağı ya da sadeyağ ile karıştırıp beze sarar. Böğürtlen, “tırmık” ve “körtiken” adı verilen dikenli bitkilerin çalısıyla ateş yakar. Bezi ateşe atar. Çocuğu kucağına alır. İhlas ve Fatiha sürelerini okur, “El benim elim değil, Eşe Fatma anamızın eli.” diyerek çocuğu ateşin çevresinde üç defa çevirir. Çocuğun ellerini ve ayaklarını ateşe doğru silkeler. Anne, çocuğunu emziriyorsa ateşin çevresinde dolanır. Arkaya bakmadan eve dönülür. Ocaklıya arılık verilir, o da arılığı yere sürdükten sonra cebine koyar. “Ateşte çevirme” adı verilen bu uygulama, takip eden üç Çarşamba tekrarlanır (K124, K201, K236).

-Ocaklı, çocuğun tırnakları ile saçından birkaç tel keser. Tereyağıyla karıştırıp kâğıda sarar. Kâğıdı alıc ağacının altında yakar. Çocuğu kucağına alır, ağacın ve ateşin çevresinde dolanır, yönü kibleye gelince, kâğıttan çıkan dumanın üzerine doğru çocuğu tutar. Ağacın çevresinde üç defa dolanır, her defasında çocuğa dumanı koklatır (K235).

-Aydaş çocuğun tedavisinde uygulanan yöntemlerden biri de “aydaş pişirme” olarak bilinir. Kadınlardan biri, çocuğu üç yol ağzına götürür. Burada üç tane taşı birbirine çatarak ocak kurar. Ocağın üzerine kazanı koyar. Kazanın içine çocuğu oturtur. Kazanın altına kırk evden toplanan çıra kıymığı (K229), kırk kişinin getirdiği çalı çırpı (K124) ya da yoldan geçenlerin üç defa kazanın altına bırakıp çekerek bıraktığı bir odun (Çıblak, 2005:178) sokulur. Yoldan geçenler kazanı ve çocuğu görünce ocaklıya, “Ne pişiriyorsun?” diye sorarlar. Ocaklı da “Aydaş aş” cevabını verir. Bu konuşma üç defa tekrarlanır. Ocaklı, “Ne pişirin?” diye sorana eteğindeki çerezden bir avuç verir (Şahin, 1981:88). Ocaklı, çocuğu çimdirir. Annesi çocuğu kucaklayıp arkaya bakmadan evine döner (K30, K229).

-Hasta olan çocuk, ocaklı tarafından, üç yol ağzında, içinde kırk taş ve yeteri kadar ılgın yaprağı olan ibrikteki ılık suyla yıkandırılır (K30).

-Ocaklı, çocuğu alıp yol ayırdına gider, üç tane taşı sayacak şeklinde çatar, çocuğu taşın üzerine oturtur, yanında getirdiği suyla yıkandırır. Annesi çocuğunu emzirmeye devam ediyorsa, aynı yerde kendisi de yıkanır. Ardına (arkaya) bakmadan eve dönülür (K149).

-Çocuğuna “ırgınlık” olan anne ibrikte su ısıtıp içine arılık atar, çocuğu ve ibriği alarak aydaş ocağına gider. Çocuk, ocaklı tarafından yol ayırdına götürülür, burada öküz kafası iskeleti ya da dikenli bir çalının üzerinde yıkandırılır. İbrikteki arılık ocaklıya verilir (K209).

-Yeni kesilen keçinin akciğeri alınarak ocaklı birine gidilir. Ocaklı, çocuğu ve keçinin akciğeri ile içinde ılık su olan bakır helkeyi alarak yol ayırdına gider. Yol ayırdından kırk tane çakıl toplayarak helkeye atar. Akciğeri çocuğun başının üzerinde tutar, helkedeki suyu, akciğerin üzerinden dökerek çocuğu yıkandırır (K253).

-Yol çatına öküz kafası iskeleti, bunun üzerine kazan konur. Çocuk, kazanın içine ocaklı tarafından oturtulur. Kazanın altına “çili” toplayıp sokar. Yoldan geçen bir adam, ocaklıya “Ne yapıyorsun?” diye sorar. Ocaklı, “Aydaş pişiririm.” der. Adam, “Aydaşın iyi olsun, kemik canlansın.” diyerek yoluna devam eder (K147).

-Ocaklı bir kadına gidilir. Ocaklı, çocuk küçükse, içinde kırk tane çakıl taşı olan suyla evinde çimdirir, kullandığı suyu üç yol ağzına döker. Çocuk büyükse, üç yol ağzında yıkandırır (K162).

-Çocuğa “ılgınlık” olduğu zaman yol ayırımına götürülür. Ocaklı tarafından çocuğa su döktürülür. Çocuğun kuşağı, yıkandığı yerde bırakılır (K241).

-Ocaklı yol ayırdında üç tane taşı çatarak arasına kaplumbağa kabuğu koyar. Çocuğu kabuğun üzerine oturtur,

içinde kırk tane çakıl taşı olan bir ibrikteki suyla, çocuğu yıkandırır (K68).

-Çocuğun ailesiyle akrabalık bağı olmayan kadınlardan biri, kırk tane “muar”dan bir ibriğe yumurta kabuğuyla su doldurur. İçine, kırk çakıl taşı ve ayı ödü atar. Çocuk, hazırlanan suyla üç yol ağzında, birbirine çatılan, üçtaşın üzerinde yıkandırılır. Bu sırada “Aydaşlıktan çıktı bu, aydaşlıktan çıktı bu!” denir. Çocuğun üzerinden çıkan elbiseler orada bırakılır. Arkaya bakmadan dönülür (K27, K29).

-“Supürü” ve “ılgnılık otu” adı verilen bitkilerin yaprağı ibrikte kaynatılır. İbriğin içine gök boncuk ve arılık atılır. Bir ağacın dalına kulpundan asılan ibrik, bir gece ayazda bırakılır. Çocuk, sabah ezanından sonra, köpek çalıya siymeden, “başibütün” bir kadın tarafından üç yol ağzında, ibrikteki suyla yıkandırılır. Kadın, ibrikteki arılığı alır, ibriği çocuğun yıkandığı yere ters çevirip bırakır. Çocuğu alıp arkaya bakmadan geri döner (K77).

-Aydaş çocuğun akranı olan bir çocuktan kıyafet çalınır. Yol ayırdına gidilir, çalınan kıyafetin üzerinde hasta çocuk yıkandırılır (K50, K66).

-İçinde “aydaş otu” olan suyla yıkandırılır (K205).

-Su değirmenine gidilir. Değirmenin “yonuzluk” bölümünde, çarktan serpen “çirpinti” suyla, çocuk yıkandırılır (K69, K114, K209).

-Aydaş çocuk, kanı karışmadık biri tarafından ulu ağaç dibinde yıkandırılır, arkaya bakmadan eve dönülür. Çocuğu yıkayan kişiye arılık verilir (K78, K222, K245).

-İçinde el ayası olan suyla çocuk çimdirilir (K72).

-Çocuk, kedi yavrusunun ya da kaplumbağa kabuğunun üzerinde çimdirilir. Çocuğun giysisi, yıkandığı yerde bırakılır (K66, K124).

-Su kabağından, kırk tane yumurta kabuğu kullanılarak bir kovaya su aktarılır. Kovaya kırk tane küçük taş atılır. Çocuk, ocaklı biri tarafından üç yol ağzına götürülerek ko-

vadaki suyla çimdirilir. Çocuğun elbiseleri yol ağzında bırakılır. Farklı bir yoldan, arkaya bakmadan eve dönülür (K82, K200).

-Çocuğun kırkı, başkasıyla karışırsa, “aydaş” olur. Doktordan bir fayda olmaz. Bu çocuk, yol ayırdında analıkızlı bir kadına çimdirilir. Üç tane taş çatılır, üstüne kazan konur, kazanın içine kırk taş atılır. Su doldurulur. Biri gelir, kadına sorar: “Ne eden?” O da cevap verir: “Aydaş çimdiririm.” der. Kadın ve yoldan geçen kişi arasındaki konuşma üç defa tekrar edilir. Daha sonra kazandaki suyla çocuk yıkandırılır (K15, K35, K59, K141, K155, K187, K231).

-Aydaş çocuk için “musaf” tartılır, ağırlığı kadar da su tartılarak helkeye konur. Helkeye kırk tane çakıl taşı ve ılgın çöpü konur. Sabah gün doğmadan, yol ayırdında analıkızlı bir kadın tarafından, çocuk çimdirilir. Helke ters çevrilir, kırk taş ve ılgın çöpü orada bırakılır, helke üç gün eve getirilmez (K243).

-Bir “musaf” tartılır. Bunun ağırlığı kadar olacak şekilde, üç defa ayrı ayrı su tartılarak helkeye dökülür. Helke, akşamdan damın başına konur. Sabaha kadar ayazda bekletilir. Analıkızlı bir kadın, çocuğu, helkeyi ve bir baltayı alarak yol ayırdına gider. Baltanın “güpleşi” adı verilen deliğinden helkedeki suyu dökerek çocuğu yıkandırır (K224).

-Yeteri kadar ılgın yaprağı doğranarak tencereye konur. Tencereye su doldurulur, altı yakılır, su kaynayınca biraz soğumaya bırakılır. “Uslurak” ya da kanı karışmamış yani akrabalık bağı olmayan bir kadın tarafından, çocuk yıkanır. Tedavi olmazsa dört yolun birleştiği yere götürülür. Çocuğun “göynek” adı verilen iç çamaşırı çıkarılıp yere serilir. Çocuk üzerine oturtulur, içinde ayı ödü olan ılık suyla çimdirilir. Çamaşırı yıkandığı yerde kalır. Çamaşır yitince, hastalığının biteceğine inanılır (K31, K223).

-Bir helkeye yedi ayrı “muar”dan su doldurulur. Akşam olunca bir meyve ağacının dalına helke asılır. Sabah ocaklı tarafından asıldığı yerden alınan helke, ocağa konur, ayazda

bekletilen su ısıtılır. Daha sonra çocuğu yol ayırdına götürür, bu suyla yıkandırır (K48).

-Çocuk yol ayırdında kanı karışmadık bir kadın tarafından yıkanır. Yıkamada kullanılan kap, çocuğun yıkandığı yere ters çevrilerek üzerine üçtaş konur. Çocuğu başka bir yoldan eve getirirler (K42, K100).

-“Gaylangıç” yuvasından toprak alınır. Banyo suyuna karıştırılır. Bu suyla, çocuğu çimdirirler (K114).

-Aydaş çocuk, yol ayırdında toşbağa ya da karacığerin üzerinde çimdirilir, çocuğun “pırtıl” denilen eski kıyafeti, yıkandığı yerde bırakılır (K113).

-Çocuk su değirmeninin taşına oturtulur, taş döndürölür (K159).

-Yamacı (akranı) olan çocuklar, anneleri tarafından karşıklı emzirirler. Daha sonra yol ayırdına giderek içinde kırk taş bulunan suyla hasta olan çocuk çimdirilir (K24, K50).

-Aydaş çocuğa kabristanlıktaki tahtacı mezarının üzerinde analıkızlı bir kadın ve kadının kocası tarafından içinde yumurta olan ibrikten üç defa su dökölür. Geldikleri yoldan farklı olan bir yolu takip ederek arkaya bakmadan eve dönerler (K140).

-Aydaş çocuk, ortası delik olan taşın içinden geçirilir (K140).

-Çocuk, yol ayırdına götürölür. Domuz kafası iskeletinin üzerinde tutularak çimdirilir. Elbisesinden bir parça yırtılır, yıkandığı yere bırakılır (K233).

-“İlgın” olan çocuk alıç ya da dut ağacının çevresinde üç defa dolandırılır. Yumurta kabuğuyla, bir su kabına kırk defa su doldurulur. Yol ayırdına gidilerek çocuk burada çimdirilir. Daha sonra çocuğun giysilerinden biri, ağaca asılır (K82).

-Aydaş çocuk, yıllanmış “dünek” üzerinde üç defa çimdirilir. Sabah erkenden yol çatına gidilir, “aydaş aş” pişirme uygulaması yapılır (K93).

-Bir ibriğe kırk tane küçük taş, yedi evden toplanan yedi kıymık ve “gevegen” kökü atılıp su doldurulur. Çocuk yol ayırma götürülür, ayağının altına üç tane yumurta konur. Ocaklı, tık baltanın “güpleşi” denilen deliğinden ibrikteki suyu dökerek çocuğu yıkandırır. Yumurtalar kırılır (K76).

-Aydaş olan çocuk yol ayırdına götürülür, bir kaplumbağa bulunur, çocuğun atleti kaplumbağaya giydirilir, çocuk kaplumbağanın üzerine oturtulup çimdirilir, kaplumbağa çocuğun atletiyle birlikte giderse çocuğun iyi olacağına inanılır. Bu uygulamaya “su dökme” adı verilir (K28, K43).

-Yedi evden toplanan bez parçasıyla elbise dikilerek çocuğa giydirilir (K205).

-Aydaş çocuğun tedavisi için yol ayırdında kırk pişi pişirilir, kırk pişiden birer parça kesilir, kesilen parçaların toplamı bir pişi olacak şekilde çocuğa yedirilir. Diğer pişiler gelenler tarafından yenir. Arkaya bakmadan eve gelinir (K107).

-Kadın kocasıyla beraber olduktan sonra boy abdesti almazsa çocuğu “aydaş” olur. Çocuk, ocaklıya götürülüp yıkandırılır (K57).

-Aydaş çocuk, akşam köyde herkes yattıktan sonra köyün çevresinde dolandırılırsa hastalıktan kurtulacağına inanılır (K139).

-Çocuk, Gülnar Ayıalanı'nda bulunan türbenin çevresinde dolandırılır. Türbede davar kesilir, etinden yapılan yemek, ziyaretçilerle birlikte yenir (K47).

-Yeni doğum yapan kadının cenaze evinde yemek yeme-si durumunda çocuğunun “aydaş” olacağına inanılır (K140).

-Aydaş çocuk, ocaklı tarafından “körtiken” adı verilen dikenli çalının ya da alıç ağacının çevresinde üç defa dolandırılır (K150).

-Bazen yetişkinlere de “ırgınlık” olur. İki kadının arasından geçen erkeğin hastalanacağına inanılır. Ocaklı, bir ibriğe yumurta kabuğuyla kırk defa su döker. İbriğin üzerini, su tasıyla doldurur. Suyu ısıtır. Hastayı yıkandırır. Anamur’un Ucarı köyünde, yetişkinleri tedavi eden “ırgınlık” ocağı varmış (K209).

-“Kökten geçirme” aydaş çocukların tedavisinde uygulanan başka bir yöntemdir. Yörede yaygın olan bu pratikte çocuk; “piladan”, kesme, kızılçam gibi ağaçların toprak üzerine çıkmış kökünden, genelde Pazar günleri, üç defa geçirilir. Köke, arılık bırakılır, “çapıt” bağlanır. Ocaklıya arılık verilir. Arkaya bakmadan eve dönülür (K17, K35, K39, K54, K80, K102, K114, K116, K119, K134, K140, K150, K196, K244, K245).

-Aydaş çocuk yedi ayrı ağaç kökünden geçirilir, yol ayırdında abdest alınıp çimdirilir (K225).

2.1.3.24.2.Yürümeyen Çocuk

Çocuk yavaş yavaş büyüdükçe “apalamaya” başlar. Bir yaşına yaklaştığı zaman annesi tarafından ayakta tutulup kollanarak serbest bırakılır, annesi sürekli “çö ...çö...çö...” der, buna “çö durdurma” denir. Ayrıca çocuğu cesaretlendirmek için: “Çöge çöge, Allah’tan ayak, demirden dayak.” ya da “edek..., edek...” diye söylenir.

Yürüme çağı geldiği halde yürümeyen ya da yürürken sürekli düşen çocuklara Anadolu sahasında “duşaklı”, “köstekli”, “aydaş”, “ayağı köstekli”, “ayağı çelikli” gibi adlar verilmektedir (Aça, 2015:175).

Çocukları bu durumdan kurtarmak ya da sağaltmak için gerçekleştirilen uygulamalara da “adağını kesme”, “ayak çizme”, “ayak kösteğini kesme”, “ayak poğaçası yapma”, “düşşak kesme”, “iplik kesme”, “köstek kesme”, köstekleme”, “kötürüm kösteğini kesme” gibi isimler verilmektedir (Acıpayamlı, 1974:357).

Anamur ve Bozyazı'da yürümeyen çocukları yürütmek için yapılan pratiğe yaygın olarak "köstek kesme", Kaşdış-len'de "duşsak çözme" ya da "duşsak kesme" denir.

-Yürümeyen ya da yürürken sürekli düşen çocuğu, yürümesi iyi olan bir adam kucağına alarak çış pozisyonunda tutar. Çocuğun ayaklarına çiğ iplik dolandır. İpin ortasına ekmek, pişi ya da "külük" konur, köpeğe aldırılır. Köpek, ekmekle birlikte ipi alıp gidince çocuğun kösteği alınmış olur (K25, K30, K31, K33, K48, K50, K73, K80, K150, K166, K200, K231, K241, K253). Bu uygulamadan sonra çocuğa tokat vurulur (K48, K80).

-Çocuğun ayaklarına ya da boynuna, ortasında kuru incir dizili olan bir ip bağlanır. Çocuk bir adım atınca kız ise kadın, oğlan ise bir erkek koşarak çocuğun yanına gelir, ipi bıçakla keser. İncirler orada bulunan herkese dağıtılır (K39, K63, K93).

-Yürürken sık sık yere düşen çocuğun kösteği kesilir. Bunun için komşular çağrılır, bir şeyler yenir, çocuğun ayağına yemiş dizisi bağlanır, iki kişi koşarak çocuğun yanına gelir, önce gelen diziyi alır. Dizideki yemişler, gelenlere dağıtılıp yenir. Çok düşen çocuk için, "Kösteğin kesik değil mi?" derler (K42, K124, K96, K226).

-Yürümeyen çocuğun önüne bir ekmek parçası bırakılır. Çocuk, ilk adımını attığı zaman ayaklarının arasından bir köpeğin geçmesi sağlanır (K27).

-Çocuğun ayağına bir ip bağlanarak evin çevresinde dolandırılır, daha sonra ip kesilir (K45, K82).

-Yürümeyen çocuğun ayağına yol ayırdında ip bağlanır, ipin ortasına ekmek konur, "sürtek" bir köpek gelip ekmeği aldıktan sonra baltayla ipi keserler (K66).

-Yürüme zamanı geldiği halde, henüz yürümeye başlamayan çocuğa değirmenden gelen devenin çanından su içirilir (K124).

-Yürümeyen çocuk için, iyi yürüten biri çağrılır. Bu adam, çocuğu senidin üzerine çıkarıp ayakta bekletir. Aya-

ğına çiğ iplik bağlar, dua okur, ipliği bıçakla keser, çocuğa bir tokat vurur (K121).

-Yürümeyen çocuk, devenin ayaklarının arasından geçirilir (K29).

-Yürümeyen çocuğun beline bir ip bağlanır. Değirmenden gelen devenin semerindeki “hatap” adı verilen ağacına ipin diğer ucu bağlanarak çocuk devenin sırtında asılı olarak kalır (K15, K28, K31, K48, K124, K149).

-Yürümeyen çocuğu annesi bir sepetin içinde pazara ya da komşulara götürüp satar. Kadın önüne gelenlere, “Çocuk alır mısın?” diye sorar. Bundan sonra çocuğun yürümeye başlayacağına inanılır (K42, K100, K149, K243).

-Yürüme zamanı geldiği halde henüz yürümeye başlamayan çocuğu annesi sepetin içine oturtur, yoldan geçen birine “Topal alır mısın?” der. O da “Alırım.” diyerek sepete ekmek ya da şeker bırakır. Yol ayırdına gelince çocuğu sepetten çıkarır, yürüyüp yürümeyeceğine bakar (K48).

-Yürüyemeyen çocuğa domuz eti yedirilir (K198).

-Zamanı geldiği halde yürümeyen çocuk, heybenin bir gözüne oturtulur, yedi ayrı obanın kapısı çalınır, ev sahiplerine, “Bu çocuk satılık, un topluyorum, ekmek edip yedireceğim.” denir. Evler gezildikten sonra toplanan undan ekmek yapılır, çocuğa yedirilir (K241).

-Yürümesi geciken çocuk için Kurban Bayramı’nda yedi ayrı evden davarın ayağı istenir, ayakların kılı ütülür, pişirilip çocuğa yedirilir (K57).

-Yürümesi geciken çocuğu kanı karışmadık bir adam sepete koyar, yedi ev gezer. Ev sahiplerine kapıya çıkınca, “Verin topalın hakkını.” der. Evden ekmek parçası ya da “gavırğa” verilir. Eve gelince toplanan yiyeceklerden çocuğa yedirilir (K47).

-Yürümeyen çocuk yol ayırdına götürülür, tosbağa kemiğinin üzerinde çimdirilir (K150).

-Yürümeyen çocuk için amcaları yemiş dizisi alıp çocuğun boynuna takarlar. İki delikanlı, belirli bir yerden aynı anda koşmaya başlarlar, çocuğun yanına önce gelen diziyi alır. Bundan sonra çocuğun yürümeye başlayacağına inanılır (K35).

-Yürümeyen çocuk, bir sepetin içine konur, sepetle birlikte komşular gezilir. Ev sahipleri, çocuğu dolaştıran kadına yamalık verirler. Toplanan yamalıklardan “önsülük” ya da elbise dikilir. “Önsülük”, çocuğun boynuna bağlanır. Elbise üzerine giydirilir (K147).

-Yürümesi geciken çocuğun ayağına çarık bağlanır, ikiz çocuğu olan bir kadına çarığın ipi kestirilir (K47).

-Yürümeyen çocuğun ayağına ip bağlanır, yürümesi iyi olan birine bu ip kestirilir, kesen kişiye aralık verilir (K142).

-Çocuğun kırkı çıkmadan önce kedi yavru varsa, kırk karışımı olur. Kediyle kırkı karışan çocuğun yürüyemeyeceğine inanılır. Çocuk, kedinin yavrusu üzerinde yıkandırılırsa ayağı açılır, yürümeye başlar (K198).

2.1.3.24.3. Sürekli Düşen Çocuk ve “Tu-tu-tu” lama Uygulaması

Çocuk yürümeye başladıktan sonra, belli bir yaşa gelinceye kadar sık sık yere düşerek elinin içinin çizilmesi, çenesinin ezilip kanaması gibi kendisine zarar verdiği olur. Çocuk, akşamüstü düştüğü zaman sağlığına zarar gelmemesi ve bir daha düşmemesi için annesi tarafından yapılan bazı uygulamalar vardır. Bu uygulamaların başında, çocuğun düştüğü yere üç defa “tu-tu-tu” diye tükürür gibi yapılması ya da bizzat tükürülmesi gelir. Ayrıca bulamaç yapıp dökme, arpa ve şeker koyma, un serpmesi gibi pratiklerle de çocuğun düştüğü yerin iyesine bazı saçılar yapılır. Böylece çocuk, ora iyesi tarafından daha büyük bir kötülükten, çarpılmaktan korunmuş olduğuna inanılır.

Saçıyla birlikte olayın geçtiği yerin iyesini memnun etmeye ve belasından korunmaya karşı tedbir alınmış olur (Kalafat, 1993: 274-275).

Anamur ve Bozyazı'da çocuğun düştüğü yerle ilgili olarak yapılan pratikler şunlardır:

-Çocuğun akşamüstü düştüğü yere annesi üç defa “tu-tu-tu” diyerek tükürür gibi yapar (K35, K78, K82, K84, K121, K142, K150, K231).

-Çocuğun düştüğü yerde, annesi yere ve havaya doğru üç defa “tu-tu-tu” yapar. Daha sonra, evinde bulamaç yapıp bakır bir tabağa koyar, tabağı içindeki bulamaçla birlikte günün battığı yöne ters çevirerek kapatır (K187, K226).

-Çocuğun düştüğü yerde önce besmele çekilir, daha sonra yere ve göğe doğru üç defa “tu-tu-tu” denir (K33).

-Tavaya un konur, üzerine biraz su dökülerek iyice karıştırılınca boz bulamaç (çiğ bulamaç da denir) yapılır. Çocuğun düştüğü yere dökülür, tava ters çevrilerek bulamacın üzerine kapatılır, üç defa “tu-tu-tu” denir, ertesi günün sabahında tava alınır, eve getirilir (K31, K35, K47, K67, K231, K150).

-Çocuğun düştüğü yere kor halinde bir odun parçası ve balmumu konur, yağ dökülerek tütsü verilir. Balmumu yandıktan sonra tekrar konur, üçe yetirilir (K100)

-Çocuk düşünce “dokanak” olmuş denir, tasa bir sıkım un ile soğan ve sarımsak kabuğu ıslatılır, çarpılır, düştüğü yere dökülür (K223).

-Çocuğun düştüğü yerde, yağ ve mum yakarlar (K42).

-Çocuğun düştüğü yere arpa ve şeker götürülür, “Atlıysan atına arpa getirdim, yorgunsan şeker getirdim.” denir. Şeker suyla karıştırılıp dökülür (K42).

-Çocuğun düştüğü yere üç defa “tu-tu-tu” yapılarak çiğ bulamaç dökülür. İri bir kuru soğan kesilir, bulamacın üzerine konur (K236).

-Çocuğun düştüğü yere, şeytan olmasın diye un serpilir (K93).

2.1.3.24.4. Konuşmayan-Geç Konuşan Çocuk

Konuşmayan ya da konuşması geciken çocuklar için başvurulan çareler büyüklük nitelikte olup, büyüünün bilinen ilkelerinden olan “açma” ve “okuma” işlemlerindeki taklidin etkin gücüyle giderilmeye çalışılır (Örnek, 2016:230-231).

-Konuşmayan çocuk ata bindirilip gezdirilirse konuşmaya başlayacağına inanılır (K84).

-Dillenmeyen çocuğa davar ya da deve çanından su içirilir (K46, K236).

-Evde beslenen kuşun, su kabından su içirilir, çocuğun dilinin açılacağına inanılır (K187).

-Konuşmayan çocuk hocaya götürülerek okutulur (K66).

-Çocuğa bakır tabak verilir (K222).

-Kurbanda kesilen davarın dili yedirilir (K33, K70).

-Hacca gidenlerden deve dili istenir, çocuğa yedirilir (K33).

-“Alabak” kuşunun eti yedirilir (K48).

-“Alağayık” adı verilen kuş, çok öttüğü için, çocuğun dili açılsın diye, yumurtası yedirilir. (K100).

-“Bülbül” avlanıp çocuğa yedirilir (K189).

-Konuşmayan çocuğa birinin nazar ettiğine inanılır. Atın torbasına şişe konur, nazar eden kişi, şişeye idrarını yapar. Şişedeki idrar, helkedeki suya dökülüp karıştırılır, çocuk bu suyla yıkandırılır (K33).

-Pepe ve altını sık ıslatan çocuk, Bozyazı Tekmen’de “Çatal” denilen yerdeki mezara götürülür (K201).

-Konuşmayan çocuk için “deşirici” bir kadından ekmek çalınıp çocuğa yedirilir ya da elinden su içirilir (K93).

-Konuşmayan çocuğun boynuna eşek yuları takılarak ahıra bağlanır (K82).

-Konuşmayan çocuk eşeğin yem yediği “avlağa”nın bir köşesine iple bağlanır. Eşek bir tarafta olur. “Avlağa”nın içine buğday kavurgası olan bir tabak konur, çocuk kavurmayı yediği zaman konuşmaya başlayacağına inanılır (K43).

2.1.3.24.5. Huy Kesme

Çok ağlayan çocuk çevresini huzursuz eder. Çocuğun ağlamalarının felaket habercisi olabileceğinden korkulur. Bunun için, dinsel-büyüsel pratikler uygulanır (Başçetinçelik, 2009:133).

Anamur ve Bozyazı yöresinde çok ağlayan ve çevresini huzursuz eden çocuklar için şu pratikler uygulanır:

-Çocuk, analıkızlı, kanı karışmadık biri ya da ebesi tarafından çarşamba günü, gün doğduktan sonra yol ayırdına götürülür. Kadın, duasını yapar, ökçesinde nalça olan ayak-kabının tersiyle; “Ağlar çocuğunuzu alın, güleç çocuğumuzu verin” diyerek çocuğun ağzına üç defa vurur. Aynı uygulama, takip eden üç çarşamba yapılır. Yapılan pratiğe “babiç çarpma”, “çarşamba babıcı” ya da “çarşamba çarığı” adı verilir (K14, K15, K31, K42, K43, K47, K48, K63, K68, K73, K77, K139, K142, K162, K205, K241, K246).

-Hocaya kâğıt ettirilir, “çığlık duası” yazdırılarak muska şeklinde çocuğun çiğinine takılır (K30, K35, K223).

-Çocuk, ocaklı bir kadın tarafından yol ayırdına götürülür. Ocaklı, başına bir etek örter, çocuğun ağzına üç defa tokat vurur (K82).

-Huysuz ve çok ağlayan çocuk, üç yol ağzına götürülür. Çevresine çul gerilerek içinde kırk taş olan suyla yıkandırılır. Çocuğun yıkandığı yere giysilerinden biri ve bozuk para bırakılır (K162).

-Çok ağlayan çocuk, Sultan suyunun kolu olan Çiçek deresindeki çam ağacının kökünden geçirilir, ağacın köküne, delikli para atılır (K204).

-Zamanında uyumayan, az uyuyan ya da uyurken ağlayarak uyanan çocukların omuzuna ve beşiğine “uykuluk” asılır. Uykuluk, kızılçam püründe olur. Ağacın altındaki kuru pürlerin arasından bulunur. Yaklaşık 5-10 cm uzunluğunda, beyaz renkli bir boru şeklinde olup pürün etrafına dolanmış haldedir. İçinden ip geçirilerek asılır (K77).

2.1.3.24.6. Oğlanlık Hastalığı

Çocuklarda yüksek ateş sonucu ortaya çıkan bir hastalıktır. Çocuk havale geçirir. Baygın durumdadır. Yüzü siyahlaşır, sesi çıkmaz, ağzı eğilir, gözünün üst derisi titrer. Aniden yere düşer. Bazen ağzından köpük gelir.

-Kız erkek ayrımı olmadan her çocuğa oğlanlık olabilir. Çocuk ocaklıya götürülür. Ocaklı; gök ipliğe dua okuyarak kırk düğüm atar. Bu iplik çocuğun boynuna kolye gibi takılır. Kara bir tavuk kesilir. Ocaklı, tavuğun kanıyla muska yazar. Çocuğun boynuna aynı iple muska takılır (Şahin, 1981: 87).

-Çocuk, ocaklı tarafında okunur (K200).

-Ocaklı, kâğıt eder (K82).

-Ocaklı, çocuğun üzerinde oklavayı üç yerinden kırar (K17, K42, K78, K80, K142, K204, K243).

-Yol ağzına götürülür, su döktürülür (K100).

-Çocuğun kıyafetlerinden biri, ayna, makas ve oklava alınarak ocaklıya gidilir. Ocaklı kâğıt eder, çocuk iyileşir (K241).

-Çocuk, ocaklı birine okutulur. Ocaklının olmadığı zamanlarda, ocağından alınan kül, suya karıştırılır, çocuğa küllü su içirilir (K65).

-Çocuğa, annesinin şalvarı sarılır. Üzerinde oklava kırılır. Çocuk ayıkır (K77).

-Bu hastalığın şeytan işi olduğuna, doktordan iyileşmeyeceğine inanılır. Anne iç kıyafetini çıkarır, çocuğun üzerine koyar, oklavayı üç yerinden kırar, aynı kıyafetin üzerine bırakır. Bu arada ihlas süresini okur. Senitten hamur kalıntısı sıyıyıp çocuğun üzerine serper (K15).

-Çocuğunun annesinin ya da babasının, baba evinden bakır bir kap getirilir, hasta olan çocuğa bu kap ısırtılır (K124, K236).

-Çocuğun yüzüne ayna tutulur. Dua okunur. Ayna, yastığına altına konur (K39, K42, K246).

-Çocuğun üzerine makas ya da ayna konur. Makas bir süre sonra alınır, açılıp kapatılır (K48, K149).

-Bir ipe kırk tane düğüm atılır. İhlâs süresi okunur. Bu ip, çocuğun boynuna asılır (K29).

-Çocuğun hastalandığı yerin altı kazılır, yerden bir gök boncuk ya da beyazımsı ışıldayan odun kömürü çıkar. Gök boncuk (nazar boncuğu) çıkarsa çocuğun öleceğine inanılır. Kömür çıkarsa kaşığın içinde ezilir, suyla karıştırılarak çocuğa içirilir. Ayrıca kara bir tavuk kesilerek komşuya verilir. Çocuğun hastalandığı yerin altı, ahır da olsa, yattığı yerin altı kazılır (K29, K76, K84, K198, K246).

-Çocuğun üzerine at gemi konur (K78, K243).

-Çocuk, kara bir eşeğin palanının arasına yatırılarak bir süre bekletilir (K17).

-Kara bir tavuk kesilerek kanı banyo suyuna karıştırılır, çocuk bu suyla yıkanır (K17).

-Çocuğun üzerine kızıl yazma örtülür (K50).

-Çocukta bu hastalık fark edilince soğuk suya batırılır (K121).

-Çocuğun üzerinde kadın apışını açar, gerilirse çocuğun iyileşeceğine inanılır (K80).

-Kara bir tavuk kesilerek kanından çocuğun alnına sürülür (K33), kesilen tavuğun üzerine çocuk oturtulur (K30), etinden çorba yapılarak komşulara dağıtılır. Bir hocaya çağrılır, okutulur (K48).

-Keçi kesilir, derisine çocuğu katarlar (K42, K114).

-Bir kız çocuğun uçkuru çekilerek hasta olan çocuğun boynuna dolandır (K147).

-İkiz doğuran kadının paçasından geçirilir (K47).

-Çocuğun ağzı kaşıkla açılarak su damlatılır (K231).

-Bahar kaynatılır, suyu çocuğun ağzına damlatılır (K42).

-Çocuklarda bir “tutarlılık” olduğu zaman eşeğin kulağı kesilir, kanından çocuğa içirilir (K150).

2.1.3.24.7. Diğer Hastalıklar

-Çocuğun ateşi çıktığı zaman tereyağıyla pise kızdırılır, sırt ve alın bölgesine sürülür (K165, K177).

-Çocuğun yüksek ateşini düşürmek için, beşiğine yarpuz serilerek belendir (K192).

-Çocuğun ateşini düşürmek için, sırtına hayıt yaprağı konur. Ayrıca hayıtın tohumu dövülür, zeytin ya da “tehnél” yağıyla karıştırılarak alnına ve sırtına sürülür (K189).

-Bir miktar yarpuz yaprağı toplanıp kazana konur, yarıya kadar su doldurulur. Çocuğun yüksek ateşi düşünceye kadar, kazanın içinde bekletilir (K226).

-Çocuğun ateşini düşürmek için, dere yataklarında yetişen “sumurtu” adlı bitkinin yaprakları koltuk altına konur. Aynı bitkinin yaprakları, tülbentle sırtına sarılır. Yapılan uygulamaya “sumurtuna katmak” denir (K224).

-Çocuğun ateşini düşürmek için “çırtlık” adlı bitkinin taze sürgünleri toplanır, üzerine su serpilerek ellerine, ayaklarına, sırtına sarılır ya da beşiğin tabanına döşenir. Çocuk beşikte terleyince iyileşir (K124, K224).

-Çocuğun ateşini düşürmek için “ebeöğmeç” adlı bitkinin yaprakları zeytinyağıyla kavrulur, bir bez yardımıyla göbeğine sarılır, ateşi düşer (K28).

-Çocuğun ateşini düşürmek için, erkek ise dişi sığırın, kız ise erkek sığırın yaş dışkısı tavada ısıtılır, üzerine yurmurtanın sarısı yayılır, beyazı dışarı atılır, çocuğun sırtına sürülür, ateş düşer (K28).

-Yazın yaylada çocuğun ateşi çıktığı zaman ocakta kızdırılan ardıç dalı sırtına konur, terleyince iyileşir (K177).

-Çocuğun başı ağrımasın diye kaşına pise sürülür (K63).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, lahana yaprağı zeytinyağında ısıtılır, karnına sarılır (K204).

-Sancısı olan çocuk için eğil kökü dövülür, şeker eklenip karıştırılır, tülbentte elenir, emziğine sürülür (K33).

-Çocuklarda görülen karın ağrısına “engi” denir. Tedavisi için hayıt giliği (bitkinin meyvesi) küncü ve “domuz topalağı” adındaki bitkinin kökü birlikte dövülür. Daha sonra yeteri kadar pise dökülerek karıştırılır, yakı yapılır. Bir keseye konur, çocuğun karın bölgesine sarılır (K237).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman topalak kökü, çöp boya, bahar, ardıç giliği tavada pişirilir, karnına sarılır (K43).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, sığırın yaş dışkısı ve arpa unu sütle pişirilip yakı yapılır. Bir keseye konur. Kese düzleştirilir, karnına sarılır (K113, K176).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman sığırın yaş dışkısı sacda pişirilir, karın bölgesine sarılır (K16, K34, K51, K151, K195, K200).

-Çocuğun göbeği ağrıyınca göbek çevresi yağlanır, göbeğe parmak sokularak döndürülür (K59).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman “sumurtu”, “zimbit” yaprağı ve arpa unu pişirilir, karnına sarılır (K43).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, davarın iç yağı göbeğinin üzerine konur (K242).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, kül ve pise karıştırılır, macun kıvamına gelinceye kadar yoğrulur, karnına sarılır (K51).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman, rezene yaprağı çiğnenir, suyu çocuğun ağzına tükürülür (K28).

-Çocukların karnı ağrıdığı zaman “göbek bezi/eskisi” adı verilen bir bez parçasına pise sürülerek karnına sarılır (K76, K105).

-Çocuğun karnı ağrıdığı zaman küncü, kına, bal, sarımsak, topalak kökü ve pirinçten “indirme yakısı” yapılp karnına sarılır (K246).

-Çocuğun karın ağrısı için karanfil, bahar, küncü ve iç yağı dövülür. Karnı, zeytinyağıyla yağlanır. Bezin bir tarafına zeytinyağı sürülür, dövülen karışım bezin üzerine yayılır, karnına sarılır (K60).

-Yeni doğan çocuğun sancısını almak için yengeç yavrusu tülbenttin içinde ezilir, tülbentten süzülen su, çocuğun ağzına damlatılır (K250).

-Çocuğun kafasındaki “gartmık”, bir süre sonra, sulu yaraaya dönüşür. Kızılçam sorgucu inek yağıyla ısıtılarak “acı merhem” yapılır. Çocuğun kafası sabunla yıkandıktan sonra hazırlanan merhemden sürülür, üzerine kâğıt yapıştırılır (K209).

-Yaralanan çocuğun yeteri kadar pişmemiş olduğuna inanılır, sırtına tuzlu su sürülür (K150).

-Çocuğun ağzında çıkan yaraya “keş yarası” denir. Çocuğun ağzından sürekli su akar. Yeni gelinin saçıyla ya da duvağın ucuyla ağız içi silinir (K201).

-Çocuğun ağzında çıkan yaraya “pambıcak” adı verilir. Maydanoz dövülür, suyu tülbentle süzülerek ağzına damlatılır (K114).

-Çocuğun yüzünde çıkan yarayı iyileştirmek için “buy-nuz” meyvesi kızdırılır, yaranın üzerine basılır (K124).

-Çocuğun ağzındaki yarayı iyileştirmek için andız pekmezi içirilir (K189).

-Çocuktaki ağız yarasına, nöbet şekeri konur (K78).

-Çocuğun ağzındaki yarayı, ölen eşinin kardeşiyle evlenen kadın, yazmasının ucuyla üç defa siler (K28, K31).

-“Pambıcak” hastalığını tedavi etmek için, ikiz çocuğu olan kadınlardan biri saç belığının ucunu ağzında ıslatır, çocuğun ağzını saçıyla (K42, K222, K241) ya da uçkuruyla (K15, K30, K69, K100, K225, K233, K241, K246) üç defa siler.

-Senidin üzerindeki “ufra” kalıntısı bıçakla sıyrılır, kedinin kuyruğu sıyrılan una batırılır, kedinin kuyruğuyla çocuğun ağzındaki “pambıcak” silinir (K43, K126).

-Çocuktaki ağız yarasına “şeytan gememesi” adı verilir. Saç ya da yazmanın ucuyla, yara silinir (K48). Ağız yarası için, “Şeytan gem vurmuş.” derler (K187).

-Çocuğa kızamık olduğu zaman kızılçam kabuğu, karabiber, karanfil, ak kök vb. baharatlar; dibekte dövülüp bala karıştırılır, çocuğun belenmesinde kullanılan bezin üzerine yayılır, çocuk bu beze sarılır (K64).

-Sarılık olan çocuğun banyo suyuna altın ve bal konur, çocuk bu suyla yıkanır. Hastalık geçmez ise çocuğun idrarı kapta biriktirilir, içine nohut atılır, çocuğa bu nohuttan yedirilir (K162).

-Sarılık olan çocuğun omzuna altın takılır (K71).

-Çocuğa sarılık olduğu zaman vücuduna bal sürülür, banyodan sonra üzerine sarı bir yazma örtülür (K31, K124, K144, K214, K236).

-Sarılığı tedavi etmek için sarı bir yazma bala batırılır. Çocuk, bu yazmaya sarılıp belenir (K165).

-Sarılık olan çocuğa, sarı bir giysi giydirilir (K234).

-Çocuğun üzerine kırkı çıkıncaya kadar sarı yazma örtülürse sarılık olmayacağına inanılır (K47).

-Çocuğa sarılık olduğı zaman devenin altından üç defa geçirilir (K222).

-Yörede “ısılık” denilen pişiğı geçirmek için, denizden getirilen suyla çocuk yıkanır (K28, K170).

-“Tuzlu çorap” hazırlanır, pişiğın üzerine sürölür (K13, K14, K42, K131, K166, K192, K233).

-Çocuk akşam uyuduğı zaman, pişiğın olduğı yere tükürölür (K79).

-Pişiğı iyileştirmek için, çocuğın göbeğı ve ilk kakası, banyo suyuna konur, çocuk bu suyla yıkanır (K113).

-Boğmaca olan çocuğa eşek sütü (K102) ya da deve sütü (K28, K77) içirilir.

-Tavuğın folluğundan alınan yumurta, zeytinyağında pişirilir, üzerine nane atılır, boğmaca olan çocuğın boğazına sarılır (K33).

-Suçiçeğine “sulu çiçek” derler. Çocuğın sırtına, bez ısılatılıp konur (K82).

-Çocuğın “ud” yerinin şişmesine yüğrük denir. Kızılçam kabuğı dövölür, pekmez ile karıştırılıp pişirilir, yüğrük yarasına sarılır (K65).

-Çocuğın dudağında kırmızılık olduğı zaman çivit sürölür (K77).

-“Sürk” olan çocuk, gece kocasıyla birlikte olan bir kadın tarafından yol ayırında çimdilir. Çocuğı çimdiren kadın, iç kıyafetini çocuğın yüzüne sürer (K142).

-Fıtık olan çocuk, “silcan” kökünden üç defa geçirilir. Çocuğın geçirildiğı köke “erbişim” bağlanır. Daha sonra kökün iki tarafı birleştirilip bağlanır (K126).

-Çok öksüren çocuklara “gaynarca” içirilir (K31, K84, K187).

-Çocuğun ishalini kesmek için, lahana yaprağı zeytinyağında hafif ısıtılır, çocuğun göbeğine küllü püse sürülür, lahana yaprağı ılıkken, göbeğine konur (K22).

-Kabızlık olan çocuğun karnı zeytin ya da “tehnél” yağıyla yağlanarak ovulur (K243).

-Kabızlık olan çocuk için, suda eritilen sabun şırıngaya çekilir, oturağından vurulur (K94).

-Kabızlık olan çocuğun makatına zeytinyağına sürülen “sabun kirtığı” sokulur (K15, K33, K48, K78, K100).

-Çocuğun gaz sancısını almak için, karnına pise ve zeytinyağı sürülerek ovulur, rakıya batırılan pamuk, göbeğine konur (K33).

-Çocuğun idrarını yapamadığı zamanlarda “işetmek” adı verilen bitkinin meyvesi yedirilir (K32).

-Sık sık altını ıslatan çocuk için, tavuğun taşlığı ortadan kesilerek açılır, içindeki ince ve sarı renkli deri sıyrılıp kurutulur. Kuruyan deri ezilerek çocuğa yedirilir (K77).

-Altını sık ıslatan çocuğa, içi çürümüş ağaçlarda bulunan “çürük kurt” (K14, K126, K159, K189, K225, K246) ya da “odun kurdu” (K131) denilen, ağaç kurdu yedirilir.

-Altını sık ıslatan çocuğun beline deve yünü sarılır (K42).

-Kurbağa dışkısı, sumak yaprağı ve “çirtlık” pişirilerek altına çok işeyen çocuğun karnına sarılır (K65).

-Altına çok işeyen çocuk ayağından tutularak tepesi aşağı sallanır (K64).

-Altını ıslatan çocuğa, yumurta kabuğundan su içirilir (K219).

-Altına çok işeyen çocuğa, “işetmez otu” yedirilir (K60).

-Altını çok ıslatan çocuk, ocaklı bir kadına götürülür. Çocuğun çekisi, elbisesi, tırnağı ve saçından birer parça kesilerek tereyağıyla karıştırılır. “Tırmık” adı verilen di-

kenli çalı yakılır. Hazırlanan karışım ateşe atılır. Ocaklı, çocuğu kucağına alır, ateşin çevresinde, “Eşe Fatma anamızın eli.” diyerek üç defa dolandır. Ocaklıya arılık verilir (K165).

-Altına çok işeyen çocuk hocaya götürülerek kâğıt ettirilir (K84).

-Altını sık ıslatan çocuğu ocaklı kucağına alır, dua okur (K28).

-Çocuklarda inme hastalığı olduğu zaman iç yağı ile kuru üzüm dövülür, bezle sarılır (K47).

-Çocuğun bademciğini iyileştirmek için boğazı kırk defa kırklanır (K201).

-Yeni doğan çocukların ayağının altında çıkan kırmızı yaralara “büzmece” denir. Çocuğun karnı şişer. Göbeğinin iki tarafı közde ısıtılan iğneyle yakılır (K30). Ayrıca dere-den yengeç yavrusu yakalanır, bir tülbendin içinde taşla ezilir, çocuğun ağzına suyu damlatılır (K29).

-Kurbağacık hastalığı için yarpuz ve soğan doğranır, tavada pekmezle pişirilir. Çocuğun karnına ve başına, ılık olarak sarılır (K30).

-Kurbağacık için yarpuz yaprağı, arpa unu, ince doğranmış soğan, zeytinyağıyla pişirilir, çocuğun göbeğine sarılır (K236).

-Korkan çocuklara “yedi gardaş ganı” içirilir (K42, K192).

-Ocaklıktan sıyrılan is ile pekmez karıştırılarak korkan çocuklara içirilir (K192).

-Çocuğun koltuk altında tüy çıkmasın diye, karınca küreni ya da toprağına (K77, K124), karınca yumurtası ezilerek (K16) koltuğunun altına sürülür.

-Çocuk üşüyünce “kurbağacık” olur. Bunun için kurbağacık ocağına götürülür. Ocaklı, çocuğun başını jiletle kese-

rek pis kanı dışarı akıtır. Kızıl sumak ve tuzu karıştırıp kesilen yeri bununla ovduktan sonra bezle sarar (K31).

-Çocuk çok üşüyünce “kurbağacık” olur. Çocuk halsiz düşerek sürekli yatmak ister, burnu kaşınır. Ocaklı, çocuğun başındaki bingıldağın kurbağa sıçramasına benzer şekilde attığı yeri, “mekiş” denilen alt çenedeki şah damarının olduğu bölge ile karnını jilette üç defa çizerek kanatır. Yarpuz yaprağı, aksoğan ve sabun doğrar, üzerine püse, zeytinyağı ve sumak ekşisi ekleyip karıştırır, lapa oluncaya kadar pişirir. Sargı bezinin içerisine hazırlanan ilaçtan azar azar koyar, kestiği yere, kulağının arkasına ve karnına sarar. Bir gün boyunca sargı çıkarılmaz (K165).

-Hasta olan çocuk, doktordan bir fayda görmezse hocaya götürülerek muska yazdırılır, çocuğun yıkandığı suya muska atılır ya da boyunda taşınır (K63).

-Sünnet yarasına, süt ya da yoğurt kaymağı, tavuk teleğiyle sürülür (K77).

2.1.3.24.8. Nazar, Nazarlıklar ve Nazardan Korumak İçin Yapılan Uygulamalar

Arapça bir kelime olun nazar, “bakmak, bakış” anlamlarına gelen bir terimdir. İsabet-i nazar (göz değme) yerinde kullanılan nazar kelimesi, insan, hayvan ya da eşyaya zarar veren “kötü bakış” manasında kullanılmaktadır (Keskin, 2008:191).

Nazar, belli kişilerde bulunduğu inanılan; insanlara, hayvanlara özellikle çocuklara, eve, mala mülke, hatta cansız nesnelere de zarar veren, bakıştaki çarpıcı ve öldürücü güçtür (Sever, 2016: 198).

Geçmişten günümüze varlığını sürdüren bu inanış, ülkemizin hemen her köşesinde günlük hayatın içerisinde ve bütün etkinliğiyle varlığını devam ettirmektedir. Bugün halk arasında, nazara karşı mavi boncuk, delikli taş, nal, yumurta kabuğu gibi çeşitli nazarlıklar kullanıma, hocaya muska

yazdırma, kurşun dökme vb. çeşitli pratikler yapılmaktadır (Çıplak, 2004:104).

Yörede nazar için “isabet” sözü de kullanılır. Nazar inancı da “göze gelme”, “göz değme”, “isabet alma”, “isabete uğrama” deyimleriyle ifade edilir.

Nazar, gözle ya da sözle olmak üzere iki şekilde meydana gelir. Gök gözlü olanların nazar gücünün fazla olduğuna inanılır. Gözleri kömür karası gibi olan kadınların nazarının değdiği de söylenir. “Allah oddan ocaktan ırak! Bu adam, göktaşı bile yarar.” sözüyle gök gözlü olan insanların nazarının güçlü olduğu vurgulanır. İnsanlar, nazarı değdirdiğine inanılan kişilerle aynı yerde bulunmaktan ve konuşmaktan kaçınırlar. Cansız nesneler, nazarlıklar sayesinde korunabilir. Karşısındakinin fiziksel duruma, yaptığı bir işe imrenen, övgüyle bahseden kişinin nazarından da korkulur. Kendisinden övgüyle bahsedilen, karşısındakinin haberi olmadan, kendi kalçasını kaşırsa, nazardan korunacağına inanılır.

Nazarın, sağlıklı ve gülbüz çocuklara; güzellikleri ve hünerleriyle dikkati çekenlere, akıllı, zeki olup derslerini başarıyla veren öğrencilere; mesleğinde başarılı olanlara, yeni ev araba alanlara; kısmeti açık olanlara; mutlu çiftlere vb. kişilere ayrıca iyi ürün veren tarla, bağ ya da bahçeye; güzel görünümlü, hoş kokulu bitki ve çiçeklere; iyi süt veren ineklere; herkes tarafından beğenilen bir ev eşyasına vb. varlıklara daha çok değdiğine inanılır. Bu tür özelliklere sahip canlı ya da cansız varlıklara karşı, herhangi bir kimse-nin kıskançlık dolu gözlerle bakması, nazarın meydana gelmesine neden olur (Çıplak, 2004:103-125).

Nazar değmesini engellemek, nazarın/bakışın yönünü, etkisini insandan, hayvandan veya cansız bir nesneden başka bir nesneye çekmek için halk çeşitli nazarlıklar üretmiştir. Nazarlık genel olarak insanı veya onun sahip olduğu varlıkları (ev, bağ, tarla, eşya, araba, hayvan vb.) korumak için taşıdığı veya nazar değmesini önlemek istediği varlığa taktığı, iliştiirdiği nesne veya nesnelerdir (Sever, 2016: 203).

-Nazar muskası: Çocukları ya da yetişkinleri nazardan korumak için alınan tedbirlerden birisi; hocaya ya da bir din adamına “nazar muskası” hazırlatmaktır (Çıplak, 2004: 108).

Anamur ve Bozyazı’da “kitap açtırma”, “kiyat ettirme” gibi sözlerle ifade edilen uygulamanın sonunda sure ve duaların yazılı olduğu kâğıt, üçgen şekline getirilerek muşamba ya da gök bir beze sarılır, isteğe göre boyunda, omuzda, koltuk altında ya da göğüste muska olarak taşınır (K77, K124, K209).

-Nazar boncuğu: İpe dizilmiş olarak beşiğin koluna, çocuğun boynuna, koluna, giysisinin sağ omzuna, sağ koltuk altına, yastığına, küçük bir çatal iğneye takılı olarak ilıştırılır. Bazen nazar boncuğu, deniz kabuğu vb. nesneler ipe dizilerek “cılılm” yapılır, giysisinin sağ omuzuna çatal iğne ile tutturulur (K31).

-Kaplumbağa kabuğu: Kaplumbağa yavrusu ölü olarak bulunduğu zaman suya atılır, bir süre sonra kaplumbağanın içi çıkar. Ormanda karıncalar tarafından içi yenilmiş ya da çürümüş olarak da bulunabilir. Çocuğun giysisinin sağ omzuna nazar boncuğu ile birlikte asılır (K15, K171).

-Boynuzlu böcü boynuzu: Geyikböceği adıyla bilinen böcek, Anamur’da “boynuzlu böcü” adıyla bilinir. Böceğin ölüsü bulunduğu zaman boynuzu alınır, çevresi örülerek beşiğin koluna asılır. Çocuğun başlığına dikilir, sağ omuzda giysisinin üzerine çatal iğneyle asılır (K16, K77).

-Deniz kabuğu: Yörede “setik” ve “yirik boncuk” adı verilir. Çatal iğne ya da iple çocuğun boynuna ve bileğine takılır (K22, K77, K200).

-Ağaç kaşık: Küçük bir ağaç kaşığının sapına delik açılır. Beşiğin koluna asılır. Çocuğun kırk çıkıncaya kadar, beşikte asılı olarak kalır (K80).

-Kıl ip: Çocuk beşikte uyurken beşiğin kolundan iki tarafta sarkacak şekilde kıl ip atılır. Ayrıca yastığının altına da konur (K77, K90).

-Aşık kemiği: Küçükbaş hayvanların ayaklarından elde edilen aşık kemiğinden üç tanesi ipe dizilerek beşiğin koluna asılır (K110, K136). Canavarın (kurt) aşık kemiği çocukların boyunlarına asılır (K161).

-Yılan kemiği: Çocuğun koluna, çiğinine ve beşiğine asılır (K16, K48, K120).

-Yarasa kemiği: Beşik ve “tellik” denilen, başlığa takılır (K16).

-Domuz dişi: Al renkli bezden dikilen kesenin içinde ya da çevresi ipe örüldükten sonra beşiğin koluna takılır. Çocuğun sağ omuzuna asılır (K77).

-Çaltı giliği: Çaltının meyvesine “çaltı giliği”, “çaltı boncuğu” gibi isimler verilir. Beşiğin koluna, çocuğun çiğinine asılır (K77, K209, K241).

-Ağı (zakkum): Bitkinin dalından kesilen küçük bir parça muska şeklinde yontulur, közde kızdırılan mil sayesinde ön ve arka yüzüne çentikler yapılır. Baş tarafına delik açılır. Buna Karaağa köyünde “ağı boncuğu” denir. Arasında nazar boncuğu olacak şekilde üç tanesi ipe dizilir, giysisinin sağ omuzuna asılır (K43, K77).

-Çatal badem: Birbirine yapışık olan çift bademin çevresi örülür, çocuğun sağ omuzuna takılır (K166).

-Çaltı: Bitkinin dalından kesilen küçük bir parça; muska şeklinde yontulur, közde ısıtılan mil ile alalama yapılır, çocuğun sağ omuzuna asılır (K241).

-Karaçalı: Beşiğe asılır (K212).

-Sarımsak: Başı kesilir. Bir delik açılarak içinden ip geçirilir, giysisinin sağ çiğinine asılır (K31).

-Böy boncuğu: Bitkinin meyveleri delinerek ipe dizilir, keş pişirilen kazanın ağzına oklava uzatılır, meyvelerin dizili olduğu ip, oklavanın üzerinden kazanın içine sarkıtılarak keş suyunda pişirilir. Çocuğun boynuna asılır (K48, K149).

-Üç tane buğday tanesi, beş tane çaltı giliği ve biraz tavuk pisliği gök beze sarılıp ağzı dikilir. Çocuğun sağ omzuna ya da beşiğin üst ağacına asılır (K14, K16, K77, K171).

-Üç ya da beş tane çaltı giliğinin çevresi çeşitli renkteki iplerle örülür, üç tane nazar boncuğuyla birlikte omuza asılır (K16, K26, K47, K50, K73, K77, K150, K200, K206, K236).

-Beşiğin baş tarafına, Kuran'ı Kerim ve çaltı giliği konur (K187).

-Buğday, tavuk pisliği ve "otcam" bir beze çıkılır, beşiğine ya da çiğinine asılır (K80).

-Bir gök beze insan tersi (dışkı) konur, muska şeklinde sarılıp ağzı dikilir, çocuğun omuzuna takılır (K236).

-İnsan, leylek ya da tavuk dışkısı, kemik, çörek otu bir beze sarılır, çaltı giliği ve gök boncukla birlikte sağ omzuna asılır (K15, K121).

-Çaltı giliği, şap, buğday ve tavuk dışkısı bir beze sarılır, omzuna asılır (K73).

-Çocuğun başlığına, sarımsak ve bazlama şeklinde hamur, ortasına delik açılarak takılır. Sarımsak nazar için, hamur ise şeytan çarpmaması içindir (K29).

-Çocuğun üzerine al örtülür (K77).

-Çaltı giliği, buğday ve insan dışkısı beze sarılır, omzuna asılır (K162).

-Üç ya da yedi tane çaltı giliğinin çevresi örülür, üç buğday tanesi, leylek ve tavuk dışkısı beze sarılıp muska şeklinde hazırlanır, her ikisi de çocuğun omuzuna asılır (K33).

-Bir bezin içine çıkılanan ekmek ufağı, "külük" ve Kur'an-Kerim beşiğin başucuna, yastığın altına konur (K29, K33, K73, K77, K78, K80, K149, K246).

-Çocuğun banyo suyuna yedi kişiden toplanan idrar karıştırılır (K15).

-Bazı “oldaç” çocuklara nazar değmesin diye sac ya da ocaklıktan sıyrılan is, tereyağı ile karıştırılarak “yağlıgara” hazırlanır, kuyrukluğuna ve kulağının arkasına sürülür. Bu pratiğe “kara çalmak” ya da “garalık çalma” denir (K90, K209, K223).

Halk arasında neşeli ve sağlıklı çocukların birdenbire hastalanması, sürekli ağlaması, iştahtan kesilmesi; bazı kişilerin baş ağrısı, vücut kırgınlığı, halsizlik, iç sıkıntısı gibi şikâyetlerde bulunması; evli çiftler arasında sık sık kavgaların yaşanması; yeni alınan bir aracın kaza yapması; beklenmeyen ölüm olaylarının gerçekleşmesi; evdeki herhangi bir eşyanın kırılması ya da bozulması; tarla, bağ ve bahçedeki ürünün her zamankinden daha az olması; çiçeklerin sararıp solması, bazen kuruması; hayvanların huysuzluk yapması, eğer süt veriyorsa sütünün azalması, aniden hastalanması ya da ölmesi vb. çeşitli olaylar, nedeni her ne olursa olsun, nazar değmesi olarak açıklanır. Bu gibi olayları engellemek için çeşitli nazarlıkların kullanılmasının yanı sıra özellikle insanlarda ve hayvanlarda meydana gelen söz konusu olumsuzluklardan kurtulmak, bir başka deyişle onları iyileştirmek için birçok büyüsel işlem de yapılır (Çıblak, 2004: 117).

Anamur ve Bozyazı’da nazar değdikten sonra yapılan uygulamalar ise şunlardır:

-Kurşun dökme: Nazar değmesi sonucu hastalanan ya da zayıflayan çocuklardaki nazarın zararlarını gidermenin yollarından biri de kurşun döktürmektir. Yörede “yeynilik” adı da verilen kurşun dökme geleneği, ocaklı kişiler aracılığıyla günümüzde devam etmektedir.

-Eleğin içine soğan kabuğu, eşek gübresi ve yarısına kadar su dolu olan büyükçe bir tas konur. Kurşun ocakta sızdırılır. Elek, hastanın başında tutulur. Tastaki suya kurşun dökülür. Kurşun döküldüğü zaman çıkan sese ve kurşunun dağılmasına göre nazarın etkisi hakkında yorumlar yapılır. Kurşun “cember” gibi şekil almışsa kadından, topaklanmışsa erkekten nazarın geçtiğine inanılır. Kurşun yedi defa dökülür (K209).

-Bir tasa su konur. Suyun içine üç iğne, üç demir kaşık, nal kırığı, ekmek ve makas konur. Her iğneye üç ayrı ocaklının ya da “dede” denilen türbelerin adı verilir. Kurşun tavada eritilir. Hasta, dizüstü oturtularak üzerine örtü örtülür. Ocaklı, besmele çekip dua okuyarak içi su dolu kaba, kurşunu döker. Kurşun üçer defa baş, göbek ve dizlerin üstünde dökülür. İğneler uygun bir yere konur. İki gün sonra, güneş doğmadan önce iğnelere bakılır. Hangi iğne küflenmişse, o hocaya muska yaptırılır ya da türbeye gidilir. Türbede kurban kesilir (K47, K76, K124).

-Tütsü yapılır. Tavaya köz, köpek ve leylek dışkısı konur. Duman çıkmaya başlayınca nazar değen çocuğun başının üzerinde tava çevrilerek dua okunur. Evin içi de tütsülenir, külü gün batıya dökülür (K226).

-Tuz çevirme yapılır. Ocaklı, abdest alır. Çocuğu kıbleye karşı oturtur. Üzerine bir çarşaf örter. Avucuna tuz alır, üç İhlas, Fatiha, Felak ve Nas surelerini okuduktan sonra çocuğun başının üzerinden, kollarının altından ve sırtından üçer defa tuz çevirir. Çocuğa avucundaki tuzdan yalatır, kalan tuzu ateşe atar. Tuz, ateşte fazla sıçrarsa nazarın değdiğine inanılır (K44, K76, K166, K200).

Tuz çevrilirken;

“Azara bazara,

İnşallah bir daha uğramazsın

Keş nazara.” denir (K209).

-Nazar değdiren kişinin bastığı yerden ya da geçtiği yoldan alınan toprak suyla karıştırılıp içirilir (K68, K166, K198).

-Üç yol ayırdından alınan toprak suyla karıştırılarak çamur yapılır, isabete uğrayan çocuğun başına ve sırtına sürülür (K124).

-Nazarı değdirdiğine inanılan kişinin bulaşık eskisi ocakta yakılır, çocuğa külünden yalatılır (K209).

-Nazar değdiren kişinin ayakkabısı gün batımında çalı-
nır, içine su konur, bu sudan u yudum içildikten sonra
ayakkabı suya atılır (K191).

-Çocuğa uğrak olunca sığır gübresi pişirilir, karnına sarı-
lır (K243).

-Nazara uğrayan kişiye muska yazdırmak için, çevredeki
ocak sayısı kadar demir bulunur. Her demire bir ocağın adı
söylenerek suya atılır. Diğerlerine göre ilk kflenene demir
için belirlenen ocağa gidilerek muska yaptırılır, çocuğun sağ
omuzuna asılır (K87).

2.1.3.25. Çocuğun Yıkandırılması Sırasında Ya- pılan Uygulamalar

Eskiden dere, kuyu, eşme ya da içinden sulama suyu-
nun aktığı arkların yakınında çamaşırların yıkandığı “geşi-
lik”, “geysilik”, “geğsilik” olarak adlandırılan meknlar
olurdu. Dere yataklarındaki geniş sayların üzerinde çamaşır-
lar yıkanabilirdi. Kuyu ve çeşmelerin yakınında üstü açık,
oda şeklinde, bir köşesinde kapısı olan, dışarıdan görünme-
yecek şekilde taş duvarla çevrili yapılara da “geğsilik” de-
nirdi. Yapıların içine, yaklaşık 1m yksekliliğinde duvar
rlr, duvarın üzerine de çamaşırların “tokucak” yardımıy-
la yıkanabilmesi için, “geysitaşı” adı verilen, düzgün say-
lardan konurdu.

Haftanın belirli günlerinde sabah erkenden çamaşırlar,
kazanlar, içinde pelit külü olan teneke ile odunlar eşek, katır
gibi hayvanlara yüklenir, mahallenin, köyün ya da yaylanın
ortak kullandığı “geğsiliğe” gidilirdi. Yapının dışındaki
basit ocaklara kazanlar kurulur, kazanlarda su ısındıktan
sonra, içinde kl olan tenekeye dökülerek iyice karıştırılır,
kl tenekenin tabanına kp su durulandıktan sonra, ama-
şırlar yıkanmaya başlanırdı. Bazı köylerde kazandaki suyun
güzel kokması için “sakızlak” sürgünü ve “sorgu” atılırdı.
Ayrıca “tesbi giliği” toplanır, taşların üzerinde dövülerek
kazandaki suya karıştırılırdı. Kl, tesbi giliği ve sorgu a-

maşırların iyice temizlenip yumuşamasına yardımcı olurdu. Kadınların çamaşır yıkarken giydikleri elbiseye “dereğce” ya da “dereöğce” gibi isimler verilirdi. Kazandan su almak için uzun saplı su kabağından yapılan “kevkî” kullanılırdı. Yıkanan çamaşırlar, çalılarının üzerine serilerek kurutulurdu. Çamaşırlardan sonra çocuklar küllü suyla çimdilir, daha sonra kadınlar, saçlarını küllü suyla yıkayıp banyo yaparlardı. Pelit külüyle yıkanan saçlar ipek gibi olurdu.

Çocuğun başına “kevkî” ile su dökülürken “eş dere, eş dere dere...”, “oh dere dere...”, “kum dere dere, çim dere dere...”, “ak dere dere, çim dere dere...”, “oyy dere dere, arlup urlup, bitlik pirelik, akbacık olduk, ağırlığın, derdin bu sudan geçsin.” gibi çeşitli sözler söylenirdi (K40, K47, K57, K91, K139, K142, K150, K223, K248). Çocuk yıkandıktan sonra, “Oh dere oh dere...” diye ayağından tutulup sallanırsa boyunun uzun olacağına inanılırdı (K139). Geğsilikten çocukların geçmesine izin verilmez, “şeytan çarpar” denirdi. Yaramaz çocuklara “geğsilik çocuğu” ya da “geğsilik şeytani” gibi sözler söylenirdi.

Günümüzde köylerde ve yazın nüfusu fazla olan yaylalarda şebeke suyunun yaygınlaşması, içme ve kullanma suyuna erişimin kolaylaşması, evlere çamaşır makinelerinin girmesiyle herkes çamaşırını evinde yıkar olmuştur. Bir zamanlar, haftanın belirli günlerinde, sabahtan ikindin sonuna kadar kadınların ve çocukların bir araya geldikleri, yapılan işin yanında sohbet ettikleri, öğlen olunca azık çıkılarından çıkan yemekleri aynı sofrada yedikleri geğsilik günleri artık anılarda kalmıştır.

Emekli öğretmen Güzide Köksoy “Gesilik” adlı şiirinde, gesiliği ve orada yapılanları anlatır:

GESİLİK

Gesiliktir çamaşırlığın adı
Çocukluğumdan bir rüyadır kaldı
Köylünün ortak kullanım alanı
Unutamam adını ben gesilik.

Yüklenir katırlara çamaşırlar
Diğer dengine yığılır odunlar
Ortasına oturtulur çocuklar
Düşer senin yollarına gesilik.

Kurulur kazan en yukarı başa
Yığılır çamaşırlar büyük taşa
Küllü suyu hazırlamıştır Ayşe
Tak! tak! vurur tokucaklar gesilik.

Arığından şarıl şarıl su akar
Orada durulanır çamaşırlar
Sıkar çamaşırı sıırğa atar
Serilirdi çalılara gesilik.

Çocuklar sayvantı kaydırarak yapar
Doyum olmaz keyfine durmaz kayar
Yırtılır entari kızar analar
Unutur muyum keyfini gesilik?

Çocukları güneş yerde yıkarlar
Şampuan gibidir killi topraklar
Şimşir tarakla bir güzel tararlar
İpek gibi olur saçlar gesilik.

Öğlen olur karınları acıkır
Gölgede azık çıkısı açılır
Keş, ekmek, eğrimle bostan katıktır
İştah açar şapur şupur gesilik.

İkinci olur yorulur analar
Yorgun argın köy yolunu tutarlar
Erkenden yataklarına yatarlar.
O gün akşam erken olur gesilik (K95).

2.1.3.26. Ninniler

“Ninniler, en az iki-üç aylıktan üç-dört yaşına kadar anenin çocuğuna, onu kucağında, ayağında veya beşikte sallayarak daha çabuk ve kolay uyutmak yahut ağlamasını susturmak için hususî bir beste ile söylediği ve o andaki hâlet-i rûhiyesini yansıtır mahiyette, umumiyetle

Mâni türünde bir dörtlükten meydana gelen bir çeşit türkülerdir.” (Çelebioğlu, 1995: 9).

Ninnilerin ilk söyleyeni, bestecisi kadınlardır. Ritmi ve biçimi ne olursa olsun ninnilerin özünde çocuğa anne sevgisini aktarma çabası vardır. Ninniler çocuğun uzun ömürlü olması, nasibinin bol olması, nazar ve hastalıklardan korunması, bebeğin ağlamaması, uslu olması, çabuk büyümesi, gelin ya da damat olması dileği ile çocuğun gelecekte

mutlu olması dileklerini içeren doğaçlama söyleyişlerdir (Yardımcı, 1999: 50).

Ninnilerin konusunu çocuk teşkil eder. Sağlıklı doğmadan gelen sevinç, fizik güzellik, soy-sop, iyi huy, sünnet, öğrenim, nişan, gelin olma, evlenme gibi geleceğe ait dilekler; yalnızlık, gurbette kalan baba, koruyucu melekler vb. ninnilerin içeriğinde olan unsurlardır. (Elçin, 1986 :281).

Ninnide annesinin sesini duyan çocuk için bu ne kadar büyük ihtiyaç ise, anne de çocuğuna, sevgi ve şefkatini ninnilerle dile getirmeye o kadar muhtaçtır. Uyuyacak çocuk annesinin sesini tanıdığından onun ninnisiyle kendini daha rahat uykuya verirken, böylece ninnilerin söylenişindeki seslerin ahengine salıncağın gıcırtısı veya beşik tıkırtısı da eklenip çocuğun uyuması sağlamış olur (Üçer, 2020: 123).

Ninniler anonimdir, ninni söyleyen anne (teyze, hala, abla, büyükanne de olabilir) o anda kendi duygularını yansıtır, ölçü ve uyak bakımından belli bir düzen içinde uymayabilir (Altun, 2004:211).

Türkiye Türkçesi'nde edebi dilde ninni olarak kullanılan bu söz, ağızlarda, “nenni”, “nen”, “nennen” şekillerinde kullanılmaktadır (Artun, 2005: 179). Bu söz fiil belirtirken de Anadolu'nun çeşitli yörelerinde ninni söylemek, ninni demek, nenni çalmak, nen eylemek, nennen demek şeklinde ifade edilir (Çelebioğlu, 1995:12). Anamur'da ninni söylemek anlamında “nen çalmak” sözü kullanılır.

Derlenen Ninniler

1.

Mahallem çifte camili
Mevla'm uyandır Kâmili
Bağdat'ta Şıh Şamili
Uyu yavrum nenni nenni (K20).

2.

Harmanlarda olur yaba
Savururlar gaba gaba
Ormancık'ta piri baba
Nenni yavrum nenni nenni (K20).

3.

Arkadaş deyi belediğim
Haktan dilek dilediğim
Tülbendime doladığım
Nenni yavrum nenni (K20).

4.

Tıpış tıpış yürüsün
Kucağımda büyüsün
Yanağında güller açsın
Nenni bebeğim nenni (K20).

5.

Oğlumun dedesi geldi
Gelmeden gidesi geldi
Gitme dedesi gitme
Oğlumun uykusu geldi
Nenni kuzum nenni (K20).

6.

Medine'nin kuyusunda
Otlar biter kuyusunda
Yavrucuğum büyüsün
Nenni yavrum nenni (K20).

7.

Yekin tülü mayam yekin
Bebeğimi daldan sakın
Nenni bebeğim nenni
Nenni gücücüğüm nenni (K20).

8.

Develer katar katar
Güneşi suya batar
Bu hasretlik bana yeter
Nenni bebeğim nenni (K20).

9.

Al içinde benim yavrum
Damgası var art kılıcında
El yayladan gelir
Benim yavrum yok içinde
Nenni yavrum nenni (K20).

10.

Deniz dibi iskele
Gitti yavrum askere
Nasıl biter üç sene
Nenni yavrum nenni (K20).

11.

Nenni nenni nedesine
Beğler inmiş odasına
Mektup salın babasına
Nenni guzum nenni (K20).

12.

Odaların köşeli
İçi mermer döşeli
Babasından mektup gelmiş
Yavrucuğum neşeli
Nenni kuzum nenni (K20).

13.

Ninni desem uykun gelsin
Uzaklardan baban gelsin
Allah uzun ömür versin
Ninni güzel yavrum ninni (K20).

14.

Gara tavuk kanadı
Üstümüze tünedi
Eller bizi kınadı
Nenni yavrum nenni (K20).

15.

Her vakit ezen okunur
Ezenin sesi bana dokunur
Gülmedik başa gül mü sokulur
Nenni bebeğim nenni (K20).

16.

Koyun oldum meledim
Al beşiğe yavru beledim
Besledim bir Murad eyledim
Nenni çocuğum nenni (K20).

17.

Yaylaların boz yılan
Gelir bulanı bulanı
Benim oğlum eloğlum
Nenni yavrum nenni (K20).

18.

Evlerinin önü kuyu
Kuyudan alırlar suyu
Senin soyun aslan soyu
Nenni yavrum nenni (K20).

19.

Evlerinin önü bostan
Aslı bitmiş güllüm gülistan
Ben söyleyeyim sen yaz destan
Nenni bebeğim nenni (K20).

20.

Nenni de nenni nesi var
Elinden altın tası var
Uyusun da büyüsün nenni
Nenni guzum nenni (K20).

21.

Nenni nenni nar tanesi
Gönlümün bir tanesi
Anasının gül tanesi
Nenni yavrum nenni (K20).

22.

Nenni nenni nesi var
Beşiğinde sesi var
Yemen'de babası var
Nenni yavrum nenni (K20).

23.

Hu, hu, hu kuşu
Derenin tepenin baykuşu
Enginlerde yuvası
Mamalar getirir babası (K215).

24.

Nenni nenni beşikte
Yemeğimiz var kaşıқта
Ala beşikten düşüp de
Ağlama yavrum nenni
Nenni de kuzum nenni (K138).

25.

Nenni çalayım uyutayım

Sütlerle büyüteyim

Nenni yavrum nenni

Nenni küçücüğüm nenni (K138).

26.

Nenni diyelim üyüsün

Oğlan diyelim büyüsün

Allah diyelim yürüsün

Nenni kuzum nenni (K243).

27.

Ninni desem dağ uyur

Dağlarda laleler büyür

Benim yavrum şimdi büyür

Ninni yavrum ninni (K215).

28.

Karşı karşı kayalar

Çifte çifte dayılar

Geniş donlu halalar

Nenni yavrum nenni (K215).

29.

Bebeğimi beledim aynalı beşiğe
Koydum yüksek mayaya
Nenni bebeğim nenni
Nenni kuzum nenni (K215).

30.

Emmim atlı, dayım yaya
Anaya gitti onu aya
Nenni yavrum nenni
Nenni kuzum nenni (K215).

31.

Nenni nenni neylemeli
Ala beşikte eylemeli
Benim yavrucuğumu
Dedeleri sevmeli
Nenni kuzum nenni (K215).

32.

Al bağirtlağın doladım
Ala beşiğe belediğim
İnce elekteelediğim
Nenni yavrum nenni (K29).

33.

Ala çuvalı kızıl ilikli
Ala sandığı ala kilitli
Al yağrının arası sırma belikli
Nenni yavrum nenni (K29).

34.

Dandını dandını darı kuşu
Bal yapmamış arı kuşu
Anası hatun kişi
Babası ordu başı
Nenni yavrum neni (K29).

35.

Oğlum gider pazara
Kıvratırlar nazara
Oğluma nazar deġdirenler
Kendileri girsin mezara
Nenni yavrum nenni (K29).

36.

Oy bebeġim bebeġim
Tahıl da kaldı dibeġim
Hasta oldun gittin ya
Şimdi ben nideyim (K232).

37.

Bebeği beleğe kattım
Devesinin yularını boynuna astım
Babası gelecek diye yollara düştüm
Nenni nenni bebek oy (K66).

38.

Nenni bebeğim nenni
Bey babası Şam'dan gelmiş belli
Bebek beni del eyledi
Her kapıya kul eyledi (K164).

39.

Rüyanı süsleyecek ninni
Gel ağlama iki gözüm ninni
Sana beşik olsun iki dizim ninni
Ninni yavrum ninni (K238).

40.

Konalgada durdu kervanlar ninni
Dağdan indi kuzular ninni
Sustu coşkun sular ninni
Uyusun da büyüsün ninni
Ninni yavrum ninni (K238).

41.

Kuzum sen uyandın mı
Anam diye yandın mı
Karanlıkta uyandın mı
Nenni de yavrum nenni
Nenni de kuzum nenni (K215).

42.

Kuzum yatar beşikte nenni
Sazım öter eşikte nenni
Benim oğlum beşikten düşüp de nenni
Nenni de kuzum nenni (K215).

43.

Ninni ninni nenesi var
Dümbelek götlü halası var
Çencere küleflî dedesi var
Ninni bebeğim ninni (K61).

44.

Nenni nenni oğlan
Soyum devam oğlan
Beşiği ceviz
Kertiği güzel oğlan (K239).

45.

Baharda kurdum salıncak

Eline verdim oyuncak

Uyumadı gitti yumurcak

Nenni bebeğim nenni (K21).

46.

Bebeğin beşiği bakır

Yerden kalkmıyor ağır

Ben sallarım takır makır

Ninni bebek ninni bebek (K21).

47.

Bebeğin beşiği çamdan

Yuvarlandı düştü damdan

Bey babası gelir şamdan

Ninni bebek ninni bebek (K21).

48.

Nenni nenni nesi var

Ala dolakta fesi var

Ala beşikte sesi var

Nenni yavrum nenni (K23).

49.

Yaylaların boz yılanı
Gelir bulanı bulanı
Benim oğlum el oğlanı
Nenni yavrum nenni (K29).

50.

Çanlı yuları astım duvara
Şavkı vurdu bunara
Gönder yârin güllü ağara
Nenni bebeğim nenni (K29).

51.

Kuru ağaç çıkılmış mı?
Yıkılır da yakılmaz mı?
Bebeğime bakılmaz mı?
Nenni nenni bebek oy (K29).

52.

Çamlıbel'den çıktım yayan
Dayan ey dizlerim dayan
Kardeş atlı, bacı yayan
Ninni bebek ninni bebek (K21).

53.

Nenni kuzum nenni
Top bilezikli gelin ol nenni
Al duvaklı gelin ol nenni
Nenni de gücüğün nenni (K49).

54.

Köprünün altı tarla
Şakir'i beşiğe koydum
Salla da saymam salla
Nenni kuzum nenni (K250).

55.

Nen dedim üyütdüm
Kölgelerde böyütdüm
Nenni nenni nesledim
Şeker ile besledim (Taşeli, 1969: 23).

56.

Ninni çektim dizimde
Uyku yok mu gözünde
Uyusun benim kuzumda
Nenni de yavrum nenni
Nenni de kuzum nenni (K215).

57.

Nenni nenni nenesi var
Dümbelek götlü halası var
Sevilmedik neresi var
Nenni kuzum nenni (K201).

58.

Nenni nenni nestanesi var
Cebi dolu kestanesi var
Bu kızın bu oğlandan istenesi var
Nenni kuzum nenni (K246).

59.

Uyu yavrum ağlama
Ciğerimi dağlama
Nenni deyip durmazsan
Ben ne derim babana
Nenni de yavrum nenni (K97).

60.

Bebek ağlıyor beşikte
Annesinin işi var
Bilmiyor ki eşikte
Nenni de kuzum nenni (K97).

61.

Güm dalı dal dalı

Gelmiş mi dışının çıkma günü

Nenni de yavrum nenni

Nenni de kuzum nenni (K10).

62.

Ninniye ninni gerek

Dinlemeye yürek gerek

Sen ağlama yavru kızım

Baban tarladan erken gelecek (K10).

63.

Nenni nenni neylemeli

Ala beşikte bebek belemeli

Nenni diyeyim uyusun

Uyusun da büyüsün (K215).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.1.EVLENME

Türkçe sözlükte evlenmek; erkek ve kadının, kanun ve törelere uygun olarak aile kurup birlikte yaşamaya başlamasıdır. Evlenmek kişilerin hayatlarında önemli bir dönüm noktası ve bir geçiş eşiğidir. İnsan hayatında bu kadar önemli olan hadisenin halk kültüründe de yerini alması olağandır (Yeşil, 2014: 151).

Hayatın doğumdan sonraki geçiş dönemi olan evlenme; “başını bağlamak”, “ocağını bütünlemek”, “ocağını tüttürmek”, “baş göz etmek”, “başını bütünlemek”, “ev olmak”, evlenme dolayısıyla yapılan düğün töreni ise “evermek”, “çorba içmek”, “keşkeğini yemek”, “ocağını yakmak” olarak ifade edilir.

İnsan yaşamında önemli bir olay olan evlilik, dünyanın tamamında görülen birbirinden farklı gelenek ve inanışları ile renkli aşamalardan oluşan toplumsal bir kurumdur. Evlilik, nikâh veya düğün töreniyle toplum tarafından kabul edilir. En küçük toplumsal birim olan aile, evlenme ile kurulur.

Türklerin geçmişte konar-göçer bir toplum hayatı yaşamaları, gittikleri yerlere kendi kültürlerini götürmelerine ve ister istemez başka kültürlerin de etkisi altında kalmalarına neden olmuştur. Bu nedenle evlenme ile ilgili âdet ve inanmalar, bölgeden bölgeye şekil olarak değişiklik gösterse de kendi içerisinde bir bütündür (Kayabaşı, 2018:70).

Yaşamın ikinci geçiş dönemi olan evlenme, gerek kızın ve erkeğin sosyalleşme sürecinin önemli bir aşamasını oluşturmaları, gerekse aileler arasında kurulan dayanışmayı, toplumsal ve ekonomik ilişkiyi belirlemesi ve düzenlemesi

bakımından her zaman ve her yerde önemli bir olay gözüyle görülmüştür. Ailenin, toplumsal yapının temeli olması bu birliği sağlayan evlenme olayına evrensel bir karakter kazandırmıştır. Dünyanın her yerinde her aşaması, bağlı bulunduğu kültür tipinin öngördüğü belirli kurallara ve kalıplara uydurularak gerçekleştirilen evlenme olayı, özellikle tören, töre, adet, gelenek ve görenek bakımından zengin bir tablo çizmektedir (Örnek, 2016:255).

Evlenmenin gerçekleşmesi için birtakım hazırlık ve aşamaların yapıp izlenmesi gerekir. Evlenme aşamaları da dinsel ve büyüsel özlü işlemleri içermektedir. Her aşamada zengin töre, gelenek, görenek ve adetlerin uygulanması zorunlu hale gelmiş, adeta evlenmeyi bunlar yönetir ve yönlendirir olmuştur. Eski zamanlardan beri uygulanan ve artık kültürümüzün bir parçası haline gelmiş olan evlenme adetlerinin batılılaşma süreci sonunda gittikçe değişmekte oldukları bir gerçektir (Santur, 1997: 133).

3.1.1.Evlenme Öncesi

3.1.1.1.Evlenme Biçimleri

3.1.1.1.1.Baş Örtüsü Kaçırma Yoluyla Evlilik

Hakkâri, Van, Ağrı ve Erzurum'un bazı ilçelerinde rastlanılan bu evliliğin gerçekleştirilmesinde; kıza ait bir eşyanın kaçırılması, kızı kaçırmakla eş tutulmaktadır. Yerel adı “Dezmal Kaçırması” olan bu âdete göre; çeşmede, evde veya yoldayken, bir kızın başörtüsü delikanlı tarafından zorla kaçırlırsa, başörtüsü kaçırılan kızın iffeti (kızlığı) bozulmuş sayılır. Oğlanın ailesi, kız tarafıyla anlaşmak zorundadır. Aksi takdirde silahlı çatışmalar ve kan dökülmeleri kaçınılmaz olur (Örnek, 2016: 257, Sezen, 2005:188).

Anamur Karalarbahşiş Yörüklerinde tespit edilen bir evlenme biçimidir. Evlenme yaşında olan bir kızın yazması, mendili, aynası vb. çeşmeden su doldururken, hayvan güderken bir oğlan tarafından kaçınılırsa, kız bu oğlanla ev-

lenmek zorunda kalır. Evlenme çağında olan bir oğlana üzerindeki eşyalardan birini kaptıran kız, oğlan kötü biri de olsa, kaderine razı olur, onunla evlenir. Çünkü “Adın çıkacağına, canın çıksın.” derler. Günümüzde görülmeyen bir evlilik türüdür (K74, K228).

3.1.1.1.2.Berder Evlilik

Evlilik çağına gelen iki erkeğin, evlilik çağındaki kız kardeşlerini birbirleriyle değiştirmesi şeklinde cereyan eden evlilik türüdür ki, bunun en önemli gerekçesi, başlık parası vermek istenmemesidir (Şişman, 2017:8).

Anamur ve Bozyazı yöresinde başlık parası geleneği bulunmamasına rağmen “değişik” adı verilen bu evlilik türü görülmektedir (K57, K224).

3.1.1.1.3.Beşik Kertmesi

Kimi yerlerde “beşik kertiği”, “beşik kesme” biçiminde de kullanılan bu tercihli evlenme türü, çoğunlukla aynı gün doğan, ayrı cinsten iki çocuğun aileleri tarafından evliliklerin güvence altına alınması olgusudur (Şişman, 2017:6).

Dede Korkut hikâyelerinde de adı geçen beşik kertme yoluyla çocukları nişanlamanın çok eski bir gelenek olduğu anlaşılmaktadır (Örnek, 2016:258).

Birbirini çok seven eş-dost, komşu ve yakınlar, çocukları henüz beşikte iken, beşiklerine birer kertme (işaret) vurarak kız ve oğlanın haberi olmadan nişanı gerçekleştirirler (Sezen, 2005:188).

Beşik kertmesi yoluyla evlilik türü, Anamur ve Bozyazı yöresinde görülmesine rağmen, çok yaygın değildir. Beşik kertmesinin günah olduğu söylenir (K228).

3.1.1.1.4.Kız Kaçırma

“Kız kaçırma” Türkiye’de görülen evlenme biçimleri içerisinde önemli bir yer tutmaktadır. Genellikle kız ve erkeğin anlaşması sonucu bir yuva kurmak amacıyla gerçekleştirilen kız kaçırma olayı toplumsal bir hadisedir ve kimi zaman -özellikle de kızın rızası olmaksızın kaçırılması durumunda- istenmeyen durumları netice vermektedir (Şişman, 2017:13).

Evlilik kurumu daha önce gençlerin anne ve babalarının verdiği kararlar kurulurdu ve bu karara karşı gelindiğinde gençler kaçarak evlenirdi. Günümüzde gençlerin kararına anne ve baba onay vermektedir. Bundan dolayı kaçarak evlenme eskiye göre azalmıştır. Her ne kadar anne ve baba gencin düşüncelerini, onun evlilik kararına destek verse de yaşadığı toplumun gelenek, görenek, töre ve yasalarına uymak zorundadır (Artun 2005: 157).

Kızın rızası olmadan kaçırılması günümüzde görülmemektedir. Kızın evleneceği kişiyle anlaşıp belirledikleri yere gelerek kaçması ise devam etmektedir. Bazı aileler, evden kızın bir oğlana kaçıp gitmesini namus ve gurur meselesi olarak görürler, kızlarıyla uzun süre konuşmazlar. Ancak bunun her geçen gün azaldığı bilinmektedir.

Yörüklerde kız kaçırma olayı genellikle fakirlikten dolayı düğün masraflarını karşılayamamaktan, kızın istenip verilmemesinden, uzun süren nişanlılık döneminin ardından gerçekleşmektedir. Bahşiş Yörükleri, Torosların engebeli ve yüksek olmasının da kız kaçırma olayına yardımcı olduğunu düşünerek “Allah bu enginli, yüksekli dağları kocadan boşanmış avrat ile nişanlı kız için yaratmış.” ifadesini kullanmaktadırlar. Yörüklerde de kız kaçırma, sözlüsünü ve nişanlısını kaçırma şeklinde gerçekleşmektedir. Yerleşik hayata geçmeden önceki dönemlerde ise göç zamanında evlenecek olan erkek, evleneceği kızı yayla göçlerinde, düğünlerde, çeşme başlarında, ekin biçilen tarlada ya da davar sağmaya gittiği yerde beğenerek, dolaylı yollardan takip ederek kaçırmaktadır. Tabi bu kaçırma olayı kızın ve erkeğin belli bir yerde buluşması şeklinde gerçekleşmektedir. Kızın ailesinin

rızasının olmadığı durumlarda kaçırılan kızlara birkaç ay sonra düğün yapılmaktadır (Kayabaşı, 2018:71-72).

Anamur Karalarbahşiş köyünde ayakkabının üst üste gelmesi durumunda evden bir kızın kaçacağına inanılır (K74).

Bozyazı Tekmen’de “azgan” adı verilen dikenli bitkinin çiçek açtığı günlerde kızların daha çok kaçtıkları söylenir (K201).

3.1.1.2.Evlenme Çağı

Geleneksel kesimde kızın ve erkeğin evlenme çağına geldiklerini belirleyen birtakım ölçütler vardır. Bunların başında buluş çağının gelmiş olmasıdır (Örnek, 2016: 261).

Eskiden kız ve erkek çocukların buluş çağından sonra evlendirilmeleri; kızların on beş, erkeklerin on yedi yaşlarında evlendirilmeleri olağan sayılırdı (Üçer, 2020:169).

Anamur ve Bozyazı yöresinde, şehir merkezine uzak olan bazı köylerde, evlenme çağıyla ilgili olarak latife denebilecek bazı söylemler, eskiden kız çocuklarının erken yaşlarda evlendirildiğini göstermektedir. Örneğin Anamur’un Boğuntu köyünde kızın boyu “çeleni” kadar olmuşsa, Anamur Karakise köyünde kız çocuklarının giydiği uzun paçalı donun içi bir kutu burçak ya da “çırtlık” alırsa, Bozyazı’nın Kızılca köyünde, yuvağın üstüne oturan kızın, ayakları yere değiyorsa, evlenme zamanı geldiği anlaşıldı (K66, K127, K209).

Bozyazı Dereköy’de bir erkeğin evlilik çağının gelip gelmediği ilginç bir yöntemle belirlenirmiş. Köyün Küseğen mevkiindeki Goca İşam denilen yerde, “Herif Daşı” olarak bilinen, bir taş varmış. Evlenmek isteyen oğlana babası, “Sen ne zaman adam oldun, Herif Daşı’na bir gidelim, adam olup olmadığını bir ölçelim.” dermiş. Ağırlığı fazla, sert bir kayaymış bu Herif Daşı dedikleri. Taşı, göbek hizasına kadar kaldıracabilenin evlenme çağına geldiği anlaşılmış. Taşı kaldıramayan ise büyüklerin arasına giremezmiş.

Bu taş, zamanla ortadan kaybolmuş. Herif olamayan birinin balyozla kırdığı söylenir (K41).

“Erken yanan ocak, korlu olur.” sözüyle erken evlenin genç yaşta çocuk sahibi olacağı, nüfusu artacağı, bu nedenle yemek ve diğer ihtiyaçlar için ocağının daha çok yanacağı vurgulanır. “Erken evlenen dölüne, er yürüyen yoluna.” sözünde de erken evlenen insan, erken çocuk sahibi olur, tıpkı erken yola çıkan insanın fazla yol alması gibi.

Eskiden sıra bekleme yaygın iken, şimdi bu kurala pek dikkat edilmemektedir. Eğer kızın kısmeti çıkmışsa, büyük kardeşleri de olsa evlendirilmektedir.

Erkek için askerliğini yapmış olması aranan özelliktir. Ancak; erkek, ailenin tek erkek çocuğuyorsa ya da kızın kaçması durumunda askere gitmeden düğün yapılabilir.

Evlenme yaşı gelen kızların zamanı geçirmeden evlenmesi gerektiğine inanılır. Evlenme çağında, “Armudun sapı, üzümün çöpü.” derken, gelen kismetlerin hepsinde bir kusur bulup geri çeviren kızlara, Anamur’un Karakise köyünden olan bir kaynak kişimiz bademden ibret alınmasını gerektiği belirterek şunu söyler: “Badem ilk çiçek açar, zamanla çiçek çağlaya varır, çağla yetişir, kabuğu patlar, ancak badem daha içerdedir. Bu ne demektir biliyor musunuz? Ben yetiştim, benim zamanım geldi, beni buradan çıkarın demektir.” (K209).

Günümüzde, kızlarda ve erkeklerde evlenme yaşının giderek yükselmesinin en önemli nedeni eğitimin yaygınlaşmasıdır (Yeşil, 2014:163).

3.1.1.3.Evlenemeyenler ve Evlenemeyenlerin Evlenmesi İçin Yaptıkları Uygulamalar

Yörede evlenme çağı geçmiş ve evlenmemiş kızlar “kalgın” (K45), “kalık” (K84), “kız kocası” (K33, K53, K73, K78, K118), “honsa” (K12, K17), “kız doşanı” (K74, K118), “tuluk gurusu” (K206), erkekler ise “kocacık” (K77, K118), “oğlan doşanı”, “oğlan kocası”, “zamlı

bekâr” (K81, K118) gibi sözlerle ifade edilir. Bahşış Yörüklerinde çekişen iki kadından biri evli değilse, evli olan diğere “A! evde kalmış doşan.” diye hitap eder (K81). Evlenme çağını geçirenler giliklenmiş salatalığa benzetilir. Çekirdikleri büyüyen salatalığı beğenip de alan olmaz, ancak eşeklere verilir (K209).

Yörede evde kalmış kızlara çeşitli isimler verilmesine rağmen, evlenemeyen kızın bir gün kısmetinin açılacağı, “Delik taş yerde kalmaz.” sözüyle ifade edilir. Ortası delik olan taşlara saygı duyulur. Çoban, dağda davar güderken delik bir taşa rastlarsa taşı yerden alıp ağacın kuruyan dallarından birine takıverir. “Koca kızın gelinliği o kadar olur.” sözü ise evlilik yaşı geçen bir kızın evlenmesi durumunda giydiği gelinliğin genç kızların gelinliğine göre üzerine daha az yakıştığını belirtir.

Evlenemeyenlerin kısmetinin açılması için yaptıkları uygulamaların başında, Türkiye’nin hemen yerinde olduğu gibi yatırlar ve ziyaret yerleri ile hocalara gitmek gelir.

-Anamur’un Şih Ardıcı yaylasındaki dede (yatır) ziyaret edilir. Kısmetinin açılmasını isteyen genç kızlar mezarın yanında namaz kılıp dua ederler. Ziyaret yerine gelenlerle birlikte yemek yerir (K78, K127).

-Bozyazı Kızılca köyü Kızıldere mevkiinde bulunan Ehenazi Dede ziyaret edilir. Evlenmek isteyen genç kızlar, mezarın yanındaki çam ağacına bez bağlarlar (K66).

Anamur Yukarı Kükür Köyü Maşat mahallesinde küçük bir in dede olarak isimlendirilir. Dede, evlenme ve çocuk sahibi olma isteği başta olmak üzere, çeşitli dilekler için ziyaret edilir. İnün yanındaki taşın üzerinde mum yakılır, alt tarafından toprak alınıp yalanır, iki rekât namaz kılınır. Karaağaç ağacına bez bağlanır (K84).

-Anamur’un Teniste köyündeki “Kulval Beleni” mevkiinde bulunan ardıç ağacına bez bağlanır (K208).

-Anamur Kaş yaylasındaki Deliktaş’ın içinden üç defa geçilir, taşın girişindeki ladin ağaçlarına bez bağlanır (K1).

-Adı Mehmet olan yedi kişiden para toplanır. Evlenmek isteyen kızın, üzerine namazla örtülür, yaşlı bir kadın kav yakar, onunla tütse verir. Genç kızın sırtına bahtının açılması için oklava vurulur (K66).

-Kısmeti kapalı olan, yedi Mehmet'ten topladığı parayla ağzı kilitli bir kilit satın alarak hocaya gider. Hoca kilidi okur, daha sonra anahtarıyla açıp verir. Kilit, kısmeti kapalı olanın evine asılır (K45, K77, K124, K243). Bu uygulamada bazen kız ya da erkek farkı aranmaz, hocaya açtırılan kilit, evin dış kapısına asılır (K18).

-Yedi evden toplanan tuz, banyo suyuna karıştırılır (K14).

-“Çonguş” adı verilen kuş ilk öttüğü zaman konduğu ağacın çevresini kısmeti kapalı olan erkek döner (K105, K206).

-Kısmeti kapalı olan kız, yeni aldığı kilidi hocaya okutur, kilidin ağzını kapatıp deniz kenarına gider, kilidi açtıktan sonra denize atar (K33).

-Kısmeti kapalı olan kız, kilit satın alarak hocaya gider. Hoca duasını okur, kilidi kilitler. Kız, kilidi alıp evine gelir, abdest alıp namaz kılar, seccadenin üzerine kilidi koyar, açıl şansı deyince kilit tık edip açılırsa kısmetinin de açılacağına inanır. Köyde birçok kızın kısmeti açılıp evlenmiş (K162).

-Düğün sırasında sakız çiğnemek iyiye yorumlanmaz, evlenecek olan kişilere uğursuzluk getireceğine inanılır (K77).

3.1.1.4.Eş seçimi

Geleneksel kesimde, evlenme işine girişme “kız bakma”, “kız arama”, “kız soruşturma” ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler, ilkin akrabalarından, komşularından, yakın çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar. Bu

konuda komşuları ve tanışları da yardımcı olurlar (Örnek, 2016:263).

Evlenecek kız ve erkekte birtakım özellikler aranmaktadır. Yaş, fiziksel özellik, karakter, beceri, eğitim durumu bunlardan bazılarıdır. Evlenecek olan kız ve erkeğin soyu, yaşı, eğitim durumu, fiziksel özelliği, becerisi gibi çeşitli özellikleri aranır. Eş seçerken dikkat edilen güzel, temiz, iyi huylu, ahlaklı ve saygılı olma özellikleri geçmişten günümüze hep aranmıştır (Altun, 2004:238-239).

Köylerde akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile imeceyle yapılan işlerden dolayı herkes birbirini tanımaktadır. Davar güderken, ekin biçerken, ekmek yaparken, çeşmeden su taşırken ya da bayramlarda ve düğünlerde, gençler birbirlerini görebilirler. Hangi evin evlenme çağına gelmiş kızı ve oğlu olduğu, herkes tarafından bilinir. Buna rağmen, “Düğünde kız, bozgunda öküz beğenilmez.” sözü ise bir uyarıdır. Çünkü düğüne kızlar süslenip gittiklerinden, her kız güzel görünür. Beğenilen kızın kusurlarının farkına varılmaz. “Bozgun” denilen hasat döneminde hayvanlara iyi bakılıp bol yem verildiği için besili ve güçlü olduğundan kusurlarını kestirmek kolay değildir (K60).

Köylerde temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için, işler çok ve ağırdır. Eve gelen geline, aynı zamanda bir işgücü gözüyle de bakılır. Bundan dolayıdır ki evinden kız çıkaracak olanlar, düğünü hasat sonuna erteleyebilirler. Düğün masraflarının karşılanması için yapılan işlerde kızın yardımına ihtiyaç duyulur.

İşten kaçmayan ve yaptığı işi iyi yapan kızlara “tutanaklı” denir. Bu kız koyun sağlar, kilim dokur, “eğirtmeç” eğirir, ekmek yapar, güneşi görmeden yayık yağar, kahvaltıya tereyağını hazırlar (K47, K200, K229). Anamur’un Teniste köyünde söylenen, “Evde kız olmayan, dağda avrat olmaz.” ya da “Anası evinde kız olmayan, el evinde avrat olmaz.” sözleri, kızın becerisi için söylenir (K198). Yörüklerde iyi kıza “maya” gibi benzetmesi yapılır (K213).

Bahşış Yörüklerinde elinden her iş gelen kızı biri istemek için araştırmaya başladığı zaman, “Adamın kızı, dokuz evi bir eşeğe yükletir.” derler. İyi konuşan, hakkını arayan kıza “çenesi zor” derler. Böyle kızlar için atlıyı atından indirebildiği ve kendisine laf söyletmediği söylenir. Kız, laf atan bir oğlana, “Doğru git yoluna, saman sar beline.” der (K192, K228).

Kız tarafının asaletli ve yüz kızartıcı bir suç işlememiş olması da aranan özelliklerin başında gelir. Bununla ilgili olarak, “Alma k...penin kızını, gelir kızını kızını; alma kızının kızını, sürer ebesinin izini.”, “Anasına göre olur, tanası.”, “Anasına bak kızını al, kenarına bak bezini al.” sözleri söylenir. Ayrıca kızın anası nasıl diye sorulduğu zaman “At, kısraktan doğar.” derler. Soyunda ahlaksız biri varsa, ahlaksızlığın torunlarına kadar mutlaka devam ettiği kanaati yaygındır. Bununla ilgili olarak Bahşış Yörükleri arasında anlatılan bir söylenti şöyledir: “Beyin oğlu, obanın birinin kızına âşık olmuş. Bey, kızın sülalesi hakkında araştırma yapmış, kız tarafı hakkında iyi duyumlar almamış. Kızı almak istememiş, ancak oğlunun ısrarlarına dayanamayıp kızı istemiş. Düğün olmuş. Kızın çeyizi develere yüklenmiş. Gelin ata bindirilmiş. Gelin alıcıları, yol üzerindeki bir çaydan geçerken öndeki deve suya çökmüş. Yörük beyi, “Bu devenin anası da suya çökerdi, deve bile aslına çekerse, insan daha çok aslına çeker.” diyerek gelin alıcılarıyla birlikte geri dönmüş, gelini ve çeyizi ailesine teslim etmiş (K192).

Eş seçiminde dikkat çeken âdetlerden biri de belirlenen gelin adayının aileye uğurlu gelip gelmeyeceğinin sınanmasıyla ilgilidir. Bunun için bir okka tuz ölçülüp tuz torbasına konur, kullanılmaya başlanır. “Tuz ölçme” denen bu uygulamaya göre, tuz bitene kadar evde bir olumsuzluk (yangın, kaza, ölüm, hastalık vb.) olursa o kızın aileye uğurlu gelmeyeceğine inanılır (K14, K17, K50, K53, K66, K79, K101, K111, K118, K124, K198, K200).

Anamur’un Yukarı Kükür köyü Sazak Mahallesi ile Karacukur köyünde kız istemeye gidilirken içinde su ya da

katran olan bir sukabağı, ağılın kapısına bırakılır. Sabah, davarlar ağıldan çıkarken kabak yuvarlanıp içindeki dökülürse, o kızın eve uğurlu gelmeyeceğine inanılır (K18, K109).

Anamur'un Sarıdana köyünde kız istemeye gidilirken bir kekliğin yolun üstünden uçarken görülmesi istenecek olan kızın uğurlu, yolun altından uçarken görülmesi ise uğursuzluk getireceğine inanılır (K250).

Erkek tarafının kızda aradığı özelliklerin birçoğu kız tarafı için de geçerlidir. Kız tarafı da aslını bildikleri bir aileye kızlarını vermek isterler. Erkek karakterli ve çalışkan olmalıdır. Erkeğin mal varlığı fazlaysa eş seçimini akrabalarından yapmak malın bölünmesini engelleyecektir. Erkeğin içki, sigara, kumar gibi alışkanlıklarının olup olmadığı kız vermede etkilidir. Eskiden erkeğin iyi çift sürmesi ya da bir çüküre sap takabilmesi en çok aranan özelliklerdi. İyi bir damat adayı için şöyle söylenir: “Eşğini korumacıdan kurtarabilmeli, yalağını korumalıdır.” (K6, K192).

Anamur Aşağı Kükür köyü Akbaş mahallesinde, “Akşam davarı dağdan gelmeyen, köpeği ürümeyen, ahırda ineği mülemeyen bir adama kız vermem.” denilir (K178).

Günümüzde büyüklerin evlenme ölçütlerine yeni nesil fazla rağbet etmemektedir. Evlenecek olan gençler, kendileri tanışmakta, bir süre görüştüktan sonra isterlerse evlenmeye karar verebilmektedirler. Bu konuda geçmişte kalan bir uygulama ise şöyledir: Anamur'un Bahşiş Yörüklerinde dağda hayvan güderken, çeşmeden su doldururken ya da düğün sırasında birbirlerini görüp beğenen, bir süre kendi aralarında görüştüktan sonra evlenmeye karar veren kızla oğlan arasında karşılıklı hediyeleşme olur. Kız oğlana kenarı işlemeli yazma ya da mendil, oğlan ise kıza toka, tarak, ayna verir. Kızla oğlanın birbirine verdikleri bu hediyeye “dutu” denir. Dutu, evlilik yolunda söz yerine geçer. Bir süre sonra kız, ailesinden istenmesi için oğlana haber gönderir.

3.1.1.5. Görücü Gitme-Kız İsteme

“Görücü gitme” diğer bir tabirle “dünür gitme” daha çok kentsel yaşamın göreneği durumunda olup, gittikçe zayıflamaktadır. Kırsal kesimde, görücülük ile kız isteme birbirine geçmiş hâldedir. Birbirine yakın çevrelerde yaşayan gençlerin ve ailelerin birbirlerini görüp, tanımalarından dolayı görücülüğe gerek kalmamakta doğrudan dünür olarak gidilmektedir (Kayabaşı, 2018: 74).

Yörede görücü gitmeye “ağız arama”, “ağız yoklama”, gidenlere ise “görücü”, “elçi”, “aracı” adı verilir (K45, K74, K77).

“Tuz ölçme” sonunda aileye uğurlu geleceğine inanılan gelin adayı için oğlanın annesi akrabası olduğu birkaç kadın ile kız tarafını iyi tanıyan, sözü geçen, hatırı sayılan bir kadınla kızı ve ailesini görmeye gider. Oğlan tarafından gelen kadınlar, kızın güzelliği, terbiyesi, temizliği, davranışları ile evin temizliğini ve düzenini kontrol ederler. Evin temizliği yanında evde kullanılan eşyaların temiz ve yerinde olması, kızın istenmesinde önemli ölçütlerden biridir. Bununla ilgili olan örnekler şu şekildedir:

Anamur’un Teniste, Bozyazı’nın Lenger köyünde kız görmeye gidenler, oturdukları odada serili olan çulun bir köşesini kaldırılıp altında toz olup olmadığına bakarlar (K47, K117, K245). Anamur’un Ferizler köyünde tava ya da tencerenin karasına (K53), Karadere köyünde ocakta kül olup olmadığına ve ocaklığın içinin cilalisına (K230) bakılır. Bozyazı’nın Kızılca köyünde bakır tencerenin dışı küllenip beyazlatılmışsa, ocaklığın içi ak toprakla sıvanmışsa kız istenir, yoksa ziyaret kısa sürer, kız istenmez (K66). Anamur’un Güneybahşiş köyünde kazana, duvarda dirgenlerin asılı olup olmadığına, evin köşelerinde örümcek ağı olup olmadığına (K80), Karakise köyünde tuvaletinin temizliğine ve mutfağın düzenine bakılır (K209). Anamur’un Karalarbahşiş köyü ile Bozyazı Tekmen’de evin içinde süprüntü, hamur teknesinde hamur kalıntısı varsa, ocaklığın içi isliyse kız istenmez (K124, K192, K236). Bu konuda yörede anlatılan bir söylenti şöyledir:

Görücüye giden kadınlardan biri, başının ağrısını bahane edip “başım başım, kaşım!” demeye başlamış. Kız, “İlaç verelim.” demiş. Kadın, “İlaçtan almaz, a kızım!” demiş. Kız, “Neyden alır ya?” demiş. Kadın, “Teknede hamur olur, ondan alır, o hamuru sararsam geçer kızım.” demiş. Kız, ağaçtan yapılan hamur teknesini getirmiş, kadınlar bir bakmış, teknenin içi hamur bulaşığıyla dolu, bunun ettiği yenmez diyerek kalkıp gitmişler (K30).

Anamur Yukarı Kükür köyünde kız istemeye gelenler, evin duvarındaki kuşakta asılı olan süpürgeyi yere atıverirler, kız istenirken süpürgeyi görecektir şekilde bir şey getirmesi istenir, süpürge yerinden kaldırıp kuşaktaki çiviye asılırsa, kız istenir (K186).

Görücü gelen kadınlara kızını beğendirmek isteyen aneyle ilgili olarak da şöyle bir anlatı vardır: Zamanın birinde, bir eve kız görmeye gidilmiş. O günlerde makyaj olmadığı için evin kadını, görüclere kızı göstermeden önce ocağı iyice yakmış, yanakları iyice kızarıp güzel görünsün diye ocağın kenarına kızını oturtmuş, “Ben gel demeden ocağın yanından ayrılma!” diye de kızını iyice tembihlemiş. Görücler gelmiş. Biraz zaman geçmiş, kız ocağın başında oturmaktan sıkılmış, “Ana! kızdım kızardım, geleyim mi?” diye annesine seslenmiş (K146).

Aracılar kızı beğenirse; kız ve oğlan bir araya getirilip görüştürülür. Çiftlerin birbirlerini beğenmeleri durumunda, görüclerin işi sona erer, kız isteme aşamasına geçilir. Kız isteme işi genellikle gizli tutulur. Çünkü araya girenler olur, iş bozulabilir.

Kız arama, beğenme ve ağız arama sırasında kadınlar ön planda iken, kız istemeye oğlanın babası ya da “eski adam” denilen lafı oturaklı, karşı tarafın bileğini bükebilecek, sözü dinlenen, olgun, çevresinde hatır sahibi olan biri gider. Oğlanın babası hayatta değilse, amcası ya da dayısı kız istemeye gider. Kız istemeye gidenlere “istici”, “dünürücü”, kızın istenip işin olumlu olmasına ise “kız bitirme” denir (K31, K135). Kız görmeye daha çok cuma akşamı (Perşembe) gidilir.

Sohbet sırasında erkek tarafı konuyu, “Eliniz iyi, ayrılanızı koyu diye geldik, soyumuz belli, huyumuz belli, siz bizi bilirsiniz, biz sizi biliriz, birbirimizi soracak değiliz.” diyerek konuyu açar. Daha sonra, “Allah’ın emri peygamberin kavliyle sizden hısımlık ummaya geldik, kızınız’yı, oğlumuz.....’ya istiyoruz.” kalıp ifadesi önceden belirlenen kişi tarafından söylenir. Kızın babası, “Hayırlı kismetse olur, inşallah.” der, eşinin, kızının, diğer çocukların, orada bulunan yakınların fikrini aldıktan sonra kızı verebilir. Ancak; genelde bir istemede kız verilmez. Kızın babası, “Biz bunu bir düşünelim, size haber veririz.” diye işi sürece bırakabilir ya da “Bir soğan yarma ile bir sefer gelmeyle kız verilmez.” denilir (K192).

Kız tarafının kararı olumlu yönde olursa, “İşinizi üstünüze alın.” diyerek aracı olan biriyle karşı tarafa haber gönderir.

Eskiden kız istemeye giderken evde yapılan bir tatlı götürülürdü. Bu tatlılardan biri, “sini”, “sini gıvratması”, “tepsi”, “oklava kesmesi”, “gab”, “gıvrış”, “gıvratma”, “gıvrım büküş”, “gıvrım” gibi isimler verilen, bir çeşit baklavaydı. Tatlı tepsisinin üzerine al örtülüp nakışlı bir bohçaya sarılır, kız evine götürülürdü (K14, K15, K26, K58, K74, K79, K81, K85, K101, K209). Kız tarafının kararı olumlu ise getirilen tatlı ikram edilir. Buna Anamur Orhana köyünde “gab bozma” denir. Köyde, kız bitirme konusu konuşulurken birinin oğluna kızın babasının adı söylenerek “.....evinde gab bozmuşlar” derler. Tatlı bozulmadan geri verilirse, kız tarafının gönlü olmadığı anlaşılır (K73, K135). Yukarı Kükür’ün Görpe mahallesinde ise kız verildiyse erkek tarafı, “Kızı bitirdik, kafa koçanını aldık.” derler. Eskiden nüfus cüzdanları biraz büyük ve ağır olduğu için feslerin içinde taşınmış. Kafada taşındığı için de nüfus cüzdanı yerine “kafa kâğıdı” ya da “kafa koçanı” denirdi (K22).

Kıvrım yerine “pekmez helvası”, “tene helva”, “kara helva”, “kaşık helvası”, “un helvası”, “asıda” gibi helvalardan biri de götürülebilirdi (K14, K26, K58, K79, K80, K85,

K101, K230). Anamur'un Yukarı Kükür köyü Maşat ve Sazak mahalleri ile Aşağı Kükür'ün Akbaş Mahallesi, Karaçukur ve Kılıç köylerinde "gocadarı" sacda kavrulur, taşa yarılr, ununa pekmez karıştırılıp "darı halvası", "tas halvası", "karahalva", "toz halvası" denilen, bir çeşit helva yapılır. Sonraki dönemlerde "kaşık helvası" yapılmaya başlanmış. Kaşık helvası darı unu, pekmez ve tereyağıyla yapılır. Yeteri kadar helva yapıldıktan sonra birkaç tane kaba basılıp çuvala konur, kız istemeye giderken "gab" adıyla götürülürdü (K70, K76, K84, K119, K120, K109). Anamur'un Karaçukur köyü Yivil mahallesinde kız istemeye giderken yapılan pekmez helvasına "tas" denir (K18).

Yörede kız istemeye giderken götürülen pekmez helvasıyla ilgili şöyle bir anlatı vardır: Oğlan tarafı yeni yaptıkları helvayı alarak kızı istemeye gitmişler. Kız, helvayı alıp mutfağa koymuş, ancak kızın gönlü yokmuş, mutfakta kahve yaparken helvanın üzeri kıpırdamaya başlamış, "Titireme bulamaç, ben seni yemem." demiş (K74).

Anamur Yukarı Kükür köyü Görpe ve Maşat mahallerinde kız istemeye giderken yapılan tatlılardan biri de pekmezden yapılan "peşmane" tatlısıdır. İçi pekmezle dolu olan küplerden birinin ağzı, yazın yenilmek üzere ya da kız istemeye giderken tatlı yapmak için devamlı bağlı olarak kalırdı. Kız evine götürülen tatlı, kız gönüllü ise geri verilmez, kızın ikinci defa istenmesi sırasında ağzı açılarak ikram edilirdi (K114).

Anamur'un Karakise köyünde kız istemeye giderken "asıda" yapılıp götürülür. Ocaktaki tencereye sadeyağ konur, yağ eridikten sonra, yeteri kadar darı ya da buğday unu dökülerek kaşıkla karıştırılır, un sapsarı sararınca hamur teknesine ya da bakır leğene aktarılır. Üzerine başka bir tencerede kaynamakta olan pekmez şerbeti dökülür. Kaşıkla karıştırılır, biraz soğuduktan sonra hamur yoğurur gibi elde yoğrulur. Koyulaşınca, derin ve yuvarlak olan bakır tasa basılır. Bohçaya sarılarak kız evine götürülür. Tastan çıkarılan helva kalıp gibi olur. Buna "asıda tası" denir. Kız tarafı gönüllü ise asıda tası geri verilmez, asıda getirilen bohçaya

bir mendil ya da para kesesi konur, istemeye gelenlere verilir. Nişandan önce kızın teyze, amca, dayı gibi yakınlarına verilmek üzere birer tane asıda tası yapılır, bohçaya sarılıp gönderilir. Çocuk olunca cinsiyetini soranlara kız ise “Bir asıda tası dünyaya geldi.” denir (K209).

Bozyazı Kızılca’da kız tarafının kararı olumlu olsa da, ilk istemede kız verilmez. Oğlan tarafı ikinci defa kızı istemeye geleceği zaman kız tarafı bir horoz keser, etinden “arabaşı” çorbası yapar. Kadayıf çekilir. Çorbaya tuz atılmaz. Çorba, kaşıkla karıştırılmaz. Bunun yerine, ucu çatallı bir çalı kullanılır. Kaşık yerine, çalının kullanılması, kızın gittiği eve bereket getirmesi, tıpkı bir ağaç gibi kök atması ve dallanıp budaklanarak çoluk çocuğa karışması temennisidir (K66).

Kıvrım ve helvadan sonra, lokum kutusu götürülmeye başlanmıştır. Günümüzde kızın istenmesi sırasında baklava ve çikolata götürülmektedir (K77).

Eskiden kız istemeye gelenlere, kengerden yapılan “diken kahvesi” ikram edilirdi (K31, K118).

Oğlan tarafı kızı istedikten sonra kızın ailesine bir mendil verir. Kız, mendili düğümleyip isteyicilere geri verirse kararının olumlu olduğu anlaşılır. Ucu düğümlemiş olan bu mendile “vekillik” denir. İsteyiciler, vekilliği getirip oğlana verirler. Oğlan, evin bir köşesine asar. Kız alınınca ya kadar, mendil asıldığı yerde kalır, düğümü çözülmez. Kız tarafı isteksiz ise mendile düğüm atılmaz (K47, K78, K101, K192, K213, K242).

Anamur’un Evciler ve Kaladıran köylerinde kız isteme sırasında ortaya “elpeden” denilen, kıl sicim atılır. Kız gönlüllü ise ipi düğümler, gönülsüz ise düğümlemez (K30, K106).

Anamur’un Sariağaç köyünde ise isteyiciler bir yağlığı düğümleyip kıza uzatırlar, kızın gönlü varsa, yağlığın diğer ucundan asılır, yoksa asılmaz (K14).

Anamur'un Karakise köyünde kız istemeye birkaç defa gidilir. Son istemede, bir yazma götürülür. Kız tarafı, gelen yazmaya karşılık olarak ucu nakışlı bir mendili helva tasının getirildiği bohçaya koyarsa, kızın bittiği belli olur (K209).

Mendil ile ilgili farklı bir uygulama, Anamur'un Karalarbahşiş köyünde yapılır. Köyde, beğenilen bir kıza birkaç tane talip aynı anda çıkabilir. Bu durumda, kızın arkadaşlarından ya da yakınlarından biri aracılığıyla kıza gönlü olan kişilerden birer mendil alınarak kıza verilir. Kız, gönüllü olduğu oğlanın mendilini düğümleyip aracıya verir. Aracı, bu mendili oğlana ulaştırır. Kıza talip olan diğer gençler ise vazgeçerler (K228).

Kızın oğlanı kabul etmesiyle ilgili olarak yörede anlatılan gelen bir söylenti şöyledir: Bir kız istenmiş, oğlan ilk istemede gelmemiş. Kız tarafı, oğlanı getirin, bir görelim demişler. İkincisinde oğlan gelmiş, kız, misafirlere çay ikram etmiş. Oğlanın çayına şeker koymamış. Oğlan da sürekli kaşığıyla bardağı karıştırıp ses çıkarmaya başlamış. Bunun üzerine kız demiş ki; “Baba deve mi geliyor bilmem?” demiş. Oğlan; “Bu devenin yükü keşke şeker olsaydı.” demiş. Kız, “Baba, ben bu oğlanı alacağım.” demiş. Oğlan, çayı şekersiz içseydi kendine bir hayrı olmayacaktı (K46, K74).

Bozyazı'nın Lenger köyünde kız tarafının gönlü yoksa isteyicilerin ayakkabılarına acı biber koyarlar. Ayrıca oğlan için, “İneği yok sağlamak ister, yayığı yok yaymak ister, ...oğlu adam olmuş da benim kızı istemeye gelmiş.” derler (K47).

Anamur'un Karalarbahşiş köyünde kızın gönlü yoksa istemeye gelenlerin ayakkabısının içine su döker ya da tuz koyar (K74, K192). Ayrıca kızlar, kanı kaynamayan erkekler için “Akşam olur, yemeğini yemez, sabah olur, ayağını giymez, çayını içip yoluna gidemez.” derler. Kız tarafının gönlü yoksa “Ekin ekim sele serpe, orak vurdum çala çarpa, benim kızım daha görpe.” diye kızların küçük olduğunu bahane ederler, oğlana da “Senin ekinin ağarmış, sen git.” derlerdi (K228).

Anamur'un Karaçukur köyünde kız tarafının gönlü yoksa “Arkadaş hoş geldiniz, sefa geldiniz, yiyelim içelim, amma keskin keserinizi taşa vurmada gidin, eksiğinizi başka yerden arayın.” denir. Kızın gönlü var, ancak ailesinin gönlü yoksa kız bir daha isteyin der, oğlan tarafı yeniden gelir, oğlanın babası “Arkadaş biz buraya bir un çuvalı yıktık, bizim un öğündü mü, öğünmedi mi?” diye sorar. Kız tarafı “Sizin un öğünmedi.” derse, ilk fırsatta kız oğlana kaçar (K5).

3.1.1.6.Söz Kesimi

Söz kesimi kız istemeden sonra gelen evlilik aşamasıdır. Dünürçülük yoluyla anlaşılan ailelerin, bu anlaşmalarını daha geniş bir davetli huzurunda sözle iyice pekiştirmelerine “söz kesimi” ya da “söz kesme” denilmektedir (Altun, 2004: 253). Söz kesimi yörede “tatlı bozmak”, “tatlısı yenmek”, “yüzük takmak”, “belli koymak”, “adını koymak” sözleri ile ifade edilir (K57, K77).

Söz kesimi, kız verildikten en fazla bir hafta sonra tarafların yakınlarının katıldığı bir törenle gerçekleştirilir. Çiftlere söz yüzükleri takılır. Gelin adayına başka görücülerin talip olmaması için yüzükle birlikte bilezik, küpe, kolye gibi takılar da takılabilmektedir. Ayrıca yazma, kıyafet vb. hediyeler verilmekte ve erkek tarafının getirmiş olduğu tatlı yenilerek söz kesilmektedir. Eskiden, söz kesiminde de evde yapılan kıvrım, pekmez helvası gibi tatlılar yenirken, günümüzde pastaneden alınan baklava ikram edilmektedir.

Türk kültürü içindeki özel gün yemeklerinde “tatlı” temel yiyeceklerin başında gelmektedir (Yeşil, 2014: 175). Söz kesmede, nişanda ve düğünde yemeklerin yanı sıra özel amaçla tatlı ikram etmek ve tatlı yemek önemli bir unsurdur. Tatlı başlanıp tatlı bitirilmesi evliliği etkileyecek, her şey yolunda gidecek ve evlilik mutlu olacaktır (Nahya, 1984: 97).

Söz kesmede nişan günü, alınacak ev eşyası, çeyiz ve takılar üzerinde durulur. Yörede başlık geleneği bulunmadığı gibi takılar konusunda da bir zorlamaya rastlanılmamıştır.

Kıza belli konulduktan sonra oğlan evindeki develerden biri düşerse, eve bir zarar gelirse “Bu kız bize yaramadı.” derler (K57).

Eskiden Anamur’un Kaşdışlen köyünde, söz kesiminin ertesi günü, bir helke şerbet yapılır, köyün tamamına dağıtılırdı. Şerbetten içenler, evlenecek olan çifte “Allah mutluluk versin.”, “Allah mesut etsin.” gibi iyi dileklerde bulunurdu. Bugün şerbet dağıtma geleneği uygulanmamaktadır (Çıplak, 2005: 183).

Anamur’un Karalarbahşiş köyünde söz kesiminden sonra oğlan evi bir davar keserek etini birkaç parçaya ayırır, kazanda haşlayarak söğüş yapardı. Söğüşle birlikte gelinlik yanına gidilirdi. Kız tarafı da birkaç gün sonra ekonomik durumuna göre davar keserek oğlan evine giderdi (K81).

3.1.1.7.Nişan Töreni ve Nişanlılık Dönemi

Söz kesiminde, nişan günü belirlenir. Nişan, sözden sonraki evlilik aşaması olmakla birlikte, günümüzde ekonomik nedenler ya da çiftlerin birbirinden farklı yerlerde memur olarak çalışması durumunda, söz ve nişan, aynı gün kız evinde, az sayıdaki katılımcıyla birlikte yapılabilmektedir.

Nişan farklı bir günde yapılacağı zaman, nişan öncesinde aileler, nişan alışverişi için bir araya gelirler. Alışverişte kız ve erkeğe nişanda giyecekleri elbiseler ve nişan yüzükleri alınır. Her iki tarafın ailesi, akrabaları ve çiftlerin yakın arkadaşlarının katılımıyla kız evinde ya da düğün salonunda nişan töreni yapılır. Nişan salonda yapılacaksa masrafları oğlan tarafı karşılar. Nişan töreni için isteğe göre davetiye bastırılır ya da sözlü olarak “...günü nişanımız var, buyurun gelin.” denir. Nişan evde olduğu zaman misafirlere yemek verilebilir. Tören mevlit okunarak ya da eğlence düzenlenerek gerçekleşir. Anamur’un Bahşiş Yörüklerinde ve Karaki-

se köyünde nişan günü oğlan tarafı bir davar keser. Davar bütün olarak ya da büyük parçalar halinde kazana konur. Üzerine karabiber ve kırmızı toz biber serpilir. Kazanın kapağı kapatılır, çevresi hamurla sıvandıktan sonra pişirilir. Pişirilen davar kız evine götürülür. Buna “söğüş” denir. Davarın eti didilerek misafirlere ikram edilir. Anamur Karakise köyünde oğlan tarafı, kızın teyze, amca, dayı gibi yakınlarının her birine içinde asıda olan kabı nişan hediyesi olarak götürür (K157, K209, K228, K229). Çiftlerin parmağına kırmızı ya da mavi bir ipin ucuna bağlanmış altın yüzükler takılır. Dua edilerek, ip kesilir. Çiftlere hediye olarak aileye çok yakın olanlar altın, diğerleri ise para takarlar. Kız ve erkek tarafı arasında ya da gençler arasında olumsuz bir durumdan dolayı nişan bozulursa; kız tarafı oğlan tarafının aldığı takıları, yüzüğü, giyim eşyalarını bir bohçaya sararak oğlan evine verir.

Nişanlılık dönemi çiftlerin birbirini yakından tanıdıkları, ailelerin düğün için gerekli olan hazırlıkları yaptığı bir dönemdir. Nişanlılık süresinin kesin bir kuralı yoktur. Bu süre daha çok iki tarafın anlaşmasına bağlıdır. Kimi özel durumların, askerlik, okul, gurbetten dönüş, hastalık, ölüm, vb. dışında süre uzatılabilir ya da kısaltılabilir. Sürenin uzatılmasında ya da kısaltılmasında her iki tarafın hazırlanması ve kimi ekonomik etmenler de rol oynamaktadır (Örnek, 2016: 268).

Bozyazı Tekmen’de olduğu gibi, bazı köylerde oğlanın kendisine ait bir evi olmadan kız tarafı düğüne yanaşmamakta, oğlanın ev yaptırmak zorunda olması nedeniyle, nişanlı kalma süresi uzayabilmektedir. Nişan ile düğün arasında Kurban Bayramı olursa, oğlan evi kız evine, boynuzuna altın bağlanarak süslenmiş bir kurban gönderir. Eski den nişanlılık döneminde, kızla erkeğin görüşmesine sınırlı ölçüde izin verildiği için, çiftler gizlice buluşurlarmış. Bu yüzden eskiler, “Allah dağın taşın ağacını nişanlılar için yaratmış.” derlerdi (K198).

Günümüzden en az yetmiş yıl kadar önce, bazı köylerde kızla oğlan evleneceği güne kadar birbirlerini görmezlerdi.

Nişan konulacağı zaman vekillik alınırdı. Odada bulunan kapı örtülür. Kapının arkasına kız oturur, diğer tarafta hoca ve damat adayları olur. Hoca, kızın vekili olmak için kapının arkasındaki kıza oğlanın adını söyleyerek, “Vekilin olayım mı?” diye sorar. Kız, yavaş bir sesle, “Ol.” der. Bu konuşma hoca ile kız arasında üç defa tekrarlanır. Vekillik alınmış olur (K209).

3.1.2.Evlenme Sırası

3.1.2.1.Düğüne Hazırlık

Hayatın belli başlı evrelerinden biri olan evlenmenin kına gecesinden sonraki aşaması düğündür. Düğün yemeği, gelinin hazırlanması, gelin alınmaya gidilmesi, gelinin evden çıkarılması, gelinin yeni evine getirilmesi ve indirilmesi sırasında birçok geleneksel uygulamalara rastlanmaktadır.

Kültürel değerlerin en önemli göstergelerinden biri olan “düğün”, kişisel tercihlerin yanında, aynı toplumun üyesi olarak hüznü ve sevinci paylaşma, manevi hazzı ulaşma, sorumluluk taşıma, problemlere çözüm getirme, beraber yaşamanın getirdiği kurallara saygı gösterme gibi ortak değerlerin sentezi durumundadır. Düğünlerde görülen, o topluma özgü olma vasfı kazandıran adet ve uygulamalar, aslında, toplumdaki düzeni, paylaşmayı, beraberliği sağlayan önemli kilit noktalarıdır (Altun, 2004: 279).

Eskiden düğünler daha çok güzün yapılarırdı. Güzün ürünlerin kaldırıldığı, hayvancılıkla uğraşanların yayladan döndüğü, parasal harcamaların ve boş zamanların olduğu gündü. Kendisine yardım eden birine, “Ömrün uzun olsun, düğünün güzün olsun.” diye iyi dilekte bulunulurdu (K77).

Düğün mutluluk verici, eğitici, gelenekleri canlandırıcı, eğlendirici fonksiyonlarının yanında insanları bir araya getirme özelliği ile de oldukça meşakkatli bir hazırlıklar bütünüdür. Kişiye, toplumun bir üyesi olmanın hazzını ve toplumda düzen içinde yaşamanın gerekliliğini hissettiren düğün, aynı zamanda insanları bir araya getirerek bireyler

arasındaki toplumsal bağları kuvvetlendirmekte, ortaklığı pekiştirmektedir (Eker, 1998:155).

3.1.2.2.Düğün Odunu

Eskiden oğlan ve kız evinde, düğünde yenilecek olan ekmeğin ve düğün yemeklerinin pişirilmesi ile kına gecesi başta olmak üzere, akşamları düğün evinin önünde yapılacak olan eğlenceler sırasında, aydınlığından yararlanmak için dağdan getirilen oduna “düğün odunu” denirdi. Düğün odununa gidilmeden önce, düğün sahibi orman işletmesine giderek izin alırdı.

Düğün odununa gidilecek olan gün kararlaştırıldıktan sonra köyde gençlerin olduğu evlere haber verilir, her evden bir kişi hayvanıyla birlikte oğlan evine gelirdi. Düğün odununa söylenmeyen ev olursa, kırılma ve küsmeler olurdu. Oğlan evinde toplanan gençler, deve, eşek ya da katırlarla dağa oduna giderlerdi. Develere sesi çok çıkan “görbet” ya da “güldürüm” denilen, karın altı çanları takılarak devenin havudundan aşağıya sarkıtılırdı. Bunlar büyük çanlar olduğu için, sesi 5-6 km uzaklıktan duyulurdu. Öndeki devenin başı yağlıklarla süslenirdi. Deve katarını, kuyruğu kesik bir eşek çekerdi. “Güçük eşek” devenin önüne iyi yakışırdı. Gençlerden biri önde bayrağı taşır ya da öndeki devenin havuduna bayrak takılırdı.

Dağdan topladıkları odunlarla dönen gençler, oğlan evinde havaya atılan silahlar ve çalgıcılarla karşılanırdı. Düğün sahibinden “aveyit” alındıktan sonra, bayrak teslim edilirdi. Oğlan evi, gençlere bir davar keser, etinden kavurma yapılarak ikram edilirdi. Daha sonra çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla, odunların çevresinde oynanırdı. Getirilen odunun yarısı oğlan evinde kalır, yarısı kız evine götürülürdü. Bahşiş Yörüklerinde, düğün odununa, çok sayıda deveyle gidildiği olurmuş. Karalarbahşiş Yörüklerinden olan Fatma Devci’nin düğün odunu, altmışaltı deveyle gelmiş. Düğün odunu için Karalarbahşiş’de Karaguz’a, Çarıklar’da Azı Tepesi’ne, Orhana’da Sarıdana ve Korucuk taraflarına

gidilirdi (K7, K14, K15, K74, K84, K89, K101, K106, K129, K135, K153, K169, K192, K209, K228).

3.1.2.3.Çuval Açma

Düğün odunu geldikten sonra bir perşembe günü ekmek yapmak üzere komşular çağrılır. Ev sahibi olan kadın abdest alır, Fatiha okuyarak çuvalın ağzını açar. Ocaktan kömür ve kül alıp leğenin içine koyar. Çuvaldan bir avuç un alarak kömür ve külün yanına koyar. Leğene koyduğu unun birazını alır, çuvalın içine bırakır. Bu uygulamayı üç defa tekrarlar. Ekmeğe yardım etmek için gelen komşular, unun içine arılık atarlar. Böylece unun bereketli olacağına inanılır. Daha sonra hamur yoğrulur, sacda yufka pişirmeye başlanır. Eskiden yetmiş kilonun üzerinde un çuvalları olurdu. Birkaç gün düğün ekmeği edilirdi. Düğün ekmeği her iki tarafta da yapılır. Çuval açımına gelenlere ev sahibi tarafından yemek verilir. Kız tarafı oğlan evinin gönderdiği undan ekmek yapar. Çuval açıldığı gün, kıvrım tatlısı yapanlar da olur (K30, K77, K80, K84, K85, K101, K135, K208, K209, K230, K243).

Bir perşembe günü oğlan evinde yapılan törenlerden birisi de “çuval açma”dır. Çuval açmada esas rol konu komşu ve köylülere düşer. Herkes kendi kudretine düşecek kadar, bir leğen içinde un ya da bir tabakta kuru fasulye, nohut, darı getirirler. Un dolu leğenin üzerinde muhakkak birer ikişer kaşık dikili olur. Getirilen unlar odanın ortasına konan boş bir çuvala dökülür. Bir yandan yakın akrabalar, ekmek yapmak üzere hamur yoğurmaya başlarlar. Sabahtan akşama kadar ekmek yapılır. Yapılan ekmekler boş bir odaya yığılır. Düğünde ekmek dağıtımı buradan yapılır (Gelmez, 1986: 73).

Bozyazı Tekmen’de, hamurun yoğrulduğu leğen sayısı kadar, közün üzerinde ortası delik çörek pişirilir. Bu uygulamada yeni çiftlerin kaç tane çocukları olacağı tahmin edilir (K125).

Oğlan evinde çuval açıldıktan sonra ev halkından birinin başına bir iş gelirse (ölüm, hastalık, kaza vb.) Kızın uğursuz olacağına inanılır (K77).

3.1.2.4.Darı Dövme

Düğün evinde yapılan hazırlıkların bir diğeri, “döğmelik” darının ayarlanıp dövülmesidir. Düğün yemekleri içinde yer alan keşkek, yarma darıdan yapılır. Anamur’un Teniste köyünde yetiştirilen darıdan yapılan döğme, düğün mevlit gibi toplu yemeklerde tercih edilir. Darı, kalker taşından yapılan dibeklerde “solku” adı verilen tokmaklarla dövülür. Darı dövmek meşakkatli bir iş olduğu için, komşular yardıma gelirler. Dibeğin başına, karşılıklı olacak şekilde, iki kadın geçer, ellerine “solku” verilir. Dibekteki ıslatılmış darıya solkular sırayla vurularak darı dövülür. Kadınlar solku vururken “hıh” diye bir ses çıkarırlar. Bu ses, solku vurma sırasının kendisinde olduğunu bildirmesi ve darının iyi dövülmesi içindir. Bu sırada dibeğin çevresine bir çul serilerek minderler atılır, yardıma gelen kadınlar otururlar. Kadınların arasında, yaşlı olanlar da vardır. Bunların içinde “eğirtmeç” eğirenler olur. Düğün sahibi de “Eğirtme cinizi burada eğirmeyin, yoksa gelinin başını döndürürsünüz.” diyerek yaşlılara serzenişte bulunur. Yaşlılardan biri, darı dövenlerin “hıh” deycisi olabilir. “Hıh” sesi, darıyı dövenler yerine, bu kadın tarafından söylenir. “Döğme dövenin hıh deycisi”, “Solku vuranın hıh diyeni”, “Dibek dövenin hıh deycisi”, “Hıh deycisinin sumak dövücüsü” gibi sözler, birileri iş yaparken tembel tembel oturanlar için söylenir (K77, K78, K80, K91, K206).

Dibekte dövülen darı gelişigüzel kırılır, kabuğundan çıkar. Kabuğundan çıkmış haline döğme denir. Döğme, birkaç gün güneşte kurutulduktan sonra pişirmeye hazır hale gelir. Oğlan evi, döğmenin yarısını kız evine götürür.

Eskiden, Anamur’un Karakise köyünde çengelli akdarıdan keşkek yapılmış. Kellesi yumak gibi olan bu darı yar-

ma taşında yarılır, düğünlerde pişirilirmiş. Son derece lezzetli, beyaz bir çorbası olurmuş (K209).

3.1.2.5.Çeyiz ve Çeyiz Sandığı

Çeyiz; gelin olacak kız için hazırlanan ve gelin gittiği eve götürdüğü her türlü eşyadır. Evlenmenin en önemli safhalarından biri olarak hazırlanması, asılması, gösterilmesi, yazılması, oğlan evine götürülmesi ve kullanılması bakımından özellikleri gösterir (Üçer, 2020:203).

Yörede çeyize “cehiz”, çeyizin hazırlanmasına da “cehiz düzmek” denilmektedir. Kızın çeyizi çok erken yaşlarda hazırlanmaya başlanır. Ülkemizde, “kız beşikte, çeyiz sandıkta” ifadesi, Anamur ve Bozyazı’da “kız kundakta, çeyiz sandıkta” olarak söylenir. Çeyize hazırlık, içine eşyaların konulacağı sandığın satın alınması ya da sandık yapan ustalara yaptırılmasıyla başlanır. Yörüklerde ıstarda dokunan ala çuval, çeyiz sandığı yerine geçer. En az iki çuvalda çeyiz eşyası saklanır.

Çeyiz sandığına ilk olarak bolluk ve bereket getirmesi dileğiyle, “bereket taşı” konur. Eskiden çeyiz hazırlama az iken, günümüzde değişen ekonomik koşullara göre çeyiz de değişiklikler olmuş ve çeşitlilik artmıştır. Yörüklerde ala kilim ve ala çuval kızın çeyizinde mutlaka olurdu. “Çulfa-lık” denilen dokuma tezgâhında kumaş dokunur, bu kumaşlardan kıyafet dikilirdi. Sonraları bir top “humayın” alınarak üzerine kanaviçeler işlenir olmuş. Gelinin çeyizi olarak sac, senit, kazan, tencere, leğen, oklava, ibrik, güğüm, ala kaşık, al kilim, ala çuval, kıl çul, un çuvalı, heybe, kazan, bir ya da iki kat yatak olurdu (K57, K66, K99, K228).

3.1.2.6.Kesene/Sandık Götürme/Pırtı Biçme/Asbap Kesme

Düğünden bir hafta önceki perşembe günü, erkek tarafı kıza ve ailesine aldığı hediyeleri çalgıcılarla kız evine götü-

rür. Buna Anamur'un genelinde "kesene" ya da "sandık götürme", Anamur'un Kaşdişlen köyünde "pırtı biçme" ya da "kepez götürme", Bozyazı Tekmen'de ise "asbap kesme" denir.

Kıza alınan giysiler, altınlar ile "yırtımalı" da denilen kumaşlar, sandığa konur. İki metre uzunluğundaki bir kargının ya da değneğin ucuna bayrak, bayrağın altına mendil bağlanır. Bayrağın tepesine ise mevsimine göre limon, portakal, nar, elma takılır. Sandıkla birlikte, kına gecesinde yakılacak olan kına, düğün ekmeğinin yapılması için un, düğün yemeği için yağ, kırmızıbiber, tuz, pirinç, soğan, kuru fasulye, döğme, birkaç tane tavuk ve davar, yemekleri pişirmek için de odun götürülür. Davarın boynuzlarına limon ya da portakal takılır, al bağlanır. Kesene günü oğlan evinden kız evine götürülen, düğün yemeğiyle ilgili ürünlerle, "tohumkavudu" (K29, K124, K179, K230), "düğün aş" (K77), "ağırlık" (K111) denir. Kıza götürülen kumaş ya da elbiselere ise Anamur Evciler köyünde "göçlük" adı verilir (K57).

Bunların yanında, keseneye gelen misafirlere ikram edilmek üzere, oğlan tarafında kıvrım, pekmez helvası, un helvası gibi çeşitli tatlılar ile bazı köylerde söğüş hazırlanarak kız evine götürülür. Söğüş, çeşitli şekillerde hazırlanır:

Anamur Karalarbahşiş köyünde davar kesilir, derisi yüzölüp temizlendikten sonra büyük parçalar halinde kazanda haşlanır (K81).

Anamur Yukarı Kükür köyü Maşat mahallesinde, bütün bir davarın içine bulgur konarak kuzu çevirme gibi pişirilir. Bir leğene konur, bohçaya sarılır. Bu şekilde, kız evine götürülür. Kız evinde, evli ve çocuğu olan bir kadın tarafından söğüş sofraya getirilir, bohçası açılmadan önce dua okunur. Söğüş etinden "çomaç" yapılarak misafirlere dağıtılır (K84, K114).

Anamur'un Karakise köyünde, "gocadarı" sacda kavrulur, el taşında yarılır, kuzu çevirmesi gibi pişirilen söğüşün

her tarafına kavurga unu serpilerek kız evine götürülürdü (K209).

Eskiden keseneye gelen misafirler, kız evine un helvası ya da pekmez helvası getirirlerdi. Anamur'un Kaladran köyünde pekmez helvasına "kız helvası", kesene gününe ise "halva günü" de denirdi. Yeni doğum yapan bir kadına ya da eşine çocuğun cinsiyeti sorulduğu zaman, kız yerine Kaladran köyünde "halvalık", Karakise köyünde ise "asıda tası" doğdu denirdi. Anamur'un Melleç köyünde evlilik yaşı geçen bir kız için yakın akraba ve komşuları "Halvasını yiyelim." artık derlerdi (K30, K178, K208, K209).

Bozyazı Tekmen'de, oğlan evinin yakın akraba ve komşuları, "asbap kesme" günü küncülü çörek, gömme çörek ve "tohumkavudu" yaparak kız evine götürürler (K124, K125).

Eskiden keseneye develerle gidilirdi. Oğlan evinden kız evine giden ve kızın çeyizini taşıyan develere "çeyiz devesi", "kesene devesi", "sağdıç devesi" gibi isimler verilirdi. Tülü develerin yularlarına ve karın altlarına böğür çanları takılır, "görbet" kolanı dolandırılır, kulaklarına "pullu" ya da "pulluca" denilen kenarı işlemeli tülbentler, yularlarına allar ile "çeşit" adı verilen renkli iplerden örme tokalar bağlanarak süslenirdi. Cinsiyetine göre maya ve beserek denilen tülü develerden biri önde olurdu. Öndeki deveye ya da develeri çeken eşeğe bir çocuk bindirilir, eline bayrak verilirdi. Develerden birkaç tanesine odun yüklenirdi. Develerin önünde çalgıcılar olurdu. Kız evine yaklaşıldığı zaman silahlar atılır, aynı şekilde kız evi buna karşılık verirdi. Kız evinde bayrağı taşıyana ve davarı getirene arılık verilirdi. Gelinin çeyizinde kilimler, üç beş zıbını olurdu. Bezleri kendileri dokurdu. Keseneye gelen kadınlardan birkaç kişi çeyizin olduğu odaya girerek orada bulunan kadınlara çeyizi gösterirler. Kadınlar, gelin adayına hediye verirler. Çeyiz sandığı kız evinde açılır. Kız tarafından bir kişi çeyiz odasının kapısını ya da çeyiz sandığının açılmasına izin vermezler. Oğlan tarafı, sandığın üstüne bir havlu ya da başörtüsü koyduktan sonra sandık, evli ve çoluk çocuğa karışmış bir kadın tarafından açılır. Sandıktaki dürü sayılarak misafirlere

gösterilir. Ala çuvallar ile ala sandığın yüklendiği deve, önde olurdu. Ala çuvalların üzerine farda kilim atılırdı. Arkadaki deveye, yatak ve yorganlar yüklenirdi. “Çangıl deve-si” adı verilen en gerideki devede ise güğüm, helke, ibrik gibi kap kacaklar ile senit olurdu. Deveye binebilecek yaşta olan bir erkek çocuğunun ağzına ve yüzüne kara (tencere ya da sac isi) sürülerek öndeki deveye bindirilirdi. Sağdıç ya da yaşlılardan biri, develeri çekmek için bir eşeğe binerek ön tarafa geçer, deve katarını çekerek oğlan evine gelirdi. Oğlan evinin önüne gelince, üzeri işlemeli tütün kesesini almadan develeri çöktürmez, gerektiğinde develeri dağa doğru çekerdi. Develer çökünce, bu defa çocuk deveden inmek istemezdi. Çocuğa, gelinin çeyizinden yağlık ya da arılık verilince deveden inerdi. Daha sonra, çeyiz yıkılarak evin önüne yığılır, bu sırada bir kişi çeyizin üstüne oturur, oğlan tarafından bahşiş aldıktan sonra kalkardı. Bazen de heybenin üzerine oturulurdu. Deveden çeyiz yıkıldığı zaman, deveye ilk binen kişiye de yağlık verilirdi. Çeyiz, kız evinden gelen kadınlar tarafından, gelinin ineceği eve serilirdi (K14, K18, K30, K31, K57, K73, K78, K80, K81, K84, K85, K106, K120, K124, K125, K135, K141, K192, K228, K229, K236).

Anamur’un Teniste köyünde, oğlan evinden kız evine “çeyiz devesi” adı verilen develerle gelinin çeyizini getirmeye gidilirdi. Kızın çeyizin bulunduğu ala çuvallar develere çatılırdı. Bundan dolayı “ala çuval” yerine “çatı çuvalı” da denir. Kız evinin önünde, bir sacın çukur tarafına kül konur. Develere çeyiz yüklendikten sonra oğlan tarafı kız evinden bahşiş almak için; “Deve kalkmıyor.” diyerek develeri kaldırmazlardı. Kız evinden biri, sacın içindeki küle silah atar, küller etrafa dağılır, develer de ürkererek ayağa kalkarlardı. Oğlan tarafı develere yüklenen çeyizi az bulurlarsa, “Deve kalkmıyor.” derlerdi (K161).

Kesene günü oğlan evinden gelen kadınlar, kız evinden kazma, tas, sini, tencere vb. çalarlar. Kadınlar aldıkları bu eşyaları daha sonra kızın çeyizinin serildiği eve bırakırlar. Bu pratikteki amaç; kız evinin uğurunun yeni evde de de-

vam etmesine yöneliktir (K30, K66, K77, K82, K111, K124).

Bozyazı'nın Tekmen mahallesinde "asbap sandığı"nı hoca dualarla açar. Hocaya havlu verilir. Duadan sonra sandık kapanır. Kız evinde, evli ve çocuğu olan bir kadın sandığı açar. Kıza alınan kumaş ve giyim eşyalarını yüksek sesle söyleyerek sayar. Kumaşlar; etek, şalvar, elbise vb. yapmak için kesilir. Bohçaya konur. Daha sonra kızın annesi ve yakınları tarafından, kıza elbise dikilir. Artan kumaştan kare şeklinde küçük parçalar kesilerek orada bulunanların yakalarına, başlarına çatal iğneyle takılır. Daha sonra kızın takıları takılır. Sandık kız evinde kalır. Eskiden sandığın içine, bolluk ve bereket getirmesi, yeni evlilerin çoluk çocuk sahibi olmaları dileğiyle çam pürü atılırdı. Sandık, oğlan evine düğün günü getirilir. Çeyiz sermeye kızın yakınları gider. Kız evinden çeyiz Perşembe ya da pazar günü çıkarılır (K124, K125).

Günümüzde yapılan kesene törenlerinde bazı değişiklikler görülmektedir. Düğünden bir ya da iki hafta önce, gelin ve damat adayına kıyafet almak için "masraf görme" ya da "asbaplık alma" denilen alışverişe çıkılır. Çiftlere, her iki tarafın akrabalarından birkaç kişi eşlik ederler. Kıza ilk olarak gelinliği, ayakkabı ve çantası alınır. Kına günü giyeceği elbise, düğün günü gecesinde giyeceği alt ve üst iç çamaşırı ile gecelik, bornoz takımı, ev terliği vb. alınır. Kıza alınanları, oğlan tarafı karşılar. Damatlığı ise kız tarafı alır. Düğünde oğlan evinin takacağı altınlar, birlikte beğenilerek alınır. Bunun yanında, mobilya, halı gibi oğlan evinin alacağı eşyalar da kızla birlikte beğenilerek alınır. Kız ve oğlan tarafı, karşılıklı olarak yakın akrabalara, birer elbise alırlar. Kız, çeyiz yaparken hazırladığı bohçaya damat için alınanları sarar. Kız evine arabalarla gidilir. Arabaların ayna kollarına eşarplar bağlanır. (K18, K29, K77, K79, K124).

Anamur'un Kaşdişlen, Bozyazı'nın Bahçekoyağı köylerinde "pırtı biçme" ya da "kepez götürme" adı verilen günde, oğlan evine bayrak direği dikilir. Kız evine, kepez götürülür. Kepez götürmede bayraktarın ve "kiya"nın kız karde-

şi görevli olur. Her iki tarafta etli kuru fasulye, yoğurtlu ve yahnili buğday, darı dövmesi yemekleri hazırlanır. Kız ve oğlan evi, köyde yaşayanları pırtıya davet etmek için birer kadın görevlendirirler. Görevli kadınlar, okuntu olarak şeker dağıtırlar. Oğlan ve kız evine gelen misafirler elbiselik kumaş, yorgan, battaniye, halı, yazma, ...vb. çok çeşitli hediyeler getirirler. Oğlan evinde kıza alınan elbiselik, iç çamaşırı vb. oluşan dört-beş bohça hazırlanır. Misafirlerin getirdiği hediyelerin üzerine, getirenlerin isimleri yazılı olan kâğıtlar iliştilir. Öğle yemeğinden sonra, oğlan evinden kız evine kadınlarla birlikte hareket edilir. Misafirlerin sağ koluna, yazma bağlanır. Oğlan evine getirilen hediyeler, kadınlar tarafından kız evine taşınır. Kız evinde hediyeler üst üste yığılır. Pırtı biçmeye erkekler katılmaz. Önce oğlan evinin kıza aldığı hediyeler oğlan evinden gelen “başbütün” iki kadın tarafından kızın üzerinde üç defa ölçülerek salavat (Selevete Muhammed, Muhammed’e selevet, kutlu olsun diyenin dili tatlı olsun) getirilir. Orada bulunan herkes salavatı hep bir ağızdan tekrar ederler. Daha sonra oğlan evinden getirilen diğer hediyeler bir kadın (genelde sağdıç) tarafından isimleri okunarak misafirlere gösterilir. Aynı uygulamayı kız evine getirilen hediyeler için, kız tarafından görevli bir kadın yapar. Daha sonra kıza, “baş kınası” yakılır. Kına ortaya getirilir. Oğlan evinden gelen bir kadın tarafından kına yoğrulur, kızın başına kına yakılır. Bu sırada kına türküsü söylenir. Misafirlere şeker, lokum dağıtılır, herkes hayırlı olsun dileklerini iletir ve tören sona erer (K35, K63, K93).

3.1.2.7. Düğüne Çağırma-Okuntu

Okuntu, Göktürk Kitabelerinden günümüze kadar gelen bir kültür mirasının ürünüdür. Okuntu kelimesi, bugünkü kullanımı itibariyle, ‘davet etmek, çağırma’ anlamını taşımaktadır (Eker, 1998:171).

Yörede düğüne davet edilirken verilen hediyeye “oku”, “okuntu”, okuntunun dağıtılarak düğüne davet etmeye “okumak”, okuntuyu dağıtana “okuyucu”, “söyleyici”, “teklifçi” denir (K53, K77, K200, K209)

Düğün sahibinin ekonomik gücüne göre alınan “ala-gaşık”, kibrit, “billor”, sabun, basma, yağlık, gömlek, tütün kesesi, havlu vb. maddeler, okuntu olabilir. Okuyucu, düğün evinden aldığı okuntuları, düğünden birkaç gün önce dağıtır (K17, K27, K33, K37, K53, K57, K66, K74, K77, K80, K118, K119, K135, K185, K200, K228).

Anamur’un Karalarbahşiş köyünde okuntu, oğlan evi tarafından dağıtılır. Gelinin aynı köyden olması durumunda, kız evinin okuntu dağıtması ayıplanır. Oğlan evi, ihtiyaçlı bir kadını, okuntu dağıtmak için görevlendirir. Kadın, belindeki kuşağa al bağlar, içinde kibrit kutusu olan kulplu bir sepeti koluna takar, köydeki bütün evleri gezerek kına ve düğün gününü söyler, evlere birer tane kibrit kutusu bırakır. Kadının belindeki al sayesinde, okuyucu olduğu uzaktan belli olur. Okuyucuya, okuntu verilen evlerden, havlu hediye edilir. Oku dağıtıldıktan sonra, okuyucuya düğün sahibi tarafından para, elbiselik kumaş ve tülbent “aveyit” olarak verilir (K81, K101). Bozyazı’nın Beyreli mahallesinde kibrit ile davet edilen evden, düğün evine odun götürülür (K48).

“Billor” denilen cam su bardağı, değeri fazla olan bir okuntudur. Yakın akraba ve varlıklı ailelere verilir. Bununla davet edilen evlerden, düğün evine birer davar getirilir. Bu davarlar, düğünde kesilir, etinden yapılan yemekler, misafirlerle ikram edilir (K18, K54, K57, K66, K101, K117, K135).

Anamur’un Kaşdişlen köyünde düğüne çağrı karanfil, ayna ve şekerle yapılır. Sağdıç anası davetçi olarak görevlendirilir. Kızı olan eve ayna, diğer evlere şeker verilir (K93).

Bozyazı’nın Tekmen mahallesinde, eskiden iki metre basma satın alınır, küçük kareler halinde kesilir, her bir parça, okuntu olarak verilirdi. Basmadan sonra, “billor” ve kibrit dağıtılmaya başlanmış. Billor, çevresi geniş varlıklı ailelere, kibrit ise fakirlere verilirdi. Billorun okuntu olarak verildiği evden, düğün evine, içinde kıvrım tatlısı olan bir tepsi götürülürdü (K85, K124, K236).

Anamur'un Çukurabanoz köyünde, basmanın okuntu olarak verildiği evden, düğün evine davar, birer kalbur patates ve soğan, tereyağı ya da “sini” denilen, içinde kıvrım tatlısı olan tepsi götürülür. Düğün evine, okuntu karşılığı olarak götürülen hediyelere “okuntu beleni” ya da “okuntu yamacı” denir. Kıvrım sinileri, kadınların başlarının üzerinde taşınarak düğün evine götürülür (K225, K242).

Anamur'un Karaçukur köyünde, eskiden okuntu olarak “billor” verilirken, daha sonraları kibrit ve yağlık dağıtılmaya başlanmıştır (K85).

Anamur'un Bozdoğan mahallesinde, basma ve su bardağı, yakın akrabalara, okuntu olarak verilir. Onlar da düğün evine deke ya da koç, sarı kabak ve darı döğmesi getirirler. Eskiden düğünlerde kazanda sarı kabaktan yemek yapılırmış (K15, K48).

Okuntuya gönderilen malzeme farklı olabilir, ancak amaç aynıdır. Evlenme töreninin hemen her safhasında kullanılan şeker ve türevleri, ağız tadını; mum, Eski Türk inancındaki ateş kültürünün bir kalıntısı olarak, kötü ruh ve bakışlardan korunmayı, aynı zamanda aydınlığı, sabun ise temizliği, kötülüklerden arınmayı sembolize etmektedir (Eker, 1998:172).

Davet için hısım akrabaya verilen hediyelik eşyaların da tabii ki bir maddî değeri vardı ve bunlar yakından uzak olana ya da sosyal statüsü yüksek olandan düşük olanlara doğru bir hiyerarşi takip edilerek veriliyordu. Bu da davet edilenlere ayrı ayrı değer atfedilmesi anlamını taşıyordu. Davetiyeler işte bu hiyerarşiyi nispeten ortadan kaldırmış ve zairen de olsa davetlileri eşitlemiştir. Yani düğün davetiyeleri, göreceli de olsa okuntu geleneğindeki hem maddî külfeti ortadan kaldırmış, düğün sahibinin yükünü biraz hafifletmiştir hem de hısım akrabalara daha eşitlikçi bir davet aracı gönderilerek muhtemel gönül kırgınlıklarının önüne geçilmesini sağlamıştır (Boyraz, 2009:90).

Geçmişte olduğu gibi günümüzde de halkımız davet edilmeden bir düğüne, mevlide, sosyal içerikli toplantılara

gitmez. Milletimizin hayatında, herhangi bir yere davet, belirli kültür motiflerinin gelişmesini de sağlamıştır (Gönüllü, 1983:3, Üçer, 2020:196).

Anamur'un Karalarbahşiş köyünde, düğün evinin düğüne davet etmediği halde tanıdığı birinin kendisini düğüne götürmek istemesi durumunda söylenen, “Çocuğumun öpülmediği düğünde ne işim var.” sözü, davetin önemini ve davete icabet konusundaki hassasiyeti belirtir. (K192).

3.1.2.8. Düğün Bayrağı ve Bayraktar

İnsan yaşamının en önemli evrelerinde biri olan evlilik kurumunun kurulmasında sırasında Anadolu’da yapılan töre ve törenler sırasında kullanılan bayrak, “düğün bayrağı” adını alır. Düğün bayrağı, ay-yıldızlı Türk Bayrağı olduğu gibi, “şah”, “nahıl”, “şimşir”, “gelbere”, “yom” ve sııklara çeşitli süslerin takıldığı değişik adlardaki ağaç dallarından oluşmaktadır (Bozyiğit, 1987:70).

Düğünü sembolize eden bayrak, bir çeşit davetiye yerine geçerek insanlara, o evin düğün sahibi olduğunu gösterir. Bayrak direğine takılan maddeler, gelin ve güveyin sahip olmaları gereken nitelikleri sembolize edilir (Eker, 1988:168).

Düğün töreni, oğlan evinde bayrak dikilmesiyle başlamış olur. Eskiden köylerde bir hafta düğün olurdu. Düğünün ilk günü bayrak dikilirdi. Günümüzde bayrak, kınanın yakılacağı gün, sabah erkenden, düğün evinin bir köşesine dikilir.

Bozyazı'nın Kızılca, Dereköy ve Lenger köyleri ile Tekeli’de “asbap kesme” günü, oğlan evinin yakın akraba ve komşularından birkaç genç, bayrak direği için, ormandan, gövdesi ince ve uzun, kızılçam ağacından birini keserler. Ağacın uzunluğu, düğün evininin yüksekliğini yerden itibaren fazlasıyla geçecek uzunlukta olması gerekir. Bayrak direği uzun olursa, gelinin ömrünün fazla olacağına inanılır. Ağacın tepesindeki filizler, taze kozalaklar ve bunların altındaki dallardan, en az üç tanesi bırakılır, diğerleri gövde-

den itibaren kesilir. Taze filizlerin altındaki dallar da 20-30 cm uzunlukta olacak şekilde kesilir. Bu dalların her birine, mevsimine göre bulunan meyvelerden elma, ayva, nar, portakal, soğan, patates takılır. Dokuz tane meyve ve sebze olur. Bunların takılmasındaki amaç, gelinin yeni evine bolluk-bereket getireceğine dair inanıştır. Direğin ucuna bayrak, bayrağın altına ise kenarlarında yanış olan havlu ya da al ile balon bağlanarak direk dikilir. Direğin dibinde, “düğün davarı” kesilir, davarın kanı, direğe sürülür (K8, K47, K50, K66, K118, K134, K145, K169, K179, K231). Gelin indikten sonra, direkteki meyveler silahla vurularak düşürülmeye çalışılır (K8).

Bayrak direğinin evin boyundan yüksek oluşu, “hayat ağacı”nın zirvesinin Tanrı katına kadar ulaşabilmesini, direğin dibinin yere değmesi, “hayat ağacı”nın kökünün yer altındaki Erlik’in ülkesine kadar gitmesini ifade etmektedir. Direğin dibinde kesilen kurban ise kutsal ağaç dibinde Tanrı’ya kesilen kurbanı temsil etmektedir (Ergün, 2012:430).

Bayrak direği, bazı köylerde çatalsız olur. Direğin tepesine mevsimine göre elma, turunç ya da portakal takılır (K35, K58, K89, K109, K172, K175, K228).

Anamur’un Kaşdışlen köyü ile Bozyazı’nın Çubukkoyağı mahallesinde, bayrak dikme töreni yapılır. O gün, köyün gençlerinden birkaç kişi, ormandan, gövdesi uzun bir toru keserler. Torunun kabuğunu baltayla sıyıırırlar. Çiftler, çocuklu çocuğa kavuşsun diye, tepedeki filizler kesilmez. Bozyazı’nın Bahçekoyağı köyünde, sırık (toru) iki kişiyle taşınır, sırığın ortasına bir çocuk oturtularak oğlan evine gelinir. Düğün sahibi, sırığı getirenler ile sırığın ortasındaki çocuğa, “aveyit” verir. Günümüzde bayrak direği, kavaktan yapılmaktadır. Direk, düğün evinin yüksekliğini en az dört metre geçmelidir. Bayrak, dualarla direğe bağlanır. Direğin ucundaki filizlere ise ayna, elma ya da portakal takılır, al renkli kurdelelerle süslenir. Bayrak hazırlanınca herkes ayakta bekler, dede duasını okur. Bayrak direği, bayraktar ve “kiya”nın omuzlarında taşınarak, kız evine çalgıcılarla birlikte götürülür. Bayrak direği, kız evinin duvarına, üç defa vurul-

duktan sonra, oğlan evine geri getirilir. Bayrağın dikileceği yere, çukur kazılır. Bu çukura dede tarafından duası verilen kurbanın kanı akıtılır. Bıçağın kanı, direğe sürülür. Kesilen kurbanın etinden hemen bir kavurma yapılır ve bayrağı diken gençlere yedirilir. Bayrak dikilirken dedenin hanımı ve bir arkadaşı, “Peygambere selevet, selli aliha Muhammet” diye üç defa dua ederler. Bayrak için, “Zeynel ağabeydin sancağı olsun.” denir. Bayrak direğini yerinden söken olmasın diye, dibine, asma kilit takılır. Bu kilit, baş bağlama günü, sağdıç tarafından açılır. Dolucu (saki), dededen başlamak üzere dolu (rakı) dağıtır. Dede, “Erenlere hü!” diyerek doluyu içer. Dolu, “Allah-Muhammed-Ali” adına içenlerin elinde, üç defa dolanır. Dede tekrar dua eder. Dede, sağdıca bir yağlık hediye eder. Kız evi, bayraktar ve kiyaya “aveyit” verir. Kiya, elinde taşıdığı copla düğünde taşkınlık yapanları uyarır. Güğenin yanında devamlı biri olur, evli bir adam, güğeyi saklarsa, “aveyit” almadan geri vermez. Bayraktarın elinde bayrak ve kılıç, “kiya”nın elinde ise cop olur, ayrıca başlarında şapka olur, evli biri şapkayı alırsa, “aveyit” almadan vermez. Gelin geldikten sonra, bayraktar elindeki kılıçla, bayrak direğini keser. Bayraktar, “seymen” denilen delikanlılara hizmet eder, bayraktara daha sonra mendil verilir, gelin ineceği zaman atın önüne kılıç tutar, “aveyit” almadan gelini indirmez (K35, K39, K46, K93, K136, K247).

Bayraktar ve yanındaki görevlilerin koluna kırmızı mendil ya da kırmızı bir şerit bağlanır. Bunlardan özellikle bayraktarın, bayrağı bir başkasına çaldırmamak için dikkatli olması gerekir. Çünkü düğünde eğlence çıkarmak isteyen bazı kişiler, bayrağı çalmak için fırsat kollar ve bunu başarmaları durumunda da görevlisinden horoz, rakı vb. hediyeler ister, bunlar verilmediği sürece de bayrağı vermezler. Bayrağı çaldıran bayraktar, bundan sonra bir başka düğünde bu görevi üstlenmez (Çıblak, 2005: 187).

Bayrak direğine aydınlığın, temizliğin sembolü olması sebebiyle ayna bağlanır. Oğlan evine getirilecek gelinin bu şekilde aydınlık ve saflık getirmesi istenir. Elma ve portakal bereketi; kırmızı ve yeşil kurdeleler ise yolu yani Tahtacı

örf ve adetleri, dini inanışları, kuralları simgelemektedir (Çıblak, 2005: 186).

3.1.2.9.Çalgı, Çalgıcılar ve Düğünlerde Söylenen Türküler

Çalgı ve oyun, düğünlerin vazgeçilmez eğlence araçlarıdır. Düğünün her aşamasında çalgıcı olur. Kesene günü, oğlan evi çalgıcı tutar. Çeyiz çıkarılırken, çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla kız evinin önünde oynanır. Kına ve düğün günü, kız ve oğlan evinde, çalgıcı olur. Düğünlerde davul, klarnet ve keman üçlüsüne “gırnata takımı” adı da verilir. Düğünlerde çalınan davul, Anamur’un Karakise köyünde “gocadavıl” olarak bilinir. Sonradan davulla birlikte darbuka da çalınmaya başlanmıştır.

Anamur ve Bozyazı yöresinin eskiden bu yana tanınmış çalgıcılarından bazılarına aşağıda yer verilmiştir. Bugün birçoğu hayatta olmayan, bu çalgıcılardan bazıları daha çok lakabıyla tanındığı için isimleri öğrenilememiştir. Kemanda Ahmet Bülbül, Zeynel Kızılkaya, Yanık Hacı ve Postala; klarnette Yörük Bayram, Gani İnan, Ali Derya, Şafak Küçükderya; davulda Sarı Süleyman, Kara Yılan, Kara Tevfik, Dıvırdış, Hakan Küçükderya, ilk akla gelenlerdir.

Düğün sırasında, akşamları meydana bir ateş yakılır, ateşin çevresinde, geç saatlere kadar oynanır, çalgıcılara gelinin dokuduğu çevre, mendil vb. “aveyit” olarak verilir. Çalgıcıların önünde çalparayla oynayan bir kadın olur, düğüne neşe katardı (K13, K33, K101, K135, K157, K242).

Oyunlar yalnız oynandığı gibi kadınlı erkekli de oynanabilir. Fakat zeybek oyunları yalnız erkeklerle oynanır. Ellerde kaşıklar bulunur. Kaşıklar müziğin ahengine göre seslendirilir. Bu türküler Yörük hayatının kıvrak ezgileridir. Bir an yavaşlayan, bir an hızlanan bu türkülerin oyunlarında davar, koyun gibi Yörük hayatının bir parçası olan hayvanların yaşayışlarının, sarp Toros dağlarındaki hareketlerin izleri apaçık görülür (Doğan, 2001:13).

Yörenin oyunları, türküleri çalgı eşliğinde söylenerek oynanır. Bu oyunlar yöre halkının karakteri gibi canlıdır, kıvraktır. Yörenin en ünlü oyunları Anamur Yolları, Danışman, Sarı Kız, İrfani, Gökgarga Zeybeği, Gasavet, Sandım Sundum ve çeşitli mengilerden oluşur. Halk tarafından en çok sevilenleri ise Ham Çökelek (Gerali) ve Gökçukur'dur. Bunlardan başka İnce Çayır ve zeybek olarak da Serenler Zeybeği oynanır (Doğan, 2001:13-20).

Bozyazı Tekmen'de eski düğünlerde meydana yakılan ateşin çevresinde "mengi" oyunu oynanırmış. Mengi oynayan oyunculara, düğün sahibi bir öküz kesermiş. Düğünde oynayan birileri tutup oynatmazsa serbest kalması için, düğün sahibinin rakı şişesi vermesi ya da bir davar kesmesi gerekirmiş(K124).

Anamur'un Kılıç köyünde düğünde oynayanları görmek isteyen çocuklar, düğün evine alınmadıkları zaman, evin damına çıkarlar, bacadan su dökerlermiş (K119).

Eskiden düğünlerde kadınlar ve erkekler ayrı ayrı eğlenirlerdi. Kadınlar, el davulu çalarak oynarlardı. Ayrıca, eski düğünlerde güreşler olurdu. Eski düğünlerin bir hafta sürdüğü zamanlarda, bir hafta davul dövülürdü (K180).

Günümüzde çalgı orkestradır. Kız evinde, orkestralı kına geceleri ile salonda yapılan düğünlerde; gelin ile damat dans ederken, arkadaşları ve yakın akrabaları kendilerine eşlik etmektedirler. Orkestra güncel parçaları daha çok çalmaktadır. Ayrıca konukların istemeleri durumunda yörenin geleneksel müziklerine de yer vermektedirler. Ekonomik durumu iyi olan düğün sahipleri, orkestrayla birlikte halen davul, keman, darbuka ve klarnet çalmaya devam eden mahalli sanatçıları da düğüne çağırmakta, kına ve salonda yapılan düğünlerde, orkestra ara verdiği zaman, çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla konuklar eğlenmektedirler.

3.1.2.10. Kına Gecesi

Geline kına yakıldığı gecedir. Günümüz düğünlerinde gerdekten önceki geceye “kına gecesi” denir (Artun, 2014: 300).

Kına Türk inanç sisteminde adanmış olmanın işaretidir. Bunun içindir ki, asker adayına, kurban kesilecek hayvana, evliliğe aday olan gençlere kına yakılır (Kalafat, 2005:178).

Genç çiftlerin evlenmeden önce baba ocağında geçirdikleri son gece “kına gecesi” dir. Bu gecede kız evinde mutlu ve üzüntülü anlar bir arada yaşanırken; damat evi, eve gelin gelmesinin sevinci ve heyecanı içerisinde. Kınanın üzerine yakılan mumlar ile evlilik hayatının kötülüklerden, kötü ruhlardan, nazarlardan korumak için ateşin temizleyici özelliğini belirgin kılınmaktadır (Kayabaşı, 2018: 84).

Kına yakılırken gelinin ve güveyin avucuna konan para kısmet içindir. Onları ömür boyu kötülüklerden koruyacağına inanılır. Bir tür saçıdır. Geline kına yakılırken başına al örtülmesi, al basmasından korunmak içindir. Kötülük ve nazardan korunmak için gelinin yüzü örtülür (Artun, 2014:301).

Geline kına yakılırken ağlatmak uğur sayılır. Gözyaşı dökmenin bolluk, bereket, mutluluk getireceğine inanılır (Yeşil, 2014:194).

Kız evinde, “başibütün” bir kadın kınayı yoğurur, ceviz iriliğinde yuvarlayarak bir tepsiye dizer. Birkaç tane tepsiye kuru üzüm, şeker, leblebi, darı ve kavrulmuş yerfıstığından oluşan karışım, çerez olarak hazırlanır. Bazı köylerde kına gecesinde kız evinden oğlan evine tatlı da götürülür. Anamur’un Çukurabanoz köyünde, sacda kavru lan darı, yarma taşında çekilir, elekte elenir, ununa yeteri kadar pekmez karıştırılıp pekmez helvası yapılır. Malaklar köyünde “kıvratma” olarak bilinen, kıvrım tatlısı yapılır. Hazırlanan tep-siler, al yazmalara sarılarak ala heybeye konur. Kız evinin damada aldığı damatlık elbise, damadın annesi ve babasına, kardeşlerine, yakınlarına alınan eşyalar, ayrı ayrı bohçalarda, üzerine isimleri yazılı olan kâğıtlar iliş tirilerek, bir bavu-

la konur. Hazırlıklar tamamlanınca, kız evinden oğlan evine, çalgıcılarla birlikte hareket edilir. Oğlan evinde, bavulu getirene bahşiş verilir. Kız evinden bir kadın, kına tepsisini başının üzerine alır, başka bir tepsiye altınlar konur, üzerine al örtülerek mandallarla tepsiye kısıtırılır. Kına gecesinde kız evinden oğlan evine davul, klarnet, darbuka ve kemandan oluşan çalgıcı ekibiyle götürülen kına ile çerez ve tatlılara “kına honçası” adı verilir. Oğlan evi, tepsileri getiren kadınlara havlu ya da “cember” hediye eder. Tepsilerin üzeri açılır. Gelin ve damat kibleye karşı oturtulur. Gelinin başına al örtülür. Küçük küçük yuvarlanmış kına hamurlarının üzerine, çıra kıymığı ya da kibrit çöpü sokulurken, günümüzde küçük mumlar tepsinin içine dizilerek ateşlenir. Kına ateşinin sonuna kadar yanması iyi sayılır. Genç kızlar, ellerinde kına ve çerez tepsileriyle kına türküleri söyleyerek, gelin ve damadın çevresinde dolanırlar. Gelin ağlatılır. Oğlan tarafından “başibütün” bir kadın dua okuyarak gelinin sağ eline kına yakmak ister. Gelin, elini açmaz. Arılık ister. Altın konulunca elini açar, avuç içine kına yakılır. Eskiden gelinin parmak uçlarına, parmakların büküm yerlerine ve ayaklarına da kına yakılırdı. Damadın eline de, kız tarafından biri arılık koyarak kına yakar. Kına honçasının içindekiler, davetlilere dağıtılır. Onlar da tepsinin içine para atarlar. Daha sonra kadınlardan biri, bavulu açar. Bohçalar isimleri söylenerek sahiplerine verilir. Kına türküsü bilen kadınlar, söyledikleri türkülerle gelini ağlatmaya çalışırlar. Eskiden kına törenlerinde, delbek (el davulu) ya da leğen çalınırmış (K18, K57, K74, K77, K101, K124, K171, K230, K242).

Anamur’un Kılıç köyünde kınanın yakıldığı gün kesilen davara “kına davarı” denir. Davarın eti kazanda haşlanır, “kına honçası” olarak götürülür. Kınanın yakılması ise “kına koyma” ve “kına vurma” sözleriyle ifade edilir (K12, K119, K136).

Bozyazı Tekmen’de, kız evinden oğlan evine götürülmek üzere üç tepsi hazırlanır. Tepsilerde kına, lokum ve hediyeler olur. Lokum, kınaya gelenlere dağıtılır (K236).

Anamur Kaşdışlen ve Bozyazı'nın Çubukkoyağı mahallesinde kınayı dedenin eşi yoğurur. Geline, dedenin eşi, damada ise dedenin kendisi ilk kınayı çalar (K136).

Bozyazı Kızılca köyünde, geline kenarı işlemeli, kırmızı renkli bir çarşaf örtülür. Gelinin kız arkadaşlarından seçilen altı kişi de gelinin çevresine oturur. Kadınlardan biri, el davulu çalar. Diğer kadınlar, kına türküsü söylerler:

Ak helkeyi susuz koyan

Koca evleri ıssız koyan

Anasını kızsız koyan

Hoş geldin gelin, hoş geldin, diyerek gelini okşarlar. Geline kına yakılacağı zaman, oğlan evinden bir davar ya da ala çuval almadan, elini açmaz. Damada ise kız tarafı altın takar ya da para verir. Elbiselik verir. Çiftlere, kına yakılır (K66).

Kına türküleri, genelde kadınlar tarafından söylenir. Bunun yanında bildiği kına türküsünü, kına gecelerinde söyleyen erkekler de tespit edilmiştir. Anamur'un Karaçukur köyü Merkez mahallesinde Hasan Yılmaz (Çolak Hasan) ve Yukarı Kükür'ün Sazak mahallesinde Hasan Tok gibi.

Yörede tespit edilen kına türkülerinden örnekler:

Yazıya bostan ekerler

Dibine suyu dökerler

Gurbete giden gelinin

Gözüne sürme çekerler

Bağlantı:

Kız anası, kız anası

Nerde bunun öz anası

Elimi yunduğum arklar
Belimi büktüğüm dağlar
Gelin oldum gidiyorum
Silip süpürdüğüm evler
Bağlantı

Baba kızın çok muydu?
Bir kız sana yük müydü?
Kör olası emmilerim
Hiç oğlunuz yok muydu?
Bağlantı

Evlerinin önü erik
Dalları hep yere değik
Ateş yanık kızım
Çulun yere Serik
Bağlantı

Evlerinin önü nerde
İğdenin dalları yerde
Benim sevdiceğim gelin
Şu karşiki beyaz evde
Bağlantı

Yolladığım kız senin ola
Gözlerim yaş dola dola
Çok yalvardım bulutlara
Üstünüze gölge ola (K66).

Meşelidir anma meşeli
Evlerinin önü kara keçeli
Hayla vakit mi oldu
Anamgilin göçü buradan geçeli

Kazana vurduğumuz gara taşlar
Çamaşır yumduğumuz sarı taşlar
Çamaşır serdiğimiz yeşil ağaçlar
Tuz ekmek yediğimiz kız arkadaşlar

Baba olsun evlada
Size olsun Allahısmarladık
Gelinin elinin kınası çamurdan yakarlar
Gözünün sürmesini karadan yaparlar (K29).

3.1.2.11.Evlilik Töreni Eğlenceleri

Türk dünyasında tespit edilen düğün eğlencelerinin müsabaka türünde olanlarının daha çok erkekler arasında yapıldığı görülmektedir. Bu tür oyunlar güreş, cirit, orta oyunu ve sinsin olarak ön plana çıkmaktadır. Kadınlar ya kendi aralarında eğlenmekte ya da erkeklerin düzenlediği eğlenceleri seyretmektedirler (Yeşil, 2014:196).

Eskiden düğünlerde cirit oynanır, güreş müsabakaları yapılırmış. Güreşler, küçükten büyüğe doğru gider, başpehlivan seçilirmiş (K157, K184).

Köy seyirlik oyunları; düğünlerde, bayramlarda ya da yılın belirli günlerinde köylülerimizin genellikle “oyun yapma”, “oyun çıkarma” adı altında yarattıkları bir tiyatro olayıdır. Köylü, dedelerinden miras kalan bu oyunları yazın meydanlarda, kışın odalarda sürdürmektedir (Karadağ, 1978:9).

Köy seyirlik oyunları düğünleri ve bayramları köyün ortak alanına taşırlar. Düğün günü ya da bir gün öncesinden oynanan oyunlar, damat ve gelin evi arasındaki tüm alanı kaplar (Basat, 2017:5).

Anamur ve Bozyazı’da yapılan eski düğünlerde, çeşitli köy seyirlik oyunlarının oynandığı tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır:

Arap oyunu, Anamur’un Çukurabanoz ve Boğuntu köylerinde, düğün sırasında oynanan bir oyundur. Oyunda koca, efeler ve adı Aşşa (Ayşe’nin söylenişi) adında, kadın kılığına giren bir erkek oyuncu yer alır. Aşşa, ayağına entari giyer, göğüsleri yerine soğan koyularak kabartılır. Başına yazma atılır. Efelerin yüzü isle siyaha boyanır. Başlarına poşu sarılır. Elleri sopa verilir. Kocanın yüzüne de keçi kılından sakal yapılır. Sırtına yük sarılır, yükün üzerine çan takılır. Süpürge den kuyruğu, elinde asası vardır.

Kadın kılığına giren oyuncu ve koca; çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla, düğün evinde oynamaya başlarlar. Bu sırada efeler, “Aşşa Yu! Aşşa Yu!” diyerek içeri girip oyuna katılırlar, oynarken kadını kaçırmaya çalışırlar. Koca, kadını efelerden almaya çalışır, ancak başaramaz. Efeler, Aşşa’nın arkasını koklarlar, “Aşşa’nın ardını önünü şişirmişler.” diyerek kocayı suçlarlar, sopayla dayak atarlar. Düğün sahibi araya girer, bir tepsi kıvrım tatlısını, efelere “aveyit” olarak verir. Efelerden kadını alır, kocaya geri verir. Efeler, kıvrımın üzerine bal ya da pekmez döküp yerler (K127, K159).

Düğünlerde, en çok oynanan oyunlardan biri de Deve oyunudur. Oyunda, deve ve deveci yer alır. Önce deve hazırlanır. Düğüne gelen erkeklerden iki kişi, aralarında bir devenin boyu kadar mesafe olacak şekilde ayakta beklerler. Omuzlarına iki sırik konur. Bir çuvala çul basılarak sırikların ortasına yerleştirilir, devenin sırtı oluşturulur. Devenin başını yapmak için “solku” bulunur. Solkunun ucuna bağlanan bezlerden, devenin kulakları, el feneri camından da gözleri yapılır. Öndeki oyuncu solkunun sapından tutar. Sırikların üzerine atılan kilim sayesinde oyuncuların ayakları görünmez. Deve çöker. İki tarafına, ala çuvallar bağlanır. Çanlar asılır. Devenin üzerine bir çocuk bindirilir. Devenin başına bağlanan yuların ucunu deveci tutar. Deveci, deveyi çekerek düğüne gelenlerden bahşiş toplamaya başlar. Düğün sahibinin fazla bahşiş vermesini ister, bahşiş az olursa, deveyi üzerine sürer. Deve bağırarak etrafındakilere saldırır, çocukları korkutur. Düğün sahibi deveciye istediği bahşişi verince, deve sakinleşir. Anamur Melleç köyünde oynanan oyunda, deve, düğün sahibinin önüne yatar. Deveci, düğün sahibinden “sini” denilen kıvrım tatlısı ister (K2, K174, K192, K197).

Domuz Oyunu, Anamur’un Teniste, Karakise, Melleç, Yukarı Kükür ve Karaçukur köyünde, düğünlerde oynanan eski bir oyundur. Bir kişi, domuz kılığına girer. Domuzun başı, çükürden yapılır. Çükürün ucuna şayak dolandırılır. Aynı şayaktan, domuzun kulakları yapılır. Domuz rolündeki oyuncu, kazmayı sapından tutar. Üzerine, kıl çul atılır. Çulun kenarları birleştirilerek çuvaldızla dikilir. Domuzun başı ve kuyruk yerine geçen sapın ucundan başka, bir yeri görünmez. Bir oyuncu, domuz sahibi olur. Başına kalafat giyer.

Domuz sahibi, düğüne gelen misafirlerin olduğu bir odaya girer. Arazisi fazla, ekonomik durumu iyi olan bir adama:

“Ağa, ben Erzurum’dan geliyorum. Bir hayvanım var, müsaade ederseniz, hayvanımı oynatacağım. Güzel oynar.” der.

Ağa:

“Oğlum ruhsatın var mı?” der. Domuz sahibi önceden yazdığı kâğıdı gösterir. Mühür yerine, patates baskısı yapar.

Ağa:

“Tamam oğlum. Getir bakalım. Oynat hayvanı.” der.

Domuz sahibi:

“Yalnız benim bir şartım var, ışıklık (tüfek atmak) etmeyeceksiniz, hayvanım sevmez.” der.

Ağa:

“Tamam oğlum, kimse tüfek atmayacak, getir hayvanını oynat.” der.

Domuz sahibi:

“Gel oğlum, bürr! bürr! Gel bakayım. Bu ağaları bir selamla.” diyerek domuzu çağırır. Domuz içeri girer, malığını sağa sola çevirerek odadakileri selamlar.

Domuz sahibi:

“Tokala bakalım.” der. Domuz olan oyuncu, çükürün ucunu, oturanlardan birinin dizine vurur.

Domuz sahibi çalgıcılara seslenerek:

“Benim hayvanıma çiftetelliye vurun.” der. Çalgıcılar çalmaya başlarlar. Domuz, ağaların ayaklarını koklar, dizlerine kafasını vurur. Bazen de yeri kazıyormuş gibi yapar. Bu sırada ağalardan biri:

“Bu benim tarlayı söken domuz.” der. Bunun üzerine biri tüfek atar, domuz vurulur.

Misafirlerden biri:

“Domuzu sürü, buradan kaldır.” der.

Domuz sahibi:

“Bunu sürümek için masraf lazım.” der. Domuz sahibi ağalardan bahşiş toplar. Domuzla birlikte dışarı çıkar. Toplanan parayı aralarında paylaşırlar (K4, K122, K157, K159, K209).

Anamur’un eski köy düğünlerde adı en çok oynanan oyunlardan biri de, “Katır Oyunu” olarak belirlenmiştir.

Oyunun Kaladran, Ucarı, Melleç, Karaçukur, Korucuk, Sarıdana, Karakise, Teniste, Karaağa, Lale ve Yukarı Küçük köylerinde oynandığı tespit edilmiştir.

Melleç’de düğünün son gününde akşam, oğlan evinde oynanan oyunda ağa, çoban, süpürgeci, baytar ve katır kılığına giren kişiler yer alır.

Çobanın başında dağarcıktan yapılan püsküllü bir külah, belinde tokalı şal kuşak, elinde asası olur. 10-15 kişi, katır kılığına girer. Katırlar, “örken” ile bellerinden birbirlerine bağlanırlar. Katırların belindeki ipe, keçilerin çanlarından asılır. Süpürgecinin elinde, süpürge otundan yapılan bir süpürge bulunur. Katırlar, başlarındaki çobanla birlikte düğüne giderler. Düğün evinin önünde kafalarını eğerek yeri koklamaya başlarlar. Yerde kötü bir koku varmış gibi, kafalarını “uf! uf!” diyerek yukarı kaldırıp indirirler. Bu sırada, “harruk”, “hurruk” diyerek geriye kaçarlar. Çan sesleri duyulur. Süpürgeci evin önünü süpürür, koku giderilmiş olur. Çoban, katırların arasına girer. Çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla çoban ve katırlar oynamaya başlarlar. Katırlar, katır gibi ses çıkararak kişnerler. Çobanın verdiği gizli bir işaretle, bulundukları yere yığılıp kalırlar, el ve ayaklar birbirine karışır, ölmüş gibi yaparlar. Çoban, katırların önünde diz çökerek ağlamaya başlar. Bu sırada katırların sahibi olan ağa gelir. “Katırlarıma iyi bakmadın?” diyerek çobana kızar. Çobanın külahına değnek vurur. Külah yere düşer. Bu defa ağa, katırların önünde diz çökerek yakım yakar:

Gır gatırım gelir atılı atılı,

Birinin dişinde kaldı arpa kepeği,

Gır katır kötü müydü?

Ak katır da onun g.tü müydü?” der.

Katırların arkasını eliyle yoklar, birinin sırtına yumruk vurur.

Çobana:

“Ne olacak halimiz, şimdi ne yapacağız?” der.

Çoban:

“Baytarı bulalım.”

Çoban baytarı çağırır. Baytar gelir. Katırları kontrol eder.

Baytar:

“Bunlar mundarlamış ağam, bereyi tatlı söker, bir tatlı dökelim.” der.

Ağa, düğün sahibinden baklava, kıvrım sinisi, bal, ceviz, yemiş dizisi vb. ister. Düğün sahibi bir tepsi baklava getirir. Katırlar yerden kalkmazlar.

Baytar:

“Üç tepsi olsun.” der. Düğün sahibi istenileni yapar. Baklava tepsileri gelir.

Çoban:

“Haysst! Hüsst!” der.

Katırlar gürpedek ayağa kalkarlar. Düğün sahibi katırların sırtına bindirilerek evin önünde gezdirilir. Katırlar, oynayarak düğün evinden ayrılırlar, baklavayı hep birlikte yerler (K107, K128, K143, K176, K240, K249).

Anamur’da Yukarı Kükür köyünün Bakara, Görpe, Sazak ve Maşat mahallelerindeki düğünlerde, “Katır Tutma” adıyla oynanan oyunda, kervanbaşı ve katırlar yer alır. Birbirine “örken” ile bağlanan katırlar, tek sıra halinde olurlar. Birinin omzunda heybe olur. Kafasında külah, elinde değnekten bir asası olan kervanbaşı, katırların yanında yer

alır. Kervanbaşı, katırlarıyla köyü gezer. Bir eve geldikleri zaman kervanbaşı:

“Hancı Hancı!” diyerek, asasını kapıya vurur. Ev sahibi dışarı çıkar.

Kervanbaşı:

“Katırlarım aç. Kuru üzüm, ceviz, incir isterim.” der.

Ev sahibi, bir kalburun içine keçiboynuzu getirir. Katırlar, kalburun üzerine eğilip keçiboynuzunu koklarlar, ancak beğenmezler, kafalarını kaldırıp “hıyyıh, hıyyıh” diyerek geri kaçarlar.

Kervanbaşı:

“Benim katırlarım buraya gelinceye kadar kaç tane dağdan geçti, bu dokunur, ötürür, şu katırların gönlünü et, biz gideceğiz.” der. Ev sahibi tekrar içeri girer. Kuru incir dizisi, ceviz vb. getirir. Ev sahibi:

“Kırı, kırı gel!” diyerek katırların yaklaşmalarını ister. Katırlar istediklerini alınca başka bir eve giderler. En son düğün evine gidilir. Düğün evinde, katırların yüzüne is sürmeye çalışanlar olur. Kervanbaşı asasıyla katırlara yaklaşanları uzaklaştırır. Düğün sahibi gelince katırlardan biri ölür. Kervanbaşı, katırına yakım yakar. Düğün sahibinden davar istenir. O da istenileni yapmak zorunda kalır. Çünkü katır yerden kalkmaz. Davar getirilir.

Kervanbaşı:

“Kalk katırım kalk!” dediği zaman, yerde yatan katır, ayağa kalkar. Davar kesilir. Hep birlikte yenir. Diğer yiyecekler paylaşılır (K84, K105, K109, K120, K195).

Anamur’un Melleç köyünde, akşamları düğün evinin önünde oynanan “Singurdu Oyunu” adlı oyunda; orağın ucuna eski bir paçavra sarılarak “singurdu” adı verilen hayvanın başına benzetilir. Singurduyu oynayacak olan oyuncu, başına dağarcıktan bir külâh giyer. Üzerine çul ya da kilim atılır. Orağın sapını eline alır, ucunu yere vurup tık tık diye sesler çıkarır. Bazı seyirciler, “Burada böcü var.” diyerek

kaçarlar. Islık çalarlar. Sesi duyan singurdu kafasını kaldırır, başını sağa sola çevirir, yanında biri olup olmadığına bakar. Bazen kendi ensesini, bazen de seyircilerin kafasını ve ayaklarını, orağın ucuyla kaşır. Seyircilerin bitini ayıklar. Bir süre sonra, orağı yere çakar. Olduğu yerde bir süre hareketsiz kalır, ölü taklidi yapar. Düğün sahibi, kıvrım tatlısı getirince canlanır (K2, K107).

Anamur'un Teniste köyü Harballar ve Koca Bük mahalleleri ile Karakise'nin Sarpdere mahallesinde tespit edilen "Gemi Oyunu", gelin oğlan evine indiği zaman oynanır. Oyunda güverte, dümen, tamirci ve düğün sahibi rol alır. Telefon direği kalınlığında ve uzunluğunda bir sırık getirilir. Sırığın bir tarafı yere dayanarak yukarı kaldırılır. Sırığı, on iki kişi tutar. Bunlar geminin ambarı olurlar. Üç kişi ambarrın üstüne çıkar. Sırığa tutunurlar. Bu da, geminin dümeni olur. Biri, "Gemim kalkar, suya batar." diyerek gemici türküsü söyler. Bazen oyuncular sıraya geçerler, öndeki oyuncu sıırığı taşır. Düğün sahibini, güverteye çıkarırlar. Geminin tamircisi, elindeki tahta parçasını alttaki oyunculardan birinin arkasına dokundurarak çekiçle çakıyormuş gibi yapar. Seyircilerden biri, tamirciye:

"Ne yapıyorsun?" der.

Tamirci:

"Geminin çivileri gevşemiş, onları çakıyorum." cevabını verir.

Daha sonra sırıkla birlikte hareket edilerek gezilir. Altta-ki oyuncular, düğün sahibini sırık boyunca kaydırıp aşağıda ambara alırlar, ancak bırakmazlar. Düğün sahibinden davar isterler. Düğün sahibinin ambardan kurtulması için, isteği yerine getirmesi gerekir. Yoksa güvertedeki oyuncular, sıırığı devirirler. Düğün sahibi, en sonunda davarı vermek zorunda kalır (K108, K168, K198).

3.1.2.12. Düğün Yemekleri ve Aşçılar

Düğün günü, düğüne gelen misafirlere, yemek verilir. Düğün yemeğini, yörede “yemekçi” de denilen, aşçı kadınlardan biri pişirir. Eskiden her köyde ya da mahallede, düğün, mevlit gibi günlerde, yöresel yemekleri pişiren bir aşçı olurdu. Günümüzde yemek şirketlerinin yaygınlaşması, düğün ya da ölü evinde yemek pişiren aşçı kadınların her geçen azalmasına yol açmıştır. Yemek şirketleri düğün ve mevlit günlerde, yörenin geleneksel yemeklerini de yapmakla birlikte, yerel aşçıların, odun ateşinde, bakır kaplarda pişirdikleri yemeklerin daha lezzetli olduğu herkes tarafından bilinir.

Düğün sahibi tarafından önceden belirlenen aşçıya, düğün günü hakkında bilgi verilir. Aşçı, düğünden bir gün önce düğün evine gelir. O gün düğün evinde kalır. Düğün evinde, davetlilerin sayısına ve düğün sahibinin ekonomik durumuna göre, birkaç tane davar ve çorbaya yetecek kadar tavuk kesilir. Eskiden düğünlerin bir hafta sürdüğü zamanlarda, düğüne gelenlere her gün yemek verildiği için kesilen davar ve tavuk sayısı fazla olurdu. Ayrıca bazı misafirlerin okuntuya karşılık olarak düğün evine getirdikleri davarlar da, düğünde misafirlere ikram edilmek üzere kesilirdi. Yahnide kullanılacak olan soğanların soyulması, etin doğranması, kap kacakların yıkanması gibi işler sırasında, düğün evinin yakın akraba ve komşuları yardım ederler. Bozyazı Tekmen’de aşçılara yardım eden kişiye “karahasan” adı verilir. Misafirleri sofraya çağırarak, bunun görevlerinden biridir. Yemeklerin pişirildiği mekâna, “aşlık” adı verilir. Aşlığın üzerine yağmurdan ya da sıcaktan korunmak için, çadır atılır. Üzerine kazanların konulacağı ocak taşları çatıldıktan sonra, düğün sahibi bir lokum kutusu açar, mekânın hazırlanmasına yardım eden kişilere, lokum dağıtır. O günün gecesinde yemekleri pişirmek için, kazanların altı yakılır. Düğün yemekleri; “ince çorba” denilen tavuk çorbası, etli kuru fasulye, etli pilav, darı döğmesinden yapılan keşkek, tatlı olarak da helva ya da baklavadan oluşur. Eskiden, sahil kesiminde kuru fasulyenin içinde “göleğiz” de olur-

muş. Keşkek, düğünün başyemeğidir. Darıdan yapıldığı için “darı çorbası” da denir. Anamur’un Kızılaliler ve Karadere köylerinde keşkeğe “goca çorba” adı verilir. Keşkek, “yoğurtlu” ve “yahnili” olarak yenir. Yahniliye “soğanlı” da denir. Yörede evlenme yaşı geldiği halde evlenmemiş bir erkek için, “Keşkeği ne zaman yiyeceğiz?” diye sorarlar (K53, K77, K82, K124, K129, K201, K209, K230).

Eskiden düğün yemekleri, yeteri kadar tabak olmadığı için, “leğençe” denilen ağzı kapaklı küçük leğenlerde yenirmiş (K124).

Düğüne, eskiden hediye olarak darı, buğday, sarı kabak, davar gibi çeşitli hediyeler getirilirdi. Günümüzde kesme şeker paketi, havlu, nevresim takımı, mutfak eşyası vb. getirilir olmuştur.

Aşçıya, düğüne getirilen hediyelerden elbiselik kumaş, kap kakak, çay bardağı takımı, havlu, sabun vb. ile bir miktar para verilir. Aşçının verilen bu hediyelere “gol yeyniliği” denir. Düğün yemeğinden kalan olursa istediği yemeklerden alan aşçıyı, düğün sahibi evine götürür.

Anamur’un en eski aşçılarından biri, Arap Emine olarak bilinen aşçıdır. Bunun yanında Bahtiyar Aba, Arap Fadime, Arap Perihan, Bozyazı’da Arap Günnaz, Çopurlu’da Aşşa Aba, Frenk’de Emine Aba, Kaladran’da Cemile Aba, Melleç’de Münevver Ayhan, Kirişçi Fatma Aba, Emirşah’da Zence Aba ve Feride Aba, Bozdoğan’da Havva Aba, Ağzı Eğri Emine, Çarıklar’da Ganimet Aba, Buruncukkışla’da Yanık Aşşa, Yarma’da Pakize Aba, Anamur ve Bozyazı’nın tanınmış aşçılarıdır. Düğün yemeğini pişiren yemekçilerle bir defa tanışıldıktan sonra, onlar, o evin anası, abası olarak kabul edilir, unutulmaz, her görüşmede hal hatır sorulur, sohbet edilir (K22, K88).

3.1.2.13. Gelinlerde Baş Süslemeleri ve Giyim-Kuşam

Eskiden kadın kuaförü yokken, gelinlerin baş süslemesini, bu işi bilen bir kadın yapardı. Bunlar her köyde bulunmadığı için, aşçıda olduğu gibi, düğün sahibi tarafından önceden bilgilendirilir, gelinin alınacağı gün, sabah erkenden, düğün evinden getirilen ata bindirilerek götürülürdü. Düğün yemeği yenildikten sonra gelinin başını süsleyip üzerini giyindirecek olan kadın; gelinin arkadaşlarından birini yanına yardımcı olarak alır, gelinle birlikte bir odaya geçerlerdi. Gelinin giydirilip süslenmesine “gelin düzme” adı verilirdi.

Maşa ya da çark iği, ocakta biraz ısıtılır, ıslak bez yardımıyla gelinin saçından bir tomar alınır, ucuna sıkıştırılan maşaya saç dolanır, maşa aradan çekilince, saç lüle şeklinde olurdu. Bu şekilde, alından aşağıya doğru, 7-8 parça lüle yapılırdı. Kâkül kesilerek saç yana ayrılır, kızla gelin arasındaki fark belli olurdu. Çünkü kızların saçı yana ayrılmazdı. Gelin bu saçı ölünceye kadar sandığında ya da bohçasında saklardı. Öldüğü zaman mezarına konurdu. Daha sonra sürmeye geçilirdi. Bunun için, tavanın sapındaki is ile karışık olarak tortulanmış olan yağ birikintisinin olduğu yer, ocakta ısıtılarak yumuşatılır, yanmış kibrit çöpleriyle alınarak, gelinin alınına ve gözlerine sürme çekilirdi. Oje ve ruj varsa, gelinin yanaklarına sürülerek allık yapılır, dudakları boyanırdı. Gelini nazardan korumak için, tavadan sıyrılan isten, yanağının ortasına bir yuvarlak yapılırdı. Saçlarına, tel olarak adlandırılan, altın sarısı simler dolanırdı. Uzun saç tel daha iyi dolandığı için, saçın uzun olması daha makbuldü. Saçı uzun olanlara, “Saçına tel mi dolanacak?” denirdi. Telin bir kısmı, gelinin sağ kulağına takılır, saçın uzunluğu kadar sarılarak dizlerine kadar uzanabilirdi. Telden, makasla küçük parçalar kesilir, yumurtanın beyazıyla, gelinin yanaklarına ve göz kenarlarına yapıştırılırdı (K148, K218).

Eskiden, “çulfalık” denilen dokuma tezgâhında, çiğ iplikten dokunan alacalı kumaştan yapılan “göynek”; geline ilk olarak giydirilen kıyafetti. Yakasız, boyun kısımları

göğse kadar açık olup dize kadar uzanırdı. Bunun üzerine, taraklı kutnudan yapılan “üç peşli” adı verilen üç etek gelin kıyafeti olarak giydirilirdi. Üçetek; üç parçalı, önden dikişli, yakasız, uzun kollu ve yanları uzun yırtmaçlıdır. Giysinin arkası tek parçadan oluşur. Alt tarafa, paçaları işlemeli gök don ya da alaca don giydirilirdi. Donun ayak tarafı ve beli aşağıya kayıp düşmemesi için kınnapla sıkıca büzülmüş olurdu. Gelin olmanın ve gidilen evde gelin olarak hizmet etmenin, gelin adayı kızlara kolay görünse de zor olduğu “Gelinler alaca don giyince kızlar gelin olmayı ne sanırmış.” sözüyle yaşamaya devam etmektedir. Gelinin ayağına kırmızı edik giydirilirdi. Beline “darabulus” bağlanır, kuşağın uçları püsküllü, tokalı ve gök boncuklarla süslenmiş olurdu. Gelin hareket ettikçe kuşaktaki tokalar sallanırdı. Bunun yanında bir çeşit bitkiden sallandıkça ses çıkaran püskül yapılır, kuşağa bağlanırdı. Gelinin boynuna “boyungıstı” denilen gümüşten bir takı takılırdı (K31).

Gelinin ellerine ve ayaklarına kına yakılır. Mevsim ilkbaharsa bahçelerden papatya, gelin yemişi, iğnelik, badem çiçekleri toplanır. Toplanan çiçekler ipe dizilir. Beyaz hümayun bezi, gelinin başına kıvratılarak bağlanır. İpe dizili çiçek demeti kırmalı yerden gelinin başına takılır. Başında fes olur. Fesin önünde sayısı kırkı bulan altın dizisi (yüz altını), yüzünde ise kırmızı krepten peçe olur. Kreplerden biri fese kuşatılır (K209, K228).

Bazen gelinin tacı, badem çiçeğinden ya da gelincik çiçeğinden yapılarak başına takılırdı. Badem ağacından kırılan iki tane küçük dal; taç şeklinde birleştirilir, gelinin boyununun arkasından bağlanırdı (K148, K218).

Eskiden Bahşiş Yörüklerinde gelinler “üç etek” denilen bir kıyafet ya da pantolonun üzerine kadife fistan, “edik” adı verilen kırmızı renkte bir çizme ya da “yeşil sızgalı” da denilen ökçesi yeşil yanıslı çizme giymekte olup üzerlerine “fermana” denilen; bir yüzü kırmızı bir yüzü mavili veya morlu simli bir şal almaktadırlar. Gelin “gutmu” yu giydiğinde “fermana”nın mavi veya morlu tarafını, “şeytari” giydiğinde kırmızı tarafını üzerine almaktadır. Gelinin başı-

na pullu, altınlı, püsküllü fes, horozlu yazma takılarak, zülûf (kâkül) kesilmektedir. Kâkülün bir tarafı uzun bırakılarak bükülmekte bu işleme de ‘krep çekme’ denilmektedir. Damatlara ise adına “urba” denilen lacivert takım elbise ve beyaz gömlek giydirilmekte ve berberler sal denen kayışta usturayı bileyerek düğün meydanında damadı tıraş etmektedir (Kayabaşı, 2018:82).

Anamur Kaşdişlen köyünde gelini dede eşi, dede eşi yoksa başibütün musahipli bir kadın giydirir. Bu kadına musahipli iki kişi de yardım eder. Geline, gelinlik olarak desenli ipekli kumaştan dikilmiş, belden aşağısı üç parçadan oluşan, kenarları işlemeli, üçetek adı verilen bir kıyafet giydirilir. Başına da kreplerle, çiçeklerle, boncuklarla, tüylerle süslenmiş ve altınlarla zenginleştirilmiş, kepez denilen bir başlık konulur. Gelinlik ve kepez oğlan evinde hazırlanır ve kına gecesinde de kız evine gönderilir (Çıblak, 2005: 189).

“Üç etek” eski Türk düğünlerindeki gelinliği karşılamakta olup, gelinler düğünlerinde ‘üç etekli’ ve ‘edikli’ olurlardı. “Üç etek” ata kolay binmeyi sağlayan, Orta Asya’dan getirilmiş kadın kıyafetidir. 7. yüzyılda Orta Asya’ da Göktürkler’in adına ‘edük’ dedikleri bu çizme Divanı-ı Lügatî’t Türk’te ‘etük’ olarak geçmektedir (Eröz, 1977a:179-180).

3.1.2.14.Gelin Alma

Gelin alma, gelin indirme, gelin getirme, kız çıkarma gibi adlarla da anılan ve düğün alayının oğlan evinden kız evine gitmek üzere yola çıkmasıyla başlayan, kızın alınıp oğlan evine getirilmesiyle sona eren ve evlilik şöleninin en renkli safhalarından birini oluşturan ‘gelin göçürme’ törenine bütün Türk dünyasında önem verilmektedir (Şişman, 2017: 52).

Gelin almaya gidenlere “gelin alıcı” ya da “gelin alayı” denir. Gelin, eskiden atla getirilirdi. Gelinin bindiği atın, beyaz ve erkek olmasına önem verilirdi. Atın eyeri konur,

üzerine ala heybe yerleştirilir. Heybenin üzerine de, kenarları fırırlı, yuvarlak bir döşek atılırdı. Ayrıca “çilte” adı verilen, işlenmiş bir kumaş ya da al örtülür. Atın başına, kulaklarına ve boynuna tokalı, aynalı yularlar ile gerdanlık takılır. Eyerine, kulaklarına, yularına beyaz ve kırmızı krep-ler, pullu mendiller, yağlık, al renkli yazmalar bağlanır, nazar boncukları asılırdı. Atın arkasındaki “terki bağı” denilen ip, tokalı olurdu. Atın alına ayna, ağzına gem takılırdı (K14, K29, K30, K31, K44, K57, K66, K78, K81, K84, K85, K135, K192, K193, K209, K229).

Anamur Yukarı Kükür Maşat mahallesinde gelinin atı hazırlandıktan sonra, düğüne gelenlerden biri atı kaçırap ahırda saklar, düğün sahibinden bahşiş almadan, atı ahırdan çıkarmazdı. Aynı uygulama gelin attan indiği zaman da yapılırdı (K84).

Öğleye doğru oğlan evinde ikram edilen düğün yemeğinden sonra, gelin almaya gidilir. Eskiden gelin almaya “güğe” ve sağdıç gitmezdi. Bayraktar ve çalgıcılar önde, arkada yaşlı erkekler, delikanlılar ve kadınlardan oluşan gruplarla, gelin almaya gidilirdi. Gelin uzak bir köyden alınacaksa yaşlılardan bazıları ile yengeler atlarla, kız evi yakınsa yaya olarak giderlerdi. Yengeler, ipekten yapılmış “üç peşli” entari ve kırmızı manto giyerler, bellerine “dara-bulus” kuşanırlar, alınlarına “gramisi” takarlar, “boyörtü” denilen beyaz “humayun” bezini üzerlerine alırlardı. Gelin almaya giden yenge sayısı, oğlan evinin hatır sahibi olmasına göre değişirdi. Bozyazı’nın Tekeli mahallesinde yengelere “cicçen” denir. Atlara binen yengelerin arasında, gelinin atı olurdu. Bu at, kız evine kadar boş götürülmez, evli ve çocuğu olan kadınlardan biri, gelinin atına binerdi (K29, K31, K66, K44, K80, K81, K84, K135, K192, K209, K228).

Anamur’un Kaşdışlen köyünde düğünlerde yenge görevi alan, on iki tane hanım olur. Yengeler, üzerlerine “bürünge” atarlar, yüzlerini çeşitli yağlıklarla örterler, başlarına turna teleği takarlar. Katırlara binerek kız evine giderler (K93).

Anamur'un Karakise köyünde gelin alıcıların arasında, elleri dolma tüfekli on iki kişiden oluşan bir grup olur. Silah atma konusunda tecrübeli biri, grubun başında yer alır. Elinde tüfeği ve değnek olur. Bir kişi, kapsül kutusu ile barut kabağını taşır. Bayrakçı, bunların önünden yürür. Bayrak, iki metre uzunluğundaki değneğin ucuna bağlanan al bir kreptir. Direğin tepesine portakal takılır. Oğlan evinin önünde havaya atılan silahlarla, kız evine haber gönderilmiş olur. Bu silahlar, gelini almak üzere yola çıkıldığı anlamına gelir. Kız evinden atılan silahlarla da buna karşılık verilmiş olur. Gelin alıcıları, yol üzerindeki belen başlarına geldikleri zaman, tüfekler ateşlenir. Tüfeğin yangısı (dağlarda çıkardığı ses, yankı) kesilmeden kapsül ve barut verilir, tüfekler sıkılanır. Grup başı, tüfeğini patlatamayan ve zamanında sıkılayamayanın arkasına bir değnek vurarak gruptan uzaklaştırır. Kız evi yakınlarındaki bir tepeye gelindiği zaman, bayrak yere çakılır. Tüfekli grup, bayrağın çakıldığı yere ateş eder. Kız evine yaklaştıklarını haber verirler. Kız evine gelindiği zaman bayrakçı, evin dibine bayrağı çakar. Tüfekli grup, bayrak direğinin dibine ateş ederler. Bayrakçı, bayrağı eline alacağı zaman "Bayrak çıkmıyor, buraya çapak atmış." der. Kız evinden "aveyit" alır, bayrağı çaktığı yerden çıkarır (K209).

Birçok köyde, gelin alıcıları kız evine yaklaştığı zaman, kız tarafının yaptığı bazı zorluklara maruz kalırlar. Anamur'un Karaağa köyünde ocaktan kül çıkarılarak elekte elenir, su kabağına doldurulur. Su kabağı, gelin alıcıların yolu üzerindeki bir ağaca ya da evin çatısına boynundan asılır. Kız evinden biri, elinde dolma tüfekte, kabağın asılı olduğu ağacın yakınında beklemeye başlar. Gelin alıcıları, su kabağının asılı olduğu ağacın altından geçerken tüfeğini ateşler, kabağı vurur. Kabak parçalanır, içindeki kül gelin alıcıların üzerine serpilir. Gelin alıcıları, adeta bir "körduman" içinde kalırlar. Bir başkası da gelin alıcıların üzerine sığır gübresi serper. Bu sırada bayrağı çalmaya çalışırlar. Benzer bir uygulama gelin alıcıları kız evine gelince yapılır. Bir kişi, evin damına çıkar, "müheri"den dolma tüfekte içeriye ateş eder, oğlan tarafından gelen misafirler odaya

dağılan külün içinde kalırlar (K102, K198). Anamur'un Teniste köyünde, gelin alıcıların geçeceği yolun dar bir yerine, kül yığınları yapılır. Kurusıkı tüfekler doldurulur. Birkaç kişi, ellerindeki tüfeklerle gizli bir yerde beklerler. Kül yığınlarına yaklaştıkları zaman silahlar atılır. Gelin alıcıları külün içinde kalırlar (K198). Anamur'un Karaçukur köyünde ise oğlan tarafından gelen misafirlerin olduğu odanın ocağına toz acı biber dökülür (K62, K152).

Düğünlerde eğlence için yapılan bu uygulamalarda, Türk kültüründe ateş ve ocak kültürünün izleri görülür. Ateş ve ateşin unsuru olan külün, gelini kötü ruhlardan ve nazardan koruyup arındıracağına inanılır.

Anamur'un Kaşdişlen köyünde evlenen çiftin birbirinden farklı köylerden olması halinde kız tarafının gençleri, gelin alma günü oğlan tarafından "toprak bastı parası" alır. Bu paranın verilmemesi halinde de oğlan evinin köye girmesine izin verilmez (Çıblak, 2005: 189).

Anamur'un Bozdoğan mahallesinde gelin evden çıkmadan önce kız tarafından iki kişi kapının önüne bir kütük atarlar, oğlan tarafı kütüğü atanlara "aveyit" verir, kütük çekilir, gelin dışarı çıkar. Bir kişi, sandığın üzerine oturur, hediyesini almadan kalkmaz. Anamur'un Kılıç köyünde kız evi, gelin almaya gelenlerden "peşkaş" isterler (K12, K15).

Gelinin beline; abisi, babası, dedesi ya da amcası tarafından dua okunarak kırmızı kuşak bağlanır. Buna "kuşak atma" adı verilir. Kuşak, üç defa gelinin solundan kuşatılır, sağından çekilir. Dördüncüde bağlanır. Kuşak bağlandıktan sonra erkekler önde, kadınlar arkada olacak şekilde, kibleye dönülür, hoca tarafından dua okunur. Gelin, büyüklerin elini öper (K55, K57, K66, K84, K193, K247).

Anamur Kaşdişlen ve Bozyazı'nın Çubukkoyağı mahallesinde, kuşak önce süpürgeye, daha sonra geline bağlanır. Kuşak, dede ve eşi tarafından geline bağlanır. Dedeye kuşak verilirken, "El ele, el hakka" denir. Dede, "Hü! Erenler kadar uzatıyorum." diyerek gelinin beline kuşağı dolayıp çözer. Uygulama üç defa tekrarlanır. Üçüncüsünde kuşak

bağlanmış olur. Geline, “Katarın uzun olsun.” der. Kuşağın, iki tarafına dedenin elinin değmiş olması gerekir (K39, K136).

Gelin evden çıkmadan önce, oğlan evinden gelen bazı kadınlar, kız evinden sac, helke, senit, çul, bardak, stil vb. eşyaları gizlice alıp kaçıırırlar. Bu eşyalar, gelinin yeni evine bırakılır. Böylece gelinin baba evinde gözünün kalmayacağına inanılır (K48, K66, K84).

Bozyazı Tekeli’de gelinin bohçasına babasının evinden kömür, kül ve kibrit konur, gelin yeni evindeki ocağı ilk olarak bunlarla yakar (K31). Benzer bir uygulama Anamur’un Kaladıran köyünde görülür. Gelin alınacağı zaman, annesi ocaktan bir miktar kül alıp içine tuz atar, bir beze çıkar, kızının koynuna katar. Gelin ata binince de, arkasından küllü su serpilir. Bu uygulamalar sayesinde gelinin baba evinde gözünün kalmaması amaçlanır (K30).

Anamur Yukarı Kükür köyü Kızılcakaya mahallesinde ise gelinin annesi kızına birkaç tane “sömek” katıverir (K114).

Bozyazı Tekeli’de gelin dışarı çıktığı zaman merdivenin başında bir süre bekletilir (K31). Gelin, evden çıkarken, oğlan evinden gelen bayrakçının elindeki bayrağı kız tarafından biri alıp kaçırırsa bahşiş almadan bayrağı vermez (K47). Gelin, ata bindirilmeden önce atkı ve takı töreni yapılır (K236).

Gelinin başına “pulluca” örtülür, babası, amcası ya da erkek kardeşi eşliğinde evden çıkarılır, oğlan evinden gelenlerin arasında bekler. Gelinin babası kızının sağ ayakkabısının içine arılık bırakarak ayakkabıyı giydirebilir. Diğer ayakkabıyı gelinin kayınbabası giydirebilir. Bozyazı Tekmen’de gelinin ayakkabısının içine buğday atılır (K77, K80, K236).

Gelin ata binmeden önce, üç tane “darabulus” kuşağından süzek şeklinde dikilen bürümcek, başına duvak olarak örtülür. Üzerine “bürünge”, “pulluca”, “çilte” ya da al örtülür (K17, K29, K54, K76, K78, K84, K119, K200, K209, K229, K242, K243).

Gelin, anası ve babasının yardımıyla, sağ taraftan ata biner. Atın başı kibleye çevrilir, hoca dua okur. Kız evinden bir kadın, gelinin sırtına üç defa yumruk vurur. At, yedi adım yürüdükten sonra, atın arkasında içi su dolu kabak kırılır ya da ibrikten su dökülür. Atın arkasında kabak kırılırken, gelin düşmemelidir. Gelinin bindiği atın kulakları dik durmalıdır. Eğik olması, iyiye yorumlanmaz. Ayrıca at bir adım atmadan dışkılarsa, yolda kişnerse, uğursuzluk olacağına inanılır. Gelin, ata bindikten sonra ata hâkim olmalı, atın üzerinde dik durmalıdır. Bu sırada gelin alıcıları; “Aldık kızınızı, it tepsin yüzünüzü!” ya da “Aldık gittik kızınızı, itler görsün yüzünüzü.” derler. Gelinin bindiği atın başını, oğlan evinden biri çeker. Gelin, kayınbabası ve kayını tarafından, iki taraflı tutulur. Buna “teğemek” denir. Gelinin önünde yengeler olur. Gelin atını çekene, oğlan evi bahşiş verir (K14, K31, K53, K58, K63, K80, K85, K119, K124, K135, K200, K230, K236).

Gelin oğlan evine giderken, gençler tarafından yoluna sırkı ya da ip gerilir. Buna “kütük düşme” ya da “kütük atma” adı verilir. Kütük düşenlere, damadın babası arılık, gelin ise yağlık verir. Yol açılır (K18, K29, K30, K31, K44, K57, K58, K74, K78, K80, K81, K84, K85, K89, K101, K106, K135, K200, K230, K208). Anamur’un Aşağı Kükür köyünde, kız ve damadın farklı mahallelerden olması durumunda, kız evinin sınırları içinde kütük düşülürse, kız tarafı; oğlan evinin sınırları içinde kütük düşülürse, oğlan tarafı “aveyit” verir. Buna “kütük karşılama” denir (K178).

Bozyazı’nın Kızılca köyünde, gelin alınıp oğlan evine gidilirken; köydekilerin sırayla harman sürdüğü say harmanında durulur. Çevreden çalı toplanır, harmanın ortasına ateş yakılır. Gelin, atıyla birlikte ateşin çevresinde dolandırılır. Bayraktar; elinde bayrak olduğu halde, ateşin üzerinden atlamayı başarır, damadın babasından rakı şişesini “peşkaş” olarak alır. Bayrak direğinin ucunda üç tane çatal olur, her çatalda mevsimine göre çeşitli meyveler takılır (K50, K66). Anamur Ormancık köyünde gelin alındıktan sonra, yolda belirli yerlerde durularak, cümbüş yapılır (K29).

Bazı köylerde gelin, oğlan evine getirilmeden önce köyün mezarlığının çevresinde, üç defa dolandırılır (K13, K73, K101, K135). Gelin ya da damadın yakın bir zamanda annesi, babası ya da akrabalarından biri vefat etmiş ise, mezarı ziyaret edilir (K47).

Anamur'un Kaladıran ve Ucarı köylerinde gelin alıcıları, kız evine güney yönünden giderler, oğlan evine dönerken güneyi takip ederler. Gelin alındıktan sonra, mezarlığın kenarından geçirilir. Gelin, oğlan evinin önüne geldiği zaman, atın yönü güneye döndürülür, gelin attan indirilir. Anamur'un Bodurum ve Kılıç köylerinde ise gelin, farklı bir yoldan oğlan evine götürülür (K13, K30, K58). Bozyazı'nın Lenger köyünde gelin giderken yolda güzel bir çocuk görürse çocuğu yanına alır, dua eder. Çocuğa arılık verir (K47).

Bazı köylerde gelin alıcıları gelini farklı bir yoldan yeni evine getirirler, kız evine gittikleri yolu kullanmazlar (K13, K58, K68).

Anamur'un Ferizler köyünde kız evinden oğlan evine, bir ibrikte su götürülür. Gelin ilk banyosunu bu suyla yapar. Böylece gelinin yeni evine bereket getireceğine inanılır (K53).

3.1.2.15. Gelin İndirme

Gelin, oğlan evine geldiğinde, attan inmeden önce, kucağına bir erkek çocuk oturtulur. O da, ağzına üç defa tokat vurarak çocuğu ağlatır. Gelin, ağlattığı bu çocuğa içinde bozuk para olan yağlık, elbise ya da "tellik" hediye eder.

Gelinin kucağına çocuk vermenin temas yoluyla bazı güçlerin bir yerden bir yere aktarılabilmesi inancıyla yapılan pratik özelliği taşıdığı düşünülebilir (Nahya, 1976: 84, Yeşil, 2014:222). Çocuğun gelin tarafından ağlatılması ise dünyaya ağlayarak gelen her çocuk gibi bir çocuk sahibi olması ve kendisine zarar verebilecek olan kötü güçlerin çocuğun sesiyle uzaklaşacağına inanılması olmalıdır.

Gelinin atı, kapıya doğru yaklaştırılır. Damat, önceden hazırlanan un eleği ya da kalburla merdivenin başına, dama ya da yüksekçe bir yere çıkar. Eleğin içindeki murt yaprağı, ala şeker, leblebi, kuru üzüm, ceviz, yerfıstığı ve bozuk paralardan oluşan karışımı, henüz atından inmemiş olan gelinin başına serper. Çocuklar, yere saçılan çerezleri ve paraları kapmaya çalışırlar. Murt yaprağına “sazak” denir. Bu uygulamaya genel olarak “sazak/sazaklık dökme” denir. Anamur’un Lale, Teniste ve Kaladran köylerinde ise “saz dökme” denir. Bazı köylerde, sazak döküldükten sonra, damattan gelinin korkması ve evde onun sözünün geçmesi için, eleği, gelinin başına atmasını isteyenler olur. Elek atılınca gelin başını eğerse gönüllü, eğmezse gönülsüz olduğuna yorumlanır. Anamur’un Karakise köyünde bu uygulama, “Ben, senin başına örtüyüm, bundan sonra benim örtümün altındasın, benim kasnağım altındasın.” şeklinde yorumlanır. Murt sazağı, Anamur’un Bodurum ve Malaklar köylerinde damadın annesi tarafından dökülür. Kızılca ve Dereköy’de damat cebinden kuru üzüm, bozuk para, ala şeker ve buğday çıkarıp gelinin başına serper. Bozyazı Tekmen ve Tekeli’de ise sazak bir yağlığa çıkılır, damat merdivenin başına çıkar, yağlığı çözer, içindekileri gelinin başına döker. Daha sonra damat ve sağdıç, damın başına çıkarlar, omuzlarında asılı tüfekleri havaya kaldırarak iki el ateş ederler. Bu sırada, köyün gençleri tarafından damat kaçırlır, kadayıf ya da kıvrım tepsisi verilmeden serbest kalamaz. Sazak dökme geleneği, günümüzde de devam etmekte olup gelin arabadan indikten sonra kapının önünde yapılmaktadır (K13, K14, K29, K30, K31, K50, K58, K74, K77, K78, K80, K84, K85, K119, K120, K124, K235, K139, K159, K160, K179, K185, K198, K200, K209, K211, K230, K231, K236, K242).

Elekte ya da yağlığın içinde bulunan kuru üzüm, leblebi, buğday, ceviz, yerfıstığı, murt yaprağı; bolluk ve bereketin, ala şeker; ağız tadıyla geçinmenin, para da uğurun sembolüdür.

Çerez ve kuruyemişler; çoluk çocuğa karışmak, bolluk ve berekete kavuşmak, zararlardan korunmak için bir saçı

aracı olarak da kullanılır. Saçı, olağanüstü güçlere sahip olduğuna inanılan iye ve ruhlara sunulan ve onlar adına, onların rızasını ve yardımını kazanmak için dağıtılan cansız nesnelere verilen bir isim, öz itibariyle bir cins kurbandır (Kalafat, 2005:186).

Saçı, başka soya mensup olan bir kızı kocasının soyu, ataları ve koruyucu ruhları tarafından kabul edilmesi için yapılan bir kurban ayinin kalıntısıdır. Saçı her kavmin kendi emeğiyle kazandığı en kıymetli ve kutsal saydığı nimetlerden biri olurdu. Göçebe kavimlerde süt, kırmızı, yağ; çiftçi kavimlerde buğday, darı, şarap; tüccar kavimlerde para saçısı olarak kullanılırdı (İnan’a atfen, Yeşil, 2014:214).

Gelin attan ya da arabadan inmek istemez. Oğlanın babası, annesi ve yakınlarından birkaç kişi geline hediye verirler. Buna “indirtmelik/indirmelik” denir. Misafirlerden biri, damadın yakınlarını çağırır. Onlara, sırayla “Geline indirmelik olarak ne veriyorsunuz?” diye sorar. Kayınbaba, “Altı yaşında, akli başında bir tosun ya da çifti öğrenmemiş bir tosun verdim.”, kaynana ise “Gelinime bir koç verdim.” diyerek önce bir espri yaparlar. Buradaki tosun ya da koç, damadın kendisidir. Gelin bunu bildiği için inmeyi düşünmez. Bundan sonra kayınbaba geline ev, tarla, deve, at, birkaç kutu ya da beş kile tohumluk buğday, zeytin, portakal ağacı vb. birini verebilir. Kaynana ise kazan, güğüm, oğlaklı keçi (yeni kuzulmuş, yanında oğlağı olan keçi) ya da düve verir. Bazen kayın ve görümce gibi oğlan tarafının yakın akrabalarının da geline hediye verdikleri olur. Kayın iki tane koç, görümcede şişek verebilir. Anamur’un Orhana köyünde “indirtmelik” verildikten sonra gelin, misafirlerin tanıklığında kayınbabası ya da kaynanasına, bir arılık verir. Bunun nedeni şöyledir: Bazen geline verilen bu hediyelerin aslı çıkmaz. Bir süre sonra kocasıyla ya da kaynanasıyla anlaşmazlık olursa, gelinin düğünde vermiş olduğu arılık şahitlik yerine geçer, gelin bunun sayesinde kendisine verilen hediyeleri alabilir. Gelin inmeden önce dua edilir. Daha sonra damat, gelini atın sağ tarafından koltuklayarak indirir. Anamur’un Ferizler köyünde gelin oğlan evine geldiğinde, komşulardan biri atın önüne kütük atar. Gelin, kütüğün üze-

rine basarak attan iner. Gelin attan iner inmez, gençlerden biri gelinin atına biner, evin çevresinde dolandır. Atı eve doğru sürerek evin içine girecekmiş hareketler yapar. Orta-köy’de gelinin atını çeken kişi, gelin indikten sonra ata biner, oğlan evinin merdivenine atla birlikte çıkmaya çalışır. Bazen atla birlikte köyün içinde gezdikten sonra, düğün evine tekrar gelir. Damattan “mağrama” almadan attan inmez. Hediye beğenmezse evin çevresinde tur atar. Bu defa rakı şişesi ister. Atın üzerindeki süsler atın sahibine kalır. Gelin ayağını yere bastığında kayınbabası tarafından gelinin ayağına bir davar kesilir. Davarın kanı, damadın ve gelinin alnına sürülür, gelinin ayağı davarın kanına bastırılır. Gelinin ayağına kesilen davarın kellesi, gelin sabahı gelinin iyi iş yapması amacıyla geline üttürülür (K12, K13, K14, K15, K17, K29, K30, K31, K54, K57, K58, K66, K73, K74, K77, K78, K80, K81, K84, K85, K89, K101, K106, K124, K135, K141, K208, K209, K229, K236).

Anamur Yukarı Kükür köyü Kızılcakaya mahallesinde gelin indiği zaman ayağının altına bir say koyarlar, gelin saya basar. Aynı uygulama gelin içeri girince de yapılır. Ancak yarma taşına bastırılmaz, yoksa gelinin başının döneceğine inanılır (K79, K114). Aynı köyün Maşat mahallesinde ise gelin içeri girince yarma taşının üzerinde bekletilir (K84). Bu uygulamalar gelinin indiği evden bir daha ayrılmamasına yönelik pratiklerdir. Gelinin yarma taşının üzerinde bekletilmesi aynı amaca yönelik olmakla birlikte, indiği eve bolluk ve bereket getirmesi temennisidir. Anamur Ortaköy’de gelin oğlan evinin kapısına yaklaşırken yüzüne ayna tutulur (K44).

Anamur’un Kaşdışlen ve Bozyazı’nın Çubukkoyağı mahallesinde gelin oğlan evine geldiğinde kazanlarda yemek pişer. Üç ayrı kazanda pişen yemeğe “koca aş” denir. Dede kazanın kapağını kaldırır, “Ya Allah Ya Ali, Ya Muhammed” diyerek yemekten bir lokma alır. Daha sonra “sazandar” ya da sağdıç, saz yerine süpürge ya da oklava alarak önde, arkasında gelin ve damat, onların arkasında yengeler olmak üzere, ocağın etrafında üç defa dolanırlar. Bu uygu-

lamaya “ocak dönme” adı verilir. Bayrağın anahtarı açılır, sopası kılıçla kesilir (K39, K93, K214).

Gelin, kapının eşiğine geldiği zaman, eşiğin önündeki içinde su olan helkeyi teperek devirmeye çalışır, helke devrilmezse ikinci ve üçüncü denemeyi yapar. Helke devrilmemişse damat tarafından tepilir. Gelinin helkeyi devirip suyun akması iyiye, tersi kötüye yorumlanır.

Türkiye evlenme geleneklerinde su ile ilgili inançsal uygulamalarda, su bir eylemin parçası ya da ana ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır; (nazara karşı, kazaya, belaya karşı, vb. konularda) tehlikeyi önleyici ya da tehlikeyi uzaklaştıracı gücünün olduğuna inanılarak kullanılmaktadır (Demren, 2014:222). Suya yüklenmiş olan kutsiyetin evi koruması, gelinle beraber gelmesi muhtemel kötü ruhlardan arınmadır (Kayabaşı, 2018:87).

Damadın annesi, açılış törenlerindeki benzer şekilde kapının iki tarafına çakılan çivilere çiğ iplik bağlar. Gelinin eline de içinde tereyağı ya da bal olan, bir kaşık verir. Kaşıktaki yağa, Yukarı Kükür’ün Sazak mahallesi ile Karaçukur’un Yivil mahallesinde bir miktar is karıştırılarak “yağlıgara” yapılır. Kaşık, Bozyazı’nın Tekeli mahallesinde kapıya gerilen ipe bağlanır, Anamur’un Malaklar, Bozyazı’nın Kızılca köyünde eşiğe sokulur. Gelin, kaşıktaki yağı kapının alt ve üst eşiği ile “söge”lere sürdükten sonra, kaşığı eşiğe vurup kırar, kırılan parçalardan birini eşiğe sokar. Gelin, kendisine güçsüzmüş denilmemesi için, kaşığı bir defa da kırması gerekir. Kaşık kırılınca, gelin alkışlanır. Yağ, çiftlerin hayatının yağ gibi akarak kolaylıkla geçinmelerinin, bal ise tatlı bir yaşamın sembolüdür. Gelin, çiğ ipliği kırarak içeri girer. Bozyazı’nın Çubukkoyağı mahallesinde ise eşiğe uzatılan oklavanın üstünden gelin atlatılır. Bahçekoyağı köyünde, gelin eşiğe niyaz ederken oklavayı eşiğe vurarak kırar. Kırılan parçayı evin köşesine diker (K12, K14, K30, K31, K35, K47, K50, K54, K66, K70, K76, K77, K77, K78, K79, K80, K81, K84, K85, K89, K106, K114, K124, K130, K139, K175, K185, K200, K209, K223, K228, K229, K230, K236).

Anamur Kaşdişlen’de gelin içeriye girerken yengeler yağlıkların ucunu düğümleyerek “tura” yaparlar. Damadın sırtına tura vururlar (K63). Yengelerin söylediği türkülerle gelin övülür. Çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla oynanır.

Ala heybenin gözü müydün?

Akbuğdayın özü müydün?

Hoş geldin anam, hoş geldin,

Büyük anana eş mi geldin?

Bozyazı’nın Tekmen mahallesinde gelin ve damat içeriye girdikten sonra birer bardak şerbet verilir. Onlar da karşılıklı olarak şerbeti içerler (K124).

Bozyazı’nın Kızılca köyünde gelin içeri girdikten sonra yaşlı bir kadın, içinde ala şeker ve buğday olan “kavut heybesi” ile gelinin çevresinde döner, maniler söyler:

Evlerinin önü havlu

Avluda kır atım bağlı

Ağlama gelin ağlama

Gideceğin yollar dağlı

Heybedeki buğdayı evin içine serper. Ocağı yakar. “Ocağın küllensin.” diyerek dua eder. Bu uygulama gelin evinde kök atsın, dallansın budaklasın diye yapılır (K66).

Yeni evlenenlerin ilk ocağı, Anamur’un Yukarı Kükür köyü Bakara mahallesinde damadın babası, Sariağaç köyünde ise gelinin yakını tarafından, ilk defa kullanılacak olan kibrit kutusundaki çöplerden biriyle yakılır (K14, K77).

Anamur’un Nasreddin ve Kızılaliler köylerinde gelin oğlan evine girdiği zaman, kız çocukları gelinin etrafında dizlerini kırarak otururlar, geline bakarlar. Gelin, saçındaki tellerden birer karış uzunluğunda kırarak çocuklara verir, çocuklar da telleri saçlarına taktıktan sonra sevinçle evlerine koşarlar (K148, K218).

3.1.2.16.Nikâh

Evliliklerde resmî ya da dinî nikâh yaptırmadaki amaç, kadın ve erkeğin beraberliğini ilân etmek, toplumun gözünde geçerli saymak, kutlamak ve kutsamaktır. Yasalarımız, ancak devletin bu işle görevlendirdiği yetkili memurun huzurunda ve usulüne uygun olarak kıyılan nikâhı evlilik için geçerli saymaktadır. Yasa gözünde geçersiz olmasına karşın, imam nikâhı denilen “dini nikâh” da halen yaygınlığını sürdürmektedir (Örnek, 2016:272-273).

Resmi nikâh işlemleri, düğünden önce yapılır. Dini nikâh, eskiden gerdeğe girmeden önce yapılırken; günümüzde nişan günü yapılmaya başlanmıştır. Dini nikâh kız olmadan da yapılabilirdi. Kız, yakınlarından birine vekâlet verirdi. Anamur’un Karalarbahşiş köyünde de eskiden kızla oğlan yan yana oturtularak dini nikâhları kıyılmıyordu. Köyde, düğüne çağrılan imama mendil verilir, imam mendile dua okur. Daha sonra mendili katlayıp bağlar. Mendil, bu şekilde kıza verildiği zaman dini nikâh kıyılmış olurdu (K81).

Anamur’un Kaşdişlen, Bozyazı’nın Çubukkoyağı mahallesinde yaşayan tahtacılar arasında uygulanan, dedenin veya onun sülalesinden bir kişinin öncülüğünde yapılan “tarikat nikâhı” adı verilen tören de mevcuttur. Gelin oğlan evine indiği günün akşamı dede veya onun sülalesinden bir kişi, varsa musahipli kimseler ve evli çiftin akrabaları oğlan evine gelirler. Dedenin önüne eşiği simgeleyen bir yastık konur, gelin önce eşik ve dedeye niyaz ettikten sonra, yastığa yan tarafı yan tarafı üzerine yatar. Dede önce gelinin sırtını, sonra yastığı üç defa sıvazlar. Daha sonra aynı işlemleri damat üzerinde yatan dede, damadı da aynı uygulamaya tabi tutar. Gelin ile damat yan yana yattıktan sonra dede her ikisinin sırtına ellerini koyar ve “*Allah! Allah! Allah! La ilahe illallah, Aliyyül veliyullah, mürşid-i kamilullah, la, feta illa Ali, la seyfe illa Zülfikar, Allah’ın emri peygamberin kavli, imam Cafer’i Sadık mezhebi üzerine sizleri karı-koca ilan ediyorum, ömür boyu birbirinize bağlı kalın*” der. Nikâh töreni böylece son bulur (Selçuk, 2005:179).

3.1.2.17. İlk Gece (Gerdek)

Nikâhtan sonra gelinle güveyin bir araya gelmeleri hadisesine “gerdek”, karı-koca oldukları geceye de “gerdek gecesi” veya “zıfaf gecesi” denilmektedir (Şişman, 2017:63).

Gerdek gecesinde, ilk olarak çiftin çocuk sahibi olması dileğiyle yatağın üzerinde erkek çocuk yuvarlandırılır. Damat, gerdeğe girerken arkadaşları tarafından sırtına yumruk vurulur. Damat, gelinin yüzünü görmek ve gelini konuşturmak için “yüz görümlüğü” olarak bir takı takar. Daha sonra gelinin başını ve yüzünü örten kenarı oya ve pullarla süslenmiş “pulluca” adı verilen, tülbentti kaldırır. Yüz görümlüğüne genelde “söyletmelik”, Teniste köyünde “sesdenmelik”, Kaşdışlen köyünde ise “yaşmaklık” denir. Pekmez şerbeti yapılarak çiftlere, birer bardak ikram edilir. Damat şerbetin yarısını içer, bardağı geline verir. Gelin de aynısını damat için yapar. Kesene günü, oğlan evinden kız evine getirilen baklavanın bir kısmı gerdek için ayrılır. “Kız anası”, gelin ve damada gerdekten önce bu baklavadan verir (K60, K63, K77). Bu pratiğin temelinde “tatlı ile başlanan bir işin mutluluk getireceği” ile ilgili inanç vardır (Özdemir, 2005:189).

Anamur’un Karakise köyünde gelinin sağdıçına “kız anası”, damadın sağdıçına ise “oğlan babası” adı verilir. Sağdıçlar, çiftler gerdeğe girene kadar yanlarında olurlar. Gelin duvağının üzerinde, damat ise namazlağında iki rekât namaz kılar. Gelin ve damat, çeyizin serildiği gün, gerdek için hazırlanan, yer yatağında yatarlar. Karakise’de, yatağın üzerine çarşaftan başka beyaz bir “cember” serilir. Gelin bakire çıkmışsa, güvey gerdek gecesinde dama çıkar, havaya üç el silah atarak gelinin bakireliğini ilan etmiş olur. Bakire değilse, silah atılmaz. Gelin ve damat, çarşafın üzerine arılık bırakarak yatağı kapatırlar. Kız anası yatağı açar. Çarşafı ve arılığı alır. Güveyin anne ve babasına, çarşafı gösterir. Damat silah attıktan sonra, sağdıç gelinin babasının evine giderek müjdeli haberi verir. Günümüzde çarşaf

gösterme âdeti yapılmamaktadır. Gelin ve damat gerdeğe girdikten sonra “ev oldu” derler. Gelin ilk banyosunu, babasının evinden çıkarken getirilen suyla yapar (K14, K17, K29, K53, K66, K135, K145, K160, K209).

Bozyazı Kızılca’da gerdekten sonra yaşlı bir teyze yatağa bakar, gelin bakire çıkmışsa; gelinin anne ve babasına müjdeci olarak gider, onlardan yaşlık ve elbiselik alır (K66).

Bozyazı Tekmen’de kız evinden gelen bir kadın, kızlık çarşafına bakar. Buna “yatakçı” denir. Yatakçı, bakire çıkan gelinin babasına müjdeci olarak gider. Gelinin anne ve babası, haberi aldıktan sonra yatarlar (K125).

Başında nar, portakal ya da turunç takılı olan bayrak direği yere indirilir, bayrak direğinin indirilmesi de kızın bakire çıktığını gösterir (K124, K167). Kızılca’da ise bayrak direği üç gün boyunca dikili kalır (K66).

Bozyazı’nın Bahçekoyağı köyünde gelin bakire ise evin damına önceden konulan şişeye silah atılarak kırılır. Daha sonra bayrak indirilir. “Copçu” ve bayraktara bahşış verilerek görevleri sona erer (K35). Bozyazı’nın Lenger köyünde bayrak direğindeki elma, patates ve nar gençler tarafından silah atılarak vurulur. Meyveleri düşürene arılık verilir (K47).

Silahın atılmaması iyiye yorumlanmaz. Gelinin bakire çıkmaması durumunda güveyin annesi ve babası tarafından baba evine geri götürülür.

3.1.3.Evlenme Sonrası

3.1.3.1. Duvak

Gerdek gecesinin sabahı, gelinin bakireliği onaylandıktan sonra bunu kutlamak amacıyla öğleye doğru ya da öğleden sonra genellikle genç kızların bulunmadığı sadece kadınların katılımı ile törenler düzenlenmektedir. Evliliği tamamlayıcı nitelikte olan bu törenler hem gelini görmek hem

de gelinin bakireliğini kutlamak amacına yöneliktir (Santur, 1997: 134).

Düğünün en son safhası olan “duvak” töreninin yapılmasında en büyük etken gelinin bakire olmasının kutlanması ve çevreye ilân edilmesidir. Ayrıca, yeni evlilerin eksiklerini tamamlamak, onlara maddi yardımda bulunmak, gelin evini düğünden önce gezmenin uğur getirmediğine inanılan yerlerde gelinin çeyizini, eşyalarını yerinde görmek, düğüne gelemediği için gelini göremeyen, misafirleri ağırlamak, güvey tarafının gelini yakından görmeleri, onunla tanışmaları, gelinin yeni hayatı için uygun bir çevre hazırlamaları anlamını da taşır. Genellikle düğünün ertesi günü tertip edilen “duvak” törenine gelenlere yemek ikram edilir, yöreye has çalgılar eşliğinde türküler söylenir, oyunlar oynanır (Eroğlu-Özkanat, 2014:273).

Duvak geleneği, Kütahya’da “paça günü”, Niğde’de “yüz açma”, Rize’de “magar safrası”, Çanakkale’de “Cuma günü”, İzmir’de “duvak açma”, Trabzon’da “cumalık”, Denizli’de “gelin ertesi”, Hatay’da “Süpha günü”, Balıkesir’de “ Kahve içmesi”, Edirne’de “ duvak indirme” (Köse, 2003:94-95), Toroslar bölgesinde “çarşaf”, Mudurnu ve Çivril’de “duvak”, Hatay ve Kerkük’te “suphe”, Maraş ve Kütahya’da “gerdek ertesi”, Kastamonu ve Sinop’ta “samet, samat, semet”, Yörüklerde “kâkül günü” olarak bilinmektedir (Boratav, 2016: 214).

Anamur ve Bozyazı yöresinde duvak geleneği “gelin sabahı” (K77), “gelin düğünü” (K17, K29, K30, K66, K74, K78, K80, K84, K124, K200, K209, K224, K243), “gelin önü” (K31, K81, K192, K236), “baş bağlama” (K63, K216) olarak adlandırılır.

Gelin sabahında gelinin becerisini ve yaptığı işin temizliğini görmek için ayağına kesilen davarın kellesi ile ayaklarını ateşte üterek paça çorbası yapması istenir. Bu çorba, gelin sabahında gelenlere ikram edilir. Yapılması zahmetli bir çorba olduğu için misafirler tarafından beğenilmesi durumunda, gelinin becerikliliği kanıtlanmış olur (K17, K30, K33, K74, K77, K78, K81, K84, K85, K124, K200, K201,

K236, K242, K243). Gelinin üttüğü ayaklardan ikisini kadınlardan biri saklar. Gelinden, “Davarın diğer ayakları nerede?” diye sorması beklenir. Bu pratik, gelinin akıllı, hakkını arayan biri olup olmadığına yönelik bir sınamadır (K85).

Geline kelle üttürme geleneğiyle ilgili bir anlatı şöyledir: Düğünde kesilen dokuz davarın kellesi ütülmemiş. Geline kelleleri ütme görevi verilmiş. Gelin, kelleleri birer birer ütmüş, sonra kazanda pişirmiş. Gelin acıkmış, kellenin birkaç tanesini yemiştir. Kaynanası: “Dokuz kelle bu mu? Nere gitti bunlar?” diye söylenmeye başlanmış. Gelin, bir sabretmiş, iki sabretmiş, en sonunda dayanamamış: “Görmediğin kızı! Yediğim iki meler, dört çeler, sekiz tıktığı değil mi? Yediğim a görmedik!” demiştir. Gelin, kellenin ikisini yemiştir. İki kellede sekiz ayak olur (K78).

Geline kelle üttürüldükten sonra, oğlan tarafının görevlendirdiği bir kadın yakın akraba ve komşuları, “Gelin önüne buyurun.” diyerek davet eder. Kadınlar, “Gelin önü yemeye gidelim.” diyerek gelinin yeni evinde toplanırlar (K192, K229).

Anamur’un Kaşdişlen köyünde gelin sabahında gelinin becerisini görmek için gelin sağdııcıyla birlikte üç tane komşunun evini süpürmeye gider. Kayınbabasının eline su döker (K93).

Düğünün her aşamasında oyun ve eğlence görülmektedir. Gelinin bekâreti ispatlandıktan oyunların ve eğlencelerin coşkulu bir hal alması toplumun bekârete verdiği önemi bir kere daha göstermektedir (Santur, 1997:145).

Gelin sabahında, geline gelinlik giydirilir. Duvağı örtülür, kıldan yapılan “elpeden” ip başından aşağı sarkıtılır. Gelini yeniden düzerler. Gelin, misafirlerin elini öper, onlar da geline arılık verirler. Gelinin çeyizine bakarlar. Gelin sabahında, çalgıcı da olur. Çalgıcıların çaldığı oyun havalarıyla cümbüş yapılır. Gelinin yeni evinde yapılan eğlence sırasında gelin, sağdııcı ve kaynanası oynatılır. Gelinin baki-religiyle ilgili düğünden önce bir dedikodusu olmuşsa, kız-

lık çarşafı ortaya konur ya da evin içinde uygun bir yere asılarak eğlenceye gelenlere gösterilir. Karalarbahşiş köyünde kaynana, Malaklar'da gelinin sağdııcı kanlı çarşafı başına dolayıp oynar. Ormancık'ta gelin oyuna başlamadan önce bir eline arpa, diğerine buğday alır, "Bir kız, bir oğlan!" diyerek sola dönerken arpayı, sağa dönerken buğdayı, koltuk altından ya da omzundan arkaya doğru serperek oynar. Arpa kızı, buğday oğlanı simgeler. Arpanın kızı simgelemesi; buğdaya göre daha kısa sürede büyümesi ve kızın evlenme yaşının erkeğe göre daha az olmasındandır. Bazen arpanın yerini darı alır. Çocuğu olmayan kadınlar, yere saçılan arpa ve buğdaydan birer tane alarak dişlerinin arasında tutarlar. Gelin tek başına oynadıktan sonra, sağdııcı ve kaynanası oyuna girer, hep birlikte oynarlar. Sağdıç oynarken bolluk ve bereket getirmesi dileğiyle gelinin başına buğday ya da arpa serper. Anamur'un Malaklar köyünde kaynana oynarken odanın içine süprüntü ve buğday saçar. Anamur'un Karaçukur köyü Yivil mahallesinde gelin oynarken kuru üzüm ve şeker, Karakise köyünde pamuk tohumu, Teniste köyünde kalburun içinden leblebi, buğday, murt yaprağı, bozuk para ve şeker, Yukarı Kükür Köyü Maşat mahallesinde buğday, kuru üzüm ve bozuk parayı omzundan arkaya doğru saçarak oynar. Kadınlar, gelinin serptiği kuru üzüm ve bozuk paraları toplarlar. Anamur'un Karaçukur köyünde, gelin ve kaynanası birlikte oynamak için ortaya çıktıkları zaman yüzlerini kibleye dönerler, üç defa rükûda dururlar, daha sonra oynamaya başlarlar. Gelin, kızlık çarşafını, yaşamı boyunca sandığında saklar (K17, K27, K29, K30, K31, K33, K53, K54, K58, K66, K69, K78, K81, K84, K85, K101, K116, K120, K139, K157, K190, K200, K223, K224, K228, K229, K236, K242, K243, K245).

Gelinin oynatılması sırasında sembolik olarak kullanılan buğday, arpa, şeker, çerez gibi yiyeceklerin ağız tatlılığı, bereket, bolluk ve uğur getirmesi inancı yaygındır. Gelinin mesut bir anında elinden dökülen buğday ve arpaların saadet ve uğur getireceği inancı ve bu amacın temelinde de sempatik büyü yatmaktadır (Santur, 1997:145).

Gelin düğününde gelin oynarken onu izleyen konuklar alkış yaparak çeşitli türküler söylerler. Anamur Karakise köyünde tespit edilebildiği kadarıyla şu şekildedir:

Vurun çorbası kaynasın

Açın ortayı gelin oynasın

Oyna oyna gelin

Kolların dökülmesin

Oyna oyna gelin

Başkasını gözün görmesin

Oyna oyna gelin

Kaynananın gözlerinden yaşlar dökülmesin (K209).

Gelin ise şunları söyler:

İlk ateşimi ocağıma yaktım

Sağıma soluma baktım

Koluma bilezikleri taktım

Boynuma altınları taktım (K209).

Günümüzde gelin sabahında konuklara çay, baklava, börek, lokum ikram edilir, isteyen Kur'an-ı Kerim okutur.

Anamur'un Kaşdişlen köyünde gelin sabahı yapılan törene, "baş bağlama" adı verilir. Geline, dedenin eşi ile "musahtipli" bir kadın ya da evli ve çocuğu olan kadınlardan iki kişi yöreye has kıyafetler giydirebilirler. Gelinin ayağında topuğa kadar inen don bulunur. Topuğuna kadar inen "göynek" ve "entere" adı verilen üç etek giydirilir. Göynek eteğinden toplanıp başından geçirileceği sırada durulur, "Peygambere salavat, sallı ala Muhammed, kutlu olsun diyenin akıbeti hayrolsun." denilerek salavat getirilir. Salavatla giydirilen her giyside, aynı yol izlenir. Beline kuşak, kuşağın üzerine, ucunda ve üzerinde el işi süslemeleri olan "bağcak" bağlanır. Arkada, kuşağın üzerine gelecek şekilde "entere" uçlarının yardımıyla bir "öncek" bağlanır. Üzerinde çizgili

pullar olan al renkli başka bir “öncek” ise gelinin belinden aşağıya doğru sarkacak şekilde, her iki tarafında bulunan bağlar sayesinde arkada bağlanır. Bundan sonra başına yağlık bağlanır. Yağlığın üzerine, terlik giydirilir. Terliğin üzerinde, “penez” adı verilen altın suyuna batırılmış paralar sıralı olur. Terlik, yağlığın uçları yardımıyla bağlanır. Gelinin başına beyaz renkli keten örtülür. Ketenin ucunda, üzerinde pullar olan al eklenmiştir. Al, ketenin süsüdür. Ketenin üzerine “yırtma” bağlanır. Başın iki tarafına yırtmadan “kulak” yapılır. Yırtmanın üzerine de yeşil ve al renkli iki tane çeki, başın arkasıyla bağlanır. Alında dolandırılır. Çekin üzerine “tomaka” ve gümüşlük bağlanır. Tomaka’nın üzerinde, gümüşten süsler olur. Başının arkasına, pembe ve yeşil renkli yağlıklar, uçlarından çeki ve yırtmaya bağlanır. Ayrıca tomakanın üzerine, ön tarafta olacak şekilde iki adet el işi gül, karşılıklı bağlanır. “Yaşmaklık” denilen yazma boyun altından geçirilerek arkada bağlanır. Yazma bağlanırken, görünce ve kaynanasına geline “Ne veriyorsunuz?” diye sorulur. En üstte sarı bir yazma bağlanır. Son olarak başına “pulluca” atılır. Gelinin başı bağlandıktan sonra, kaynanasının ve konukların elini öper. Törene katılanlara oğlan tarafı yemek ikram eder. Baş bağlama töreninde çalgıcılar da olur (K93, K216).

3.1.3.2. El Öpme

Güvey, düğünün ertesi günü kaynana ve kayınbabasının elini öpmeye gider. Gelin düğününden üç gün ya da bir hafta sonra güveyin gelinle birlikte kaynana ve kayınbabasının evine gitmesine “el öpme” denir. El öpme geleneği, kaynana ve kayınbabanın daveti üzerine de olur. Bu davete, “okumak” denir. Bozyazı’nın Tekmen mahallesinde el öpme geleneği, gelin için “sılaya gitme” olarak bilinir. Gelin, baba evine el öpmeye giderken, Aşağı Kükür’ün Akbaş mahallesinde “kıvrış”, Bozyazı’nın Tekmen mahallesinde “gömme” yapar. Gömme, “ala heybe” ye konur. Güvey önde, gelin arkada olacak şekilde kız evine gidilir. Gelin, anne ve babasının elini öper. Baba, el öpme hediyesi olarak

kızına altın takar. Birlikte yemek yenir (K80, K84, K85, K93, K135, K201, K178, K236).

3.1.3.3. Gelinlik Etme

“Gelinlik etme”, Gelinin uzun süre kocasının evi halkından ve yakın akrabalarından yaşça kendinden büyük olanlarla konuşmaması kuralıdır. Gelin bu yasaktan, kaynatanın izin vermesi ve bir bağışta bulunması ile kurtulur. Yörükler arasında anlatıla gelen “Boş Beşik” hikâyesi, genç bir Yörük gelinin, bu töreye uyma zorunluluğu yüzünden küçücük bebesini nasıl yitirdiğini anlatır (Boratav, 2016: 215).

Eskiden görülen gelinin kaynana veya kayınbabasıyla konuşmama, “gelinlik etme”, “gelinlik tutma” davranışı günümüzde pek kalmamıştır (Baştançelik, 2009:327).

Konuyla ilgili olarak Anamur’un Bahşiş Yörüklerinde tespit edilen bir anlatı şöyledir: Yörük beyi oğlunu evlendirmiş. Gelin, evleneli uzun bir zaman geçmesine rağmen, evde kimseyle konuşmamış. Bunun üzerine bey, oğlunu bir daha evlendirmiş. Yeni gelin oğlan evine geldiğinde eski gelin süt pişiriyormuş. Yeni gelin eski geline:

“Sağır gelin

Sığır gelin

Süt taşı

Savur gelin.” demiş.

Eski gelin sonunda konuşmuş, yeni geline şöyle demiş:

“Geline bak geline,

Attan inmeden diline,

..... Eğer kaşında,

Gözü sayacak taşında.”

Eski gelinin konuştuğunu gören Yörük beyi, yeni gelini attan indirmeden geriye götürmüştü. Yeni gelinin attan inme-

den konuşmaya başlamasıyla eski gelinin değeri daha iyi anlaşılmış (K192).

Bunun bir benzeri Anamur'un Kaladran köyünde anlatılır: Gelinin biri oğlan evine geldiği zaman kaynanası ağzına eski bağlamış, kimseyle konuşmaması için iyice tembihlemiş. Gelin, hiç konuşmamış, gelin olalı yedi yıl geçmesine rağmen ağzından bir kelime duyulmamış. Kayınbabası oğlunu yeniden evlendirmeye karar vermiş. Evdeki gelin konuşmasa da iyi olduğu için evden çıkarmak istememişler. Yeni gelin atla gelmiş, evdeki gelin dışarı çıkmış, ocakta tencere varmış, yemek taşmış. Bunu gören yeni gelin:

“Sağır gelin

Sığır gelin

Çorba taşı

Savur gelin.” demiş.

Eski gelin:

“Alı gelin

Pullu gelin

Attan inmeden

Dilli gelin.” Diyerek gelin konuşmaya başlamış (K30).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.1.ÖLÜM

Ölüm, insan hayatının sonu ve doğal olarak da geçiş dönemlerinin son aşamasıdır. Ölüm ilk çağdan günümüze kadar her toplumun çaresiz kaldığı bir durumdur. Ölüm acımasızdır. Çocuk, genç, yaşlı herkesin başına gelir ve ertelenemez, üstesinden gelinemez. İnsanoğlunun bu sonsuz yenilgisini ağıtlarda bir isyan olarak ifade eder (Artun, 2005:186).

Ölüm zor kabullenilen bir gerçektir. Ölüm her yerde, herkese aynı acıyı yaşatmaktadır. Ölüm ile ilgili inanışların İslamiyet öncesi ve sonrasında birbiri ile kaynaşması da söz konusudur (Balci, 2019:144). Ölümle ilgili adet ve inanmalarda, korku büyük bir rol oynayan etken olarak görülmektedir. Din ölüm korkusunu hafifletmekte, ancak tamamen ortadan kaldıramamaktadır. Ölümle ilgili uygulamalarda; ölenin öte dünyaya gidişini kolaylaştırmak, onun öte dünyada mutlu bir ölü olmasını sağlamak amacıyla uygulamalar yapılır. Ölümle ilgili yapılan uygulamaların bir bölümünde de; ölenin geri dönüşünü önlemek, yakınlarına kötülükte bulunmasını, zarar vermesini engellemek amacıyla yapılan işlemler olduğu görülür. Ölenin yakınlarının bozulan ruhsal durumlarını düzeltmek, sarsılan toplum ilişkilerini düzenleyerek onların yeniden topluma katılmalarını sağlamak amacıyla da çeşitli uygulamalar yapılmaktadır (Örnek, 1971:108).

Anamur ve Bozyazı yöresinde ölüm çevresinde kümelenen birçok adet, tören, dinsel ve büyüsel nitelikli pratik bulunmaktadır.

4.1.1.Ölüm Öncesi

4.1.1.1.Ölümü Düşündüren Ön Belirtiler

Ölüm korkusunun şuur altındaki etkisi ile tedirgin olan halk düşüncesi, geleceği merak etmesinden dolayı alışılmışın dışında bir takım davranışları; araç-gereçlerin şu ya da bu biçimdeki kullanılışlarını; meteorolojik olayları; hayvanların hareket ve seslerini; düşlerdeki görüntülerle hastadaki psikolojik ve fizyolojik değişiklikleri çoğu zaman ölümün bir ön belirtisi saymaktadır (Örnek, 1971:15).

4.1.1.1.1.Rüya ile ilgili ön belirtiler

Bilinçaltında biçimlenen çeşitli görüntülerin simgesel bir takım çağrışımlarla da desteklenerek, gerek rüyayı gören, gerekse yakınları için, ölümün habercisi olarak yorumlanması oldukça yaygındır (Örnek, 1971:25).

-Rüyada ölü bir şey isterken görülür ve isteği yerine getirilirse; evden birinin öleceğine inanılır (K250).

-Rüyada ölü birini çağırırken görülürse, o kişinin öleceğine yorumlanır (K178).

-Rüyada diş çektirmek ölüme işaret etmektedir (K178).

-Rüyada ev yapma, toprak işleriyle uğraşma iyiye yorumlanmaz (K178, K250).

-Rüyada azı dışın düşerken görülmesi o evden birinin öleceğine işarettir (K54, K166, K178, K236).

-Rüyada hamal ya da göç görmek evden birinin öleceğine işarettir (K47).

-Rüyada merdivenden inerken görmek, akrabalarından birinin öleceğine yorumlanır (K29).

-Rüyada çamaşırı çalıda asılı görmek ölüme yorulur (K29).

-Rüyada çift sürmek ölüme yorulur (K29).

-Rüyada yılanı öldürürken gören kişinin bir düşmanını öldürebileceğine yorumlanır (K29).

-Rüyada öküz kovalamak birinin öleceğine işaret etmektedir (K77).

-Rüyada yılan sokarken görmek iyiye yorumlanmaz (K54).

-Rüyada ölüye bir şey vermek ya da ölünün bir şey istemesi hayra yorulmaz (K77).

-Rüyada kadın ayası görmek bir erkeğin, erkek ayası görmek bir kadının öleceğine işaret etmektedir (Ümmühan Ceren).

-Rüyada deve tarafından kovalananın kişinin ailesinden birinin öleceğine inanılır (Örnek, 1971:28).

-Rüyada evin önüne konulmuş kazan görmek ölüme yorulur (Örnek, 1971:28).

-Rüyada kuru odun yüklü bir devenin evine çöktüğünü gören kimsenin ailesinden birinin öleceğine inanılır (Örnek, 1971:28).

-Rüyada duvarın ya da evin yıkılması ölüme yorulur (Örnek, 1971:29).

-Korku dolu rüya görmek ölüme yorulur (K30).

-Rüyada evin içeri doğru yıkılması o evden, dışarı doğru yıkılması ise yakın akrabalarından birinin öleceğine işarettir (K48).

-Rüyada et yerken görmek birinin öleceğine işaret etmektedir (K236).

-Rüyada evin olduğu yere kar yağarken görmek, evden birinin öleceğine yorulur (K63).

4.1.1.1.2. Hayvanlarla ilgili ön belirtiler

Yörede bazı yaban hayvanlarının ve evcil hayvanların davranışları, çıkardıkları sesler ölümün ön belirtileri arasında yer almaktadır. Hayvanların insanlarda bulunmayan kimi yetenekleri, önsezileri, biçimsel özellikleri, uğurlu ya da uğursuz sayılmaları bu tür inanmaların oluşmasında etkili olmaktadır (Örnek, 1971:15).

-Köpeğin sabah ezanından önce uluması iyi sayılmaz. Böyle durumlarda köpeğe “Azgın başını ye!” diyerek beddua edilir (K63, K178, K220, K236).

-Köpek burnunu çekerse birinin öleceğine işaret etmektedir (K199).

-Yörede “pavçakal” olarak bilinen çakalın uluması, birinin öleceğine işarettir (K48, K209).

-“Pavçakal” mezarlığın olduğu yere uluyarak gelirse birinin öleceğine işaret etmektedir (K16).

-Baykuş, evin yakınına ya da çatısına konup öterse, o evden birinin öleceğine inanılır. Çevresinde sevilmediği için ölmesi istenen kişiye, “Evine bucağına baykuş tünese.” diye beddua edilir (K77).

-Tavuğun akşamdan horoz gibi ötmesi uğursuzluğa yorumlanır (K29, K54, K109).

-Erken öten horoz, ölüme yorulur (K250).

-“Garamaz” adıyla bilinen kuştan iki tanesinin evin, mahallenin ya da mezarlığın üstünde çarpışıp kavga ederek uçmaları ya da ötmeleri durumunda, o gün birinin öleceğine işaret etmektedir (K29, K77, K250).

-“Garamaz” adındaki kuşun, evin üstünden uçarken ötmesi, alt üst olması, dönerek uçuşması durumunda evden birinin öleceğine yorumlanır (K13).

-İneğin vakitsiz böğürmesi durumunda, birinin öleceğine inanılır (K77).

-“Gökgarga” denilen kuş, köyün üzerinden geçerken öterse, köyden birinin öleceğine işarettir (K155).

4.1.1.1.3.Araç-gereç, ev eşyası ve yiyeceklerle ilgili ön belirtiler

-Evden dışarıya akşamüzeri kazan, tencere, katran, kibrit, tütün, çul, damızlık, yumurta, yoğurt, süt, yağ, et, pise, tuz, soğan, limon, acı biber, sarımsak, biber verilmez. Verilmesi durumunda uğursuzluk getireceğine inanılır (K13, K15, K48, K54, K76, K77, K102, K106, K109, K130, K192, K197, K236, K242).

-Soğan, patates ve sarımsak kabuğu yola atılırsa o eve uğursuzluk getireceğine inanılır (K200).

-Hamur yoğrulup ekmek yapmaya başlandığı zaman yufkadan önce bazlama atan kadının kocasının öleceğine inanılır (K166).

-Sacda pişirilen ilk ekmeği yiyen kişinin öleceğine inanılır (K77).

-Mahsulün çok olması durumunda aileden birinin öleceğine inanılır (K178, K245). Ölen olursa; mahsul için, “Kendini de yedi, başını da yedi.” derler (K178, K199).

-Akşam sakız çiğnenirse birinin öleceğine inanılır (K77).

-Cenaze mezarlığa götürülürken sal sallanırsa ölen kişinin yakınlarından birinin üç gün içinde öleceğine inanılır (K154).

-Ayakkabının ters dönmesi hayra yorulmaz. Evden birinin öleceğine işarettir (K15, K78, K178).

4.1.1.1.4. Gök ve gök cisimleriyle ilgili ön belirtiler

Türk Dünyasının birçok yerinde, yıldız kayması veya yıldız düşmesi ölüm olayının belirtileri arasında kabul edilmektedir (Alptekin, 2018: 326).

-Yıldız kayması birinin öleceğine işarettir (K15, K200, K250).

-Yıldız kaydığı zaman o yıl kötü bir olay yaşanacağına inanılır (K245).

-Duman (sis) görüntüsü sala benzerse birinin öleceğine yorumlanır (K109).

-Bulutlar paralel olarak uzanırsa ölüme yorulur (K178).

4.1.1.2.Ölümü Engellemeye Yönelik Uygulama ve İnanışlar

Halk kültüründe ölümü düşündüren ön belirtiler yanında, yerine getirilmediğinde ölüm getireceğine inanılan birtakım işlemler görülür. Bunlar ölenle ilgili araç-gerecin, davranışın ve durumun, ölüm getireceğine duyulan korkudur. Bu korkudan kurtulmak, ölümü uzaklaştırmak, saptırmak, etkisiz kılmak için kimi davranışlar uygulanır (Örnek, 1971:37).

Anamur ve Bozyazı halk kültüründe ölümü engellemeye yönelik yapılan uygulamalardan bazıları şunlardır:

-“Pavçakal” uluduğu zaman, ocaktan “odlueğsi” alınır, “Umduğun umacağın bu olsun.” denilerek çakalın uluduğu tarafa atılır (K16, K48, K54, K73, K109, K205).

-“Pavçakal” uluduğu zaman, bulamaç yapılır, “Umduğun bu olsun.” denilerek uluduğu yöne dökülür (K109).

-“Pavçakal” uluduğu zaman, “Aradığın bu mu?” denilerek ucu ateşli “çölemen” ve soğan kabuğu atılır (K176, K209).

-“Pavçakal” uluduğu zaman ağzının bağlanması için bir adam uçkurunu üç defa çözüp bağlar (K29).

-Çakal uluyunca teneke çalınır “Çakal, benden daha üstün bir şeytan geliyor.” dediğine ve uluduğu bölgeyi terk edeceğine inanılır (K134).

-Uluyan köpek kovalanır (K77, K195), dövülür (K92), vurulur (K15, K199).

-Horoz gibi ses çıkaran tavuğu keserler (K29, K54, K109).

-Vakitsiz öten horoz kesilir (K250).

-Bir evden akşamüzeri et ya da yağ verilmesi gerekiyorsa, üzerine kömür konur, soğan verilecekse altındaki püsküller yakılır (K14, K156).

-Akşamüzeri ateş verilmesi gerekiyorsa, ocakta yanmakta olan alevli bir odun verilir (K192).

-Akşamüzeri yumurta verilmesi gerekiyorsa, kibrit çöpü yakılır, külüyle yumurtanın üzeri çizilir, öyle verilir (K124, K203).

-Komşudan damızlık alınacağı zaman bir bardağın içine tuz konur, tuz verilir, damızlık alınır (K54, K124).

-Akşamüzeri komşuya süt, yoğurt, damızlık verilmesi gerekiyorsa üzerine yeşil bir yaprak ya da kömür konur, tuz atılır (K15, K63, K124, K195, K220).

-Göz seğirmesi hayra yorulmaz. Evde bir uğursuzluk olacağına inanılır. “Allah’ım sen kurtar.” denilerek seğiren gözün üzerine elle vurulur (K65).

-Seğiren gözün üst derisi ovalanarak üç defa “hayırlı kısmet” denir (K77).

-Seğiren göze, “Umduğun, umacağın bu kadar olsun.” denir, elin tersiyle üç defa vurulur (K142).

-Seğiren gözün üzerine yeşil bir yaprak yapıştırılır, “Umduğun bu olsun.” denir. Kelime-i Şehadet getirilir (K28, K76, K77, K198).

-Akşam, ateşe su dökmenin uğursuzluk getireceğine inanılır (K77).

-Akşam vakti tırnak kesilmez, evden birinin öleceğine yorumlanır (K77).

-Akşam olunca ısıklık çalmak hayra yorulmaz (K77).

-Öğleden sonra ağaç kesmek hayra yorulmaz (K35).

-Horoz gibi ses çıkaran tavuk, bacadan aşağıya atılır. Aynı sesi çıkarmaya devam ederse kesilir (K77).

-Vakitsiz öten horoz uğursuzluk getireceğine inanıldığı için kesilir (K250).

-Yeni ölümlere neden olmasın diye cenazenin yıkandığı kazan ters çevrilir, üzerine üç tane çakıl taşı konur, kazan ve taşlar üç gün boyunca olduğu yerde kalır (K86).

-Cenazenin yıkandığı yerde ateş yakılır (K216).

-Cenazenin kaldırıldığı evde ikindi namazından sonra bir kaba balmumu, “günnük” ve köz konarak pencerenin önüne bırakılır, üç gün boyunca yanması gerekir (K102).

-Mezarın başucunda üç gün boyunca “günnük” yakılır (K54, K170).

Cenazenin kaldırıldığı yerde ateş yakılması, evinin ve mezarının tütsülenmesinde ateşin temizleyicilik ve koruyuculuk özelliğinden faydalanma düşüncesi vardır (Alptekin, 2018:328).

Rüyada görülüp de ölüm ya da bir felaket getireceğine yorulan olayların gerçekleşmemesi için başvuru pratikler şu şekildedir:

-Rüyayı gören kişi yüzünü denize doğru döner, “Ben bir rüya gördüm, hayır ola.” diye üç defa söyler. Sonunda “Hayırdır inşallah.” der (K77).

-Rüyada ölünün sık sık görülmesi ölünün bir şey istediğine yorumlanır. Pekmez, un ve şekerden bulamaç yapılır, güneşin battığı yönde bir ağacın dibine, “Benden umduğun umacağın bu olsun.” denilerek dökülür, geriye bakmadan geri dönülür (K76, K77). Bazen bulamaç yerine, sadece un konur (K245).

-Kötü bir rüya gören kişi, sabah yüzünü denize döner, üç defa “Düş gördüm maşallah, hayra yorarsın inşallah.” der (K15).

-Kötü bir rüya görüldüğü zaman sabah denize yorun derler. Denize bakılarak “Erenler, evliyalar, maşallah, hayır olur inşallah.” denir. Daha sonra el ve yüz yıkanmadan bir köpeğe ekmek doğranır (K48).

-Kötü bir rüya gören kişi sabah kalkınca kibleye dönerek, “Düş gördüm maşallah, hayırdır inşallah.” diyerek üç kere sola ve sağa tükürür (K29).

-Kötü bir rüya gören kişi Fatma anamızın denir, hayırlı düş dilenir (K76).

-İkinci ile akşam arasında uyumak hayra yorulmaz (K77).

-Gece çorapla yatmak iyi sayılmaz (K170).

-Gece sakız çiğnenmez, ölü eti çiğnemeye yorulur (K77).

-Cevizden düşenin fazla yaşamayacağına inanılır (K77).

4.1.2. Ölüm Sırası

4.1.2.1. Ölüm Sırasındaki Uygulama ve İnanışlar

Bu başlık, can çekişme ve ölüm sırasında hastada görülen psikolojik ve fizyolojik değişikliklerin orada bulunan kişiler tarafından izlenerek öleceği anlaşıncaya yapılan uygulamaları kapsamaktadır.

Bazı insanlar, can çekişmeden kolayca ölmelerine rağmen, bazı insanlar ve yatalak hastalar can çekişerek ölmektedirler. Bu gibi uzun süre yatağa mahkûm kalan insanlar ölüm öncesinde kendilerini kaybederek, İslam literatüründe “sekerat” olarak bilinen komaya girmektedirler (Balcı, 2019:150).

-Hasta bilincini kaybettiği zaman ölmüş yakınlarını sayıklamaya başlar. Bu durumda yakınlarına haber verilir. Ölüm gerçekleşmemiş ise “Gözettiği biri var.” derler. Hasta, yakınlarından birini gördükten sonra ölmüşse, “Beklediği buymuş.” derler (K77).

-Öleceği anlaşılan kişinin yanına Kur'an okumasını bilen birisi çağrılır (K167).

-Öleceği anlaşılan kişi kadın ise ellerine, tırnaklarına ve saçına kına yakılır. Bu uygulama günümüzde azalmıştır (K77, K200).

-Öleceği anlaşılan kişinin ağzına pamukla su damlatılır (K250).

-Hasta yatağında can çekişirse ettiğini çekiyor derler. Zamanında babasına bakmayanın, can çekişerek öleceğine inanılır (K170).

-Hastanın ölümüne yakın iyileşip, sonra ölmesine “ölüm iyiliği” denir (K170).

-Ölenin yüzü çirkinleşmemişse, ölürken yüzüne nur yağdı denir (K167).

-Hasta öleceği zaman her şeyi görür derler (K15).

-Öleceği anlaşılan kişinin yüzü sararır (K236).

-Evdeki pencereler açılır (K63).

4.1.2.2. Ölüm Olayının Sonrasında Yapılan Uygulama ve İnanışlar

“Ölümden hemen sonra yapılan işlemlerin bir bölümü doğrudan cesetle ilgiliyken, bir bölümü de ceset çevresinde toplanmaktadır.” (Örnek, 2016: 294).

Ölüm haberini duyan komşuları ve yakınları eve gelerek cenaze sahiplerine yardım ederler. Ölüm gerçekleşikten hemen sonra ölen kişinin gözleri açıksa gözlediği biri olduğuna inanılır. Bu durumda akrabalarından biri, “Gözlediklerinin vekili benim.” diyerek ölünün gözlerini sıvazlayıp kapatır (K77, K200).

Ölünün gözleri açıksa bir beklentisi olduğuna ve dünyaya doymadan gittiğine yorumlanır (K63). Bazen ölünün gözleri sıvazlanıp kapatılmaya çalışılsa da kapanmaz (K48).

Ölünün çenesi tülbentle çatılarak alnından bağlanır. Bu yazmaya Anamur Boğuntu köyünde “çilme” denir. Her iki ayağı başparmaklardan birbirine bağlanır. Elleri göğsüne konur. Baş kibleye çevrilir. Üzerindeki elbiselerin göğüs kısmı ve kolları yırtılır, sol tarafı çıkartılır, sağ tarafı kalır, üzerine beyaz bir çarşaf örtülür, şişmemesi, şeytan ya da kedi atlamaması için karnının üzerine bıçak, ağzı bağlı makas vb. konur, pencereler açık bırakılır. Üzerine battaniye ya da çarşaf örtülür (K15, K30, K48, K63, K77, K156, K159, K209, K220, K236, K242). Ailesine zarar veren kişilere, “Çenesi çitilesice.” diye beddua edilir (K48).

Anamur’un Kaşdişlen, Bozyazı’nın Bahçekoyağı köyünde ölünün ellerine, ayaklarına, alnına ve saçına fazla bir zaman geçmeden kına yakılır. Kına, “Peygamber nişanı” olarak bilinir. Melekler kınayı görünce ceza sormazlarmış (K63).

Küçük bir çaydanlığın içine köz ve günlük konur, ölünün çevresinde dolaştırılır, ayrıca üzerine örtülen çarşafın altından üç defa günlük geçirilerek tütsülenir (K200). Bu uygulamadaki esas amaç ateşin koruyucu ve temizleyiciliği özelliğinden yararlanmaktır.

Köyde bir ölen olduğu zaman önceden kaplara konulan suyun mundar olduğuna inanılır, su kapları boşaltılır (K76, K159).

Ölü yıkanmak üzerine yatağından kaldırıldığı zaman, yerine bir taş konur (K48).

4.1.2.3.Devir

Cenaze yıkama yerine götürülmeden önce imam ve cenaze yakınlarından birkaç kişi arasında devir çevrilir (K209).

Devir, mutlaka yapılması gereken bir uygulama olmamakla birlikte, vefat eden kişinin öbür dünyada rahat etmesi, azap çekmemesi için yapılır. Kişi hayattayken bazı ibadetleri yerine getirmemiş olabilir. Mesela namaz kılmamış veya kılamamış, oruç tutamamış, zekâtını verememiş veya kurbanını kesememiştir. Zamanında yapılamayan bu ibadetlerin karşılığının ödenmesi ile telafisi maksadıyla ölü yakınları Allah'a niyazda bulunurlar. Ölen kişi, erkek ise, çocukluk devresi olan on veya on iki yaşı, kadın ise dokuz yaşı, öldüğü yaştan çıkarılır. Kalan yaştan namazı hesap edilir; çünkü vitir namazı da bir vakit değerlendirilir. Hesap yapıp da belirlenen miktar, eğer ölü yakınlarının ödeyemeyeceği kadar fazla ise, devir usulüne başvurulur. Bir çıkın içine konulan belli miktardaki para, imam tarafından devre oturan kişilere “falan oğlu/kız falanın namaz kefareti olmak üzere bu parayı aldın kabul ettin?” denilerek verilir. Karşıdaki kişi de “Aldım kabul ettim” der. Devir bu sözlerle çıkın verilip geri alınarak tamamlanır. Namaz kefareti bittikten sonra, kişinin orucu, zekâtı, yerine getiremediği yeminleri, kurbanları, yapamadığı ibadetleri için de devredilir (Sever, 2016:150).

Anamur'un Karakise köyünde, içinde para olan mendil çıkışı, devire katılanlardan birine verilirken ölenin adı söylenir, “Geçmiş namazlarını aldın kabul ettin mi?” denir. O da, “Altı kabültü, kabulle aldım, kabul ettim.” diye cevap verir. İmam, bu parayı daha sonra fakir birine verir (K209).

4.1.2.4. Defin Hazırlığı-Defin İşlemi

4.1.2.4.1. Yıkama

Ölüyü gömmek için gerek dinsel, gerekse geleneksel bakımdan zorunlu olan hazırlığa geçilir. Bu hazırlık üç önemli işleminden geçmektedir: Yıkama, kefenleme ve cenaze namazı. Her üç işlemin çevresinde dinsel olanların yanı sıra, birçok geleneksel adet ve inanma da kümelenmektedir. Ölen biri elden geldiğince çabuk gömülmeye hazırlanır. Kişi sabahleyin ya da gece ölmüşse öğle namazına, öğleyin ölmüşse ikindi namazına yetiştirilir. İkindiden sonra ölenler o gece bekletilerek sabahleyin gömülürler. Uzaktaki yakınların cenaze törenine katılmalarını sağlamak amacıyla ölü bekletilebilmektedir (Örnek, 2016: 295).

Ölü; hocalar, ölünün yakınları ya da bu işi bilenler tarafından yıkanır. Yıkamaya başlamadan önce abdest alınır. Ölünün yıkanması, cenaze yıkama aracında ya da evinin yanında, battaniye, kilim vb. ile çevrilen bir mekânda gerçekleşir. Cenaze yıkama aracı dışında ölünün yıkandığı yer, “yunaklık” ya da “yüneklik” olarak adlandırılır. Yaşlandığında mal mülk sahibi olan biri için, “Tapu çıktı, o da yunaha çıktı.” derler (K183). Ölü yıkama yerine götürülürken konuşulanları duyduğuna inanılır (K209).

Ölünün yıkanacağı su, çeşmeden alınacaksa su kabının yere konulmadan taşınması gerekir. Yıkamada kullanılacak olan kazanlar, elekten süzülen suyla yedi defa yıkanır. Elek üzerinden dökülen suyla da kazanlar doldurulur. Devamlı kullanılan ocakta, su ısıtılmaz. Üç tane taş, sayacak şeklinde birbirine çatılarak, geçici bir ocak kurulur, kazan üzerine konur. Kazanlardan birine sabun kertilir. Sabunlu suyu karıştırırken murt dalı kullanılır. Başka bir kazanda durulama suyu hazırlanır. Bu suya, kokulu bitkilerin dallarından batırılır. Genelde murt dalı, Bozyazı Tekmen’de murt ve defne, Bahçekoyağı köyünde ise murt ve kekik dalı birlikte batırılır. Murt, defne ve kekik, suda hoş bir koku bırakır. Böylece ölünün de güzel kokacağına inanılır. Murt, yöredeki tahtacı-

lar arasında “cennet kokusu” ya da “cennet meyvesi” olarak bilinir. Bozyazı Bahçekoyağı köyü Tursun mahallesinde odun hırsızlığı yapana, “Çaldığın odun kekikli kazanın altında yansın.” diye beddua edilir. Suyun ısıtıldığı kazanın altına, tamamının yanması gerektiği için kısa odun vurulur. Artan odunların başka bir işte kullanılması iyiye yorumlanmaz.

Cenaze bir divanın üzerine yatırılır. Ölen kadın ise kadınlar, erkek ise erkekler tarafından yıkanır. Önce çenesi ve ayakları çözülür. Yıkama başladığında, camiden “su selası” verilir.

Uzun saplı bir su kabağının şişkin tarafı ortadan kesilerek içi temizlenir, kepçe şeklindeki bu kap cenazenin üzerine su dökerken kullanılır. Su kabağından yapılan bu kaba “kevkî”, “şapşak”, “tabalak” gibi isimler verilir. Cenaze kaldırıldıktan sonra kullanılan kap kırılır. Başka işlerde kullanılırsa, ailede yeni ölümlerin olacağına inanılır. Çevresindeki insanlara sürekli zarar veren kişilere, “Kevki suyu dökülsün.” diye beddua edilir. “Bir insan kevkide keser huyunu.” sözüyle de huylunun huyunun ancak ölünce sona ereceği ifade edilir. Ölü yıkarken kullanılan araçlardan biri de bezden yapılan sabun kesesidir.

Ölü, üç kişi tarafından yıkanır. Bir kişi, kazanlardan su alarak helkelere aktarır. Başka biri, helkeden aldığı suyu ölünün üzerine dökerek yıkayana yardımcı olur. Üçüncü kişi ölüyü yıkar. İlk olarak durulama suyundan üç defa dökülür, daha sonra köpüklü suyla yıkamaya başlanır. Kesenin içinde sabun ezilerek sol ele bağlanır, cenazenin sol tarafı taharetlendikten sonra sağ tarafına geçilir. Yıkama işini yapan kişi, ölünün ağzına ve burnuna, sağ eliyle üç defa su verir. Ellerini, yüzünü ve ayaklarını yıkar. Sırtın her iki tarafı başından aşağıya doğru köpüklü suyla yıkanır. Bezle silinir, daha sonra durulama suyu kullanılır. Tahtacılar da temin bezi denilen üç tane bez olur, bunlardan biri işaret ve orta parmağa dolanarak ölünün edep yeri temizlenir. Ölünün üzerine beyaz bir örtü serilir. Çocukları ve yakınları, başından parmak uçlarına kadar üçer defa su dökerek ölüyle he-

lalleşirler. Buna “hak suyu” denir. Bu sırada su kabı, elden ele verilmez. Yere konur, öyle alınır. Bundan sonra durulayıp kurulanır. Yere serilen örtünün üzerine ölü indirilir. Durulama suyu artmışsa ibriğe doldurulur. İbrik, yere konulmadan mezarlığa götürülür. Kalan suyla ölünün çamaşırları, orada bulunan çocukların el ve yüzleri yıkanır. Bozyazı Beyreli’de kazandaki suyun artmamasına dikkat edilir. Artan suyla yüzünü yıkayanların öleceğine inanılır. Ölünün yıkanan kıyafetleri serildiği yerden üç gün sonra alınarak fakirlere verilir (K11, K15, K30, K48, K54, K64, K77, K86, K124, K136, K170, K183, K200, K201, K220, K209, K236, K242, K250).

Eskiden ölü yıkayanlara birkaç gün geçtikten sonra cenaze sahibi tarafından elbiselik kumaş ya da bulgur, kuru fasulye gibi gıda maddesi verilirdi. Günümüzde ölüyü yıkayan kadın ise yazma, erkek ise havlu verilmektedir (K77).

4.1.2.4.2. Ölünün Kefenlenmesi, Giydirilmesi

Ölü, yıkanıp kurulandıktan sonra kefenlenir. Kefen, eskiden “çulfalık” denilen tezgâhta dokunur, ölünceye kadar saklanırdı. Günümüzde, manifaturacıdan hazır olarak alınmaktadır. Bazı yaşlıların ölmeden önce kefenlerini alarak sakladıkları görülür. Bu durumda bir kefenlik, fitre yerine geçer. Her sene kefen fitresi verilir (K77, K209).

Anamur Kaşdışlen’de kefenin saklanma âdeti yoktur. Çünkü kefenin ölüme çağrı yaptığına inanılır. Bunun yerine kefen parası ayrılır ya da ölenin yakınları manifaturacıdan alır (K220).

Kefenlik bez, makas yerine bıçakla kesilir. Bezin kenarına bıçakla çentik atılır, kalan yeri elde yırtılır. Erkek kefeni üç, kadın kefeni, beş kat bezden oluşur. Ölü, hazırlanan kefenin üzerine yatırılır. Ölünün göğsüne ve ön tarafına “iman bezi” adı verilen havlu büyüklüğünde bir bez örtülür. Edep yerine “sıtır bezi” ya da “taharet bezi” denilen bez konur. Bu bez, kadınlarda yedi kat olur. Ölen kadın ise yüzüne “cember” örtülür, alına çeki çekilir, gelin sabahında

kesilen saç kefenin içinde olacak şekilde göğsünün üzerine konur. Daha sonra kefene sarılır. İlk önce, kadınlarda ön tarafı ayağa, erkeklerde dize kadar inen, arka tarafı da bel kısmında kalan, yakası hafifçe yırtılarak açılmış “iç göynek”, yani birinci kefen giydirilir, daha sonra ikinci ve üçüncü kefen sarılır. Kefen sarılırken Fatıha, İhlas ve Kevser sûreleri okunur. Kefenlerin arasına günlük, karanfil ezmesi, çörek otu ve sazak atılır. Kefenlerin içi ve dışı günlükle tütsülenirken ihlâs okunur. Çörek otunun kokusuna yılının gelmeyeceği inanılır. Kefen sarıldıktan sonra, kefenin açılmasını önlemek için, ölünün baş ve ayakucu “sıyırdım” denilen bağlarla bağlanır. Sıyırdım, ölü kefene sarılmadan önce kefenlik bezin kıyısından elde yırtılan uzunca parçalara denir. Bu bağlar, ölü mezara konulduğu zaman çözülür. Ölünün üzerine battaniye örtülür, kadınsa yazması üzerine örtülür (K15, K29, K30, K35, K48, K54, K124, K156, K193, K209, K236, K242).

Ölü kefenlendikten sonra kefenden artan parçalara bir sıkım (avuç içi kadar) un sarılarak fakirlere dağıtılır (K48).

Anamur’da Kaşdışlen, Bozyazı’da Çubukkoyağı ve Sıcak yurt mahallesi ile Bahçekoyağı köyü Tursun mahallesinde mezarın kazılması ve ölünün gömülmesi konusunda tespit edilen uygulamalar şunlardır:

Kefen hazırlandıktan sonra ölü üzerine yatırılır. Ölen erkek ise üstüne iç çamaşırı, pijaması, gömleği ve ceketini giydirilir. Eline mendil, yan tarafına çorap konur. Başına, kefenden yapılan külah giydirilir. Külahın üzerine sırayla sarı, kırmızı ve en üstte yeşil olacak şekilde bez sarılarak sarık yapılır. Külahın çevresi gökkuşağının renkleri gibi olur. Dede soyundan gelenlerin sarığı yeşil olur. Cenaze kadınsa, pijama ve yeni dikilen bir elbise giydirirler. Başına yeşil ve kırmızı renkli çekiler çekilir. Çekinin üzerine oyali bir tül bent bağlanır. Ayrıca kırmızı bir duvak atılır. Ölen genç bir erkek ise yeni bir takım elbise giydirilir. Ölen genç bir kız ise gözlerine sürme çekilir, üzerine gelinlik giydirilir. Giydirme ve süsleme işi tamamlandıktan sonra ölü, iki kişiyle kefenlenir. Önce, iki kat olan iç gömlek giydirilir. Ön tarafı

dize, arkası bele kadar uzanır, yakası açık olur, içine güzel kokması için karanfil tozu atılır. Sağ tarafta olan kişi, kefenin bir tarafını alır, üç defa “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali şefaathçin olsun.” diyerek kefeni sarar. Daha sonra “Ya Allah Ya Muhammed Ya Ali” denilerek ikinci ve üçüncü kefen sarılır. Kaşdışlen’de birinci kefen Ya Allah, ikincisi Ya Muhammed, üçüncüsü de Ya Ali diyerek alınır. Üç defada giydirilir. Kefen sarıldıktan sonra kefenlik bezin yanlarından sıyrılan iki tane bağ, ölünün baş ve ayakucuna dolandırılır, ancak düğüm atılmaz. Cenaze mezara konduğunda bağlar çözülür, mezarın baş tahtasına, düğüm atılmadan dolanır. Kaşdışlen’de cenaze kefenlendikten sonra ayakucuna birer tane yazma dolanır (K63, K136, K220, K216).

4.1.2.4.3. Ölünün Tabuta Yerleştirilmesi ve Taşınması

Cenazenin defnedilmesi sırasında kullanılan tabut camilerde bulunmaktadır. Yıkama sırasında cenaze aracı çağırılmışsa tabut da cenaze nakil aracıyla birlikte getirilmektedir. Cenaze nakil aracında gelen tabutların dış yüzeyi tahta, içi teneke kaplıdır. Camilerdeki tabutlar ise içi ve dışı tahtadır. Tabutların rengi genellikle yeşildir. Eski tabutlarda sandık, sal üzerine konurken günümüzdeki tabut modelleri esas alınarak sal ortadan kalkmış sadece sandık kalmıştır. Yeni tabutlar araçta götürülmeye, eski tabutlar ise omuzda götürülmeye uygundur (Doğaner, 2006:241).

Cenaze tabuta yerleştirildikten sonra mezarlığa götürülürken tabutun içinde sallanmaması için kenarlarına yastık konur. Elde dokuma al bir battaniye, tabutun üzerine örtülür. Ölen kadın ise tabutun ön tarafına al yazma ya da oyalı başörtüsü, çeyizi sandıkta kalmış, genç bir kız ise gelinlik, erkekse yeşil bir örtü örtülür. Eskiden tabutun üzeri kadın ya da erkek ayrımı olmadan, “darabulus” ile örtülürdü (K15, K48, K124, K136, K220, K236).

Cenaze, tabuta konduktan sonra erkekler tarafından taşınır. Ölen kadın ise yıkandığı yerde kadınlar tarafından tabu-

ta konur, tabutu erkekler taşırlar. Cenaze namazına kadın cemaati katılmamaktadır. Kadınların katılması mekruhtur. Sadece evin önünde hoca tarafından yapılan helalleşmeye katılırlar. Cenaze omuzlar üzerine alınarak cenaze namazının kılınacağı yere götürülür. Tabut, omuz hizasında, baş tarafı önde olacak şekilde taşınır. Cenazeye katılan erkekler arasında nöbetleşe taşınır. Tabutu taşımanın sevap olması ve ölüye son görevin yerine getirilmesi için, herkes tabutu taşımak ister. Bu sırada tabutun yan yatmamasına ve düşmemesine dikkat edilir. Cenazenin araçla mezarlığa götürülmesi durumunda, cenaze arabasına toprak ve ekmek konur (K77).

Cenaze alayının kalabalıklığı, konvoya katılan araçların özelliği ve sayısı ölen kişinin sosyal statüsü, mesleği, ekonomik durumu hakkında bilgiler verir. Cenaze alayı kalabalık olduğunda ölen kişinin zengin olduğu, sülalesinin geniş olduğu, çevresinde sevilen bir kişi olduğu anlaşılır (Doğaner, 2006:243).

Bebeklik döneminde ölen çocuklar babasının kucağında mezarlığa götürülür (K170).

Bozyazı Bahçekoyağı köyü Tursun mahallesinde ölü genç ise cenaze alayının önünde ölenin akranlarından biri, al bir kumaştan yapılan bayrağı taşır. Bu bayrak mezarına dikilir (K216).

Cenaze giderken ölü evindeki çullar dışarı atılır, su kapları boşaltılır, hamile olan varsa bir şey yemez (K76).

4.1.2.4.4. Cenaze Namazı

Cenaze namazı camide, mezarlıkta ya da ölenin evine yakın uygun bir alanda kılınabilir. Yıkanıp kefenlendiği yerden alınan cenaze, öğleden önce ya da öğle namazından sonra cenaze namazının kılınacağı yere getirilir. Camide ya da mezarlıkta kılınacaksa, musalla taşına tabut konur. Şehirde ikamet eden birinin cenazesi doğup büyüdüğü köyün mezarlığına defnedilecek ise evinin önünde uygun bir yere masa konur, masanın üzerine tabut konarak hoca tarafından cenaze namazı kılınabilir. Cenaze köydeki mezarlığa getirilince köydeki akrabaları ve tanıdıklarının katılımıyla ikinci bir cenaze namazı daha kılınır. Şehirde kılanlar bu namaza katılmayabilirler. Tabut, caminin veya mezarlığın girişindeki musalla taşının üzerine konur. Şehir mezarlığı ile merkeze yakın köylerin mezarlıklarında üstü çinko malzemeye kaplı, bir tarafında musalla taşının bulunduğu mekânlarda cenaze namazı kılınmaktadır. Cemaatin yüzü kıbleye dönecek şekilde ve imamın arkasında bulunur. Cenazeye katılanlardan abdesti olmayanlar abdest alırlar. İmam, namazın nasıl kılınacağını anlatır. Ölen kişi erkekse “er kişi niyetine”, kadınsa “hatun kişi niyetine” diyerek namaza başlar. Namaz kılındıktan sonra hoca, “Cemaat, ölüyü nasıl bilirdiniz?” diye sorar. Onlar da “Allah rahmet eylesin” diye cevap verirler. Hoca, “Haklarınızı helal ediyor musunuz?” diye sorar. Onlar da “helal olsun” diye cevap verirler. Hocanın sorusu ve cemaatin verdiği cevap üç defa tekrar eder. Cenaze namazı kılındıktan sonraki helalleşme ölü için yapılan bir tür aklamadır (Örnek, 1971:55).

Hoca, ölenin borcunun olup olmadığını cemaate sorar. Borcu olan varsa cevap verir. Hoca, ölenin borçlarının ödenmesi için akrabalarından birinin üstlenmesini ister, üstlenenin adını cemaate söyler.

Eskiden kadınlar defin sırasında mezarlığa gitmezdi. Bu uygulama günümüzde de devam etmesine rağmen, bazen kadınların defin törenine katıldığı görülebilmektedir. Erkekler mezarlıkta cenaze namazı kılarken, kadınlar mezarlığın yakınında beklerler.

Cenazeye katılmak istemesine rağmen bir nedenden dolayı geç kalma endişesi yaşayan biri arabasına toprak ya da ekmek koyarsa cenaze defnedilmeden yetiyeceğine inanılır (K166).

4.1.2.4.5. Ölünün Gömülmesi

Yörede ölünün defnedilmesine “yataklamak” denir. Ölünün yıkanması, kefenlenmesi işlemleri yapılırken görevli kişiler tarafından mezarın kazılması ve mezarda kullanılacak olan taşların hazırlanmasıyla ilgili çalışmalar yapılır. Mezarın ölçüsü ortalama bir uzunluk üzerinden ayarlanır. Mezar, ölen erkek ise göbek, kadın ise göğüs hizası derinlikte kazılır. Mezarın güney cephesinin alt tarafına bir insan vücudunun girebileceği kadar “saptırma” adı verilen, boşluk açılır.

Bazı mezarlıklarda eski mezarların yeri belirsiz olabilmektedir. Yeni mezar kazılırken eski mezara ait kemikler çıkabilir. Bu durumda yapılan uygulamalar şunlardır:

-Açılan çukur kapatılır, başka bir yere mezar kazılır (K220).

-Çıkan kemikler bir torbaya konur, kazılan çukurun kenarına konur (K156).

-Kazılan mezara, ölen kişi konacaksa eline para konur (K29) ya da ağzına para kısıtırılır (K199).

-Mezarın içine para atılır, ölen çocuk ise eline para konur (K15).

Ölü, doğup büyüdüğü yerden farklı bir mezarlığa defnedilecekse tabutun üzerine para atılır, cenaze kabre indirildiği zaman bu para avucunun içine konur (K48).

Ölünün eline para konulması, ağzına para kısıtırılması ya da mezara para atılması önceki ölenin yeni ölüye, “Buraya niye geldin?” diye sorduğu zaman, “Satın aldım, öyle geldim.” dediğine inanılır (K170).

Genelde öğleden önce defin işlemi yapılır. Normal koşullarda, gece defin olmaz. İkinci namazından sonra sela verilmez, ölü gömülmez. Çünkü akşama doğru toprağın kilitleneceğine inanılır. Türk mitolojisindeki inanışa göre güneş battıktan sonra Erlik ve yardımcıları yeryüzüne yayılmaktadır. Bu nedenle Türk kültüründe güneş battıktan sonra genellikle bir şeyler yapılmaz (Yardımcı, 2018:334). Günümüzde, ölenin uzaktan gelecek olan bir yakını varsa, cenaze bekletilebilmektedir. Eskiden kadınlar, defin törenine katılmazlardı (K48, K77, K167).

Defin için ölen kişinin çocuklarından ya da kardeşlerinden iki kişi mezarın içine girerek biri başucunda, diğeri ayakucunda olacak şekilde ayakta durarak cenazeyi mezara indirirler. Ölmeden önce kendisini mezara indirecek olanları vasiyet edenler de olur. Ölü, saptırmaya sağ kolu üzerine yatırılarak yüzü kıbleye getirilir. Başının altına sazak konur. Kefende baş ve ayakucuna bağlanan “sıyırdım” çözülür. Anamur’un Ormancık köyünde cenaze mezara konduğu zaman salavat getirilir, başından ayakucuna kadar üç defa günlük dolandırılarak tütsü verilir. Yeterli uzunluktaki düzgün say taşları ya da özel yapılan beton bloklar sayesinde saptırma kapatılır. Saptırmayı kapatan taşlara “saptırma taşı” adı verilir. Baş ve ayakucuna gelen taşlar, üçgen şeklinde olup, “çaylak” olarak adlandırılır. Taşların aralarındaki boşluklara sazak kısıtılır. Böylece ölünün üzerine toprak atılmamış olur. Mezara ilk toprağı, mezarı kazmaya başlayan kişi atar. Bir kürek toprak atar, küreği yere bırakır, daha sonra tekrar toprak atar. Üç kürek toprak atılır. Her defasında küreğin yere konup alınması gerekir. Çünkü mezara toprak atan kişinin ömrünün kısa olacağına inanılır. Ölenin çocukları, yakınları ve törene katılanlar sırayla üç kürek toprak atarlar. Bu sırada kürek, elden ele verilmez. Günümüzde küreğin yere bırakılıp alınması azalmıştır. Cenaze defnedilip, mezarı kapatıldıktan sonra mezarın çevresi, taş ya da briketlerle çevrilerek içi toprakla doldurulur. Mezarın üzerinde balıksırtı şeklinde tümsek oluşturulur. Mezarın doğu ve batı yönüne hece taşı dikilir. Hece taşının dibine, murtun dallarından sokulur. Anamur Karalarbahşiş köyünde

mezarın üzerine “gabarcık” adı verilen bitki dikilir. Soğanlı bir bitkidir. Mezarlıkta yaygın olarak görülür. Ölü gömüldükten sonra, bu bitkiden üç tanesi sökülerek mezara dikilir. Mezarın baş tarafında kürek ters tutulur, küreğin üzerinden ayakucuna kadar su dökülür. Bu su, ölünün yıkandığı sudan getirilir. Suyun döküldüğü kap, mezarın üzerine bırakılır. Eskiden sal, mezarın üzerine ters kapatılır, bir süre burada kalırdı. Eskiden yaylalara deveyle göçüldüğü zaman, ölen olursa, yayladaki mezarlıklara gömülüydü. Yaylada murt yetişmediği için, kışın yeteri kadar murt yaprağı toplanarak ipe dizilir, kurutulur, yaylada ölenin mezarına konurdu (K15, K29, K48, K54, K77, K114, K127, K156, K170, K192, K195, K209, K236).

Yörede “singurdu” adı verilen kedi büyüklüğündeki bir yaratığın yeni defnedilen ölünün kokusunu aldığına ve mezarı açarak ölüyü çektiğine inanılır. Ölüyü bu hayvandan korumak için yapılanlar şunlardır: Birçok yerde, mezarın iki tarafına kazık çakılır. Köylerde “kördiken” ve “tırmık”, yaylada ise “garamık” gibi dikenli bitkilerin dallarıyla mezarın üzeri iyice kapatılır. Bunlar, mezarın toprağı sertleşinceye kadar kalır. Bozyazı Tekmen’de mezar yer seviyesine kadar kapatılınca “tırmık” dalından birkaç tanesi mezarın üzerine konur, daha sonra toprakla örtülür. Bu dallar, mezarda çürümeye bırakılır. Söz konusu hayvan, mezarı kazmaya başlasa bile, bitkinin dikenlerinden dolayı daha fazla ilerlemeyeceğine inanılır. Anamur’un Karalarbahşiş köyü ile Bozyazı’nın Beyreli mahallesinde, söz konusu hayvanı mezara yaklaştırmamak için, mezar taşına ve mezarın çevresine pise sürülür. Bu hayvanın, pise kokusundan uzaklaştığı söylenir. Bahşiş Yörüklerinde yaralanma sonucu ölenlerin mezarındaki kanın kokusunu alan yabani hayvanların mezarı açacağına inanılır. Pise, güçlü kokusuyla, yabani hayvanları mezara yaklaştırmaz (K48, K89, K114, K192, K195, K209).

Eskiden defin törenine katılanlara mezarlıktan ayrılmadan önce, içinde kuru üzüm, kuru incir, ceviz ve badem olan, “çükür tıkıltısı” adında bir çerez dağıtılırdı. Bu çerez, köylerde her evde önceden hazırlanır, kesede saklanırdı.

Evinde yiyeceği azalan kadın, “çükür tıkıltısı bile kalmadı.” diyerek dertlenirdi. Bozyazı Beyreli’de mezar kazılmaya başlandığı zaman ocakta bir kömbe gömülür, mezarı kazanlara verilir. Günümüzde fırından alınan somun ekmek ikiye ya da dörde bölünerek arasına helva konur, “helvalı ekmek” adıyla defin törenine katılanlara mezarlıktan ayrılmadan önce dağıtılır (K48, K77, K114, K209).

Kaşdışlen, Çubukkoyağı, Sıcakyurt ve Bahçekoyağı köyünde yaşayan tahtacılar da mezarın kazılması ve ölünün gömülmesiyle ilgili tespit edilen uygulamalar şunlardır:

Ölünün boyu yıkanmaya başlamadan önce çığ iplikle üç defa ölçülür. Birinci ve ikinci ölçümde kullanılan ipler kırılır, üçüncüsünde kırılmaz, ipin uzunluğu ölünün boyuna göre ayarlanır. Bu ip, mezarı kazmakla görevli olanlara teslim edilir. Ölçülen ip mezarın kazılacağı yere uzatılır. Mezarı kazacak olanlardan biri, mezarın baş tarafındaki ipe üç defa kazma vurur, ipin ucunu keser. Mezarın ortasına üç defa kazma vurur, ipin ortasını keser, mezarın ayakucuna üç defa kazma vurur, ipin diğer tarafını keser. Bundan sonra mezar kazılmaya başlanır. Mezar kazıldıktan sonra, cenaze mezarlığa getirilinceye kadar mezarın üzerine kürek konur. Cenaze gelince sapıtmanın içine daha önceden hazırlanmış olan zehre kutusundaki murt yaprağının yarısı serpilir. Yaprığın üzerine döşek serilir, baş tarafına yastık konur. Kutuda kalan yapraklar, döşegin üzerine serpilir. Ölünün başı batıya, yüzü kıbleye gelecek şekilde döşegin üzerine yatırılır. Sonra baş ve ayak tarafındaki, kefen bağları çözülür. Kefenin baş tarafı açılır, gözünü toprak doyursun diye gözüne bir avuç toprak atılır, kefen tekrar kapatılır. Sapıtmanın kenarına kalın tahtalar yerleştirilir. İpi kesen kişi mezara üç kürek toprak atar. Kazmayla üç defa başucundan, ortadan ve ayakucundan olmak üzere mezarın içine toprak çeker. Kendisine kürek sırası gelmeyen kişilerin, avuçlarıyla mezara toprak attıkları görülür. Kazma, kürek ve kovada kalan toprak kalıntıları mezarın üzerine üç defa da sıyrılır. Bu uygulamadaki amaç ölünün hakkının kalmaması içindir. Mezarın baş ve ayakuçlarına başı geniş ve yuvarlak, ucu ince iki tahta dikilir. Baş tahtanın altına cennet meyvesi olarak murt dalı

dikilir. Ayrıca kırmızı renkte bayrak takılır. Mezarın üzerine de geride kalan murt dalları konur. Daha sonra ölünün evinden getirilen su, başucundan ayakucuna kadar dökülür. Bu su, “Başucun pınar, ayakucun göl olsun.” anlamındadır. Kefenleme sırasında kefenin ikinci katından boydan boya yırtılan şerit; Anamur Kaşdişlen’de “gergi ipi” ya da “oyuk ipi”, Bozyazı Çubukkoyağı mahallesinde “kork ipi” ya da “korkuluk ipi” olarak adlandırılır. Bu ip, düğüm atılmadan baş ve ayakucuna dikilen tahtalara düğüm atılmadan dolanarak mezarın üzerine uzatılır. Daha sonra ölünün başına sarılan sarıdaki renkli bezlerden sıyrıntı koparılarak ipin üzerine birer karış arayla düğümlemeden dolanır. Sarı, kırmızı, yeşil bezlerden yırtılan üçer tane sıyrıntının toplamı dokuz tane olacak şekilde kork ipine dolandırıldığı zaman “singurdu” olarak adlandırılan hayvanın mezara yaklaşmaya inandırılır. Aynı şekilde yapılan ipi ormanda yalnız yürüyen birinin elinde taşıması halinde yabani hayvanlardan korunacağına inanılır. Mezarın işi bitince herkes olduğu yere oturur, hoca duaya başlar (K136, K220).

Bozyazı’nın Bahçekoyağı köyünde ölen çocuksa kefeninden yırtılan bez parçası ya da kırmızı bir bez, kefenin dışına dolandırılır. Mezarının üzerine çalı konur. Bu çalıya kırmızı bir eşarp bağlanır (K35). Cennete gidenlerin mezarında üç gün ateş yandığına inanılır (K149).

Mezara ölü konulup üstü örtüldükten sonra cemaat ve imam, yere otururlar. İmam burada Kur’an’dan “Yasin ve Mülk surelerini on bir defa, İhlas, Nas ve Felak okur, ölünün ruhuna bağışlar. Kabir başında bulunan cemaatle birlikte dua ve istiğfarda bulunur. Sonra cemaatle birlikte Fatiha okur (Sever, 2016:149).

Bu duadan sonra imam cemaati kabirden uzaklaştırır. Kendisi kabrin sağında baş tarafına oturur. Anamur’un Karakise köyünde “dalfın” olarak söylenen talkın, Arapça telkin kelimesinin değiştirilmiş şekli olup “Ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dini sözler” anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2014:272).

Ölü, mezara konulunca sorgucu melekler gelir ve ölüyü sorguya çekerler. Hoca, ölünün dilinin dolaşmaması, kolay cevap verebilmesi için ölüye, annesinin adıyla üç kere “fa-lanın oğlu/kızı” diye seslenir ve sonra dua okur. İmamın yaptığı bu duanın anlamı kaynak kişilere göre şöyledir: Ölünün sağ tarafına aşağı âlemden elinde balyozla bir melek, sol tarafına ise Münkür Melenkir denilen şeytan gelir. Bu sırada uruf (ruh), ifadesini almak üzere arının kovana girdiği gibi ölünün ağzından girer. Ruh, “Rabbim kim, dinin ne, nebin kim, kitabın ne?” dediği zaman şeytan, ölüden “Rabbim sensin.” demesini istemiş. Ölü de yaşarken ağzı dili buna alışkınsa “Rabbim Allah, dinim İslam, nebim Muhammed, kitabım Kur’an-Azim, Eşhedü en la ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden abdühü ve resulühü” diye dediği zaman aşağı âlemden gelen melek şeytanı döver ve kovar, şeytan ile ölünün arasına yetmiş perde gerilir, böylece şeytan bir daha ölüyü göremezmiş. Günümüzde talkın verme uygulaması kalkmıştır (K132, K209).

Defin ve duadan sonra, cenaze sahipleri mezarlığın çıkışında sıraya geçerek başsağlığı dileklerini kabul ederler. Başsağlığı dileme, sözün etkileyici ve sağaltıcı gücünden yararlanarak hem acıyı hem de yası azaltmaya yönelik bir adettir (Örnek, 2016:313). “Başınız sağ olsun”, “Allah cennette kavuştursun”, “Toprağı bol olsun”, “Emir Allah’ın”, “Allah ecrinizi bol versin” bu sözlerden bazılarıdır.

Mezarı kazan kişilere emeğin karşılığı olarak cenaze sahipleri tarafından çeşitli hediyeler verilebilir. Köylerde herkes birbirini tanıdığından köyün gençleri mezar kazmaya gönüllü olarak katılırlar.

4.1.3. Ölüm Sonrası

Ölenin diğer dünyaya uğurlanışının tam ve geçerli olması için dini kuralların ve işlemlerin dışında gelenekle ilgili yükümlülüklerin de yerine getirilmesi gerekmektedir. Yoksa ölenin geride bıraktıklarını tedirgin edeceğine inanılmaktadır (Balcı, 2019:163).

4.1.3.1. Cenaze Evi

Yörede cenaze evine “örgülük” (K30, K48, K77, K156), “öldülük” (K247) adı verilir. Ölenin yakınlarına baş sağlığı dilemek için cenaze evine gitmek yerine, “örgülüğe gitmek” sözü kullanılır.

Cenaze evinde, daha cenaze kaldırılmadan önce, “kör kurbanı” ya da “kabir kurbanı” olarak adlandırılan, bir davar kesilir. Kazanlar kurulur. Yemekçi kadınlardan biri kurban etinden yemek yapar. Döğme pişirilir. Cenaze defnedildikten sonra, cenaze evine gelenlere ikram edilir. Ayrıca komşulardan, yakın akrabalarından kuru fasulye, pilav ve pekmez getirenler olur. Ölen yetim ise, yemeklerin tamamını komşular yapıp getirirler. Uzaktan gelen dost ve akrabalar, komşular tarafından ağırlanır. Ölenin arkasından kurban kesilmezse davarın hece taşının dibinde eşindiğine inanılır (K26, K30, K52, K66, K86, K156, K167, K195).

Cenaze evinde, ölünün yıkanmasında kullanılan kazanlar ile ölünün yıkandığı divan ters çevrilir. Kazanların üzerine üçer tane taş konur. Divan ve kazanlar, üç gün, Kaşdişlen’de ise yedi gün bu şekilde kalır. Kazanın ters çevrilmesi ve üzerine taş konulması, taşın koruyucu özelliğinden de yararlanarak evdeki ölüm olayını uzaklaştırma için yapılan pratiklerdir (K29, K48, K54, K63, K76, K77, K236).

Ölünün yıkandığı yere bir bardak su ve bardağın üzerine çarpı şeklinde iki tane çöp konur. Gece, ölünün ruhunun yıkandığı yeri ziyaret edeceğine ve sudan içeceğine inanılır. Ruhun, suyu içip içmediği çöplerin suya düşmesinden belli olur. Uygulama üç gün yapılır. Anamur Kaşdişlen köyünde suyla birlikte, ölü evinde ikram edilen yağlı ekmek ve pilavdan da konur. Ruhun geceleyin yıkandığı yere gelerek sudan içtiğine ve yiyeceklerden yediğine inanılır. Kaşdişlen ve Bahçekoyağı köyünde ölünün yıkandığı yerde ateş ve günlük yakılır. Ruhun, günlük kokusuna güvercin şeklinde geleceğine inanılır. Anamur’un Ormancık köyünde mezarın baş tarafında, üç gün günlük yakılır. Ölü evinde de ışıklar sabaha kadar açık bırakılır (K29, K48, K54, K63, K76, K77, K156, K216, K220, K236).

Anamur Kaşdişlen köyü ile Bozyazı Sıcakyurt ve Çubukkoyağı mahallesinde “musahipli” biri öldüğü zaman cenaze yatağından kaldırılmadan önce koç kesilir. Buna “döşek kurbanı” denir. Kurbanın kemiğine bıçak vurulmadan etinden ayrılır. Eti haşlanarak başsağlığı için gelen yaşlılara ikram edilir. Bu yemeğe “döşek aşı” adı verilir. Gençlere pişi, börek, bisküvi vb. verilir. Kesilen kurbanın kemikleri, kellesi ve ayakları derisinin içine konduktan sonra altı bağlanır. Buna “sır” denir. Sır, bir yere gömülür, yabani hayvanlar açmasın diye üzerine say kapatılır. Bu kurban, ölenin dünyadaki haklarına ve günahlarına karşılık olarak kesilir (K63, K136).

Anamur Kaşdişlen’de ölü evine başsağlığı için gelen komşular, evlerinden üç tane yağlı bazlama getirirler. Bazlamanın biri ölünün ruhuna, biri getirenin ölülerinin ruhuna, üçüncüsü ise Cebrail adınadır. Günümüzde yağlı bazlama yerine, börek götürülmeye başlanmıştır (K214).

4.1.3.2.Belirli Günler

Ölen bir kimsenin ölümünden sonraki 3., 7., 40., 52., günlerinde ve yıl dönümünde ölen kişinin öbür aleme geçişi sırasında güçlkle karşılaşmaması ve günahlarının affedilmesi için ölen kişinin yakınları bazı eylemler içerisine girer (Yeşil, 2014:289).

Anamur ve Bozyazı’da ölü evinde ilk üç gün ikindi ya da akşam namazından sonra hocalar Kur’an-Kerim okurlar. Buna “üç kuranı” denir. Kuranı dinlemeye; ölenin yakınları, komşuları ve dostları gelir. Gelenlere şerbet, çay, şeker vb. ikram edilir. Gülsuyu dağıtılır. Ölenin yakınları duanın sonunda sıraya geçerek baş sağlığı dileklerini kabul ederler.

Ölenin ardından belli günlerde yemek verilmekte ve kurban kesilmektedir. Yemek ilk üç gün, 7. 40. ve 52. günleri ile bir yıl sonrasında verilir.

Eskiden ilk üç gün boyunca komşular ve akrabalar tarafından kuru fasulye, nohut, pilav, salata, çorba yapılır, ölü

evine getirilerek uzaktan gelenlere ikram edilirdi. Günümüzde bu uygulama yer yer devam etmekte, ayrıca baklava, meşrubat ve ekmek getirilmektedir. Ölünün evinde de bazı yakın akraba ve komşuların yardımıyla yemekler pişirilir. Ölü evinde yenilen yemeğe “yas yemeği” adı verilir (K52, K102, K236).

4.1.3.2.1.Üçüncü Gün

Cenaze evinde üçüncü gün komşulara ve akrabalara yemek verilir. Yemekten sonra duası yapılmaktadır. Yemek yenilmezse ölünün ağzının sabunuyla yattığına inanılır (K77).

Anamur Kaşdışlen köyünde horoz kesilir. Etinden yemek yapılır. Ölü evinde yenir. Günümüzde börek yapılmakta, gelenlere ikram edilmektedir (K63).

4.1.3.2.2.Yedinci Gün

Bu güne “yedisi” denir. Ölenin haftasında pişi yapılır, komşulara dağıtılır ya da yakın akraba ve komşular, ölü evine davet edilerek ikram edilir. Dua okunur. Un helvası yapılarak yedi komşuya dağıtılır (K77).

Anamur Kaşdışlen köyünde, yedinci gün koç kesilir. Koçun etinden yapılan yemekler ölü evine gelenlere ikram edilir. Mevlit okutulur (K63, K214, K220).

4.1.3.2.3.Kırkıncı Gün

Ölünün “kırkı” ve okunan Yasin-i şerif nedeniyle “kırk yası” de denilen bu günde ölen kişinin burun kemiğinin düştüğüne inanılır. Ölü evine, yakın akraba ve komşulardan olan kadınlar gelirler. Ölü evinin ekonomik durumu iyiye kurban kesilir. Kurbanın etinden yapılan yemekler, gelenlere ikram edilir. Mevlit okutulur (K77).

Anamur'un Ucarı ve Kaladran köyleri ile Bozyazı Beyreli'de pişi yapılır. Eskiden komşulara dağıtılan pişi, günümüzde ölü evine gelen kadınlara ikram edilir. Kur'an-ı Kerim okunur. Yapılan pişiye "kırk pişisi" denir (K30, K48).

Anamur Kaşdişlen köyünde koç ve horoz kesilir. Haşlanan horozun etinden bir parçası dede tarafından yemeği veren kişiye verilir. Daha sonra horozun eti parçalanarak çorba yapılır. Koç etinden, parça etli kuru fasulye, nohut ve yahni yemekleri yapılır. Buğday ve darı keşkeği pişirilir. Eve çağrılanlara ikram edilir. Kırkında kesilen kurbandan sonra dede duasını yapar, yas çözülür. Ölü evindeki erkekler sakalını keserler. Ölünün mezarda kırk gün hazır ol da duran biri gibi beklediği, kırkında verilen yemekten sonra topluma katıldığına inanılır (K63, K214, K220).

4.1.3.2.4.Elli İkinci Gün

Ölümünden elli iki sonra ölünün etiyle kemiklerinin birbirinden ayrıldığına inanılır. İsteyen kurban keserek yakın akraba ve komşulara yemek verir. Bunun dışında lahmacun, börek, pasta vb. yapılarak çayla birlikte çağrılanlara ikramda bulunulur. Yemekten sonra mevlit okutulur (K30, K52, K77).

4.1.3.2.5.Yıl Dönümü

"Senesi" de denilen ölümün yıl dönümüne isteyen ve ekonomik durumu iyi olanlar, kurban keserler. Kesilen hayvanın etinden yemek yapılarak gelenlere ikram edilir. Yemekten sonra mevlit okutulur (K77, K250).

Anamur Kaşdişlen köyünde, ölünün kırkında yapılan yemeklerin aynısı senesinde de yapılır, kırkına göre, katılımcı sayısının fazla olduğu topluluğa yemek verilir, mevlit okutulur (K63).

Ölümün yıl dönümünde yapılan uygulamaların ölen kişinin ruhuyla ilgili olduğu görülür. Nitekim eski Türkler ölen kişinin cesedinin yıl dönümünde tamamen çürüdüğüne ve ruhunun ancak bir yıl sonunda bu dünyayla ilişkisini

kesip öte âlemdeki gerçek hayatına başladığına inanmaktaydı (Yılmaz, 2014:298, Aça, 1999:27-29).

Bunların dışında, ölünün arkasından, ölünün yakınlarının yaşadığı süre içinde, Perşembe günleri ikindiden sonra, sokakta oynayan çocuklara ve komşulara lokum, bisküvi, pişi, gömme çörek vb. ölünün ruhu için, “cumalık” adı altında dağıtılır. Pişinin yedi kapıya verilmesi ve kokusunun yayılması gerektiğine inanılır. İkram edilen yenildiği zaman “Geçmişlerinizin urufuna varsın.” denir (K47, K77).

Anamur’un Bozdoğan mahallesinde, aileden biri ölmüş ise Perşembe günleri ikindiden sonra yerfıstığı, nohut, darı kavrulup komşulara dağıtılır. Bir sayın üzerine kor halinde kömür, bunun üzerine günlük konur, üç ihlâs okunur, günlük kokusu yayılmaya başladığı zaman “Şeytanlardan başkasının ruhuna varsın.” denir (K15).

4.1.3.3. Ağıt Söyleme-Yas Tutma

Ağıtlar, insanoğlunun; ölüm karşısında veya canlı-cansız bir varlığı kaybetme, korku, telaş ve heyecan anındaki üzüntülerini, feryatlarını, isyanlarını, talihsizliklerini, düzenli-düzensiz söz ve ezgilerle ifade eden türkülerdir. Ağıt söyleyen için “ağıtçı” sözü yaygınlaşmış ve “ağıt yakmak” deyi mi türemiştir (Elçin, 1990:1). Ağıtlara yas adı da verilir (Artun, 2008:54).

Ağıtların büyük çoğunluğu ölüm olayları sonucunda söylenmiştir, ancak insanlar gelin olma, askere gitme gibi sevdiklerinden ayrılmak zorunda kaldıkları durumlarda; sel, deprem, yangın, kıtlık, salgın hastalık vb. felaketlerde; sevilen hayvanların kaybolması ya da ölümü karşısında da duygularını dile getiren çeşitli ağıtlar yakmışlardır (Çıblak, 2005:202).

Ölümünden sonra ölü evde iken, cenaze kaldırılırken kadınlar ve bazen erkekler ağıt yakarlar ve ölünün iyiliklerini sayarak ağlarlar (Demir ve Bakar, 2014:129).

Ölüm üzerine söylenen ağıtlar, genellikle bireysel nitelik taşımakta ve bu ürünler ölen kişinin annesi, babası, eşi, çocukları vb. yakın akrabaları ya da komşuları tarafından söylenmektedir (Çıblak, 2005:203).

Yörede ağıtla aynı anlama gelen “yakım” ya da “yas” kelimeleri kullanılmaktadır. Ağıt söyleme “yakım yakma”, “ağıt yakma”, “yas etme” deyimleriyle ifade edilmektedir. Ağıt söyleyen kişiye ise “yakımcı”, “ağıtçı”, “yas edici” denilmektedir.

Ağıt metinlerinde esas olarak ölüm karşısında duyulan acı ifade edilmekle birlikte, o bölgede yaşayan insanların gelenek ve görenekleri, yaşam tarzı, geçim kaynakları, günlük uğraşları, değer yargıları gibi bir toplumun kültürünü oluşturan pek çok unsurun yansıtıldığı görülmektedir (Çıplak, 2005: 210).

Yörede ölenin arkasından yakınlarının yas tutma süresi üç gün, kırk gün, elli iki gün, bir ya da birkaç yıl devam etmektedir. Ölen kişinin ailedeki yeri, genç ya da yaşlı oluşu ve ölüm nedenine göre yas süresi de değişmektedir. Bu dönemde yöre halkı arasında kıyafetten, davranışa kadar bir takım uygulamalar görülmektedir. Ölü yakınları renkli giysiler yerine, daha çok koyu renkli giysiler giyerler, gülmezler, genelde az konuşurlar. Düğünlere gidilmez, eğer yakın tarihte kendi düğünleri varsa ya ileri bir tarihe ertelerler ya da düğünü Mevrit okutarak yaparlar. Düğün sahibi yakın akrabası ve komşularından birinin cenazesi varsa cenaze yakınlarından izin alarak ve özür dileyerek düğünü yapar. Tahtacılar da kırk gün boyunca cenaze yakınları sakalını ve saçını kesmezler, düğüne gitmezler, eğlenmezler.

Anamur’un Gercebahşiş, Güneybahşiş ve Karalarbahşiş köylerinde, yakım yakan kadınlar vardır. Yakımcı bir kadın, cenaze evine geldiği zaman, cenaze sahipleri, cenaze erkek ise “Kulaç kollumu yitirdik”, kadınsa “Sırma belikli allı gelini yitirdik, deyiver kadın cicem.” diyerek ondan yakım yakmasını isterler (K192).

Yörede yaşayan Alevi-Türkmen zümrelerinden biri olan Tahtacılar arasında, ölüm olaylarının akşama doğru gerçekleştiği durumlarda ölü, hemen toprağa verilmez, sabah oluncaya kadar evinde bekletilir. Böyle zamanlarda ölen kişinin yakınları, komşuları ölü evinde toplanır ve ölünün başında hiç uyumadan sabaha kadar oturur ve ağlar. Burada “sazandar” adı verilen saz çalmasını bilen görevli Şah Hatayî, Pir Sultan Abdal, Kul Himmet Üstadım’a ait olup ölümle, bu dünyanın gelip geçiciliğiyle ilgili nefesler okur. Sazandarın yanı sıra, ölen kişinin yakınları da nefes söyler. Bu şiirlere “cenaze nefesi” adı verilir (Çıblak, 2005: 259). Herkesin büyük bir saygıyla ve sessizlik içinde dinlediği bu nefesler, ölü için söylenen ağıtlardır (Çıblak, 2005:207).

Gercebahşiş köyünde kayınbabası ölen gelinin söylediği ağıt:

At kırsrağı gemini gever
Sarı besereği çanını döver
Beş öksüzü boynunu eğer
Beş yüz koyununa helke tuttuğum
Çifte çobanına azık çektiğim
Ağır misafirine hizmet ettiğim
Karşılıyıp atını başından tuttuğum

Işıl ışıl eder Gömüldür’ün taşları
Garip garip öter Ardıç Burnu’nun kuşları
Boş kaldı gardaşların yurtları
Eridi sızdı yüreğimin yağları (K229).

Karalarbahşiş köyünde babası ölen kızın yaktığı bir ağıt:

Bunarın taşında yosunlu taşlar
Hep ora kadar havadaki kuşlar
Yaralarım gün gün oldu işler
Eski derdim kalktı yeniden başlar
Bubam bubama koca bubam

Devesinin tüyü tortop sığalı
Kumaş elbisesi tortop sığalı
Aşşa yanımız deniz yalısı geçilir mi?
Yukarı yanımız işam yelisi biçilir mi?
Eski derdim yeniden seçilir mi?

Deniz kıyısında ak sıra taşlar
İçine yumurtlar turnalar kazlar
Gelini sorarsan güye sığlar
Yavrularımı sorarsanız babasını gözler (K115).

Bahçekoyağı köyünde bir annenin ölen oğlunun ardından söylediği ağıt:

Evlerinin önü tesbi
Oğlu anasına küstü
Göçünü ayrı çekti
Yakasız gömleği giydin mi kuzum

Kollarımda nen çalıp uyutmadım mı?
Yirmi yaşına getirdim
Askerliğini bitirttim
Çimen bıyıklı kuzumu elimden aldın felek

Kimini eşikte
Kimini beşikte koydun
Bunların emanetini
Kime attın kuzum (K36).

Bahşiş Yörüklerinin çıktığı Barcın yaylasından 2006 yılı güz dönüşünde göç kamyonu, Ermenek'in Kazancı kasabası yakınlarına gelince çam ağacına çarparak kaza yapar. Kazada, adı Saliye olan evin gelini ile yakınlarından iki kişi vefat eder.

Saliye gelinin ardından yakılan yakım:

Yıkıl yıkılasın Zeyve koyağı
Ne çifte gelin koydu ne de güveyi
Saliye Gelin derim ağlarım.
Başının yelesi bozuldu mu ki?
Gözünün sürmesi ezildi mi ki?
Bu karayazı Zeyve koyağında
Katil işam dalına yazıldı mı ki?

Muğarın başında altın tas mısın?
Yönünü benden yana dönmedin allı gelin
Sen de bana küs müsün?

Koyun kuzuladı şişek oldu
Deve bodladı köşek oldu
Koyup gittiğin kuzular uşak oldu
Saliye gelin

Gurbet elde ne hal geldi başına
Zalim felek düştü mü peşine
Yeşil kurbağalar öter göllerde
Kanadın kırıldı mı yavrum gurbet ellerde
Saliye gelin (K123). Derleyen: Halil Yıldız (Yörükoğlu).

Kızılca köyünde oğlu ölen annenin söylediği bir ağıt:

Ulukaya'da olur mu kaklık
Koç yiğidin seline mi düştü yokluk
Kızıldere'den yüklendim tuluğu
Kaş yokuşa ağdım doluğu doluğu
Nazlı yavrumu yitirdim ardıç oluğu
Geçti gördün mü?
Uzun iledini budar giderim
Dibinde koyun güzü güderim
Anasız kuzuyu niderim (K24).

Karalarbahşiş köyünde kız kardeşinin ölümü üzerine abisinin söylediği bir ağıt:

Aşağıdan gelir acem sucusu

Girdi ciğere çıkmaz acısı

Beş oğlanın birde bacası

Göçtü de gitti şalbalı esiğe

Yaylaları gabaardıçlı

Gabaardıcı garip kuşlu

Yavruları sarı başlı

Öksüz kaldı yavruların

Tek gardaşım can gardaşım (K104).

4.1.3.4. Mezarlıklar-Mezar Ziyaretleri

Mezar, bir kimsenin öldükten sonra gömüldüğü yer, kabir olup Arapça ziyaret etmekten “ziyaret edilen yer” anlamındadır (Üçer, 2020:350).

Ölüm, mezar ve mezarlıklarla ilgili inanç ve gelenekler, Türk inanç sistemi içinde çok önemli yer tutar. Mezarlıklar ve ölü gömme geleneği ile ilgili ritüeller sosyo-kültürel incelemelerde önemli bilgilere kaynaklık eder (Üçer, 2020:351).

Köylerde mezarlıklar köyün girişinde ya da çıkışında, genelde yol kenarında bulunmaktadır. Bunun yanında eskiden develerle yaylaya ya da yayladan sahile göçerken göç yolunda ölen olursa en yakın köy mezarlığına, yoksa konalga yerine defnedilirdi. Mezarlık olarak seçilen alanlarda, kızılçam, meşe, ardıç vb. ağaçlar bulunur. Şehir mezarlığı ile merkeze yakın mahalle ve köylerdeki mezarlıklara okalıptüs, çınar, fıstıkçamı, kavak, ardıç, akasya ve ölüünün vasiyet ettiği ağaçlar dikilmektedir. Bazı mezarlıkların etrafı taş ya da beton duvarla, tel örgüyle çevrilmiş durumdadır. Mezarlıklarla belediye yetkilileri, muhtarlar ve köy halkı ilgilenmektedir. Ölen kişi, sağlığında nereye defnedilmek istediğini vasiyet etmişse yakınları buna dikkat ederler. Genellikle doğdukları yere defnedilmeyi isterler.

Mezara basılmaz. Mezarlıktaki ağaçlar kesilmez, meyvesi olan ağaç varsa, meyvelerinden yenilmez, ağaçların kesilmesi ya da meyvelerinin yenilmesi durumunda uğursuzluk olacağına inanılır (K77).

Mezarın ziyaret edilmesi ölen kişiye saygının, bağlılığın ve vefa duygusunun bir göstergesidir. Hiç olmazsa bayram günlerinde yakınları ölen kişilerden akrabalarının mezarını ziyaret etmeleri, mezarın çevresini temizlemeleri, ağaçları ve çiçekleri sulamaları beklenir. Bu durum aile ve toplum içerisinde kaynaşmaya bir araya gelmeye sebep olur (Yeşil, 2014:313).

Anamur ve Bozyazı yöresinde mezar ziyareti, “mezar üstüne gitmek” olarak da ifade edilir, definin ertesi günü mezar ziyareti başlar (K77).

Anamur’un Karalarbahşiş köyünde ölenin yakınları definiden bir gün sonra sabah erkenden mezarlığa giderler. Mezarın başında Fatiha okurlar (K192).

Anamur Kaşdişlen’de ölünün ailesi, akrabaları ve komşuları definiden sonraki gün topluca mezarlığa giderler. Mezarın başında nefesler okunur, “singurdu” olarak bilinen hayvanın mezarı kazıp kazmadığını kontrol ederler (K214).

Anamur’un Ormancık köyünde, ölenin yakınlarından biri, definiden sonraki üç gün mezarlığa gider, mezarın baş tarafında, günlük yakar (K29).

Mezara ilk ziyaret yakınları, komşuları ve dostları tarafından üç gün sonra yapılır. Bunda ölenin evinde üç gün boyunca ikindin ya da akşam namazından sonra katılımcı sayısının fazla olduğu topluluğa Kur’an okunması ve başsağlığı için günün her saatinde “örgülüğe” gelenlerin olmasıdır. Daha sonraki süreçte Perşembe ve Cuma günleri ile arife ve bayram günlerinde, mezar ziyaretleri yapılır. Arife günü, ölenin evinden getirilen suyla mezar yıkanıp temizlenir, mezardaki bitkiler sulanır. Mezarın başucunda Fatiha okunur. Mezarlığa gelen ziyaretçilere ve çocuklara ölünün hayrı için lokum, şeker ve bisküvi dağıtılır. Mezarın baş ve ayak tarafına murt dalı sokulur. Murt, köylerde mezar ziyaretine gitmeden önce ormanlık alandan kesilir. Şehir merkezinde ise arife günü, mezar ziyaretine gidecek olanlara, pazar yeri girişinde, demetler halinde murt dalı satılır. Cevabı mezar olan bir bilmecede murt yer alır: “Murt murt yaprağı, Hacı Hasan toprağı, ya bunu bileceksin, ya bu gece öleceksin.”(K30, K77, K149, K167, K220).

Anamur’un Bodurum köyünde arife günü öğleden sonra ölenlerin yakınları mezarlıkta toplanırlar. Köyün imamı Kur’an okur, mezarlıkta bulunanlara şeker, lokum, bisküvi vb. dağıtılır (K13).

Anamur'un Yukarı Kükür Köyü Bakara mahallesinde, taştan yapılan mezarların baş tarafındaki duvarda "dolap" denilen bir oyuk bulunur. Cuma ve arife günlerindeki mezar ziyaretlerinde, oyuğun içine kuru incir, lokum ve şeker konur. Ziyaret sonrasında mezarlığa gelen çocuklar bunları alıp yerler. Oyuktaki bu yiyecekleri ruhun da yediğine inanılır (K167). Aynı köyün Sazak mahallesinde ise mezarlıktaki çamlardan birine kutu asılır. Mezar ziyaretine gelenler, kutunun içine şeker, bisküvi ve lokum bırakırlar. Kutudaki yiyecekleri çocuklar alıp yerler (K37).

Bozyazı Tekmen'de bayram namazından sonra imam cemaatle birlikte mezarlığa giderek Kur'an okur, ölü yakınları mezarları ziyaret ederler. Ziyaret sonrasında, mezarlık çıkışında sıraya geçen çocukların her birine şeker verilir (K124).

Bozyazı Bahçekoyağı köyünde arife günlerinde kömbe çöreği yapılarak mezarlığa gidilir. Ziyaretçilere kömbe çöreği dağıtılır, mezarların üzerine şeker konur. Çocuklar, mezarların üzerindeki şekerleri toplayıp yerler (K98).

Anamur'da Kaşdişlen, Bozyazı'da Çubukkoyağı ve Sıcakyurt Mahalleleri ile Bahçekoyağı köyünde yaşayan tahtacılar "Sultan Navruz" adıyla ifade edilen Nevruz bayramı 22-23 Mart'ta kutlanır. Bozyazı Çubukkoyağı ve Sıcakyurt mahallelerindeki tahtacılar 23 Mart'ta, içinde Çakır Koca Ziyareti'nin bulunduğu Tekedüzü köyündeki mezarlığa giderler. O gün horoz kurban edilir. Herkes evinden lokum, bisküvi, şeker ve ayrıca Nevruz günü için yapılan kömbeleri getirirler. Kömbeler üst üste yığılarak üç tane küme oluşturulur. Kurban edilen horozların etinden yemekler yapılır. Yere serilen yaygıların üzerine sofralar kurulur, kömbe ve yemekler, görevliler tarafından dağıtılır. Yemekler toplu olarak yenir, hayırlı verilir. Nevruz ve Hıdırellez günlerinde mezarların temizliği yapılır, üzerlerine murt dalları konur. Mezarlara niyaz edilir. Çakır Koca'nın mezarı başta olmak üzere mezarlara lokum, şeker, kömbe vb. yiyeceklerden konur. Mezarlara bırakılan yiyecekleri çocuklar alıp yedikleri zaman ölülerin ruhunun mutlu olacağına ina-

nılır. Nevruz ve Hıdırellez’de mezarlıkta yenilen yemeğe katılanların bereketli bir yaşam süreceğine de inanılır (K98, K136, K220).

4.1.3.5. Mezarların ve Mezar Taşlarının Yapılması

İslamiyet’i benimseyen Arap ülkelerinde mezarların zaman sürecinde kaybolması gerekirken, Kıbrıs ile Anadolu’da yerlerinin kaybolmamasına özen gösterilmektedir (Bağışkan, 1997:321).

Mezarların yerlerini belirlemek ve kaybolmalarını önlemek için başuçlarına “Baş Taşı” ya da “Hece Taşı”, aya kuçlarına ise “Ayak Taşı” adı verilen taş, mermer veya tahta konmaktadır (Bağışkan, 1997:313).

Köylerde ve yaylalardaki mezarlıklarda “megalit” kültür geleneğinin devamı olan mezarlar bulunur. Yakın çevreden elde edilen kayrak, kireçtaşı ve “göktaş” denilen kristalize kireçtaşı, mezarların yapımında kullanılan en yaygın taş türleridir. Düzgün, uzun, iri ve sağlam taşların mezarlarda baş ve ayak taşı olarak kullanıldığı görülür. Bu şekildeki mezar taşlarına, ölenin adı ve ölüm tarihi çükürün yelegi ile kazınırdı. Mezarın çevresi taş duvarla örülür, taştan yapılan meskenlerde olduğu gibi duvarın göçmesini önlemek için üzerine çepeçevre yerleştirilen ahşaptan hatıl yapıldı. Bu hatıla “kuşak hatılı” denirdi. Mezarın ayak ve baş tarafına karşılıklı çakılan kısa ağaç parçalarıyla kuşak hatılı desteklenirdi. Bu mezarların hatılı çürüyüp duvarı bozulduğu zaman ölünün hayatta olan yakınları tarafından çimentoyla yeniden yapıldığı gözlenmiştir (K127).

Bazı mezarların üzerine kuşların su içmesi için “suluk” adı verilen çukurluk yapıldı. Günümüzde mezarlıklarda mermerden kâse şeklinde yapılan suluklar çok yaygındır. Yaz aylarında, içine su konur.

Türk mezar taşları, Türk sanat ve süsleme tarihinin sınırlarını aşarak doğrudan doğruya eski Türk gelenek, adet ve

inançlarının izlerini, hatıralarını yansıtan canlı medeniyet tarihi belgeleri niteliğindedir (Altun, 2004:361).

Ölenin kimliğini, cinsini, yazgısını belirtmek amacıyla mezar taşlarına yazılar yazılması ve işaretler yapılması çok yaygındır. Mezar taşlarına ölenin adının, soyadının, nereli olduğunun, doğum ve ölüm tarihlerinin yanı sıra dua istekleri, şiirler, beyitler, özdeyişler yazılmakta, mezardakinin ölüm nedeni, sürdüğü hayatın mutsuzluğu, doktorların ya da kazanın kurbanı olduğu vb. dramatik ve dokunaklı biçimlerde kazınmaktadır (Örnek, 2016:324-325).

Mezar taşı metinlerinde en çok işlenen tema, hüznün, dünyanın faniliği, ölümün mukadder olması, ölenden ibret alma ve Allah'tan mağfiret dileme gibi temalardır (Sevim, 2012:21).

Mezar taşlarında, yapıldıkları dönemin özelliğine, bölgenin doğal yapısına, ölünün ekonomik durumuna, cinsiyetine ve mesleğine göre bir çeşitlilik dikkati çekmektedir (Bağışkan, 1997:314).

Anamur'da Ortaköy, Kalınören, Evcialanı yaylası, Boz yazı'da Beyreli, Gürlevik, Tekedüzü, Kozağacı ve Çoğoluk yaylasındaki mezarlıklarda bulunan eski mezarların baş taşları şematik (stilize) büst şeklindedir. Mezar taşları Türk veya Rum yapıcı ustaları tarafından en fazla bir yıl içinde yontulur, yüz hatları işlenir ve göğüs kısımlarına ölüyle ilgili Türkçe (veya Osmanlı Türkçesi) yazı yazılırdı. Bu taşlar yaylalarda belirli yerlerde bulunurdu. Anamur'un Berem yaylasında mezar taşı yapımına uygun taşların olduğu ve Melleç köyünden yaylaya çıkan bir mezar taşı ustası olduğu tespit edilmiştir.

Erkeklerle ait baş taşlarının uç kısımları, sarık ve fes başlıklı, kadınlara ait olanlarda ise saç belliği, çiçek, yaprak ve ağaç motifleri kabartma ve kazıma olarak bezenmiştir. Boz yazı Tekedüzü mezarlığında kuş motifi ile ölenin mesleğinin terzilik olduğunu belirten makas, mezar taşına sembol olarak kazındığı görülmüştür. Mezar taşlarında en çok görülen motiflerden biri de ay-yıldız motifidir. Bu motiflerden

renkli olanlarına da yer verilmiştir. Lalede kırmızı ve yeşil; dal, yaprak ve ağaçlarda yeşil renklendirmeler yapılmıştır.

Yazılar genellikle “Hüvel Baki” ya da “Baki Allah” (Allah kalıcıdır) söz dizeleriyle başlayıp, esas metinden sonra “Ruhuna Fatiha”, veya “Üç İhlas bir Fatiha” söz dizeleriyle son bulmaktadır. Fatiha isteğini daha güçlü ifade etmek için “Bakıp Geçme Ey Muhammet Ümmeti” veya “Ey Fani” gibi sözler esas metnin başına eklenebilmektedir.

Bazı mezarların ayak taşlarının üst kısımlarının kertikli, yuvarlak, köşeli, sivri, düz, çatal biçimli olduğu saptanmıştır.

Günümüzde ölünün defnedildiği gün, mezarın duvarı briketten yapılır. Mezarın içine konulan taşlar ile hece ve ayak taşı hazır olarak alınır. Hece taşında bir yazı yazılmaz. Mezarın duvarı ve mezar taşlarına, en fazla bir yıl sonra, son şekli verilir. Mezar toprağı oturduktan sonra, mermer ya da granit malzeme kullanılarak mezar yapılır (K167, K170).

Mezarlara sonradan dikilen kalıcı mezar taşlarındaki yazılarda; ölenin babasının adı, ölenin adı, doğum ve ölüm tarihi ile Fatiha isteğinde bulunması çok yaygındır. Bazı mezarlarda babasının ya da ölenin lakabıyla birlikte yazıldığı tespit edilmiştir. Kır Hüseyin eşi, Gök Hüseyin eşi, Hacı Ağa oğlu, Denizci Ahmet oğlu, Molla Osman oğlu, Molla Veli oğlu gibi.

Bazı mezar taşlarının ise içerikleri daha farklıdır. Mezar taşlarında saptayabildiğimiz konular şunlardır:

Özdeyişlerin Bulunduğu Mezarlar

Cennette köşen sana

Sonsuz bir huzur olsun

Kabrinde kalbin gibi

Melekler yoldaşın olsun

Baştanbaşa nur olsun (Bozyazı Eski Gürlevik Mezarlığı).

Ata duasını alan

Hakkın deryasına dalan

Vatan için şehit olan

Ölenlere selam olsun

Bu dünya fani dünya

Bilenlere selam olsun

Beş vaktini doğru dürüst

Kılanlara selam olsun

Mezarlardan gelen ses

Yalan dünyada gezenler

Kötülük yapıp azanlar

Size vatan bu mezarlar

Şerife Bursa D.1928-Ö.1999. (Bozyazı Eski Gürlevik Mezarlığı).

Bu dünya bir misafirhanedir

Buna malikim var diyen divanedir

Hatice Tunç D. 1894 -Ö. 1984. (Bozyazı Eski Gürlevik Mezarlığı).

Anne baş tacı imiş

Her derde ilaç imiş

Bir evlat pir olsa da

Anneye muhtaç imiş

Ümray Yılmaz D. 1977-Ö.1992. (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Dünyaya aldanma hey gafil

İnsan kalp selim ister

Hazreti rahmet istersen

Rahat dur akıbette

Allah'ı zikret hiç durma bir an

İsmail Kızı Kiroğlu Eşi Ümmü Kiroğlu

Ruhuna Fatiha, Ö.1961. (Bozyazı Kozağacı Yaylası Mezarlığı).

Biz iki kardeş idik

Yanı başımda ağabeyim yatıyor

Yaşadığımız sürece hep kavga ettik

Şimdi ebediyen yan yanayız

Siz yaşayanlar barışmak ve yan yana

Olmak için ne olur

Ölümü beklemeyin

Hacı Ali oğlu Ahmet Nuhut

Ruhuna Fatiha, D.1932, Ö.? (Bozyazı Gürlevik Mezarlığı).

Felekten, Kaderden Yakınanlar

Aldırma yalan dünyaya

Bir sefası yok

Görmedim ömrümde

Sefa bulamadım derdime deva

Ani geldi ecel bana

Sami Taşdemir D. 1942-Ö.1982. (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Yeni girmiştim

17 yaşıma

Allah emri tez geldi başıma

Tufan Tufan D.1939-Ö.1956. (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Elbisem duvarda

Asılı kaldı

Kitabım bavulda

Basılı kaldı

Diplomam lisede kaldı

Vurdurdu zalim

Hala suçumu bilmedim

İbrahim Kalkan D. 1978- Ö. 1995. (Anamur Kaşdışlen Mezarlığı).

Gürledi bulutlar yağmadı yağmur

Gözlerim yaslıda yollarım çamur

Yaşamak güzel yetmedi ömür

Kime ne söyleyeyim kime ne deyim

Mehmet Keş D. 1982- Ö. 1997. (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Aldırma yalan dünyaya

Onun da bir sefası yok

Görmedim ömrümde sefa

Bulamadım derdime deva

Ani geldi ecel bana

Okuyun bir Fatiha

Ağlamayın boşuna

Ayşe Meteris (Bozyazı Beyreli Mezarlığı).

Fatiha İsteyenler

Tanrı ölmez

Tanrı emri

Erken geldi başıma

Göz kapanmadı

Giremedim 17 yaşıma

Bir Fatiha sun ey yolcu

Kimsesiz taşıma

Ahmet Oktar ailesi

Ayşe Oktar D. - Ö. 18.8.1957 (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Hüvel Baki

Bakıp geçme ey Muhammed Ümmeti

İster isen cenneti

Et Fatiha

Terk eyleme sünneti

Mehmet Ali zevcesi

Hamide Gündoğmuş Hanım

Ruhuna Fatiha

Doğum 10.12. 1939-Ölüm 2.1.1965. (Anamur Kalınören Mezarlığı).

Ey yolcu dur
Bir Fatiha buyur
Senin de geleceğin
Bu yer

Süleyman Şahin Ö.1957. (AnamurYaylacık Yaylası Mezarlığı).

İşte geldim
Güldüm güldürdüm
İşte gittim
Bu fani dünyadan
Ebedi mekânıma
Gelmeden yanıma
Cemaata bir Fatiha

Güzel Hasan (Bozyazı Beyreli Mezarlığı).

Baki Allah'tır
Muhammet hümmeti
Üç İhlas bir Fatiha
Okuyan bulur cenneti

Denizci Ahmet oğlu

Ruhuna et Fatiha

1934 (Bozyazı Eski Gürlevik Mezarlığı).

Bana bak al ibreti

Sakın unutma ahrette rıhleti

Bana bir Fatiha ihsan eyle

Ey Muhammet ümmeti

Şerife Pancar

D.1898-Ö.1953 (Bozyazı Beyreli Mezarlığı).

Ölenin Ölüm Nedeni veya Ölüm Şeklini Belirten Mezar
Taşı Örneği:

Kalbim hasta imiş bilemedim

Düşmüşüm zehir zindanına

Dünyamı göremedim

İçmişim ecel şerbetini

Kendimi bilemedim

Çocuklarım öksüz kaldı

Muratlarına ermedim

Annem babam ağladı

Ailem başıma kara bağladı

Öksüzlerimin hepsi birden ağladı

Ali oğlu Soner Aysan

D.1948-Ö.1982 (Bozyazı Beyreli Mezarlığı).

Ölü Ailesinin Duygu ve Düşüncülerini İçeren Mezar Taşı Örneği:

Çıktım yaylaya

Açtım evimizin kapısını

Sen olmayınca

Gördüm kapkara yapısını

Verseler bana

Dünyanın tapusunu

Sen olmayınca istemem

Cihanın tapusunu

Mustafa oğlu Mehmet Avcı

D.1945-Ö.1984 (Bozyazı-Gürlevik Mezarlığı).

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Sonuç

Tarihi antik çağlara kadar uzanan ve sekiz asırdır Türk kültürüyle yoğrulan Anamur ve Bozyazı yöresindeki folklorik değerlerin derlenip yayımlanmasının kültürümüze önemli katkıları olacaktır.

Bu çalışmada, Orta Asya kökenli bir Yörük yerleşim yeri olan Anamur ve Bozyazı'da doğum, evlenme ve ölümle ilgili inanış ve uygulamalar ortaya konulmaya çalışılmıştır. Orta Asya'dan Anadolu'ya göç eden Türkler, yeni yurtlarına gelenek, görenek ve inanışlarını da taşımışlardır. İnsanın yaşamında eşik olarak kabul edilen geçiş dönemleri, taşınan kültürel unsurların başında gelir.

Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası olmak üzere üç aşamada incelenen doğumla ilgili inanış ve uygulamalarda; ailelerin ilk olarak çocuk sahibi olmayı arzula-dıkları ve bunun için de daha evlilikleri sırasında bazı pratiklerin yapıldığı tespit edilmiştir. Çiftler evliliklerinden belli bir süre geçtikten sonra çocuk sahibi olamamışlarsa; önce modern tıbbın sunduğu olanaklardan yararlanılmakta, bir sonuç alınamadığı zaman yatır, türbe, mağara, delik taş, pınar ziyaretleri ile çeşitli bitkilerin kaynatıldığı suyun buğusuna oturtulması ya da suyundan içirilmesi, ocaklı kişiler tarafından yapılan ilaçların hazneye konulması gibi uygulamalara yer verildiği görülmüştür.

Çocuk sahibi olma isteği yanında doğum kontrolü sağlamak ve istenmeyen gebeliği sonlandırmak için de ağır yük kaldırmak, yüksek yerden atlamak, bazı bitkilerin kök, yaprak, meyve vb. kısımlarını kaynatıp suyunu içmek gibi geleneksel uygulamaların yapıldığı tespit edilmiştir.

Çocuğun sağlıklı doğması ve büyümesi için; hamile kadının türbe ve yatırları ziyaret etmesi, ağaç kökünden geç-

mesi, kıyafetine renkli ipler bağlaması, beline “erbişim” kuşanması, çocuğun sağlıklı büyümesi için de yedi ayrı evden toplanan bezlerle bir elbise ya da başlık yapılarak çocuğa giydirilmesi gibi dinsel-büyüsel uygulamaların dikkat çekici yoğunlukta olduğu görülmüştür.

Hamilelik döneminde çocuğu olumlu ya da olumsuz yönde etkileyecek olan kimi davranışlardan gebe kadının kaçınması, bazı yiyecekleri yemesi ya da yememesi, çocuğun cinsiyetinin öğrenilmeye çalışılması gibi konularda geleneğe dayalı inanış ve uygulamaların yapıldığı belirlenmiştir.

Doğum sırasında doğumun kolay geçmesi için kadınların beliklerinin çözülmesi, ebenin okuduğu suyun ya da hicazdan getirilen tastaki suyun doğum yapacak olan kadına içirilmesi gibi uygulamalarda eski Türk inanışlarına dayalı izlerle karşılaşmış, aynı zaman bunların İslamiyet ile kaynaştırıldığı gözlemlenmiştir. Yine doğum sonrasında çocuğun tuzlanıp yıkanması, kundaklanması ve beşiğe belenmesi, adının verilmesi sırasındaki pratikler, çocuğun eşi ve göbek bağı ile ilgili inanmalar, al basması ve kırk basmasına karşı alınan önlemler, ilk gezme, çocuktaki ilklerin (diş, saç vb.) kutlanması, “aydaş” çocuk ile yürümeyen ve konuşmayan çocuğun tedavisi, çocuğu nazardan korumak ve nazar değdikten sonra yapılan geleneğe dayalı uygulamaların dikkat çekici yoğunlukta olduğu tespit edilmiştir.

Geçiş dönemlerinin aşamalarından biri olan evlenmeyle ilgili gelenek, görenek, adet, inanma ve uygulamalardan birçoğu günümüzde de devam etmektedir. Kısmet açmak için hocaya kilit okutmak, yatır, türbe ve mağaraları ziyaret etmek, dilek ağacına bez bağlamak, delik taştan geçmek, görücülüğe gitmek, söz kesme, nişan ve nişanlanan çiftlere hediye takılması, çeyiz geleneği, düğün evine bayrak dikme, kına yakma, düğün yemeği, gelinin beline kırmızı kuşak bağlama, gelinin alınması ve gelinin yeni evine indirilmesi sırasındaki uygulamalar ile bolluk, bereket ve uğur için “sazak dökme” âdetini sayabiliriz. Okuntu olarak verilen eşyalar, gelişen teknoloji ile birlikte değişmiş, bunun yerini

kitle iletişim araçları üzerinden yapılan davetler ile özel olarak bastırılan davetiyelerle düğüne davet gerçekleştirilir olmuştur. Eskiden düğünler, hem kız hem de oğlan tarafında “ev düğünü” adıyla yapılır, davul, keman ve klarnetten oluşan çalgıcı takımı çağrılır, yerel aşçı kadınların pişirdiği düğün yemekleri konuklara ikram edilirdi. Günümüz düğünleri orkestralı salonlarda ya da düğün için uygun meydanlarda yapılmaktadır. Eskiden köylerde yapılan düğünlerde yaygın olarak oynanan köy seyirlik oyunları unutulmuştur. Gerdek gecesinde gelinle damada şerbet ikram edilmesi, damadın gelinin yüzünü görmek ve gelini konuşturmak için “yüz görümlüğü” olarak takı takması ve çarşaf gösterme gibi adetlerin ise her geçen gün unutulmaya yüz tuttuğunu söyleyebiliriz. Gelin sabahında geline kelle üttürülmesi âdeti günümüzde yapılmamaktadır. Ayrıca yörede tahtacıların yaşadığı köylerde yapılan “baş bağlama” töreni haricindeki diğer köylerde duvak geleneği unutulmuştur.

Geçiş dönemlerinin son aşamasını oluşturan ölüm ile ilgili inanış ve uygulamalarda geleneksel Türk inancıyla ilgili adetlerin etkili olduğu görülmektedir. Hayvanlarla, tabiat olaylarıyla, eşya ve yiyeceklerle, rüyayla ölümü düşündüren ön belirtiler ve kaçınmalar ile ölüm anında hastaya su verilmesi, ölünün çenesinin bağlanıp gözlerinin kapatılması, ölü sazı çalma, yıkama, kefenleme, ölüye elbise giydirilmesi, defin, ölü yıkamada ve defin işlemlerinde kullanılan araçların elden ele verilmemesi, ölü evinde kurban kesilmesi, ölünün yıkandığı yerde ateş yakılması ya da yıkandığı yere su ve yiyecek bırakılması, ölü yemeği, üç, yedi, kırk ve elli ikinci gün yapılan uygulamalar, yakım yakma, ölünün eşyaları, mezarlıklar, mezar ziyaretleri ve mezar taşlarındaki motiflerde Orta Asya Türk kültürünün etkileri izlenilebilmektedir.

Sonuç olarak; beşikten mezara kadar yaşanan geçiş dönemlerinde çok sayıda gelenek, görenek, adet, inanış ve uygulamalarla halk kültürümüzde son derece zengin malzemeler oluşmuştur, halkın hafızasında yaşayan sözlü kültür ürünlerinin her yörede derlenip yazılı ortama aktarılması gelecek nesiller adına önemi büyük bir çalışma olacaktır.

KAYNAKÇA

YAZILI KAYNAKLAR

- ACIPAYAMLI, Orhan, Türkiye’de Doğumla İlgili Adet ve İnanmaların Etnolojik Etüdü, Ankara, Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974.
- AÇA, Mehmet, “İleri Yıllarda Çocuk İçin Yapılanlar”, Aile Yazıları/7, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aralık-2015.
- AÇA, Mehmet, “Kazak Kırgız Türklerinde Defin Sonrası Bazı Uygulamalar ve Aş Verme (Aş Toyu).”, Milli Folklor, Yıl 11, Sayı 43, 1999, s.24-31.
- AÇA, Mehmet, “Türk Halk Hekimliğinde Doğum Sonrası Uygulamalara Bir Örnek: Tuzlama”, Milli Folklor, Yıl13, Sayı 52, 2001, s.93-100.
- AÇA, Mustafa, Balıkesir Yöresi Doğum Sonrası İnanış ve Uygulamalar, İstanbul, Kum Saati Yayınları, 2005.
- ALPTEKİN, Mehmet, “Gülнар ve Çevresinde Ölümle İlgili Uygulama ve İnanışlar Üzerinde Bir Araştırma”, Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi, Sayı 7(1), 2018, s.322-342.
- ALTUN, Işıl, Kandıra Türkmenlerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm, İzmit, Yayıncı Yayınları, 2004.
- ANAMUR’91, Anamur Halk Eğitim Merkezi Müdürlüğü, Gökçe Ofset, 1991.
- Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları, 1974.
- ARIKAN, Çınar, Yörük Göçü, Hikâyeler, Konya, Şelale Matbaası, 2006.
- ARTUN, Erman, “Çukurova Ağıt Söyleme Geleneğinde Ölüm Dışı Söylenen Ağıtlar”, Karadeniz, Yıl 1, Sayı 1, Kış 2008, s.52-72.
- ARTUN, Erman, Ansiklopedik Halkbilimi/Halk Edebiyatı Sözlüğü, Adana, Karahan Kitabevi, 2014.
- ARTUN, Erman, Türk Halk Edebiyatına Giriş, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2004.
- ARTUN, Erman, Türk Halkbilimi, İstanbul, Kitabevi Yayınları, 2005.

BAĞIŞKAN, Tuncer, Kıbrıs Türk Halkbilimde Ölüm, KKTC Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1997.

BALCI, Fatih, Kuzey Kıbrıs Türk Halk Kültüründe Geçiş Dönemleri ve Bunlara Bağlı İnanışlar, İstanbul, hiperyayın, 2019.

BASAT, Ezgi Metin, Köy Seyirlik Oyunlarında İnsan, Doğa ve Topluluk İlişkisi. Ankara, Grafiker Yayınları, 2017.

BAŞAR, Zeki, Erzurum'da Tıbbi ve Mistik Folklor Araştırmaları, Ankara, Sevinç Matbaası, 1972.

BAŞÇETİNCİLİK, Ayşe, Adana Halk Kültüründe Doğum-Evlenme-Ölüm, Adana, Altın Koza Yayınları, 2009.

BAYAR, Rüya, "Arazi Kullanımı-Nüfus İlişkisi: Anamur Örneği", Ankara Üniversitesi, Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi, Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt: 1, Sayı: 1, 2003, s. 97-116, Ankara.

BORATAV, Pertev Naili, 100 Soruda Türk Folkloru, İstanbul, BilgeSu, 2016.

BOYRAZ, Şeref, "Okuntu'dan Davetiye'ye Bir Dönüşümün Anatomisi", Millî Folklor, Yıl 21, Sayı 84, 2009, s.87-96.

BOZYİĞİT, A. Esat, "Düğünlerimizde Bayrak Geleneği", III. Milletlerarası Türk Folklor

Kongresi Bildirileri, IV. Cilt, Gelenek, Görenek ve İnançlar, Ankara, 1987, s.67-83. ÇELEBİOĞLU, Amil, Türk Ninniler Hazinesi, İstanbul, Kitabevi yayınları, 1995.

ÇAĞLAR, Nevzat, "Anamur ve Bozyazı Halk Kültüründe Su", Su Kitabı, (Haz. Emine Gürsoy Naskali), İstanbul, Kitabevi, 2020, s.405-457.

ÇAĞLAR, Nevzat, "Anamur ve Bozyazı Halk Kültüründe Taşla İlgili İnanışlar ve

Uygulamalar", Kültürümüzde Taş, (Haz. Emine Gürsoy Naskali, Murat Koçak), İstanbul, Dergâh Yayınları, 2017, s.211-229.

ÇELEPİ, Mehmet Surur, Türk Kültür Evreninde Toy, Denizli Örneği, Konya, Kömen Yayınları, 2017.

ÇIBLAK, Nilgün, “Halk Kültüründe Nazar, Nazarlık İnancı ve Bunlara Bağlı Uygulamalar”,
Türklük Bilimi Araştırmaları (TÜBAR), Sayı 15, 2004, s.103-125.

ÇIBLAK, Nilgün, “Türk Halk Kültürü İçerisinde Mersin Ağıtlarının Yeri”, Çukurova
Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 14, Sayı 2, 2005, s.201-226.

ÇIBLAK, Nilgün, Mersin Tahtacıları, Ankara, Ürün Yayınları, 2005.

ÇIPLAK, Mustafa Necati, İçel Tarihi, Ankara, Güzel Sanatlar Matbaası, 1968.

DEMİR, Özkan ve BAKAR, Nur, “Silifke Yörüklerinde Doğum, Evlenme ve Ölüm
Gelenekleri Üzerine Bir Araştırma”, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, Yıl 2014, Sayı 35, s.111-133.

DEMREN, Özlem, “Türkiye Evlenme Geleneklerinde Su Motifi”, Halk Kültüründe Su
Uluslararası Sempozyumu Bildirileri, Tekirdağ, Motif Vakfı Yayınları, No:14, 07-08
Kasım 2014, s.213-226.

DOĞAN, Şahin, Anamur Yöresi Halk Oyunları Müziklerinin İncelenmesi, YLT., İstanbul
Teknik Üniversitesi Türk Musiki Devlet Konservatuvarı Türk Halk Oyunları Bölümü, İstanbul, 2001.

DOĞANER, Ali, Osmaniye Yöresinde Yaşayan Ulaşlı Türkmenlerin Geçiş Törenleri. HÜ.,
SBE., Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Türk Halk Bilimi (Folklor) Bilim Dalı, YYLT., Ankara, 2006.

DURUGÖNÜL, Serra, Nagidos (Bozyazı) Antik Kent Kazıları, İçel Sanat Kulübü Aylık
Bülteni, Sayı 104, Mersin, Mayıs 2001.

DURUGÖNÜL, Serra, Nagidos (Bozyazı) Antik Kent Kazıları, İçel Sanat Kulübü Aylık
Bülteni, Sayı 119, Mersin, Ocak 2003.

EKER, Gülin Ögüt, Karakeçili Türkmen Düğünü, HÜ., YDT., Ankara, 1998.

ELÇİN, Şükrü, Halk Edebiyatına Giriş, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1986.

ELÇİN, Şükrü, Türkiye Türkçesinde Ağıtlar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990.

ERDAL, İbrahim, XIX. Asır Sonlarında İçel Sancağı Anamur Kazası, Pamukkale

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, YLT., Denizli, 1998.

ERGÜN, Pervin, Türk Kültüründe Ağaç Kültü, Ankara, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2012.

ERİM, Mustafa, Osmanlı Belgelerinde İçel Sancağı Anamur Kazası, İstanbul, Hemen Kitap, 2014.

EROL, Eroğlu ve ÖZKANAT, Zehra, “Unutulmaya Yüz Tutmuş Bir Gelenek: Duvak

Töreni”, TÜRÜK Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi, Yıl 2, Sayı 3, 2014, s.272-278.

ERÖZ, Mehmet, Türk kültürü Araştırmaları, İstanbul, Kutluğ Yayınları, 1977.

GELMEZ, Şerife, Serik ve Anamur Folklorundan Derlemeler, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, YLT., Erzurum, 1986.

GÖNÜLLÜ, Ali Rıza, “Türklerde Davet Geleneği ve Ok”, Türk Folkloru, Sayı 49, Ağustos 1983, s.3-5.

GÜNAY, Ünver ve Güngör, Harun, Başlangıçlarından Günümüze Türklerin Dini Tarihi, İstanbul, Rağbet Yayınları, 2003.

İNAN, Abdulkadir, Tarihte ve Bugün Şamanizm, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2000.

KALAFAT, Yaşar, “Gök Tanrı İnancından Günümüze Kadar Efsunlama “Tu-tu-tu” lama

Uygulamaları”, II. Uluslararası Karacaoğlan ve Çukurova Halk Kültürü Sempozyumu Bildirileri, Adana (20-24 Kasım 1991), Adana, 1993.

KALAFAT, Yaşar, Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri, Ankara, Babil Yayıncılık, 2005.

KALAFAT, Yaşar, Türk Kültürlü Halklarda Mitik-Mistik Kavşakta Su, Ankara, Berikan Yayınevi, 2015.

KARADAĞ, Nurhan, Köy Seyirlik Oyunları, Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, 1978.

KAYABAŞI, Onur Alp, Anamur Folkloru, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, YYLT., Konya, 2008.

KAYABAŞI, Rabia Gökçen, “Bahşış Yörüklerinde Evlilik ile ilgili Adet ve İnanmalar”,

folklor/edebiyat, Cilt 24, Sayı 94, 2018/2.

KESKİN, Yahya Mustafa, “Türk Toplumunda Nazar Olgusu ve Buna Karşı Geliştirilen

Korunma ve Kurtulma Pratikleri: Elâzığ Örneği”, Dini Araştırmalar, Eylül-Aralık 2008, Cilt 11, Sayı 32, s.191-214.

KIRMIZI, Ömer, Erdemli Halk Kültürü, Mersin Büyükşehir Kültür Yayınları-12, Mersin,

2016.

KÖSE, Nerin, “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Gelenegi”, Milli Folklor, Cilt 8,

Yıl 15, Sayı 60, 2003, s.93-98.

NAHYA, Zümrüt (Erk), “Anadolu’da Gelinin Oğlan Evine Getirildiği Andan İtibaren Yapılan

Gelenek ve Pratikler” Türk Folklor Araştırmaları Yıllığı 1976, Ankara, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1977, s.77-91.

NAHYA, Zümrüt (Erk), “Anadolu’da Kırklama”, I. Uluslararası Türk Folklor Kongresi

Bildirileri, Ankara, Kültür Bakanlığı MFAD Yayınları 21, IV. Cilt, 1976.

NAHYA, Zümrüt (Erk), “Geleneksel Türk Kültüründe Tatlı”, Geleneksel Türk Tatlıları

Sempozyumu Bildirileri, Ankara, Başbakanlık Basımevi, 1984.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Anadolu Folklorunda Ölüm, Ankara, Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih

Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Sivas ve Çevresinde Hayatın Çeşitli Safhalarıyla İlgili Batıl İnançların

ve Büyüsel İşlemlerin Etnolojik Tetkiki, Ankara, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Basımevi, 1981.

ÖRNEK, Sedat Veyis, Türk Halkbilimi, Ankara, Bilgesu, 2016.

ÖZDEMİR, Nebi, Cumhuriyet Dönemi Türk Eğlence Kültürü, Ankara, Akçağ Yayınları, 2005.

ÖZKAN, Tuba Saltık, “Çocuk Sahibi Olmayı İsteme”, Aile Yazıları/7, Ankara, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aralık-2015.

SANTUR, Meltem E. Cingöz, “Anadolu’nun Bazı Yörelerinde Gerdek Sabahı Gelinle İlgili

Adet ve Uygulamalar Üzerine Atlas Denemesi”, Türk Halk Kültürü Araştırmaları, Ankara, Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997, s.133-169.

SELÇUK, Ali, Tahtacılar, İstanbul, Yeditepe Yayınları, 2005.

SEVER, Mustafa, Mersin ve Yakın Çevresinde Halk İnançları ve Halk Hekimliği, Ankara, Barış Kitap, 2016.

SEVİM, Nidayi, Osmanlı Mezar Taşlarında Manzum Metinler, İstanbul, Kitapdostu Yayınları, 2012.

SEZEN, Lütfi, “Türkiye’de Evlenme Biçimleri”, Atatürk Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, Sayı 27, Prof. Dr. Şinasi Tekin Özel Sayısı, Erzurum, 2005.

SİLER, Muzaffer, Anamur Çevresinin Karst Jeomorfolojisi, T.C. Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, YDT., Elazığ, 2016.

SUBAŞI, Bilhan, “Anemurion Antik Kenti”, Marka Kent Stratejileri ve Anamur, Mersin Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No:28, Mersin, Özgür Matbaası, 2018.

ŞAHİN, Durmuş Ali, Çubukkoyağı (Anamur-İçel) Köyü Folklorundan Seçmeler, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, YLT., Erzurum, 1981.

ŞİMŞEK, Esmâ, “Türk Kültüründe Alkarısı İnancı ve Bu İnanca Bağlı Olarak Anlatılan

Efsaneler”, Akra Uluslararası Kültür Sanat Edebiyat ve Eğitim Bilimleri Dergisi, Cilt 5, Sayı 12, 2017, s.99-115.

ŞİŞMAN, Bekir, Türk Kültüründe Evlilik, Ankara, Kurgan Edebiyat, 2017.

TAŞELİ, Hüseyin, Anamur Bölgesi Yörükleri Üzerine Bir Ağız İncelemesi, Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, YLT., Erzurum, 1969.

TOR, Gülseren, Mersin Ağzı Sözlüğü, Kitap Matbaası, İstanbul, 2004.

ÜÇER, Müjgân, Beşik Eşik Keşik, İstanbul, Kitabevi, 2020.

YARDIMCI, Mehmet, Türk Halkbilimi ve Edebiyat Araştırmaları, Ankara, Ürün Yayınları, 1999.

YEŞİL, Yılmaz, Türk Dünyasında Geçiş Dönemi Ritüelleri (Doğum-Evlenme-Ölüm Gelenekleri), Ankara, Grafiker, 2014.

İNTERNET KAYNAKLARI:

Bozyazı'nın tarihi üzerine (2021). Erişim 15 Eylül 2021, <https://www.bozyazi.bel.tr/sehir/bozyazi-tarihi>

Nagidos antik kenti kazıları üzerine (2021). Erişim 13 Eylül 2021, <http://mersin.edu.tr/haberler/327428/nagidos-antik-kenti-kazilari>

SÖZLÜ KAYNAKLAR

NOT: Sözlü kaynakların künye bilgisi, “adı-soyadı, doğum tarihi ve yeri, öğrenim durumu, mesleği” şeklinde sıralanmıştır.

K1:Abdullah Mantar, 1971, Ormancık Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K2:Abdurrahman Yayla, 1946, Ortabelen Mahallesi-Melleç Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K3:Abdülkerim Tufan, 1928, Avdan Mahallesi-Sarıdana Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K4:Adil Turgay, 1937, Ağlıca Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K5:Ahmet Çalışkan, 1962, Dere Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K6:Ahmet Turhan, 1943, Kızılaliler Köyü/Anamur, ilkokul, emekli muhtar.

K7:Ali Aslan, 1932, Orhana Köyü/Anamur, ilkokul çiftçi.

K8:Ali Cop, 1924, Lenger Köyü/Bozyazı, okuryazar, çiftçi.

K9:Ali Çağlar, 1955, Kaledran Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K10:Ali Dut, 1916, Lenger Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, çiftçi.

K11:Ali Oktar, 1933, Kaşdışlen Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K12:Ali Örnek, 1936, Kılıç Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K13:Ali Uysal, 1938, Bodrum Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K14:Ali Yağcı, 1942, Sariağaç Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K15:Alime Güneş, 1933, Bozdoğan Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K16:Arife Çelik, 1935, Sariağaç Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K17:Asiye Doğru, 1941, Dibek Mahallesi-Çaltıbükü Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K18:Atike Atik, 1943, Merkez Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K19:Avni Şevik, 1942, Eskiköy Mahallesi-Melleç Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K20:Aydın Doluoğlu, 1944, Nasrettin Köyü/Anamur, üniversite, emekli öğretmen.

K21:Aynur Çetinkaya, 1948, Nasrettin Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K22:Ayşe Afyoncu Tomay, 1961, Göktaş Mahallesi/Anamur, lise, emekli.

K23:Ayşe Aslan, 1945, Kaledran Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K24:Ayşe Bal, 1927, Sarınc Mahallesi-Kızılca Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K25:Ayşe Balcı, 1923, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K26:Ayşe Baz, 1925, Merkez Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K27:Ayşe Çetin, 1932, Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K28:Ayşe Göl, 1940, Derebaşı Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K29:Ayşe Karadağ, 1941, Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K30:Ayşe Koğun, 1932, Kaledran Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K31:Ayşe Oktan, 1932, Tekeli Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K32:Ayşe Sesli, 1948, Lale Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K33:Ayşe Toslak, 1939, Kaledibi Mahallesi/Bozyazı, okuryazar, ev hanımı.

K34:Aziz Şahin, 1931, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K35:Bahar Ekdi, 1939, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K36:Bahar Kozak, 1940, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K37:Bayram Ali Tok, 1955, Sazak Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, üniversite, öğretmen.

K38:Bayram Bal, 1943, Evciler Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K39:Bektaş Ergül, 1929, Çubukkoyağı Mahallesi/Bozyazı, okuryazar, çiftçi.

K40:Cansel Ekdi, 1991, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, lise, öğrenci.

K41:Cemalettin Onur, 1959, Dereköy Köyü/Bozyazı, üniversite, emekli öğretmen.

K42:Cemile Tüfekçi, 1944, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K43:Cemile Yıldırım, 1949, Karaağa Köyü/Anamur, ev hanımı, okuryazar değil.

K44:Döne Koruk, 1947, Nasrettin Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K45:Durdu Yıldırım, 1940, Efeler Mahallesi-Çarıklar Beldesi/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K46:Durmuş Şimşek, 1943, Kaşdişlen Köyü/Anamur, Ortaokul, orman emeklisi.

K47:Dursun Bal, 1945, Lenger Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K48:Dursun Çelik, 1947, Bozdoğan Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K49:Dürüye Yıldız, 1942, Orhana Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K50:Elif Gödeş, 1948, Kızılca Köyü/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K51:Emin Şahin, 1942, Ormancık Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K52:Emine Akdeniz, 1942, Karadere Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K53:Emine Ay, 1925, Ferizler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K54:Emine Çetin, 1949, Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K55:Emine Duman, 1922, Sazak Mahallesi-Yukarı Küçük Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K56:Emine Keser, 1938, Akarca Mahallesi/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K57:Emine Kurt, 1947, Rişvan Mahallesi-Evciler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K58:Emine Satar, 1918, Kılıç Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K59:Emine Uysal, 1939, Bodrum Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K60:Emine Ün, 1940, Ötkünler Mahallesi-Teniste Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K61:Emine Yıldız, 1930, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K62:Esme Yılmaz, 1928, Merkez Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K63:Eşe Ergül, 1950, Kaşdişlen Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K64:Eşe Gökşin, 1941, Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K65:Eşe Kayfeci, 1930, Merkez Mahallesi-Dereköy Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K66:Eşe Kızıl, 1946, Kızılca Köyü/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K67:Eşe Sarı, 1952, Merkez Mahallesi-Dereköy Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K68:Eşe Ünal, 1947, Merkez Mahallesi-Dereköy Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K69:Eşşe Altun, 1945, Sarpdere Mahallesi-Lale Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K70:Eşşe Kara, 1937, Sazbaşı Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K71:Fadime Dinç, 1930, Karadere Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K72:Faruk Cerit, 1962, Korucuk Köyü/Anamur, ortaokul, esnaf.

K73:Fatma Aslan, 1934, Pınarlar Mahallesi-Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K74:Fatma Aydın, 1937, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K75:Fatma Baz, 1937, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K76:Fatma Cihankar, 1930, Akbaş Mahallesi-Aşağı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K77:Fatma Çağlar, 1953, Bakara Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K78:Fatma Çevik, 1939, Çukurabanoz Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K79:Fatma Çobanoğlu, 1937, Kızılcaakaya Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K80:Fatma Dahın, 1942, Güneybahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K81:Fatma Devci, 1947, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K82:Fatma Ersoy, 1928, Sarıdana Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K83:Fatma Güneş, 1939, Kaşdışlen Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K84:Fatma Kirişçi, 1932, Maşat Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K85:Fatma Tuğrul, 1940, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K86:Fatma Yıldız, 1949, Sarıdana Köyü/Anamur, okur-yazar değil, ev hanımı.

K87:Fehmi Ceylan, 1933, Görpe Mahallesi-Yukarı Kü-kür Köyü/Anamur, ilkokul, esnaf.

K88:Fehmi Mert, 1968, Denizciler Mahallesi/Bozyazı, lise, çiftçi.

K89:Feyzi Yıldız, 1945, Çarıklar Beldesi/Anamur, Orta-okul, işçi emeklisi.

K90:Gülcan Akdeniz, 1969, Sarıdana Köyü/Anamur, li-se, ev hanımı.

K91:Gülgün Baysal, 1952, Saray Mahallesi/Anamur, üniversite, emekli öğretmen.

K92:Gülhan Doğan, 1964, Ortaköy Köyü/Anamur, ilko-kul, ev hanımı.

K93:Güllü Deniz, 1933, Kaşdışlen Köyü/Anamur, okur-yazar değil, ev hanımı.

K94:Gürcü Ateş, 1949, Ortaköy Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K95:Güzide Köksoy, 1951, Sarıvadi Köyü/Ermenek, üniversite, emekli öğretmen.

K96:Habibe Kılıç, 1944, ilkokul, ev hanımı.

K97:Hacı Veli Koç, 1945, Lenger Köyü/Bozyazı, okur-yazar değil, çiftçi.

K98:Halil Gökşin, 1970, Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, ilkokul, orman işçisi.

K99:Hanife Gök, 1966, Beyreli Mahallesi/Bozyazı, il-kokul, ev hanımı.

K100:Hanife Şahin, 1939, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K101:Hanife Yıldız, 1935, Ferizler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K102:Hasan Ali Ehliz, 1937, Karaağa Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K103:Hasan Baki, 1928, Evciler Köyü/Anamur, ilkokul, fotoğrafçılık.

K104:Hasan Çalışır, 1962, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K105:Hasan Doğan, 1933, Görpe Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, ilkokul, emekli.

K106:Hasan Kütük, 1939, Evciler Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K107:Hasan Tağ, 1944, Melleç Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K108:Hasan Tere, 1933, Teniste Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K109:Hasan Tok, 1929, Sazak Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K110:Hasan Uzunay, 1955, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, ortaokul, orman işçisi.

K111:Hatice Kurşun, 1920, Tekeli Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K112:Hatice Tülü, 1926, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K113:Havana Kurt, 1953, Çatak Mahallesi-Boğuntu Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K114:Havva Avcı, 1926, Kızılcakaya Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar değil.

K115:Havva Aydın, 1946, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K116:Havva Bal, 1943, Evciler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K117:Havva Seymen, 1936, Ortaköy Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K118:Havva Solgun, 1929, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K119:Havva Söylemez, 1928, Kılıç Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K120:Havva Top, 1939, Sazak Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K121:Hayriye Çapın, 1957, Ortaköy Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K122:Hayrullah Tüfekçi, 1943, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K123:Hürü (Huriye) Parıldar, 1933, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K124:Hürü Taş, 1934, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K125:Hürü Tülü, 1916, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K126:Hüseyin Altun, 1940, Sarpdere Mahallesi-Lale Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K127:Hüseyin Çoban, 1937, Çukurabanoz Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K128:Hüseyin Oktan, 1947, Melleç Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K129:Hüseyin Şah, 1936, Güneybahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K130:Hüseyin Şen, 1937, Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K131:Hüseyin Şirin, 1942, Kocaarmut Mahallesi-Çukurabanoz Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K132:İbrahim Çalış, 1934, Çarıklar Beldesi/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K133:İbrahim Gidiş, 1933, Doğancılar Mahallesi-Tekmen Beldesi/Bozyazı, ilkokul, çiftçi.

K134:İbrahim Toru, 1946, Lenger Köyü/Bozyazı, ilkokul, çiftçi.

K135:İmdat Şeref, 1946, Orhana Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K136:İsmail Yılmaz, 1942, Çubukkoyağı Mahallesi/Bozyazı, okuryazar, orman işçisi.

K137:Kadir Güğül, 1950, Kömürlü Köyü/Bozyazı, ilkokul, çiftçi.

K138:Kiraz Bal, 1939, Malaklar Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K139:Kiraz Doğan, 1951, Malaklar Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K140:Kiraz Serin, 1932, Dutdibi Mahallesi-Sugözü Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K141:Kiraz Şahin, 1927, Ortaköy Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K142:Kutlay Yıldız, 1942, Orhana köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K143:Lutfi Yıldız, 1915, Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K144:Mahmut Kabakçı, 1932, Akbaş Mahallesi-Aşağı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K145:Mahmut Şeftali, 1931, Kızılca Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, çiftçi.

K146:Makbule Afşaroğlu Atalar, 1966, Melleç Köyü/Anamur, üniversite, ev hanımı.

K147:Makbule Akkin, 1940, Ustalar Mahallesi/Bozyazı, okuryazar, ev hanımı.

K148:Makbule Çakmak, 1950, Emirşah Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K149:Medine Gür, 1939, Beyreli Mahallesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K150:Medine Tülü, 1941, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar, ev hanımı.

K151:Mehmet Altın, 1938, Sarpdere Mahallesi-Lale Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K152:Mehmet Baz, 1942, Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K153:Mehmet Çelik, 1936, Beyreli Mahallesi/Bozyazı, okuryazar değil, çiftçi.

K154:Mehmet Dal, 1950, Doğancılar Mahallesi-Tekmen Beldesi/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K155:Mehmet Deniz, 1928, Boğuntu Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K156:Mehmet Dolu, 1939, Melleç Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K157:Mehmet Güzel, 1938, Karakise Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K158:Mehmet Kömür, Doğancılar Mahallesi-Tekmen Beldesi/Bozyazı, çiftçi.

K159:Mehmet Kurt, 1949, Çatak Mahallesi-Boğuntu Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K160:Mehmet Sarı, 1936, Merkez Mahallesi-Dereköy Köyü/Bozyazı, okuryazar, çiftçi.

K161:Mehmet Yurdacan, 1943, Bük Mahallesi-Teniste Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K162:Meliha İnat, 1944, Ustalar Mahallesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K163:Mersin Kabadayı, 1932, Sazbaşı Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K164:Meryem Demir, 1952, Tekmen Beldesi/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K165:Meryem Tanacı, 1928, Güneybahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K166:Meryem Zor, 1948, Tekmen Beldesi/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K167:Murat Göçer, 1931, Bakara Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K168:Musa Yurdacan, 1936, Bük Mahallesi-Teniste Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K169:Mustafa Balta, 1928, Gercebahşiş Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K170:Mustafa Çağlar, 1947, Nazma Köyü/Gazipaşa, okuryazar, inşaat ustası.

K171:Mustafa Çoban, 1936, Hocantı Mahallesi-Çukurabanoz Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K172:Mustafa Doğru, 1937, Çaltıbükü Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K173:Mustafa Öz, 1959, Çarıklar Beldesi/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K174:Mustafa Özalp, 1903, Ormancık Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K175:Mustafa Şeker, 1941, Bahçekoyağı Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K176:Mustafa Şevik, 1944, Eskiköy Mahallesi-Melleç/Anamur, ilkokul, emekli işçi.

K177:Mustafa Toklu, 1931, Kömürlü Köyü/Bozyazı, okuryazar, çiftçi.

K178:Mustafa Uncu, 1957, Aşağı Kükür Köyü/Anamur, ortaokul, emekli.

K179:Mustafa Ünal, 1944, Dereköy Köyü/Bozyazı, ilkokul, çiftçi.

K180:Mustafa Yıldız, 1938, Ucarı Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K181:Mümüş Ünal, 1937, Kızılaliler Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K182:Naime Yazık, 1945, Ucarı Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K183:Nasibe Kan, 1969, Saray Mahallesi/Anamur, yüksek lisans, öğretmen.

K184:Nasuh Şimşek, 1941, Kökoba Mahallesi-Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K185:Nazime Şen, 1949, Koca Bük Mahallesi-Teniste Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K186:Nebi Erken, 1965, Bakara Mahallesi-Yukarı Küçük Köyü/Anamur, ortaokul, çiftçi.

K187:Nergis Ökmen, 1955, Kalınören Mahallesi/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K188:Neslihan Çılgın, 1995, Tekmen Beldesi/Bozyazı, lise, öğrenci.

K189:Neslihan Delioğlu, 1944, Beyler Mahallesi-Evciler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K190:Nesrin Çalgeçen, 1956, Ferizler Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K191:Nevin Tülü, 1995, Tekmen Beldesi/Bozyazı, lise, öğrenci.

K192:Nuh Çapın, 1954, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, lise, emekli işçi.

K193:Orhan Kurt, 1953, Çatak Mahallesi-Boğuntu Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K194:Osman Bal, 1950, Lenger Köyü/Bozyazı, ilkokul, çiftçi.

K195:Osman Doğan, 1937, Görpe Mahallesi-Yukarı Küçük Köyü/Anamur, ilkokul, terzi.

K196:Osman Kurt, 1953, Çatak Mahallesi-Boğuntu Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K197:Osman Şeker, 1939, Dibek Mahallesi-Çaltıbükü Köyü/Anamur, ilkokul, çiftçi.

K198:Osman Şen, 1924, Koca Bük Mahallesi-Teniste Köyü/Anamur, okuryazar, çiftçi.

K199:Osman Yılmaz, 1918, Çarıklar Beldesi/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K200:Pakize Akdeniz, 1942, Kaladıran Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K201:Rahime Çelik, 1959, Tekmen Beldesi/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K202:Rahime Tutar, 1995, Tekmen Beldesi/Bozyazı, lise, öğrenci.

K203:Ramazan Safi, 1956, Tekmen Beldesi/Bozyazı, lise, memur.

K204:Rukiye Çelik, 1955, ilkokul, ev hanımı.

K205:Sabriye Ekdi, 1956, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü, ilkokul, ev hanımı.

K206:Sadettin Yıldız, 1934, Nasrettin Köyü/Anamur, öğretmen okulu, emekli öğretmen.

K207:Sakine Cihankar, 1945, Akbaş Mahallesi-Aşağı Kükür Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K208:Sakine Dolu, 1943, Melleç Köyü/Anamur, okur-yazar değil, ev hanımı.

K209:Salih Kütük, 1926, Karakise Köyü/Anamur, okur-yazar değil, çiftçi.

K210:Salih Mert, 1941, Karakise Köyü/Anamur, okur-yazar değil, marangoz.

K211:Saliha Uğuz, 1928, Emirşah Köyü/Anamur, okur-yazar değil, ev hanımı.

K212:Selbi Tağ, 1949, Melleç Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K213:Selbinaz Dahın, 1939, Gercebahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K214:Selim Ergül, 1938, Kaşdışlen Köyü/Anamur, okuryazar, orman işçisi.

K215:Selime Toru, 1924, Lenger Köyü/Bozyazı, okur-yazar değil, ev hanımı.

K216:Senem Dile, 1933, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K217:Seyit Mehmet Kurt, 1938, Kadılar Mahallesi-Malaklar Köyü, okuryazar değil, çiftçi.

K218:Sıdika Selim, 1953, Nasrettin Köyü/Anamur, lise, emekli.

K219:Sultan Bozkurt, 1945, Nasrettin Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K220:Süleyman Bulut, 1943, Kaşdışlen Köyü/Anamur, okuryazar, orman işçisi.

K221:Süreyya Sevgili, 1970, Görpe Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur, ilkokul, işçi.

K222:Şefika Kaşka, 1944, Kadılar Mahallesi-Malaklar Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K223:Şerif Tuncer, 1948, Çopurlu Mahallesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K224:Şerife Çalışkan, 1936, Sarıdana Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K225:Şerife Gücük, 1938, Maşat Mahallesi-Çukurabanoz Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K226:Şerife İnan, 1962, Kalınören Mahallesi/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K227:Şerife Ketir, 1925, Çukurabanoz Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K228:Şerife Kılıç, 1946, Karalarbahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K229:Şerife Tuna, 1921, Gercebahşiş Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K230:Şerife Turhan, 1944, Karadere Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K231:Şerife Usta, 1947, Kızılca Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K232:Şerife Uysal, 1964, Lenger Köyü/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K233:Şerife Yıldız, 1940, Kızılaliler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K234:Taliha Uğur, 1938, Araplar Mahallesi-Ferizler Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K235:Tenzile Tülü, 1949, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K236:Teslime Asa, 1947, Limanağzı Mahallesi-Tekmen Beldesi/Bozyazı, ilkokul, ev hanımı.

K237:Teslime Oktar, 1932, Boğuntu Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K238:Teslime Tıraş, 1924, Tursun Mahallesi-Bahçekoyağı Köyü/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K239:Teslime Yıldız, 1929, Tekmen Beldesi/Bozyazı, okuryazar değil, ev hanımı.

K240:Turan Çiçek, 1943, Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K241:Ümmü Bayır, 1944, Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K242:Ümmü Çoban, 1940, Çukurabanoz Köyü/Anamur, okuryazar, ev hanımı.

K243:Ümmü Kılınç, 1942, Yivil Mahallesi-Karaçukur Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K244:Ümmü Yıldırım, 1931, Avdan Mahallesi-Sarıdana Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K245:Ümmühan Ceren, 1957, Teniste Köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K246:Ümmühan Sevgili, 1937, Teniste Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K247:Veli Deniz, 1966, Kaşdışlen köyü/Anamur, üniversite, öğretmen.

K248:Yaşar Duman, 1966, Tekmen Beldesi/Bozyazı, ortaokul, hizmetli.

K249:Yusuf Demir, 1947, Bademiçi Mahallesi-Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, çiftçi.

K250:Zehran Demir, 1952, Sarıdana köyü/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K251:Zeliha Oral, 1949, Kalınören Mahallesi/Anamur, ilkokul, ev hanımı.

K252:Zeynep Deniz, 1932, Boğuntu Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

K253:Zübeyde Duman, 1947, Kuz Mahallesi-Melleç Köyü/Anamur, okuryazar değil, ev hanımı.

SÖZLÜK

-A-

acımerhem: Kızılçam sorgucu ile inek yağının karıştırılıp ısıtılmasıyla yapılan, çocuğun başındaki bir çeşit deri hastalığını iyileştirmede kullanılan merhem.

acıyavşan: 10-40 cm yüksekliğinde, yatık veya dik, gri veya beyaz tüylü, ince gövdesinin tepesinde küçük küçük beyaz tomurcuklardan oluşan top top çiçekleri olan, kaynamış suyu mide ve karın ağrısı için içilen bir bitki, *Teucrium polium*.

ağı: Zakkum, *Nerium oleander*.

ağırlık: bk. tohumkavudu.

ağız arama: Evlenecek gence kız bakmak, kız görmek için görücü gitme adeti.

ağız yoklama: bk. ağız arama.

al: 1. Geline kına yakarken başına örtülen kırmızı örtü. 2. Gelinin bindiği atın yularına bağlanan mendil büyüklüğündeki kırmızı bez.

alabak: İri gövdeli, kanatları mavi ve beyaz lekeli, kuyruk sokumu beyaz, kuyruğu siyah, bahçe içlerinde ve dere yataklarında keskin çığlığı ile yerini belli eden kuş türü, alakarga. alağayık: bk.alabak.

alaçuval: Elde dokunmuş, içine giysi konulan motifli çuval.

alagaşşık: İşlemeli tahta kaşık.

alagolan: Yük hayvanlarının palanını ve semerini hayvanlara sarmaya yarayan, beyaz ve siyah iplerden elde dokunmuş kalın kuşak, kolan.

alaheybe: Elde dokunmuş, içine çeşitli eşyaların konulduğu motifli heybe.

alın çekisi: bk. sakındırık.

allım yeşillim: Gökkuşağı.

anem: Boyutları çok küçük olan Kur'an-ı Kerim. Özel bir kap içerisinde beşiğin başucuna konur.

apalamak: Emeklemek.

araebesi: Doğum işini yaptıran kadın.

aracı: Kız istemeye giden kişilere verilen ad.

asbap kesme: bk. kesene.

asbap sandığı: Asbap kesme günü oğlan evinden kız evine götürülen, geline alınan elbiselik kumaş, yatak, yastık yüzü vb. eşyaların konulduğu sandık.

asbap: Giysi, geline alınan elbiselik kumaş, yatak, yastık yüzü vb. eşyalar.

asbaplık alma: bk. masraf görme.

asıda: Yağda un kavrulduktan sonra üzerine sıcak pekmez dökülüp karıştırılarak yapılan, pelte kıvamında tatlı. Asıda, bakır taslara basılarak bohçaya sarılır, "asıda tası" adıyla kız istemeye götürülürdü.

aşeren: bk. aşyeren.

aşyeren: Genelde gebeliğin ilk dört ayında kadının bazı yiyeceklere karşı aşırı düşkünlük göstermesi veya tiksinişi, aşerme.

aşyeriği: bk. aşyeren.

aveyit: Düğün odununu getiren gençlere, bayrakçıya, okuntuyu dağıtana, çalgıcılara, gelinin atını çeken kişi gibi düğünde çeşitli işlerde görev alanların emeklerine karşılık olarak verilen miktarı az para, havlu, mendil vb. küçük hediye.

avlağa: Hayvanların yemlerini yediği, ağaçtan ya da betondan yapılan tekne.

aydaş otu: Akranlarına göre fiziksel yönden az gelişen, çocukları iyileştirmek için kaynamış suyunda çocukların banyo yaptırıldığı bir çeşit bitki.

aydaş pişirmek: Aydaş çocuğu iyileşeceği inancıyla yol ayırında bir kazana koyarak temsilen pişirmek.

aydaş: Doğumdan sonraki aylarda bedensel yönden gelişemeyen, cılız, çelimsiz, hastalıklı, yürüme zamanı geldiği halde henüz yürümeye başlamamış olan çocuk.

aydaşlık: Kırk karışması, nazar değmesi, loğusanın cenaze evinde yemek yemesi ya da kocasıyla birlikte olduktan sonra boy abdesti almaması gibi nedenlerle çocuğun iştah-tan kesilmesi, zayıflaması, sürekli huysuzlanıp ağlaması gibi belirtileri olan hastalık.

ayıgatır: bk. yozna.

azgan: İlkbaharda sarıçiçekler açan dikenli bir çalı bitkisi, keçiboğan, *calicotome villosa*.

-B-

babiç çarpma: Sürekli ağlayarak huysuzluk çıkaran çocukları bu huyundan vazgeçirmek için, çarşamba günü, üç yol kavşağında, ocaklı bir kadın tarafından, ayakkabının tersiyle ağzına üç defa vurulduğu dinsel-büyüsel yöntem.

babiç: Ayakkabı.

bağcak: Çocuğu sırtta ya da beşiğe bağlamaya yarayan örülmüş desenli ince kolan.

bağırtlak: Beşikte çocuğun düşmemesi için kollarıyla birlikte göğüs kısmının ve dizlerinin sarıldığı, içi pamuklu enli kuşak.

başikel: bk. aşyeren.

başibütün: Evli ve çocuğu olan, yuvası bozulmamış kadın.

bereket taşı: Bolluk ve bereket getireceği inancıyla çeyiz sandığı, ambar vb. konulan, içinde fosil bulunan taş.

beşik düğünü: Yeni doğan çocuğu, birinci haftasındaki Perşembe günü, beşiğe ilk defa belemek üzere, yakın akraba ve komşuların katılımıyla yapılan tören.

beşik kurbanı: Beşik düğününde kesilen kurban. Etinden yemek yapılarak törene gelenlere ikram edilir.

billor: Cam bardak.

bitirmek 1. Evlenmek için söz kesmek. 2. Hayatı sona ermek, ölmek.

bodlacı: Hamile (deve için).

bodlamak: Devenin doğum yapması.

boncukşalba: Yaprakları biçim olarak ısırgana benzer, her boğumunda küçük beyaz tomurcuklardan oluşan düğme biçiminde çiçekleri olan bir ot.

boyörtü: Gelin almaya giden yengelerin başlarına örttükleri beyaz bez.

boyungıstı: Gümüşten yapılan gerdanlık.

boz bulamaç: Bir miktar una su katılarak yapılan sulu, cıvık hamur. Çocuğun düştüğü yere tavadaki bulamaç dökülür, tava ters çevrilerek üzerine kapatılır.

böcülenmek: Hamile bir kadına hamileliğinin ilk günlerinde söylenen söz.

böğet: Dere yatağında derin ve durgun su kütesinin bulunduğu çukurluk.

börtleme: bk.bulgurca.

böy boncuğu: Meyvesinden nazarlık yapılan bir bitki türü. Bitkinin kuru meyveleri ipe dizilerek keş suyunda pişirilir, çocuğun boynuna nazarlık olarak asılır.

bulgurca: Çocuğun ilk dişi çıktığı zaman buğdayın suda bakla, nohut, darıyla birlikte kaynatılmasıyla yapılan çerez.

bunar: Pınar.

buynuz: Keçiboynuzu ağacı ve meyvesi, *Ceratonia siliqua*.

buynuzlu böcü: Gergedan böceği.

bülbül: Karatavuk kuşu, *Turdus merula*.

bülük: Çocuklarda erkeklik organı.

bürünge: Düğünde yenge görevindeki kadınların üzerlerine aldıkları tül.

büzmece: Bebeklerin ayaklarının altında oluşan kırmızı yara.

büzütmek: Küçük çocukların ağlamaklı yüz ifadesi.

-C-

cehiz düzmek: Çeyiz hazırlamak.

cehiz: Çeyiz.

cember: Başörtüsü, yazma.

cepcebe: İçine, iğne, iplik, düğme, yüksük, kibrit gibi küçük şeyler konulan, üçgen şeklinde eklenmiş kumaş parçalarından göz göz dikilip duvara asılan bir gereç.

cıllım: Gök boncuk, deniz kabuğu vb. nesnelerin ipe dizildikten sonra çocuğun sağ omzuna takılan nazarlık.

cicçen: Düğünlerde yenge görevindeki kadınlar.

cice: Abla.

cumalık: Perşembe günleri ikindiden sonra, ölenlerin ruhu için, sokakta oynayan çocuklara ya da komşulara dağıtılan şeker, lokum, bisküvi, pişi, gömme çörek vb. yiyecek.

-Ç-

çağşır: Yaprakları çam yaprağı gibi ince, susama benzer tohumları olan, sarı küçük çiçekli, kökü havuç yumrulu, hayvanların cinsel isteğini artıran, halk hekimliğinde kullanılan bir bitki, çavşır, *Ferula communis*.

çaltı: Dikenleri iri, küçük oval yapraklı, çiçekleri sarı renkli ve yuvarlak küpe gibi tohumları kahverengi olan bir çalı, karaçalı, *Paliurus spina-christi*.

çangıl devesi: Gelinin çeyizinde bulunan kazan, helke, güğüm, leğen, ibrik, sac, senit, oklava vb. mutfak eşyalarını kız evinden oğlan evine götüren deveye verilen isim.

çapak: 1. Düz beyaz el dokuması bez. 2. Kirpik ya da kaştan kopan kılın göze kaçması.

çapıt: Kıldan ya da bezden dokunmuş çul.

çara: Bebek ağzı emdikten sonraki ilk pisliği, ötürüğü.

çaraboku: bk. çara.

çarşamba babıcı: bk.babiç çarpma

çarşamba çarığı: bk.babiç çarpma.

çarşamba çocuğu: bk. aydaş.

çaylak: Ölünün baş ve ayak tarafına konulan, üçgen şeklindeki saptırma taşı.

çeki bezi: Çocuğun çenesinin sarkık, kafasının yumurta, kulaklarının ise kalbur şeklinde olmaması için çenesinin altından geçirilerek kulaklarını da içine alacak şekilde başının üzerinde bağlanan bez.

çeki çekmek: 1.Çocuğun kırkı çıkıncaya kadar başına çeki bezini bağlamak. 2. Çocuğun kaşlarına tereyağı ve is karışımı sürmek.

çeleni: Toprak damlı evlerin çatısından dışarı taşan ağaçların oluşturduğu saçak.

çelme: bk. çeki bezi.

çeşit: Kilim vb. şeyleri dokumakta kullanılan renkli iplik.

çeyiz devesi: bk. kesene devesi.

çıldırak: bk. çıldırgaç.

çıldırdağ: bk. çıldırğaç.

çıldırdağık: bk. çıldırğaç.

çıldırğaç: Gök boncuk, yirik boncuk, deniz kabuğu, çaltı giliği, aşık kemiği, taş badem, küçük ağaç kaşık vb. ipe dizilerek beşiğin koluna asılan, beşik sallanırken ya da çocuk dokunduğu zaman ses çıkartan, nazarlık ve oyuncak işlevindeki aksesuar.

çıpık: Elbise parçası.

çirtlık: Çitlembik ağacı ve meyvesi.

çili: Çalı çırpı.

çilme: 1. bk. çeki bezi. 2. Ölünün çenesinin altından geçirilerek alınına bağlanan yazma.

çilte: Gelinin bindiği atın üzerine atılan işlenmiş kumaş.

çimle: bk. sakındırık.

çirpinti: Su değirmeni çalışırken çarktan çevreye sıçrayan su.

çocuk kevkisi: bk. güdül.

çomaç: Yufka ekmeğin içine peynir, çökelek, közde pişirilen kuşbaşı et, soğan ve domates konularak yapılan dürüm, sıkma.

çonguş kuşu: Atmacaya benzer bir kuş türü. Konduğu ve öttüğü ağacın çevresinde kısmeti kapalı olanların dolanmaları halinde o yıl evleneceklerine inanılır.

çölemen: Ucu ateşli kısa odun.

çulfalık: Dokuma tezgahı.

çükür tıkıltısı: Cenazenin defnedildikten sonra mezarlıkta dağıtılan kuru üzüm, kuru incir, ceviz ve badem karışımından oluşan çerez.

çürükkurt: Çürümüş ağaç gövdelerinde yaşayan yumuşak gövdeli, omurgasız bir böcek türü. Altını sık ıslatan çocuklara yedirilir.

-D-

dalfın: Talkın. Ölü gömüldükten sonra mezar başında imamın söylediği dini sözler, telkin. dede: Türbe, mağara, taş, pınar, yaşlı ağaç gibi kutsal mekan. Hastalıktan kurtulma, evlenme, çocuk isteği, yağmurun yağması vb. başta olmak üzere çeşitli dilekler için ziyaret edilir.

darabulus: İpekli, saçaklı kuşak, ipekböceği ipeğinden dokunmuş bez, şal, ipekli kumaş.

darı çorbası: Keşkek.

darı halvası: Kavrulmuş darının el değirmeninde yarılmamasıyla elde edilen una pekmez katılarak yapılan helva. Eskiden kız istemeye giderken götürülürdü.

darı sömeği: Mısır koçanının taneleri alınmamış hali.

delbek: Tef.

delik eskisi: Beşiğin içine serilen yatağın kirlenmemesi için çömleğin olduğu yere konulan, ortası, çömleğin ağzına göre çember şeklinde kesilerek delik açılan bez.

delilci: Tahtacıların dini törenleri olan cemlerde yakılan ılık anlamına gelen delili yakmakla ve belirli bir süre delilin yanar vaziyette kalmasını sağlamakla görevli kişi.

deniz boncuğu: bk. setik.

dereğce: Kadınların çamaşır yıkarken giydikleri kıyafet.

dereöğce: bk. dereğce.

deşirici: Ev ev gezerek ev sahiplerinden yağ, un, bulgur, bakliyat, sebze vb. isteyen kadın, dilenci.

deve boncuğu: bk. setik.

develik: Yaprakları zeytin yaprağına benzer, mum çiçeğine benzer beyaz çiçekleri olan bir bitki, *Daphne oleoides*.

diş börtmesi: bk.bulgurca.

diş buğdayı: bk.bulgurca.

diş bulguru: bk.bulgurca.

diş göllesi: bk.bulgurca.

diz bezi: Beşikteki çocuğun ayaklarının sarıldığı bez.

diz yastığı: Çocuk beşiğe belendiği zaman ayakları oklava gibi düzgün ve güzel olsun diye dizlerinin üzerine konulan küçük yastık.

doğurgaç: bk. üzerli.

dokanak: Nazar.

dolu: İçki. Tahtacı kültüründe dolu ile kastedilen genellikle rakıdır.

dolucu: Tahtacıların dini törenleri olan cemlerde içki dağıtmakla görevli on iki hizmet sahibinden birisi; saki.

domuz topalağı: Kökündeki yumruları nohut gibi olan, ince yapraklı, beyaz çiçekli bir bitki. Yumrusu ezilerek karını ağrıyan çocukları tedavi etmek için kullanılır, *Cyperus rotundus*.

dongurdak: bk. çıldırmaç.

döğme: 1. bk. darı çorbası. 2. bk. döğmelik.

döğmelik: Keşkek yapmak üzere kabuğundan çıkartılmış darı, yarma.

dölsüz: Çocuğu olmayan erkek.

döşek aşısı: Döşek kurbanının etinden yapılan haşlama et yemeği.

döşek kurbanı: “Musahipli” olarak ölenin cenazesi kaldırılmadan önce kesilen kurban.

dutu: Birbirlerini görüp beğendikten sonra evlenmeye karar veren kızla oğlanın karşılıklı olarak birbirlerine verdikleri hediye.

duzebesi: Yeni doğan çocuğu tuzlu suyla yıkayan ya da vücudunu tuzla ovalayan kadın.

düğün aş: bk. tohumkavudu.

dünek: Kümes.

dürü: Düğünden önce kız ve oğlan tarafının birbirlerine aldıkları giysilerin konulduğu hediye bohçası.

-E-

ebe ana: bk. ara ebesi.

ebe kadın: bk. ara ebesi.

ebe: Çocuğun sonu. Eşi.

ebeöğmeç: Ebegümeci, *Malva sylvestris*.

edik: Gönden yapılmış kısa çizme.

eğirtmeç: Kirmen.

eğrilce: Ördeğin beyaz ve siyah renkli kuyruk tüyü. Çocuğun güzel görünmesi için başlığına dikilir.

elçi: bk. aracı.

elgurtaran: Uzun boylu, beyaz, pembe ve mor çiçekli, küçük kozaları olan, tomurcukları ağız içi yara için kaynatılıp suyu içilen bir bitki, *Althaea officinalis*.

elpeden: Çuval ve çul dokumasında kullanılan kıl sicim.

emzikli: Yeni doğum yapmış kadın.

entere: Gelin sabahı yapılan baş bağlama töreninde gelin giydirilen üç etek.

erbişim kuşağı: bk. darabulus.

eski adam: Yaşı ilerlemiş, olgun, çevresinde sözü geçen, hatır sahibi kişi. Kız istemeye eski adamlardan biriyle gidilir.

eş: Gebelik safhasında ana rahminde çocuğun içinde bulunduğu ve çocuğun anadan gerekli besinleri alarak yaşaması ve gelişmesini sağlayan kese.

eşek kekiği: Kuş yüreğine benzer yaprakları açık yeşil renkli, beyaz renkli sık çiçekleri olan, çayı ve yağı mide, boğaz ağrısı başta olmak üzere sindirim ve solunum sistemi hastalıklarında yaygın olarak kullanılan, keskin kokulu bir kekik türü, *Origanum majorana*.

-F-

fermana: Bir yüzü kırmızı, diğer yüzü mavili veya morlu simli bir şal.

-G-

gab bozma: Kız istemeye giderken götürülen tatlının kız tarafının kararının olumlu olması durumunda gelenlere ikram edilerek yenilmesi.

gab: 1.bk. gıvrım. 2. bk. kaşık helvası.

gabarcık: Zambak yaprağı gibi yaprağı olan yumrulu bir bitki. Mezarın üzerine dikilir.

gara çalma: bk. garalık çalma.

garadal: Çiçekli dişbudak, *Fraxinus ornus subsp. cilicica*.

garaguş: Yeni doğan bebeklere musallat olarak onları boğduğuna inanılan hayali kuş.

garalık çalma: Çocuğa nazar değmesin diye kuyrukluğuna ve kulağının arkasına yağlıgara sürülmesi.

garamaz: Kuzgun, *Corvus corax*.

gartmık: Başta beyaz pulcuklar şeklinde görülen bir çeşit deri hastalığı.

gatır: bk. yozna.

gatıran pıtlağı: Katran (*Cedrus libani*) ağaçlarında mısır patlatması yapılan dariya benzer küçük yumrular. Yumrular patlatılarak yağı çıkarılır, soğuktan çatlayan dudak yaralarına sürülür.

gavırğa: Çerez olarak yenen kavrulmuş buğday, nohut, mısır, çırtlık.

gavlak: Eti iyice sıyrılmış kemik.

gaylangıç: Kırlangıç, *Hirundo rustica*.

gaynarca: Kızgın yağa az acı biber, pekmez ya da bal eklenerek kaynatılan, içlerini ısıtsın diye loğusalara içirilen içecek, kaynarca.

geğsilik çocuğu: Yaramazlığı fazla yapan çocuk.

geğsilik şeytanı: bk. geğsilik çocuğu.

gerdeme: Su teresi, *Nasturtium officinale*.

gergah: Gerdek.

gergi ipi: bk. kork ipi.

gesilik/geysilik/geğsilik: Dere yataklarında, kuyu başlarında ve çeşme önlerinde kadınların çamaşır yıkadıkları, çocuklarını banyo yaptırdıkları yer.

gesitaşı: Gesilikte tokucak (tahta tokmak) yardımıyla birikmiş kirli çamaşırların yıkandığı düzgün taş.

geveğen: Geven, *Astragalus sp.*

gırnata takımı: Düğünlerde davul, klarnet ve keman çalan çalgıcı grubu.

gıvrım: İnce açılan yufka hamuruna ceviz ezmesi konduktan sonra oklavaya sarıp oklavanın aradan çekilmesiyle istenilen ölçüde kesilerek tepsiye dizilip pişirilen bir tatlı türü. Eskiden kız istemeye ya da düğün evine giderken okuntunun karşılığı olarak bu tatlıdan götürülürdü.

gızılğabık: Kızılçam kabuğu.

gılık: 1.Çekirdek. 2.Ardıç, andız, meşe, çaltı vb. ağaçların meyveleri.

gocaçorba: bk. darı çorbası.

gocadarı: İri taneli bir mısır türü.

gocadavıl: Düğünde çalınan davul.

gol yeyniliği: Yapılan bir işin karşılığı olarak verilen miktarı az para, yiyecek, giyecek, mutfak eşyası vb. hediye.

golastar: Ağaç kesiminde kullanılan büyük bıçkı.

göbedek: Loğusa görmeye gelenlere ikram edilen kuru üzüm, kuru incir, badem, iki bisküvi arasına sıkıştırılmış lokum, çikolata, baklava, şeker vb.

göbek bezi/eskisi: Karnı ağrıyan çocukların göbeğine sarılan piseli bez.

göbek ebesi: Doğumu yaptıran ve çocuğun göbeğini kesip düğümleyen kadın.

göçlük: Kesene günü oğlan tarafının kıza götürdüğü kumaş, elbise vb.

göde: bk. üzerli.

gödeş: bk. yozna.

göggarga: Başı ve kanatları mavi, boyun ve karnı yeşil olan göçmen bir kuş. Gökkuzgun, *Coracias garrulus*.

gögüslük: bk. önsülük.

gölegez: Sulak yerlerde yetişen büyük yapraklı, yumruları patates gibi yenilen bir bitki. göleveze: bk. gölegez.

görbet golanı: Devenin boynunun altından geçirilerek havudun işkence ağacına bağlanan kolan. Deve yokuş yukarı giderken havudun arkaya kaymasını engeller.

görbet: Devenin karnına asılan büyük çan.

görpe: 1.Yeni doğmuş oğlak, kuzu ve benzeri hayvan yavrusu. 2. Yaşı küçük olan.

görücü: bk. aracı.

göynek: Fanila.

gramisi: Gelin almaya giden yengelerin alınlarına taktıkları bir çeşit süs eşyası.

gucur: Eskimiş, yıpranmış elbise, bez parçası.

gunlamaz katır: bk. yozna.

gutmu: Üç etek.

gübeş: bk. yozna.

güdül: Sukabağından çömlek şeklinde kesilen kap.

güğe: Damat.

güldürüm: bk. görbet.

günnük: Tütsü için kullanılan tesbi (*Styrax officinalis*) reçenesi.

güpleşi: Baltanın sap takılan dikdörtgen delik kısmı.

-H-

hadım: bk. dölsüz.

halva günü: bk. kesene.

halvacık: Darı unu zeytinyağında kavrulur, iyice sarardıktan sonra leğene aktarılır, üzerine kaynamış pekmez dökülür, elde ovularak tane tane olur. Koyunyününden dokunan un mendiline sarılarak düğün evine hediye olarak götürülür.

halvalık: Yeni doğan kız çocuğu için söylenen söz.

handıp: bk. buynuz.

har: bk. tehnel.

hatap: Deve havudunun ön kısmında bulunan, yük yüklerken ip takmaya yarayan ağaç çengel.

havaza: bk. develik.

hobuç etmek: Çocuğu bağcakla sırtta yüklenmek.

homsa: bk. yozna.

honsa: 1.bk. yozna. 2. bk. kalgın.

honsa: bk. kalgın.

hozna: 1.bk. dölsüz. 2. bk. yozna.

hörtleK: Kızılcam dallarının ucundaki taze sürgünler.

humayın: Amerikan bezi, patiska.

hülbük: İbriğin emziği.

-I-

ılgın: bk. aydaş.

ılgınlık otu: Dere yataklarında yetişen, zayıf ve cılız çocukları iyileştirmek için kaynamış suyuyla çocukların yıkandığı otsu bir bitki.

ılgınlık: bk. aydaşlık.

ımık: Az sıcak, ılık su.

ırbık: İbrik.

ırgın: bk. aydaş.

ırgınlık: bk. aydaşlık.

ısılık: İsilik.

-İ-

iğdiş: bk. dölsüz.

iki canlı: bk. üzerli.

ikrar alma: Belirli bir yaşa gelen delikanlılardan ve evlenen kızlardan Tahtacı yol ve erkanına uyacaklarına dair dede tarafından söz alınması.

ilosa: bk. emzikli.

ince çorba: Düğün, mevlit günlerde yapılan tavuk çorbası.

indirmelik: Gelin oğlan evine geldiğinde attan ya da arabadan inmeden önce kaynana ve kayınbabası tarafından geline verilen ev, tarla, meyve ağacı, inek, keçi gibi hediye.

indirtmelik: bk. indirmelik.

isabet alma: Nazar değmesi sonucu hastalanma.

isabet: Nazar.

isabete uğrama: bk. isabet alma.

istici: Kız istemeye giden kişi.

işam: Kızılçam, *Pinus brutia*.

işetmek: Çocuk idrarını yapamadığı zaman meyvesi yedirilen bitki.

işetmez: Altına çok işeyen çocuğa yedirilen bir bitki türü.

-K-

kabir kurbanı: bk. kör kurbanı.

kağnak: bk. çara.

kalgın: Evlenme çağı geçmiş ve evlenmemiş olan kız.

kalık: bk. kalgın.

kaliptos: Okaliptüs, *Eucalyptus sp.*

karaçaltı: bk. çaltı.

karaçara: bk. çara.

karahalva: bk. darı halvası.

karahasan: Düğünlerde aşçılara yardım eden kişi.

karaoğlan böcüğü: İlkbaharda gökten düştüğüne inanılan, kış tarafı karabakla olarak adlandırılan bitkinin meyvesine benzer, kafası küçük, yerde hareket ederken ses çıkaran böcek. Bu böcekten yeteri kadar yakalanır, ölüsü çeşitli baharatlarla karıştırılır, hazırlanan karışım tülbent içine sarılır, çocuğu olmayan kadınların haznesine yerleştirilir.

kaşık helvası: Sadeyağda kavrulan darı ununa pekmez ya da şeker şerbeti katılarak yapılan helva. Tahta kaşıkla dondurma kaymağı gibi alınarak tepsiye konur.

kel: bk. üzerli.

kepez götürme: bk. kesene.

kesene devesi: Gelinin çeyizinin yüklendiği deve.

kesene: Düğünden bir hafta önceki Perşembe günü, oğlan tarafının kıza ve ailesine aldığı hediyelerin kız evine çalgıcılarla birlikte götürülmesi. Kesene günü, oğlan tarafının kıza aldığı elbiselik kumaşlar kesilir.

kesme: Meşe, *Quercus sp.*

keşyarası: Çocuğun ağzında çıkan yara.

ketez: Beşikte, çömleğin ağzına konulan, eskimiş bezden yapılan, çember şeklindeki parça.

kevkî: 1.bk. güdül. 2.Uzun saplı su kabağından yapılan su aktarma kabı.

kına davarı: Kınanın yakıldığı gün kız evinde kesilen kurban.

kına honçası: Kına gecesinde kız evinden oğlan evine götürülen kına, çerez ve tatlı.

kına koyma: Gelinin eline kına yakılması.

kına vurma: bk. kına koyma.

kırk karışığı: Doğumdan sonraki kırk gün içerisinde lohusanın ve çocuğun hastalanması.

kırk pişisi: Ölenin kırkında, komşulara dağıtmak ya da ölü evinde yakın akraba ve komşularla birlikte yemek için yapılan pişi.

kırk sıçraması: bk. kırk karışığı.

kırk telliği: Çocuğun başına kırkı çıkıncaya kadar takılan terlik.

kırklî: bk. emzikli.

kıvratma: bk. gıvrım.

kıvrım büküş: bk. gıvrım.

kıvrış: bk. gıvrım.

kız anası: Gelin sağdııcı.

kız bitirme: Evlenmek üzere istenen kızın ve ailesinin istemeye gelenlere verdikleri kararın olumlu olması.

kız doşanı: bk. kalgın.

kız halvası: Kesene günü kız evine götürülen pekmez helvası.

kız kocası: bk. kalgın.

kiriş: Bağırsaktan yapılan yay ipi.

kiya: Bayraktarın yanında yer alan, elinde taşıdığı copla taşkınlık yapanları uyaran kişi.

kocacık: Evlenme çağı geçmiş ve evlenmemiş olan erkek.

kork ipi: Kefenden uzunlamasına yırtılan ince bir şeridin üzerine; sarı, kırmızı ve yeşil renkteki bezlerin her birinden üçer tane olacak şekilde, birer karış uzunluğunda yırtılan parçaların, belirli aralıklarla bağlandıktan sonra, yeni defnedilen birinin mezarının ortasına gerilen ip.

korkuluk ipi: bk. kork ipi.

köklüağaç: Yaşlı ağaç.

köklütaş: Çevresindeki taşlara göre daha büyük, bir kısmı toprak altında olan taş.

körkurbanı: Cenaze evinde, cenaze kaldırılmadan önce kesilen kurban.

kırkyasi: Ölünün kırkıncı günü okutulan Yasin-i şerif.

körocak: Çocuğu olmayan ya da çocuklarından biri erkek olmayan aile.

körtiken: Çalı formunda, dikenleri sert bir bitki.

köy ebesi: bk. ara ebesi.

kundak bezi: Yeni doğan çocuğu sarıp sarmalamaya yarayan köşeli bez. Mumlu eskinin üzerine serilerek kullanılır.

kurbağacık: Çocuklarda üşütmeye bağlı olarak ortaya çıkan; halsizlik ve burunda sürekli kaşıntı şeklinde belirtileri olan hastalık.

külük: Çocuklar için külde pişirilen, küçük ve kalınca ekmek. Genelde küçük bir bazlama şeklinde olur. İsteğe göre halka ve sekize benzer şekilde yapıp pişirilir.

kütük atma: bk. kütük düşme.

kütük düşme: Gelin oğlan evine getirilirken gelinin bindiği atın ya da arabanın önüne sırık uzatılarak yolun kesilmesi.

-L-

leğençe: Ağzı kapaklı küçük leğen. Eskiden yeteri kadar tabak olmadığı için; düğün, mevlit gibi günlerde yemekler bu kaptan yenirdi.

-M-

mağrama: Nakışlı el havlusu.

masraf görme: Düğünden önce gelin ve damat adayına kıyafet, havlu vb. almak için yapılan alışveriş.

mayasıl otu: Mayasıl hastalığında kullanılan bitki türü.

mekiş: Alt çene.

mengi: Semahtan biraz daha kıvrak bir oyun. Sol el alına götürüldükten sonra sağ el aşağıdan yukarıya bir yay çizerek, iki el havada birleşir; ayaklarla eller aynı anda ileriye doğru gidip, aynı anda geri atılır.

meyvesiz ağaç: bk. yozna.

muar/muğar: Pınar.

mumlu eski: bk. mumlu muşamba.

munlu muşamba: Bir tarafına eritilmiş balmumu sürülerek su geçirmeyecek duruma getirilen kalın bez. Çocuğun altına serilir, idrarı yatağa geçmez.

musaf: Kur'an-ı Kerim.

musahiplik: Evlenmiş iki kişinin eşleriyle beraber birlik ve beraberlik içinde yaşayacaklarına, ahirete kadar kardeş kalacaklarına dair dedenin ve taliplerin huzurunda söz vermesiyle gerçekleştirilen bir çeşit akrabalık.

müheri: Baca.

-O-

odlueğsi: Ucunda kor bulunan odun parçası.

odun kurdu: bk. çürük kurt.

oğlan babası: Düğünde güveyin sağdıcı.

oğlan doşanı: bk. kocacık.

oklava kesmesi: bk. gıvrım.

oku: bk. davetiye.

okumak: Düğüne davet etmek.

okuntu beleni: Düğün evine, gelen okuntunun karşılığı olarak götürülen davar, kıvrım tatlısı vb. hediye.

okuntu yamacı: bk. okuntu beleni.

okuntu: Davetiye.

okuyucu: Okuntu dağıtan kişi.

oldaç: Akranlarına göre fiziki yönden daha gelişmiş, kilosunda yerinde olan çocuk.

otcam: Çörek otu.

oyuk ipi: bk. kork ipi.

-Ö-

öldülük: bk. örgülük.

öncek: 1.Baş bağlama töreninde gelinin önüne bağlanan al renkli pullu önlük. 2.Ölü yıkarken öne bağlanan peştamal.

önsülük: Bebek önlüğü.

örgülük: Cenaze evi.

örken: Yük yüklemeye yarayan kıldan örülmüş ip.

-P-

pambıcak: Çocuklarda ağız içinde veya dilde görülen mantar hastalığı, beyaz yara. pambıklık: Beşikte sazaklığın üzerine serilen, içi pamuklu ince bir minder kalınlığındaki yatak.

pavçakal: Çakal.

pekmez helvası: bk. kaşık helvası.

penez: Gelin başlığında kullanılan, altın suyuna batırılmış para.

peşkaş: Düğün sırasında çalgıcılara, seyirlik oyunları oynayan oyunculara, bayrakçıya, aşçıya vb. kişilere verilen hediye.

peşmane: Pişmaniye.

pırtı biçme: bk. kesene.

piladan: Çınar, *Platanus sp.*

pise buğusu: Beşikteki çömleğin içine kül, külün üzerine de köz ve pise konarak elde edilen buğu. Çocuğun sancısını ve karın ağrısını tedavi etmek için yapılır.

pise: Kızılçam ağacı çırasından elde edilen siyah sıvı. Halk hekimliği ve halk veterinerliğinde yaygın olarak kullanıldığı için “kara hekim” de denir.

piynar: Yaprakları dikenli bir meşe türü.

pullu: Çevresi ve üstü sırmayla, pullu oyayla işlenmiş, gelinin başına örtülen, gelinin bindiği atın kulaklarına ya da gelin arabasının aynalarına bağlanan kırmızı başörtüsü.

pulluca: 1. Tülbent, mendil ve torba kenarlarına dikilen pullu oya. 2. bk. Pullu.

pürt: bk. sürk.

-S-

sabun kirtığı: Ufalanmış sabun parçası.

sağdıç devesi: bk. kesene devesi.

sakandarak: bk. sakındırık.

sakındırık: Çocuğun alnının yumru olmaması için alnından dolandırılarak ensesine bağlanan beyaz bez.

sandık götürme: bk. kesene.

saptırma taşı: Ölü, saptırmaya yatırıldıktan sonra üzerine toprak dökülmemesi saptırmayı kapatan, say taşlarına verilen ad.

saptırma: Mezarın sol tarafında ölünün yatırılması için yapılan yer.

saz dökme: bk. sazak dökme.

sazak dökme: Gelin oğlan evine gireceği zaman; murt yaprağı, ala şeker, leblebi, kuru üzüm, ceviz, yarfıstığı ve bozuk paranın olduğu karışımın geline başına serpilmesi

sazak: Mersin ağacının yaprağı.

sazaklık dökme: bk. sazak dökme.

sayvant: Üstü tahta ile örtülmüş, taş duvarlı yayla evi.

sakızlak: Çitlembik.

sazaklık: Beşiğin tabanına serilen yatak. İçine defne, mersin, sandal, acı yavşan gibi bitkilerin yaprakları konur.

sazandar: Saz çalıp nefes söyleyen hizmet sahibi.

sesdenmelik: bk. söyletmelik.

setik: Çocuğu nazardan korumak için omuzuna, bileğine ya da beşiğine takılan küçük deniz kabuğu.

sır: Tahtacılarda musahipli biri öldüğü zaman kesilen döşek kurbanının derisine kemikleri, kellesi ve ayaklarının konulup ağzı bağlandıktan sonra gömülmesi.

sıtır bezi: Kadının edep yerine yedi kat olacak şekilde konulan kefen bezi.

sıyırdım: Kefen bezinin kenarından yırtılan ip.

silcan: Yaprakları yürek şeklinde, üzüm salkımına benzer meyveleri olan, dikenli bir sarmaşık. Gıcır diken, *Smilax aspera*.

singurdu: Yeni defnedilen ölünün kokusunu alarak mezarı kazdığına ve ölüyü çektiğine inanılan kedi büyüklüğündeki bir hayvan.

sini kıvratması: bk. gıvrım.

sini: bk. gıvrım.

soğanlı: Et suyunda bütün olarak pişirilen küçük soğan ve haşlama etin keşkeğin üzerine konmasıyla yapılan yemek. Genelde düğün, mevlit gibi günlerde pişirilir.

solku: Taş dibekte kullanılan ağaç tokmak.

son: bk. eş.

sorguç: Çam reçinesi.

söbü: Yumurta şeklinde olan, oval.

söge: Kapı çerçevesinin iki tarafında bulunan uzun tahtalar.

söğüş: İri parçalar halinde haşlanmış, davar eti. Nişan günü oğlan evinde pişirilir, büyük bir sininin üzerinde bohçaya sarılmış olarak, kız evine götürülürdü.

sömek: Taneleri alınmamış mısır koçanı.

söyletmelik: Güveyin gelini konuşturmak için verdiği hediye, yüz görümlüğü.

söyleyici: bk. okuyucu.

su palizesi: Loğusanın içindeki yaraların iyileşmesi ve sütünün inmesi için nişasta, pekmez ya da şeker ve su ile yapılan pelte.

supürü: Akarsu kenarlarında ve pınar önlerinde yetişen, bir metreye yakın boylanabilen, dalları ince, kızılçam pürü gibi yaprakları olan, kaynamış suyunda, zayıf çocukların yıkandığı otsu bir bitki.

sübek: Beşikteki çocuğun yatağını kirletmemesi için, idrarını çömleğe götüren kemiş boru.

sürk: Çocuğun sırtında ve yüzünde kızarıklık ve kabarıklık olarak görülen bir çeşit deri hastalığı.

sumurtu: Dere yataklarında görülen, yaprağı ve meyvesi murta benzeyen, taze yaprakları çocuklarda yüksek ateşi düşürmek için kullanılan, kantaron türü, *Hypericum sp.*

sürtek: Çok gezen, yerinde durmayan köpek.

süt durgunu: Lohusanın ummasına bağlı olarak sütünün azalması, geri çekilmesi.

-Ş-

şalba: bk. boncukşalba.

şapşak: bk. kevki.

şeytan gememesi: Çocuklarda ağız içi yara.

-T-

tabalak: bk. kevki.

taharet bezi: bk. sıtır bezi.

takka: bk. tellik.

tas halvası: bk. darı halvası.

teğemek: Yanlarından tutmak, desteklemek, korumak.

tehnel: Defne, *Laurus nobilis*.

teklifçi: bk. okuyucu.

tellik: Çocuk başlığı.

tene helva: Evlerde yapılan nişasta unu, pekmez, bal ya da şekerli suyla yapılan helva.

tepsi: bk. gıvrım.

terki bağı: Terki heybesinin altından eyere takılan, elde örülmüş ve tokalarla süslenmiş ip.

tesbi: Yaprakları ayva yaprağına, çiçekleri nergise benzer, hoş kokulu, meyvesi parlak, kahverengi tespih taneleri biçiminde, reçinesi tütsü için kullanılan çalı türü bir bitki, *Styrax officinalis*.

tırmık: Yeni defnedilen ölüyü yabani hayvanlardan korumak için mezarın üzerine konulan, çalı formunda, dikenli bir bitki türü.

tohumkavudu: Kesene günü oğlan evinden kız evine götürülen yemeklik gereçler.

tohumsuz: bk. dölsüz.

tokucak: Çamaşır yıkarken kullanılan, tahtadan yapılmış, yassı tokmak.

tomaka: Zincire dizilmiş pullardan yapılan, yan taraflarında gümüşten püskülleri olan gelin başlığı.

toru: Yeni yetişen çam ağacı fidanı.

toz halvası: bk. darı halvası.

tuluk gurusu: bk. kalgın.

tutanaklı: Elinden her iş gelen, işini iyi yapan kadın.

tutarlılık: Korku, nazar vb. nedenlerden dolayı çocuğun birdenbire rahatsızlanıp huysuzluk çıkarması.

tuzlama: bk. bulgurca.

tuzlu çorap: Pişiğin olduğu bölgeye sürülen tuzlu su.

tükenmek: Ölmek.

-U-

ud: İnsanın üreme organı.

ufra: Yufka açılırken, hamurun senide yapışmaması için kullanılan kalın un.

uğuguşu: bk. garaguş.

umma: İstenilenin bir yiyeceğin yenilmemesinden dolayı lohusada meme, erkekte üreme organında oluşan şişlik, acı.

un halvası: Tereyağında kavrulan una, az sulu süzme bal katılarak yapılan helva.

uslurak: Ağırbaşlı, sözü geçen, görmüş geçirmiş kişi.

uykuluk: Zamanında uyumayan, az uyuyan ya da uyurken ağlayarak uyanan çocukların omuzuna ve beşiğine takılan, kızılçam pürünün etrafına dolanmış olarak bulunan, 5-10 cm uzunluğunda, ortası delik, beyaz renkli bir oluşum.

-Ü-

üç peşli: bk. gutmu.

üğrümbeç: Beşiğin üstünde, örtüyü yüksek tutmaya ve beşiği sallamaya yarayan ağaç kol.

üzerli: Gebe.

-V-

vekillik: Kız isteme sırasından kızın kararının olumlu olduğunu simgeleyen ucu düğümlemiş mendil.

-Y-

yağ öğmeci: Lohusanın içindeki bereleri iyileştirmek için yağda kavrulmuş yufka ekmeğinin üzerine pekmez ya da bal dökülerek yapılan yiyecek.

yağlıgara: Kazan, tencere, tava gibi kapların dışından ya da ocaklığın içinden sıyrılan is ile yağın karışımından yapılan macun.

yağlıpise: İçine tereyağı katılmış pise.

yahnili: bk. soğanlı.

yaniş: Nakış, süs.

yarma: Çocuğu memeden uzaklaştırıp emzirmeyi bırakma.

yaşıtlık: bk. kırk karışığı.

yaşmaklık: Baş bağlamada gelinin boynunun altından geçirilerek enseye bağlanan kırmızı yazma.

yatakçı: Gerdek gecesi gelinin yattığı yataktaki kızlık çarşafına bakan kadın.

yataklamak: Ölünün defnedilmesi.

yedibiriğinti: Yedi evden toplanan bez. Çocuğu yaşama-
yan kadın, son doğan çocuğun yaşaması için yedi evden topladığı bezlerden elbise dikerek çocuğa giydirir.

yedigardaşganı: Küçük yapraklı, kırmızı çiçekli, hem gövdesi hem kökü kırmızı olan, yumrulu, korkana kaynatılıp suyu içirilen bir bitki.

yerginlik: bk. aşyeren

yeşil sızgalı: Ökçesi yeşil, nakışlı çizme.

yeynilik: Nazar değen hastaları rahatlatmak ve iyileştirmek için, ocaklı kişiler tarafından yapılan kurşun dökme.

yırtımalı: Düğünde oğlan evi tarafından kıza alınan ku-
maş.

yırtma: Bez parçası.

yirik boncuk: bk. setik.

yoğurtlu: İçine yoğurt katılmış keşkek. Üzerine nane, ince doğranmış maydanoz ya da yarpuz atılarak ikram edilir.

yonuzluk: Su değirmeninde çarkın bulunduğu bölüme gelen tazyikli suyun dışarı çıktığı yer.

yoz avrat: bk. yozna.

yozna: Çocuğu olmayan kadın.

yöremeç: bk. bağcak.

yunaklık: Çevresi çul, örtü vb. malzemeyle geçici olarak kapatılarak cenazenin yıkandığı mekan.

yüklü: bk. üzerli.

yüneklik: bk. yunaklık.

-Z-

zamlı bekâr: bk. kocacık.

zimbit: Yapışkan, ince yapraklı, sarı çiçekli, kötü kokulu çalimsı bir bitki türü, *Dittrichia viscosa*.

FOTOĞRAFLAR

Dede Mağarası (Barcın Yaylası-Sarıveliler/Karaman). Fotoğraf: Hasan Ali Çakı

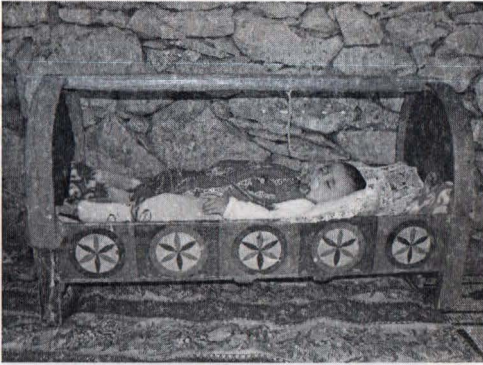
Çocuğu olmayanların çocuk isteği için Dede Mağarası'nın sütunlarına bağladıkları tülbent ve bezler (Barcın Yaylası-Sarıveliler/Karaman). Fotoğraf: Hasan Ali Çakı

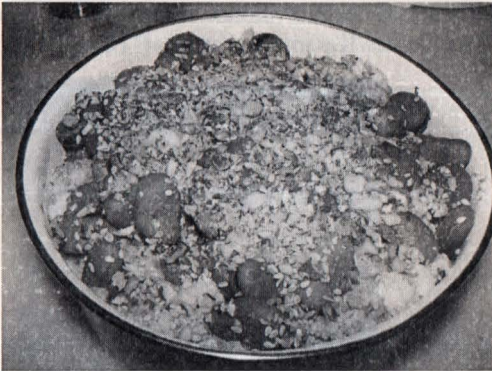
Çeşitli dilekler için ziyaret edilen Gelin-Baba-Oğul Türbesi (Gürlevik Mahallesi/Bozyazı).

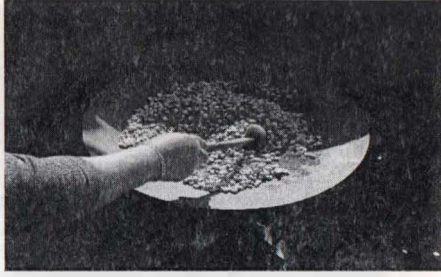
Alacuvale bağlanan göbek parçaları (Kızılca Köyü/Bozyazı).

Çocuk ve Beşiği (Çoğoluk Yaylası/Bozyazı).

Diş Bulguru (Sultan Alaaddin Mahallesi/Anamur).

Sütü az olan lohusa için sacda kavrulan darı kavurgası (Tekmen/Bozyazı).

Kısmetin açılması dileğiyle içinden geçilen Deliktaş (Kaş Yaylası/Anamur).

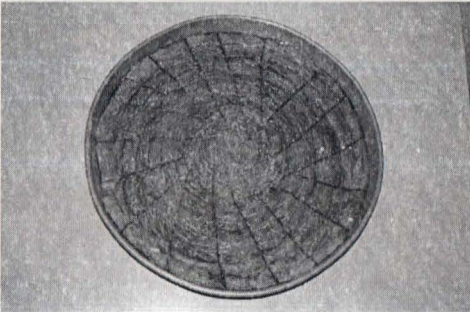
Kısmetin açılması dileğiyle Deliktaş'ın yanındaki katran ağacına bez bağlayanlar (Kaş Yaylası/Anamur).

Çeşitli dilekler için bez bağlanan çaltı çalısı (Mamure Kalesi, Anamur).

Pırtı biçme günü oğlan evinden kız evine giden kadınlar (Kaş-
dişlen Köyü/Anamur).

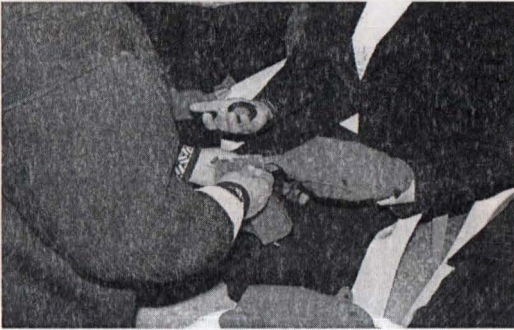
Kivrım tatlısı (Sultan Alaaddin Mahallesi/Anamur).

Mevlit günü pişirilen yemekler, yemekçi ve yardımcıları (Bakara Mahallesi-Yukarı Kükür Köyü/Anamur).

Pırtı biçme günü gelin olacak kıza yakılan baş kınası (Kaşdişlen Köyü/Anamur).

Kına gecesinde gelin olacak olan kıza yakılan kına (Sultan Alaaddin Mahallesi/Anamur).

Düğün evine dikilen düğün bayrağı (Tekeli/Bozyazı). Fotoğraf: Oğuz Rişvan.

Düğün evinde çalgıcılar (kemanda Yanık Hacı), oynayanlar ve izleyiciler (Teniste Köyü/Anamur). Veysel Tere, arşivi.

Durmuş Ali Oktan ve Hafize Oktan'ın Düğünü (Çarıklar/Anamur). Şerafettin Oktan arşivi.

Düğün evinde oynanan bir köy seyirlik oyunu: Sınır Oyunu (Teniste Köyü/Anamur). Veysel Tere arşivi.

Oğlan evinin önünde damat tarafından gelinin başından dökülen sazak (Sultan Alaaddin Mahallesi/Anamur).

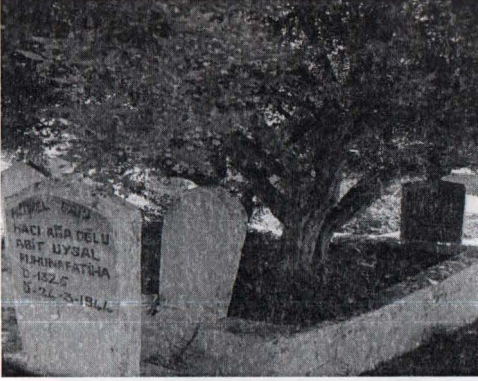
Öğretmen Hüseyin Aydın'ın gelini Elvan'ın Baş Bağlama Töreni (Kaşdışlen Köyü/Anamur).

Baş bağlama töreninde Elvan Aydın'ın giydiği geleneksel kıyafet (Kaşdişlen Köyü/Anamur).

Baş bağlamada gelinin giydiği geleneksel kıyafetin arkadan görünüşü. Öğrencim Meryem Uz'a teşekkür ederim (Kaşdişlen Köyü/Anamur).

Mezarın ortasında büyümüş murt (mersin) ağacı (Kalınören Mezarlığı, Anamur).

Fes başlıklı mezar taşları (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

Megalit karakterde bir mezarlık (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

Nevruz günü üzerine murt dalları ve çeşitli yiyeceklerin bırakıldığı Çakır Koca'nın mezarı (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Kuşak hatılıyla çevrilmiş mezarlar (Eski Gürlevik Mezarlığı, Bozyazı).

Tekedüzü Mezarlığı'nda nevruz kutlaması (Tekedüzü Köyü/Bozyazı).

Üzerine kork/korkuluk ipi çekilmiş ve başında bayrak olan mezar (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı)

Yaprak motifli ve beş kertikli mezar taşı (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Şematik büst şekilli, gül ve yaprak motifli mezar taşı (Kalınören Mezarlığı, Anamur).

Çiçek motifli mezar taşı (Eski Gürlevik Mezarlığı, Bozyazı).

Yaprak ve el motifi olan kertikli mezar taşı (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Kabartma ve kazıma bezemeli, ağaç ve kuş motifli, kertikli mezar taşı (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Büst şekilli mezar taşında örgülü saç motifi (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

Düşen yapraklardan dolayı genç yaşta öldüğü ve makas motifinden de terzi olduğu anlaşılan birinin mezar taşı (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Fes başlıklı mezar taşında Ayyıldız motifi (Tekedüzü Mezarlığı, Bozyazı).

Gül motifli mezar ayak taşı (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

Fes başlıklı mezar taşında çeşitli motifler (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

Sarık başlıklı mezar taşı (Beyreli Mezarlığı, Bozyazı).

BEŞİKTEN MEZARA

**ANAMUR VE BOZYAZI'DA
DOĞUM, EVLENME VE ÖLÜM GELENEKLERİ**

Nevzat ÇAĞLAR

“Beşikten mezara Anamur ve Bozyazı’da Doğum, Evlenme ve Ölüm Gelenekleri” adlı bu çalışma, çok uzun bir tarihi geçmişe sahip olan Anamur ve Bozyazı’nın doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerini, halk bilimi unsurlarını, inanışlarını ve uygulamalarını tespit etmek ve tanıtmak amacıyla hazırlanmıştır.

Günümüzde bazı kentlerde, o kentin tarihi ve kültürel değerleriyle ilgili çeşitli eserlerin yayımlanarak bir “Kent Kitaplığı” oluşturma çabalarını görüyoruz. Halkbilimciler, bir şehrin kültür dokusunu anlayabilmek için önce halk kültürü araştırmalarına bakılması gerektiğini vurgularlar.

Türk halk kültürü ürünleri, başta kitle iletişim araçları olmak üzere, teknolojinin getirdiği olumsuz etkilerle unutulma ve yok olma sürecine girmiştir. Süreçten en çok etkilenen de somut olmayan kültürel miras ürünlerimiz olmuş, nesilden nesle aktarım zinciri bozulmuş, adeta hafızalara hapsolmuştur. Bunların hafızalardan silinmeden ve yaşayanlarla birlikte mezara gitmeden, gelecek kuşaklara aktarılması için derlenip yazılı ortama aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda Anamur ve Bozyazı’da unutulmaya yüz tutmuş olan doğum, evlenme ve ölüm gibi geçiş dönemlerine ait inanış ve uygulamalar ile sözlü kültür ürünleri derlenmiş, Türk halk kültürünün hizmetini sunulmuştur.

ISBN:978-625-7536-45-5

gülnar
Yayınları
www.gulnaryayinlari.com